

**Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**Збірник матеріалів
науково-практичної конференції
викладачів і студентів**

**Серія
«Мистецтво»**

**м. Вінниця
2018**

**УДК[37:7](06)
НЗ4**

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол від 24 квітня 2018 року № 9)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Старовойт Л.В.** кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
- Ліхницька Л.М.** кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Мозгальова Н.Г.** доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музи-кознавства, інструментальної підготовки та хореографії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
- Бровчак Л.С.** кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та соціальних питань Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Відповідальність за якість та достовірність матеріалу несуть автори публікацій

- НЗ4** Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» /за ред. Л.В.Старовойт, Л.М.Ліхницька. – Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2018. - 225с.

У збірнику розміщені матеріали науково-практичної конференції, що відбулася у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. Тематика збірника презентує різноманітні аспекти мистецької підготовки майбутнього вихователя, вчителя початкових класів, психологічні засади мистецької підготовки майбутніх фахівців, розкриває проблему мистецької освіти в ЗДО та початковій школі, висвітлює новітні технології у мистецькій освіті.

До збірника ввійшли матеріали доповідей науково-педагогічних, педагогічних працівників, студентів.

ЗМІСТ

Амброжак І.А. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	7
Андрійців О.М., Барановська І.Г. ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ РЕПЕРТУАРУ ДЛЯ ДИТЯЧОГО АНСАМБЛЮ НАРОДНОЇ МУЗИКИ.....	11
Бандура О.О. ЕСТЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИСТЕЦЬКОЇ ГРИ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	14
Баранюк В.Л. ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	17
Бобляк Л.К. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ОСВІТИ	20
Боднарчук Н.О. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	24
Брилін Е.Б., Бриліна В.Л. МУЗИЧНА ТВОРЧИСТЬ У КОНТЕКСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	27
Вацьо М.В. ВИКОРИСТАННЯ КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЕФЕКТИВНА УМОВА РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	30
Вдовиченко С.В. ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ.....	34
Веретіна М.І. УЧИТЕЛЬ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СУБ'ЄКТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	37
Вічавська О.С., Ліхницька Л.М. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	40
Гладиш І.І. МУЗИЧНО-ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	46
Гнатенко О.Ю. ІНКЛЮЗИВНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	49
Голобородько А.О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ.....	52
Гончарук О.В. ПОЛІХУДОЖНІЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ.....	54
Горбачова М.В. ТВОРЧИСТЬ ЯК ФАКТОР АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	57
Граб О.Д. ФОРМУВАННЯ ХОРОВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	60
Грига Т. В. ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	63

Дабіжа Л.П. НЕТРАДИЦІЙНЕ МАЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	66
Дозорець Т.О. РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТВОРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	70
Драченко В.В. МІЖКУЛЬТУРНА ВЗАЄМОДІЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМИ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	73
Жабченко Д.О. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	76
Жигун В.І. ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЯХ М.В.ЛИСЕНКА	79
Здихальська К.С. РОЛЬ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ У ВИХОВАННІ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	81
Іванова А.В. ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ХУДОЖНЬО- ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ.....	84
Казьмірчук Н.С. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ЛАНОК ОСВІТИ.....	87
Катрук О.В. МИСТЕЦТВО ХОРЕОГРАФІЇ У СИСТЕМІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	91
Кіяшко І.В. ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ.....	94
Княжук Ю.С. ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПСОЧНОЇ АНІМАЦІЇ.....	97
Коваль Т.В. РОЛЬ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	99
Колодійчук А.Б. РОЛЬ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ.....	102
Компанець О. В. РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ.....	104
Король А.В. ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА МУЗИЧНИХ ПІСЕННО-ОБРЯДОВИХ ТРАДИЦІЯХ ПОДІЛЛЯ.....	107
Косяк Ю.Ю. МУЗИЧНО - ТВОРЧЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	110
Кравчук В.В. МЕТОДИЧНІ НАПРЯМКИ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СЛУХУ МОЛОДШИХ.....	115

Кучмій Ю.С. МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ.....	117
Литвинчук М. В. РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА.....	120
Малашук М.М. ЗАСОБИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	122
Мальов С.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ В ЕСТЕТИКО-ВИХОВАНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ.....	125
Маринчук Т.Т. МУЗИЧНО-ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ ЯК СКЛАДОВІ ХУДОЖНЬОЇ МОВИ КУЛЬТУРИ.....	128
Матат Д.С. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	132
Мельник Г.А. ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	135
Немудра О.А. ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ УСНОГО МОВЛЕННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	138
Нестеренко Д.Л. ЖАНРОВИЙ АНАЛІЗ ЯК ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ЗНАЙОМСТВА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З МУЗИЧНИМ ТВОРОМ.....	141
Новик О.Д. ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ.....	143
Оберемок Л.В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ МИСТЕЦЬКОГО ЦИКЛУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	146
Олійник А.С. ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ В ЗОБРАЖУВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНЯТ.....	149
Олійниченко Е.В. АНАЛІЗ СТАНУ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ В ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ.....	151
Педь М.В. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	154
Полиця Т.В. ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	158
Поплавська Ю.О. ІНФОРМАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ.....	162
Рачковська Н.О. ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	165
Романюк Ю.С. ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ...	169

Самотуга А.В. ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ.....	172
Свята В.В. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ У ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	175
Сидорук Г.В. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДАГОГІВ.....	179
Смірнова Д.Г. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ПРЕДМЕТНО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	181
Соснова Г.О. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ СПРИЙНЯТТЯ ТВОРІВ ДЕКОРАТИВНО- УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ.....	184
Старовойт Л.В. РОЛЬ ЕСТЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	186
Тиндик О.М. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	190
Тодосієнко Н.Л. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ФАКТОР ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.....	193
Федорук Н.С. ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	196
Хаустова А.В. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКИ.....	199
Цьомик Т.Р. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ РОЛІ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ.....	203
Чернятинська А.С. ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА.....	206
Шадей О.О. ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.....	209
Шикирінська О.А. МИСТЕЦЬКИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	212
Шихова В. А. ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	215
Шнурко А.В. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	218
Щербатюк Л.В. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	222

І.А. Амброжак,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Естетичне виховання підростаючого покоління є актуальним питанням сьогодення. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає залучення молодої людини до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення ролі музичного мистецтва в естетичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. У документах Міністерства освіти, урядових рішеннях неодноразово підкреслювалася необхідність подолання недооцінки естетичного виховання людей і вказувалося, що формування почуття прекрасного, високих естетичних ідеалів та смаків повинно стати результатом усієї освітньої роботи в школі, здійснюватися в певній системі, бути органічною складовою діяльності школи і громадських організацій із виховання молоді.

Згідно нормативних документів, що регламентують організацію освітнього процесу в закладах освіти, питанню естетичного виховання приділяється певна увага. Так, у Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) визначено основну мету освіти, спрямовану на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвиток художньо-творчих здібностей. Естетичне виховання в початковій школі трактується як цілеспрямований, організований процес формування у дітей розвиненої естетичної свідомості, художньо-естетичного смаку, здатності сприймати, творити й цінити прекрасне, поводитись культурно і достойно. Систематичний естетичний вплив на учнів у початковій школі сприяє формуванню в них естетичних почуттів, смаків, поглядів і художніх здібностей, вміння здійснювати це практично [5].

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що проблема естетичного виховання цікавила багатьох учених (К.Абульханова-Славська, Д.Леонт'єв, М.Недашківська, А.Маслоу, В.Петровський, В.Сухомлинський, К.Ушинський та ін.). Об'єктом дослідження виступали різні аспекти цього феномена. Зокрема, значна увага приділялася вивченню специфіки музично-педагогічної діяльності, необхідності усвідомлення цінності музичного мистецтва для формування особистості дитини, значення розвитку творчих здібностей у процесі естетичного виховання школярів (О.Апраксіна, Л.Арчажникова, Г.Ніколаї, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, С.Русова, Ж.-Ж.Руссо, В.Шацька, О.Щолокова та ін.). Філософсько-естетичні аспекти цієї проблеми розглядаються в наукових працях Ю.Борева, І.Гончарова, М.Киященко, В.Ядова. Психологічні основи естетичного виховання розкрили у своїх працях Б.Анан'єв, Л.Божович, Л.Виготський, І.Кон, Б.Теплов та інші.

Метою статті є визначення ролі музичного мистецтва в естетичному вихованні дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Естетичне ставлення людини до світу формується і розвивається протягом всього її життя. Разом з тим, не всі періоди в житті рівноцінні для естетичного розвитку. Багато письменників, педагогів, діячів культури (Д.Кабалевський, Б.Неменський, В.Сухомлинський, Л.Толстой, К.Ушинський та інші) констатують особливе значення молодшого шкільного дитинства з точки зору естетичного виховання та формування художньо-естетичного ставлення до життя. Саме в цьому віці здійснюється найбільш інтенсивне формування ставлення до світу, яке поступово перетворюється у властивості особистості. Новітні дослідження доводять, що прогалини в естетичному

вихованні молодших школярів найчастіше виявляються невинними навіть при систематичній роботі у середніх та старших класах школи.

Молодший шкільний вік є періодом інтенсивного креативного становлення (Л.Божович, Л.Виготський, О.Леонт'єв) і характеризується сенситивністю до творчої діяльності (Я.Коменський, В.Сухомлинський та ін.) та оптимальним для особистісного розвитку новоутворенням – рефлексією. В період молодшого шкільного віку провідною виступає навчально-художня форма діяльності, вона забезпечує повноцінний естетичний розвиток на цьому етапі. За цільовою спрямованістю навчально-художня діяльність орієнтована на створення гармонійних умов для переходу дитини від ігрового ставлення до мистецтва та наївно-реалістичного сприйняття до власно-художнього. При цьому в якості основної, змістовної домінанти освітнього процесу виступає формування у дитини художньо-естетичної позиції по відношенню до мистецтва та дійсності.

Будучи органічною складовою формування особистості, естетичне виховання забезпечує діалектичну єдність психічного, морального, фізичного і соціального становлення дитини. Значною мірою визначає й активізує розумову, емоційну, духовну діяльність дітей, сприяє суттєвим змінам у переконаннях, розширенню досвіду, а також комплексному розвитку особистості школяра. Ставлення до дійсності формується в міру збагачення естетичних почуттів, кількісних змін у сприйманні, ускладнення естетичних потреб, суджень, набуття умінь емоційно-образної оцінки предметів, вироблення ідеалу. Тому естетичне виховання вимагає наявності спеціально організованого педагогічного впливу на почуття і свідомість особистості через провідні види її спілкування і діяльності. Мистецтво допомагає дитині опанувати соціальний досвід. Мистецтво – вид людської діяльності, що створює цілісну картину світу, створює її в єдності думки та почуття, в системі емоційних образів, а не логічних законів. Такий шлях цілісного усвідомлення життя доступний дитині, кожній людині при певній підготовці [8].

У словнику з естетики О.Петрушенко зазначено, що «естетичне виховання – система заходів, скерованих на вироблення і вдосконалення в людині здатності сприймати, правильно оцінювати, створювати прекрасне і піднесене у житті і мистецтві». Мета його полягає в тому, щоб сприяти всебічному розвитку особистості. З огляду на це, естетичне виховання можна розглядати як системну діяльність, спрямовану на розвиток чуттєвої сфери особистості, її умінь сприймати, оцінювати явища естетичної дійсності за законами краси, збагачувати у процесі їх сприймання свій внутрішній світ, оволодівати законами творчості і творити.

Естетичному вихованню властиві дві основні функції:

- формування естетично-ціннісної орієнтації особистості;
- розвиток її естетично-творчих потенцій, які визначають місце естетичного виховання в суспільному житті та зв'язок з іншими видами виховної діяльності. Естетичне виховання розкриває всі духовні здібності людини, що необхідні у різноманітних галузях творчості.

Дослідження та експериментальні дані Ю.Фохт-Бабушкіна свідчать про наявність тісного зв'язку між залученням людини до мистецтва та його всебічним розвитком, про зв'язок між художнім розвитком людини та успішністю виконання нею виробничо-суспільних функцій: «Людству необхідно було знайти спосіб збагачення та корекції життєвого досвіду окремої людини. Мистецтво і стало засобом збереження та передачі досвіду людства, раціонального та емоційного... Воно дає людині цілісний досвід життя в конкретно-чуттєвих формах самого життя» [11]. Вчений зазначає, що мистецтво сприяє виробничо-суспільним досягненням людини передусім завдяки збагаченню її духовного світу, а також володіє широким спектром впливу на розвиток людини в силу того, що воно об'єднує всі види людської діяльності

В зазначеному аспекті особлива увага надається мистецтву як способу розвитку особистості. «Естетично розвинена людина сприймає іншого не частково, – вважає психолог О.Мелік-Пашаєв, – як носія якоїсь корисної функції, а як цілісного суб'єкта, що подібний та

тотожній йому самому, і одночасно відрізняється від нього. І це створює можливість співчувати та розуміти (необов'язково погоджуватися) ... створює здатність відчувати біль іншого як свою...» [7, с. 58].

Унікальні особливості мистецтва, визначають психологи В.Собкін та В.Левін, містяться в тому, що і митець, і глядач (читач, слухач) не тільки набувають знання про світ, але й засвоюють емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього і до самого себе, стають у власно-людські, діалогічні відношення зі світом, тобто відкривають для себе дійсність як світ людини, як світ, наповнений особистісним змістом. Це відкриття людяності світу окрема людина здійснює завдяки тому, що в художній діяльності (творчості, сприйнятті, інтерпретації мистецького твору) вона збагачується суспільно-історично напрацьованим досвідом, проживаючи та переживаючи загальнолюдський досвід пізнання істини, добра, краси як досвід власного життя [9]. Мистецтво розвиває в людині універсальну людську здібність до творчого перетворення світу в будь-якій діяльності. Загальновідомо, що шкільна освіта дуже велику увагу приділяє засвоєнню абстрактних понять, схем, умовних знаків, числових відношень, тобто розвитку логічного мислення. Але слід пам'ятати, що однобічний розвиток надто збіднює сенсорну сферу дитини, її безпосередній зв'язок з навколишнім світом, чутливість та сприйнятливність до нього. Ця проблема, загострюється під час захоплення комп'ютером, що витісняє реальний чуттєвий досвід із життя дитини. Саме заняття мистецтвом ґрунтуються на всебічному чуттєвому досвіді дитини, на його інтересі до предмету.

Серед різних видів мистецтва особлива виховна роль належить музиці, яка вводить дітей у світ прекрасного, знайомить з культурою різних народів, сприяє збагаченню індивіда знаннями законів мистецтва, необхідними для розуміння його сутності, формуванню смаку, музичних здібностей, виробленню навичок і вмінь, які дозволять школярам бути активними слухачами, вмільми виконавцями. Торкаючись емоційної сфери людини, музика впливає на формування її моральних, естетичних смаків та ідеалів. Так, К.Стеценко вважав, що музика – «один з найвагомійших засобів естетичного виховання дітей, бо вона, як ніщо інше, здатна ушляхетнити людину, розвинути в ній благородні поривання, вплинути на психіку і настрої» [10, с. 63]. Перевагу музики над іншими видами мистецтва Г.Ващенко вбачав у тому, що вона, на відміну від живопису, скульптури та літератури, діє на почуття людини безпосередньо [3, с. 37]. Значущість в естетичному вихованні дітей таких видів музичної діяльності, як співи та слухання музики, підкреслював дослідник українського фольклору та музичних ігор, автор оригінальної методики естетичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку В.Верховинець [2]. «Музика – це мова почуттів, – писав В.Сухомлинський. Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури [10, с. 553]. Український композитор, педагог К.Стеценко одним із головних завдань музичного виховання дітей вважав збудження в них «бажання краси, яка полягає у великій скарбниці української народної творчості» [6, с.38], тому, як і М.Леонтович, найбільшу роль відводив народній пісні, підкреслюючи, що вона має великий вплив на розвиток духовності та музичних здібностей, естетичних почуттів і смаків.

Таким чином, зміст естетичного виховання молодших школярів передбачає:

- розуміння краси в навколишній дійсності, природі, трудовій діяльності, як у школі так і за її межами;
- елементарне тлумачення змісту творів мистецтва, емоційне сприймання різних видовищ тем, кінофільмів, вистав, концертів, архітектури, пам'яток культури, дбайливе ставлення до них;
- розвиток нахилів до художньої творчості (виразне читання, малювання, ліплення, аплікація) творчої фантазії, гумору;

- додержання елементів культури поведінки, прагнення до охайного вигляду, художнє оформлення класної кімнати;
- уявлення про негарні вчинки, розв'язність, прийняття неохайності й нечепурності у зовнішньому вигляді.

Естетичне виховання включає в себе формування знань, умінь і навичок, виховання естетичних почуттів, інтересів і потреб, оцінок і смаків та визначається в початковій школі за такими напрямками:

1. Диференціація мистецтва як особливої сфери життя.
2. Диференціація власної емоційної сфери дитини (виділення художніх переживань як переживань особливого типу; диференціація різноманітного виду емоцій (трагічне, комічне, тощо)).
3. Рефлексія умов походження художніх переживань.
4. Завдання вихідної орієнтувальної основи в головних видах художньої діяльності. В образотворчій діяльності – це зображення, прикрашання, конструювання; в музиці – пісня, танок, марш; в літературі – епос, драма. При цьому розкриваються основні принципи художньої виразності: принцип художнього композиціонування, що задає міру краси та досконалості; принцип інтонаційної виразності в різних видах мистецтва [9].

Висновки. Отже, саме в галузі мистецтва дитина може надбати ранній, успішний, повноцінний досвід творчості, досвід, що незамінний для становлення самосвідомості, самовідчуття людини в світі і який допоможе їй в майбутньому стати успішною в будь-якій сфері діяльності. Дослідження показують, що заняття різними видами художньої творчості активізують інтелектуальну діяльність дітей, позитивно впливають на досягнення із загальноосвітніх дисциплін, підвищують загальну креативність людини, розвивають уяву, сприяють особистісному зростанню дітей: емоційна сфера збагачується, егоїстичні та споживчі мотиви поступаються місцем прагненню до саморозвитку та турботі про інших, зростають самостійність і відповідальність дитини – ознаки психічного здоров'я. Дослідження показують, що музика впливає і на психіку, і на фізіологію людини, що вона може здійснювати заспокійливий та збудливий ефект, викликати різноманітні емоції. У зв'язку з цим в системі естетичного виховання музика відіграє значну роль в розвитку загальних психічних властивостей, у вихованні емоційної чутливості, естетичних ідеалів особистості, особливо у дітей молодшого шкільного віку.

Література:

1. Бекетова Ю. В. Музично-естетичне виховання молодших школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського // Педагогіка та психологія: Збірник наукових праць / За заг. ред. акад. І.Ф. Прокопенка, чл.-кор. В. І. Лозової. – Х.: ХДПУ, 1999. – Вип. 10. – ч. 2. – С. 39 – 43.
2. В.Верховинець Весняночка: Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів. – 3-е вид. – К.: Музична Україна, 1969. – Вип. 1. – 124 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал. /Г. Ващенко–Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 191 с.
4. Везумська О. М. Естетичний розвиток учнів початкових класів / О. М. Везумська // Таврійський вісник освіти. – 2011. - № 4 (36). – С. 109-116.
5. Збірник нормативних документів з освіти та виховання / Упоряд. З. М. Онишків– Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2006. – 172 с.
6. Кирило Стеценко: Спогади, листи, матеріали/ Упор. С. Федотов. – К.: Музична Україна, 1981. – 480 с.
7. Мелик-Пашаев А.А. Педагогика искусства и творческие способности / А.А. Мелик-Пашаев. – М.: Знание, 1981. – 96 с.
8. Неменский Б.М. Мудрость красоты: О пробл. естет. воспитания / Б.М. Неменский. Кн. для учителя. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1987. – 255 с.
9. Собкин В.С. Художественное образование и эстетическое воспитание / В.С.Собкин, В.А.Левин // Вопросы психологии – 1989. – № 1 – С. 24-32.
10. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори в 5 томах. Т.3. К.: Радянська школа, 1977. – 557 с.
11. Фохт-Бабушкин Ю.У. Научное управление художественной культурой как объект эстетического исследования: автореферат дисс. доктора филос. наук : спец. 09.00.04. – М., 1984. – 45 с.

О.М. Андрійців,
концертмейстер,
І.Г. Барановська,
кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ РЕПЕРТУАРУ ДЛЯ ДИТЯЧОГО АНСАМБЛЮ НАРОДНОЇ МУЗИКИ

Постановка проблеми. Світ навколо нас прекрасний не тому, що художньо досконалий, а тому, що кожна особистість переносить у нього власне розуміння краси настільки, наскільки в ній розвинене бачення цієї краси. Видатний психолог і педагог Л.Виготський вважав, що: «... в основі виховання повинна бути особиста діяльність учня, і все мистецтво вихователя зводиться тільки до того, щоб спрямовувати та регулювати цю діяльність» [1]. Для того, щоб дитина навчилася бачити та створювати прекрасне, проникла відповідним емоційним ставленням до мистецького твору, не досить пояснень та настанов педагога. Ці пояснення мають знайти підкріплення тільки у власному художньо-виконавському досвіді, який кожен учень може отримати на заняттях ансамблю народної музики, котрі все частіше створюються в загальноосвітніх школах та позашкільних закладах освіти України.

Аналіз попередніх досліджень. Сучасною музичною педагогікою накопичено багато наукових знань, які стосуються питань спілкування у процесі спільного ансамблевого музикування, майстерності ансамблевого виконавства, відбору репертуару ансамблевого колективу (Ю.Бай, Д.Благой, Т.Вороніна, А.Готліб, О.Ільченко, В.Лапченко, М.Мільман, О.Олексюк, М.Різол та інші). Педагоги доводять, що успіх ансамблевого колективу залежить від розвитку вміння «почуття ансамблю» – здатності слухати партнерів («ансамблеве фокусування слуху»), помічати та сприймати не тільки музичні наміри, а й чисто психологічні імпульси партнерів [2]. Характер виконання, інтерпретація музики (народної зокрема) залежить від рівня володіння засобами музичної виразності, а саме: ритмічної організації твору, особливостей мелодії, фактури, агогіки, супроводу [3,4,5]. Дослідники однакові в думці, що репертуар – один з найважливіших, значимих питань діяльності ансамблевого колективу, його обличчя, його візитна картка.

Мета статті – привернути увагу керівників творчих колективів до проблеми вибору репертуарних творів., на прикладі діяльності дитячого зразкового ансамблю народної музики «Дударик».

Виклад основного матеріалу. Дитячий ансамбль народної музики «Дударик» працює в позашкільному закладі освіти (Вінницькій обласній станції юних натуралістів). В ньому займаються діти віком 6 – 17 років. Діти приходять в ансамбль за власним бажанням, не маючи музичної освіти. Два рази на тиждень, за розкладом, відбуваються групові репетиції ансамблю, де вихованці : засвоюють основи музичної грамоти, здобувають навички гри на музичних інструментах (сопілка, дводенцівка, окарина, цимбали, бубон, трикутник, тріскачки, деркач, барабан-бухало тощо), розвивають навички одноголосного та двохголосного співу, вчать основам ансамблевого музикування та сценічного мистецтва, вивчають українські народні пісні та мелодії, традиції та звичаї рідної України, знайомляться з доробком відомих фольклористів та композиторів. Магія неповторних тембрів звучання народних інструментів зачаровує виконавців і слухачів не тільки природною чистотою звучання, а моторошним відчуттям причетності до витоків світової народної музичної культури.

Народно-інструментальне мистецтво сучасної України є органічною часткою цілісної вітчизняної музичної культури. Творчі, виконавські, науково-методичні та педагогічні напрацювання у цьому жанрі відбивають глибокий зміст та ссамобутність характеру; вони є

активними засобами творчого взаємодіявання з музичним світом, бо сама природа музичного інструментарію, покликана відображати загальнолюдські почуття, не обмежуючись національними кордонами, адже різновиди струнно-щипкових, струнно-ударних, язичково-духових інструментів здавна були притаманні культурам різних народів світу. Отже, одним з ключових моментів успішної діяльності дитячого ансамблю народної музики є вибір репертуару.

Репертуар як сукупність творів, що виконуються ансамблевим колективом, становить основу його діяльності, сприяє розвитку музичного смаку та творчої активності юних музикантів, накопиченню теоретичних знань та практичних умінь, розширює коло життєвих понять і уявлень, дає ансамблю народної музики можливість вести активне творче життя, постійно підвищувати виконавську майстерність кожного окремого виконавця і колективу в цілому. Вибір репертуару – це не одномоментний акт, а досить складний творчий процес, що входить в щоденну діяльність керівника ансамблю народної музики і вимагає від нього певних знань і умінь. З одного боку, в ньому фокусується музичний досвід і культура керівника, принципові методичні установки педагога, вміння бачити можливості їх творчої реалізації на тому чи іншому музичному творі, з іншого, характер відбору обумовлений інтересами та особливостями учасників колективу, а також загальною атмосферою закладу, в якому здійснюється процес навчання.

Дитячий ансамбль народної музики індивідуальний в своєму розвитку, різноманітний за віковими категоріями учасників, володіє властивими тільки йому технічними та художніми взаємовідносинами. Тому, репертуар колективу, насамперед, будується з урахуванням потреб учасників, їх підготовленості до сприйняття творів і роботі над ними, а також з метою підтримки інтересу до народної музики, музикування на народних інструментах та ансамблевого виконавства. Репертуар є одним з показників розвитку ансамблевого колективу, тому несе в собі певні педагогічні функції. Як підкреслює талановитий педагог Г. Струве у своїй книзі «Шкільний хор»: «... Концертна програма дитячого хору повинна бути різноманітною, доступною для виконання і сприйняття, але не спрощеною, багатою виконавськими фарбами, але не ускладненою. Вона повинна обов'язково нести в собі навчально-виконавчі завдання і одночасно бути високохудожньою, не втрачаючи при тому дитячості» [6].

Головним джерелом формування репертуару, безсумнівно, є творча фантазія керівника, яка створює самобутнє, неповторне обличчя ансамблю народної музики. У той же час критеріями відбору репертуару мають стати його доцільність (цікавість з позиції вимог музичного навчання та виховання дітей), художність (мистецький рівень твору за жанром, формою, виразністю змісту, глибиною почуттів) та доступність (коли доцільність і художність відповідають можливостям дітей, враховують вікові можливості вихованців розуміння ідеї твору та виконавсько-технічні вміння передати її).

Проаналізувавши науково-методичні роботи педагогів-музикантів [2, 3, 4, 5, 6] та узагальнюючи власний досвід роботи з дитячим ансамблем народної музики можна сформулювати основні принципи відбору репертуару для дитячого ансамблевого колективу.

Репертуар повинен відповідати таким вимогам:

- носити виховний, навчальний та освітній характер;
- відповідати віковим та виконавським можливостям вихованців;
- відповідати технічним можливостям даного ансамблевого колективу;
- бути різноманітним за характером та змістом;
- мати послідовне ускладнення, тобто кожний музичний твір має сприяти формуванню нових умінь та навичок гри на музичних інструментах, ансамблевого музикування або їх закріпленню.
- бути високохудожнім.

Варто зазначити : дитячий ансамбль народної музики має в своєму репертуарі твори для різних видів ансамблів (однорідних – ансамблю сопілкарів, ансамблю окарин, мішаних –

типу «троїсті музики» та вокально-інструментальних), що дозволяє зробити концертну програму різноманітною та цікавою. Основою репертуару дитячого ансамблю є обробки народних пісень та танцювальних мелодій («Щедрик», «Дударик», «Ой, сивая зозуленька» обробка М.Леонтовича, «Кривуляк», «Українські візерунки» обробка О.Андрійціва, «На городі чорна редька», «Полька «Вінницька»» обробка І.Барановської), твори українських та зарубіжних композиторів класиків (Ф.Колеса «Весна», В.Пападюк «Коломийка для дводенцівки», «Коломийки», «Українські візерунки», П.Чайковський «Неаполітанська пісенька» та інші).

Види концертних виступів ансамблевого колективу можуть бути різними як за обсягом виступу, так і за змістом концерту. Найбільш поширеним видом виступу є участь його в зведеннях концерті поряд з іншими творчими силами, коли ансамбль виконує 2-3 твори. У таких концертах вибір репертуару звичайно визначається творчим задумом режисера. Часто збірні концерти присвячуються якоїсь події і мають театралізовану спрямованість. Керівнику ансамблю потрібно домагатися того, щоб репертуар колективу в таких концертах не був однопланові. Елемент контрастності репертуару повинен завжди бути присутнім у концертних виступах.

Сфера концертно-виконавської діяльності розширюється за рахунок виїзних концертів у навчальні заклади, де навчаються учасники ансамблю, на підприємства, на яких працюють їх батьки, участі в оглядах, конкурсах та фестивалях міста, області, країни. Нерідко ансамблю народної музики доводиться брати участь в концертах-лекціях, концертах-зустрічах, у яких головною дійовою особою є лектор або той, з ким зустрічаються в залі. У таких виступах також важливо мати успіх, своє творче обличчя.

Найскладнішим видом концертних виступів є творчі, звітні концерти ансамблю народної музики, які проводяться силами одного колективу. Звітний концерт – це підсумок всієї системи навчання дитини: виховання музичного мислення, слухових відчуттів, пам'яті, рухових навичок, а також контроль педагога за режимом та дисципліною домашніх занять. У програму концерту включаються кращі твори колективу, різні за складом виконавців, твори для різних видів ансамблів тощо. Створюється єдина сюжетна лінія концерту [7].

Висновок. Таким чином, не зважаючи на певні труднощі, процес вибору й освоєння репертуару ансамблю народної музики – це захоплюючий і цікавий процес творчого пізнання. Йдучи по шляху пошуку нового і відкриття раніше невідомого не тільки вихованці, а й керівник ансамблю народної музики розвиваються, отримують новий потенціал знань та вмінь, необхідний життєвий і творчо-виконавський досвід.

Література:

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. М.Г. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1991. – 480с.
2. Готлиб А. Основы ансамблевой техники / А. Готлиб. – М.: Музыка, 1978. – 94с.
3. Ільченко О.О. Народне оркестрове виконавство: аматорство і проблеми художності: монографія / О.О. Ільченко; відп. ред. А.П. Лашенко. – К.: КДК, 1994. – 115с.
4. Лапченко В.П. Методика початкового навчання гри в оркестрі народних інструментів / В. П. Лапченко. – К.: Музична Україна, 1985.
5. Олексюк О. М. Методика викладання гри на народних інструментах: навчальний посібник / О. М. Олексюк. – К.: ДАККІМ, 2004. – 135с.
6. Струве Г.А. Шкільний хор. Книга для учителя. / Г.А. Струве. – М.: Просвещение, 1981. – 191 с.
7. У країну творчості через світ народного мистецтва. Навчально-методичний посібник / І.Г.Барановська, Н.Г. Мозгальова. – Вінниця: ВДПУ. – 2011. – 106 с.

ЕСТЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МИСТЕЦЬКОЇ ГРИ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Естетичне виховання в навчальних закладах в основному здійснюється на уроках мистецького циклу, де діти слухають музику, співають, виконують різні види музично-ритмічних рухів, малюють. Під керівництвом педагога дитина прагне проявити себе у виконанні пісні, танцю, передачі образу гри, танцю-імпровазації, створенні і підборі мелодій під час гри на музичних інструментах.

В процесі гри діти набувають вміння самостійно діяти, виконуючи музичні завдання, дозволяє дітям краще, якісніше виконувати музичний матеріал, сприяє розвитку контролю за власним виконанням, музично-естетичних уявлень і музично-сенсорних здібностей. Цьому процесі сприяє наочність навчання, виникнення асоціацій музичних звуків зі звуками оточуючого середовища.

Гра – це, насамперед, творча дія, яка розгортається немовби не в реальному просторі, а у світі символічних значень, типової фантазії. Природа гри синкретична і міфологічна, що відповідає характеру мислення дитини, яка сприймає світ цілісно, не розділяючи реальне і “придумане”. Ігри виробляють в учнів “рефлекс свободи”, адже рішення приймається шляхом природного пізнання – інтуїтивного відкриття. На заняттях імітаційно-ігрового типу діти вчаться через стосунки, контакти, тому в них формуються почуття співпричетності й співпереживання.

Аналіз попередніх досліджень. Наукові дослідження гри як методу навчання і виховання знаходимо у спадщині П.Блонського, В.Верховинця, П.Каптерева, Я.Корчака, А.Макаренка, С.Русової, В.Сороки-Росинського, В.Сухомлинського, К.Ушинського та ін. Глибоке розуміння ігрової діяльності започатковане у працях відомих вітчизняних психологів Л.Виготського, О.Запорожця, В.Зінковського, Д.Ельконіна, О.Леонтєва, С.Рубінштейна, Б.Теплова. Активні дослідження природи гри та можливості її використання у навчально-виховному процесі початкової школи зустрічаються в сучасних працях таких науковців як Н.Бібік, В.Бондар, І.Гудзик, Н.Кудикіна, Н.Підгорна, О.Савченко, Г.Тарасенко, В.Тіменко та ін. Феномен гри протягом усієї історії людства привертав до себе увагу визначних мислителів (Я.Коменський, Дж.Локк, Й.Песталоцці, Ф.Фребель, Ф.Шіллер та ін.). Зарубіжна педагогіка, психологія, культурологія (В.Акслайн, Ф.Бонтейдайк, В.Вундт, К.Гросс, К.Левін, Д.Мід, М.Монтессорі, Д.Селлі, Г.Спенсер, З.Фрейд, Й.Гейзінга) приділяють значну увагу дослідженням соціально-психологічної ролі та культурно-функціонального поля гри.

Мета статті: вивчення естетико-методичного аспекту ігрової діяльності у освітньому процесі на уроках мистецького циклу.

Виклад основного матеріалу. Н.Кудикіна розподіляє ігри на дві великі групи: творчі та ігри за правилами. До творчих ігор відносить: сюжетно-рольові, конструктивно-будівельні; ігри-драматизації, ігри з елементами праці; ігри-фантазування. Ігри за правилами мають такі різновиди: дидактичні; пізнавальні; розумові; спортивні; хороводні; народні; інтелектуальні; комп'ютерні; ігри-розваги [4].

Серед ігор, які може пропонувати педагог дітям особливе місце посідають музичні ігри. Головна їх мета – розвинути загальну та художню культуру дитини, сформувати його духовно-емоційну сферу. Використання гри допоможе урізноманітнити музичну діяльність дітей, сприятиме пробудженню любові до творів музичного мистецтва, що зробить процес навчання і виховання радісним і цікавим.

Музично-ігрова діяльність – це освітньо-виховний феномен, структурно і фундаментально підпорядкований мотиваційно-цільовим, змістовим, процесуально-організаційним завданням особистісного розвитку дитини; це засіб употужнення соціалізації дитини у процесі доцільного її

включення в добровільну, художньо спрямовану, полікультурно оснащену колективну взаємодію.

Музична гра – це активна діяльність, що спрямована на виконання музично-ритмічних завдань. Вона викликає у дітей веселий, бадьорий настрій, впливає на активність процесу розвитку рухів, формує музичні здібності, розвиває уяву, фантазію, музичне сприймання дітей.

Інтереси дітей нестійкі, ситуативні, ще чітко не визначені ні за жанрами мистецтва, ні за видами художньої діяльності. Образне мислення, потреба дітей у грі, перевтіленні, рольовій поведінці змушують педагога звернутись до гри як до діяльності, що в основі своїй містить синкретизм творчих проявів дітей і закладає основу для подальшого розвитку естетичних інтересів.

Музичні ігри завжди містять в собі розвиток дій, в яких сполучаються елементи цікавості, змагання з сенсорними завданнями. Мета ігрових дій полягає в тому, щоб допомогти дитині почути, розрізнити деякі властивості музичних звуків, а саме: їх висоту, силу, тривалість, тембр. Ігрові правила і дії, що систематично проводяться під час музично-дидактичних ігор допомагають планомірно і систематично розвивати музичний слух, виробляють уміння не просто слухати музичні твори, а й вслуховуватись в них, розрізнити зміну регістру, динаміки, ритму в одному творі. Крім того, музично-дидактичні вправи та ігри, особливо з використанням настільно-друкованого матеріалу, дозволяють дітям самостійно працювати в засвоєнні способів сенсорних дій.

Музично-дидактичні вправи займають не багато часу на музичних заняттях і можуть бути включені в розділи співу і музично-ритмічних рухів.

Можна виділити основні структурні компоненти гри: наявність об'єкта ігрового моделювання, загальної мети, підготовчий етап, розподіл дітей на групи (ролей між учасниками гри), взаємодія учасників гри, підбиття підсумку, індивідуальна, групова, колективна оцінка діяльності (самооцінка).

Під час проведення гри педагогу слід враховувати:

- Тривалість гри (серії ігор).
- Залучення всіх дітей групи.
- Розподіл функцій, ролей.

Найбільш придатним матеріалом для формування у дітей естетичних інтересів є ігри-драматизації. Саме гра-драматизація – це вже своєрідна “доестетична діяльність”, що поєднує в собі елементи гри і мистецтва, не відображає в загальній формі дій зображувального персонажу, а відтворює типове для нього. Другою важливою рисою є й те, як дитина створює той чи інший рольовий образ.

Значний виховний потенціал містить у собі така синтетична форма позакласної роботи, як гра-подорож. Вона надає можливість цілісно організовуючи дитячу музичну діяльність на тривалому відрізку часу, поєднуючи в собі різні форми роботи (екскурсії, вікторини, конкурси, бесіди, свята та ін.), активізує творче мислення дітей, значно підсилює інтерес до різних видів художньо-естетичного засвоєння музичного матеріалу, розвиває музичне сприймання дітей.

Ще однією умовою успішної організації ігрової діяльності дітей є моделювання творчої діяльності. Діти, граючись, входять в роль творця: поета, музиканта, художника, проникаючись тими почуттями і емоціями, які необхідні для створення того чи іншого образу. Наводимо приклад такої гри для учнів першого класу:

Палітра вражень

Дидактична спрямованість – розвиток у молодших школярів уміння аналізувати власні естетичні враження після уроку милування природою.

Розвивальні та виховні цілі – розвиток художнього смаку, набуття учнями художньо-естетичних вражень, виховання потреби в художньо-творчій інтерпретації власних вражень, виховання чутливості до краси довкілля.

Ігровий реквізит – малюнки до дидактичної казки, репродукції творів образотворчого

мистецтва, фрагменти віршів, аудіозаписи музичних творів.

Хід гри

Педагог розповідає дітям казку:

“У зачарованому темному-темному лісі, куди промінчики сонечка не потрапляли, жили Їжачок, Зайчик та Білочка. Їм було дуже сумно та самотньо, тому друзі вирішили піти до Сонечка й попросити його зіграти їх ліс та зруйнувати чари злої чаклунки. Йшли Їжачок, Зайчик та Білочка три дні та три ночі й потрапили на квіткову галявину. Друзі гукали: “Сонечко, сонечко, зігрій наш ліс!”. Однак Сонечко була так високо, що не почуло прохання маленьких лісових мешканців. І тут до Їжачка звернулася квіточка волошка: “Подивіться на різнобарв’я кольорів квіткової галявини, на кумедні хмарки, запам’ятайте спів пташок, шелест листочків, джурчання струмочків і тоді своїми посмішками зруйнуєте чаклунські чари”.

Подякували лісові мешканці за слушну пораду і вирушили додому. Але тільки вони увійшли до лісу – затремтіли і злякалися, забули все, що чули і бачили красивого на квітковій галявині. І знову пішли Їжачок, Зайчик і Білочка на сонячну галявину за допомогою”.

– Скажіть, діти, а що потрібно зробити нашим друзям, щоб запам’ятати все, що побачили? Дійсно, Їжачок умів гарно малювати, тож він зобразив і волошку, і дерева навкруги, і струмочок, Зайчик написав гарні вірші, а Білочка створила музику.

Тож повернулись лісові мешканці додому і не забули нічого з того, що побачили та почули, своїми посмішками, малюнками, віршами та музикою перемогли хитру чаклунку. Усміхнулось і Сонечко вгорі й теплими промінчиками зіграло, осяяло ліс”.

Далі педагог підводить дітей до думки, що поети, художники й музиканти також втілюють свої враження в певній формі, щоб усім навкруги “стало тепліше”.

Умови гри: із запропонованого списку мистецьких творів вибрати ті, що відображають власні естетичні враження після уроку милування, наприклад, тема уроку милування: “Наши красень-дубок” (художні твори: І.Шишкін “Дубовий ліс у сірий день”; О.Шовкуненко “Дуби”; Н.Забіла “Під дубом зеленим”; Г.Тютюнник “Навіщо дубам листя взимку” та ін.).

Художній матеріал для вибору дітьми:

Запропоновані художньо-естетичні ігри можуть бути успішно використані як працівниками дошкільних закладів освіти, так і вчителями початкових класів, аби допомогти дітям у цікавій формі відкрити для себе і зрозуміти красу довкілля і мистецтва.

Висновки. Отже, ігровий підхід до організації сприймання музичних творів: активізує пізнавальну діяльність дітей, розвиває художньо-образне мислення; збагачує почуттєву сферу дітей, посилює емоційність сприйняття художньо-дидактичного матеріалу ;стимулює розвитку творчих здібностей, уяви, фантазії ;формує елементи художньо-естетичного досвіду ;сприяє релаксації, здійснює саморегуляції, забезпечує профілактику психічної втоми, подолання гіподинамії ;розширює музичний світогляд дитини, її загальнокультурний розвиток.

Література:

1. Зими́на А.Н. Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста / А.Н. Зими́на – М.: Изд-во “Владос”, 2000. – С. 130-131, 167-180.
2. Кононова Н.Г. Музыкально-дидактические игры для дошкольников / Н.Г. Кононова – М., 1982. – С. 174.
3. Костина Э.П., Комисарова Л.Н. Наглядные средства в музыкальном воспитании дошкольников / Э.П. Костина, Н.Л. Комисарова – М., 1986. – С. 56-59.
4. Кудикіна Н. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі / Н. Кудикіна – К.: КМПУ, 2003. – 272 с.
5. Пахальчук Н.О. Малечі про мистецькі речі (або як потрапити граючись до чарівного світу мистецтва) / Н.О. Пахальчук // Її величність гра : теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник статей / за ред. Г.С. Тарасенко. – Вінниця : ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2009. – С. 253-271.
6. Тодосієнко Н.Л. Ігровий підхід до організації сприймання музики дітьми шестирічного віку / Н.Л. Тодосієнко // Її величність гра : теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник статей / за ред. Г.С. Тарасенко. – Вінниця : ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 2009. – С. 298-309.

В.Л.Баранюк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Коваль Т. В.

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Постановка проблеми. Мистецтво удосконалює здатність бачити, відчувати, споглядати, мистецькі твори пропонують художні образи, безпосередньо звернені до емоцій і почуттів людини і спрямовані на те, щоб “захопити” її, примусити співчувати і співпереживати. Духовні цінності сприймають не як щось надособистісне, а як здобуток власного творчого досвіду. У такий спосіб стимулювання емоційних реакцій доповнюється розвитком креативності суб’єкта навчання. Загальновизнано, що мистецтво може відігравати вагомішу евристичну місію, ніж наука. Адже живопис, музика, театр створюють такий комплекс засобів виразності, який дає свободу грі фантазії, уяви, нагадує про гармонії, недосяжні системному аналізу, активізує прояви інтуїції та пошукової ініціативи. Важливо визначити особливості молодшого шкільного віку, а також чи розвивається креативність молодшого школяра під час занять театральним мистецтвом. Вчені переконливо довели, що художньо-творча діяльність дитини в різних сферах мистецтва залежить від специфіки вікового розвитку і в повній мірі визначається нею. Саме ця специфіка дозволяє вважати, що молодший шкільний вік – це перш за все період накопичення знань, особливий період, в якому набувають розвитку найважливіші якості, що дозволяють дитині зростати як особистість конкретного соціуму. Саме в цей час інтенсивно формується сенсорна сфера особистості дитини, збагачується її чуттєвий досвід.

Діти відчують потребу у спілкуванні з дорослими, прагнуть до взаєморозуміння з ними, дорожать їхньою думкою і оцінкою. Та через відсутність необхідного досвіду взаємодії з ровесниками і дорослими, а також через недостатню сформованість усталених соціально значущих способів діяльності та поведінки молодший школяр часто попадає в ситуації відхилень від заданих норм та вимог, які за відсутності певних корекційних заходів на наступних етапах розвитку можуть призвести до психічних розладів.

Мета статті: проаналізувати психолого-педагогічну літературу з огляду на проблему розвитку креативності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. В. Сухомлинський радить: “Якщо ви хочете бути справжнім вихователем, розкрийте перед юним серцем красу людського передусім у самому собі – це дуже важливо... Джерелом культури людських емоцій є здатність вчителя відчувати серцем внутрішній світ дитини, підлітка, юнака, дівчини. У дитини бувають свої тривоги, прикрощі, турботи. Вчитель, який володіє високою емоційною культурою, відчуває світ людини з того відбиття думок, почуттів, переживань, які випромінюють очі. Збагнувши, що в учня не все гаразд, чуйний вчитель не стане одразу розпитувати чи заспокоювати. Він дасть дитині відчути, що здогадується про її сердечну тривогу, смуток. Переконавшись, що дитина потребує допомоги, вчитель говорить з нею на самоті. Вміння підійти до цієї розмови – дуже важлива риса емоційної культури” [6].

Також педагог, навчаючи дітей, завжди дбав про розвиток їхніх естетичних чуттів та емоцій, чуття краси, фантазії, творчості. Перебуваючи з дітьми на природі, прагнув, щоб діти милувалися її красою [6]. Це, до речі, співзвучно із заняттям “милування” в японській школі: через споглядання, зображення, осмислення краси найрізноманітніших явищ природи. Японські педагоги здійснюють кольорове виховання з раннього дитинства, розвиваючи таким шляхом чуття, мислення і творчі здібності малят. Для японських школярів обов’язковим є оволодіння кольоровою системою “Іроритай”, що передбачає знання 240 кольорів.

“Та щоб користуватись красою, - відзначає Борис Неменський, - мало знати її. Красу слід відчувати” [4].

Власне розглянемо поняття “креативність”. В педагогічному словнику воно розглядається як творчі можливості (здібності) людини, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності; це здатність породжувати велику кількість різноманітних ідей в нерегламентованих умовах діяльності. Також креативність трактується як творчі інтелектуальні здібності, в т. ч. здатність привносити дещо нове в досвід, здатність породжувати оригінальні ідеї в умовах розв’язання або постановки нових проблем, здатність осмислювати проблеми і протиріччя, а також формулювати гіпотези відносно елементів ситуації, яких бракує, здатність відмовлятися від стереотипних способів мислення [2].

У психолого-педагогічній літературі поняття “креативність” частіше за все пов’язується з поняттям “творчість”, розглядається як особова характеристика. Багато дослідників визначають креативність через властивості особистості, її здібності.

На розвиток творчих здібностей впливає велика кількість чинників, що по різному представлені в кожному конкретному випадку. Чинники, з якими можуть бути пов’язані творчі здібності в молодшому шкільному віці, можна умовно поділити на зовнішні і внутрішні. До зовнішніх можна віднести такі чинники мікро- середовища, як: характер і систему сімейного виховання, вплив школи і спілкування з однолітками. До внутрішніх детермінантів творчих здібностей належать: вікові і індивідуально-психологічні особливості особистості, статеві відмінності, стилі (стратегії) організації розумової діяльності. Аналіз цих чинників дуже важливий для визначення шляхів розвитку та формування творчих здібностей у молодшому шкільному віці [1 с. 156].

В. Сластьонін під креативністю розуміє здатність, що відображає глибинну властивість індивідів створювати оригінальні цінності, ухвалювати нестандартні рішення. До даного поняття автор звертається у зв’язку з характеристикою сучасних підходів до освіти, оскільки основною вимогою сьогодні є розвиток творчої особистості, здатної виходити за межі відомого, ухвалювати нестандартні рішення, створювати продукти, що характеризуються новизною. Психологи вказують на проблему здібностей і частіше всього креативність розглядають як загальну творчу здібність, процес перетворення знань [5]. При цьому вони стверджують, що креативність пов’язана з розвитком уяви, фантазії, породженням гіпотез (Л.С. Виготський, А.Я. Пономарьов, В.В. Давидов, А.Р. Шмельов).

Так, Л.С. Виготський, звертаючись до творчості, вказує на необхідність прояву і розвитку здатності створення нового, все одно чи буде це творіння якою небудь річчю, зовнішнього світу або відомою побудовою розуму чи відчуття [3].

У роботах А.Я. Пономарьова наголошується, що до повноцінної творчої діяльності здатна лише людина, яка володіє розвиненим внутрішнім планом дій, що дозволяє їй асимілювати потрібним чином суму спеціальних знань тієї або іншої області діяльності, необхідної для її подальшого розвитку, а також потрібні особові якості, без яких неможлива справжня творчість. Звертаючись до питання про те, що є критерієм творчості людини, що забезпечує творчість, багато дослідників вказують на уяву (Л.С. Виготський, Д. Кабалецький та ін.). Хоча в психології існує інший погляд, який стверджує, що центральним компонентом творчості є пізнавальна активність людини. Важливою є точка зору, в якій стверджується, що творчість забезпечується уявою і, відповідно, креативність, що розвивається, багато у чому залежить від уяви, тому ми звертаємося до цієї характеристики.

Різні аспекти проблеми уяви відображені в багатьох педагогічних і психологічних дослідженнях (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, А.В. Запорожець, А.І. Леонтьєв, А.В. Петровський, Д.В. Менджеріцька). Так, концепція Л.С. Виготського будується на розумінні уяви як творчої діяльності, що ґрунтується на “комбінуючій здатності мозку”. Звідси продукти творчої діяльності виступають як “кристалізована уява” [7].

Виходячи з досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, творчість, як і здібність до неї, виражена поняттям креативність, розвивається у процесі творчих знань. Розвиток

здійснюється разом з розвитком особистості та інтелекту, важливим є розгляд креативності в дитинстві. Розвиток креативності тісно пов'язаний, як було показано вище, з розвитком уяви дитини, тому зупинимось на розвитку уяви молодших школярів.

У дослідженнях О.М. Дяченка встановлено, що уява у молодших школярів має два компонента: породження загальної ідеї та складання плану реалізації цієї ідеї. Автор відзначає, що при побудові нового образу діти 6-7 років використовують елементи реальності, на відміну від них діти 8-9 років будують образ вже в процесі вільної операції уявленнями.

Таким чином, звертаючись до характеристик креативності, дослідники характеризують її як творчу здатність, прояв і розвиток якої пов'язаний з розвитком уяви, фантазії. Психологи стверджують також, що розвиток креативності якісно змінює особистість людини. Тому логічним є звернення дослідників до розгляду креативності як властивості особистості.

Багато вітчизняних дослідників зверталися до вітчизняних критеріїв креативності у зв'язку з вивченням творчих проявів людини в різних видах діяльності: в мовній, ігровій, винахідницькій, музичній, театральній та ін. Більшість авторів виділяють оригінальність, варіативність, гнучкість та багато інших критеріїв, що об'єднують дослідників (Т.Р. Комарова, Р.Р. Казакова, Н.А. Вітлугіна та ін.). Так, О.М. Дяченко до основних критеріїв прояву творчої уяви у дітей молодшого шкільного віку відносить: оригінальність виконання дітьми творчих завдань; використання такої реструктуризації образів, при якій образи одних об'єктів застосовуються як деталі для побудови інших.

Зарубіжні дослідники також намагалися охарактеризувати критерії креативності (Дж.Гауен, Дж. Гілфорд і ін.). Такі спроби були зроблені навіть раніше, ніж у вітчизняній психології. Так Дж. Гілфорд виділив шість основних параметрів креативності:

- здатність до виявлення і постановки проблеми;
- здатність до генерації великої кількості ідей;
- гнучкість – здібність до продукування різних ідей;
- оригінальність – здатність відповідати на подразники нестандартно;
- здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі;
- здатність вирішувати проблеми, тобто здатність до аналізу та синтезу.

Приклади показників Дж. Гілфорда свідчать про те, що автор робить акцент на зв'язку як з інтелектом, так і з особистістю.

Висновки. Проведений аналіз різних поглядів дослідників на проблему креативності дозволив з'ясувати, що креативність – це здібність до творчості. В даному випадку творчість розуміється широко, з позиції особового підходу, який дозволяє трактувати творчість як явище, що розвивається і відповідно з ним розвивається креативність.

Сьогодні креативність розвивається як функція цілісної особистості, що не зводиться до інтелекту і залежить від цілого комплексу її психологічних характеристик. Відповідно, центральним напрямком у вивченні креативності є виявлення особистісних якостей, з якими вона пов'язана.

Література

1. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей / Д.Б.Богоявленская. – М.: Академия, 2002. – 320 с.
Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте : психолог. очерк / Л. С. Выготский. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1967. – 93 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский ; под. ред. М. Г. Ярошевского. – М. : Педагогика, 1987. – 344 с.
Неменский Б. Мудрость красоты. – М.: Просвещение, 1981. – 192 с.
3. Слостенин В. А. Педагогика : инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 224 с.
4. Сухомлинский В. А. О педагогической культуре / В. А. Сухомлинский // Сухомлинский В. А. Избр. пед. соч. : в 3-х томах / В. А. Сухомлинский. –М. : Педагогика, 1981. – Т. 3. – С. 204-216.
5. Эльконин Д.Б. Психология игры. М.: Педагогика, 1978. – 215 с.

Л.К. Бобляк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Н.С. Казьмірчук

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ЛАНКАМИ ОСВІТИ

Постановка проблеми. В умовах реформування системи освіти одним із актуальних питань є впровадження ідеї неперервної освіти, що в свою чергу спонукає до оновлення змісту освіти (реалізації гнучких, варіативних навчальних планів, що відображають як національні особливості, так і світовий досвід), застосування різноманітних, у тому числі нетрадиційних форм і методів навчання, навчально-методичного забезпечення.

Модернізація дошкільної та початкової освіти є складовою процесу оновлення освітніх систем. Реалізація принципу наступності між дошкільною та початковою шкільною освітою з одного боку спрямована на підготовку дітей до систематичного навчання у школі, а з іншого – на використання у першому класі набутого у дитячому садку досвіду. Таким чином, початкова школа має повно і точно враховувати досягнення дітей дошкільного віку, а зміст початкової освіти повинен логічно доповнювати, продовжувати і розширювати зміст дошкільної освіти.

Аналіз попередніх досліджень. Історико-філософські, загальнонаукові, психолого-педагогічні та методичні основи впровадження наступності висвітлено в працях знаних науковців. Так у загальній дидактиці проблема наступності досліджується А.М.Алексюком, С.У.Гончаренком, І.А.Зязюном, В.А.Козаковим, В.О.Онищуком, П.І.Підласим та ін. Наступності навчання присвячені дослідження Ю.К. Бабанського, В.Ф. Башаріна, В.П. Безпалько, С.М. Годніка, А.А. Киверялга, О.М. Коберника, Ю.А. Кустова, В.К. Сидоренка, Г.В. Тере-щука, Д.О. Тхоржевського, Д.В. Чернілевського, Д.С. Ягафарової та ін. Методикою трудового навчання займаються Е.В. Артамонова, Н.Д. Беляков, І.М. Веремійчик, В.А. Горський, О.А. Деркачов, Н.М. Конишева, С.М. Ліпчин, В.П. Тименко, Т.Н. Шманаєва.

Сучасні науковці (А.Богуш, М.Вашуленко, В. Галузяк, В.Киричок, В.Кузь, Н.Мойсеюк) відзначають, що наступність у роботі дошкільної і шкільної ланок освіти забезпечує цілісність та ефективність виховного процесу, є показником його послідовності й результативності [1, с.73-74].

На думку З.Борисової, О.Киричук, Д.Ніколенка, проблема наступності у роботі дитячого садка і школи є комплексною. У ній можна виділити анатомо-фізіологічний, психолого-педагогічний та педагогічно-організаційний аспекти.

Метою статті є висвітлення педагогічних умов реалізації наступності змісту трудового навчання і виховання у комплексі «дитячий навчальний заклад – початкова школа».

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження, а також передовий педагогічний досвід, визначивши основні досягнення і недоліки в площині даного питання, нами виокремлено найсуттєвіші, на наш погляд, педагогічні умови реалізації наступності змісту трудового навчання у комплексі «дитячий навчальний заклад – початкова школа». Цими умовами передбачається:

1. Забезпечення спільних гуманітарно-культурологічних засад трудової підготовки дітей 3 – 10 років.

Сучасна система освіти націлена на формування людини нового світосприймання, нової культури: на протигагу людині-реміснику постає творча ініціативна особистість, яка вміє створювати гармонійне оточуюче середовище в якому існує. Враховуючи це, вважаємо доцільним наповнити зміст трудового навчання такими елементами:

- *декоративно-прикладне мистецтво*, як засіб національного, художньо-естетичного виховання підростаючого покоління, оскільки правила створення предметного середовища мають історичні традиції, несуть в собі “закодовану” інформацію минулого;
- *природа*, як середовище, в яке людина занурюється разом із своїм предметним світом, а також як джерело художніх, естетичних і творчих ідей;
- *дизайн*, як вид діяльності, спрямований на створення комфортного та естетично виразного оточуючого середовища, яке найбільш повно задовольняє запити і потреби людини;
- *новітні техніки обробки матеріалів*, оскільки неможливо залишатися осторонь новинок творчості сучасних майстрів.

Передусім розглянемо особливості впровадження народних ремесел в процесі трудової підготовки дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Не викликає заперечення той факт, що за роки незалежності України особлива увага була зосереджена на відродженні та активному залученні народного мистецтва у зміст освіти. Аналіз наукових досліджень [4, с. 4], а також передового педагогічного досвіду дає право стверджувати, що на практиці народна культура зводиться до фольклору, а народна естетика до використання найбільш відомих видів декоративно-прикладного мистецтва.

Народні ремесла свідчать про духовну культуру українського народу, про споконвічне прагнення до краси, розповідають про багатство рідного краю, традиції місцевого населення. Твори народних майстрів містять у собі могутній ідейно-моральний, художньо-естетичний потенціал. Через емоційно-ціннісне сприйняття в дитини можна викликати інтерес до історії свого краю, формувати чітку орієнтацію на трудову діяльність, бажання оволодівати трудовими вміннями і навиками, виховувати працелюбність, позитивне ставлення до результатів людської праці.

Тому вважаємо доцільним ще з дитячого садочка знайомити учнів з творами декоративно-прикладного мистецтва, аналізувати їх, вчити дітей усвідомлювати змістове наповнення кожного знаку й символу, вміння читати інформацію, яку проніс крізь роки певний виріб, розуміти і відчувати енергетичне наповнення кожної речі й самому “кодувати” певний матеріал. А в початковій школі розширювати та удосконалювати знання з основ кольорознавства та основ композиційних особливостей, активно залучати учнів до практичного втілення у своїх виробах «законів» народного мистецтва.

У контексті даної педагогічної умови доцільно вдосконалити зміст програм з трудового навчання дитячих садочків і початкової школи шляхом оновленого підходу до використання природи. Загальновідомо, що робота з природними матеріалами у дитячому садочку зводиться до створення композицій у техніці аплікацій з використанням висушених листочків, квітів, травинок, а у початковій школі ще й об’ємних композицій з плодів дерев (шишок, каштанів, жолудів).

Ми вважаємо доцільним значно розширити спектр природних матеріалів. Використовувати мушлі, пісок, різноманітне насіння, пир’я, квіти, ячну шкаралупу, луску тощо. Варто залучати дітей до постійного спостереження за природою. Саме цю закономірність намагаються втілити у власній діяльності дизайнери.

Згідно Державного стандарту початкової освіти в галузі “Технології” передбачено ознайомлення учнів початкової школи з елементами дизайну на уроках трудового навчання. Тому виникає нагальна потреба в поступовій підготовці дітей дошкільного віку до усвідомлення поняття «дизайну», оскільки це такий вид діяльності, який спрямований на створення гармонійного оточуючого середовища, тобто комфортного, багатофункціонального, надійного і красивого, що задовольняє естетичні, соціальні, психологічні та інші потреби людини. Варто врахувати те, що у початковій школі робота спрямована не на озброєння учнів елементами дизайну, а на формування у них дизайнерського мислення. Тому вважаємо за необхідне включення до програм обох навчальних закладів розділу “Дизайн-освіта”, в якому передбачено ознайомлення дітей 3-6

років з основними кольорами, особливостями кольорового вирішення, утворення похідних кольорів, різноманіття відтінків одного кольору, ознайомлюються з композицією, особливостями і закономірностями розташування елементів у цілісній композиції. Оскільки дизайнерська діяльність естетично окреслена, то це передбачає не лише усвідомлення, а й внутрішнє переживання дійсності.

У контексті даної педагогічної умови доцільно вдосконалити зміст програм з трудового навчання і виховання дитячих садочків і початкової школи шляхом оновлення технік обробки матеріалів. Зокрема, вважаємо доцільним запровадити в дитячому садочку роботу з намистинами, гудзиками, стрічкою, нитками, тасьмою. Це той матеріал, який близький дитині по своїй суті, він легкий в обробці, яскравий, ніжний на дотик, різнохарактерний, викликає в дітей багато позитивних емоцій.

2. Орієнтація трудової підготовки дітей у дитячому садку і початковій школі на спільні методично-інноваційні центри.

В контексті даної умови розглядаємо способи організації розвивального навчання специфічними засобами предметно-практичної діяльності, способи підведення студентів до створення художніх образів (від формування ідеального задуму до його матеріального втілення), способи організації проектно-художньої діяльності майбутніх учителів і т. ін.

В основу розвивального навчання покладено принципи, розроблені Л.В. Занковим та В.В. Давидовим [2, с. 4]. Передусім це принцип навчання на високому рівні труднощів. На наш погляд, таке навчання має здійснюватися у постійній розумовій напрузі. Крім того, в основу методики покладено особистісно-орієнтований підхід. Увага вчителів та вихователів акцентується на індивідуальних здібностях дітей. Доречно зупинитися на особливості даного предмета – він напряму залежить від темпераменту дитини, тому врахування цього аспекту є важливим в організації трудового процесу. Вважаємо доцільним, як основу розвивального навчання, розглядати конструювання. За словами Н.М. Конишевої “конструювання - це передусім діяльність розуму, а не рук” [3, с. 17]. Тому вихователям і вчителям початкової школи необхідно широко використовувати три основні види конструювання:

- 1) конструювання за зразком (репродуктивний підхід);
- 2) конструювання за моделлю (частково-пошуковий підхід);
- 3) конструювання за даними умовами, проектування (творчий підхід).

Важливо широко впроваджувати у практику нову технологію розвивального навчання - дизайн-освіту, “в основі якої покладено шлях від уявних образів та усвідомлення, до внутрішньої рівноваги логіко-поняттєвих систем та образно-емоційних уявлень” [3, с. 14].

В контексті даної педагогічної умови важливе значення набуває формування навиків самостійної предметно-творчої діяльності дітей. Дитина по своїй природі самостійна, на жаль, навчальна діяльність в школі вбиває задатки цієї самостійності, тому ми вважаємо за необхідне ще з молодшого дошкільного віку розвивати природну самостійність.

Для реалізації наступності змісту трудового навчання вважаємо доречним впровадження спільних інтерактивних форм у навчально-виховний процес педуніверситетів. Передусім, це використання групових і парних форм організації навчальної діяльності студентів. За групової організації роботи рівень сформованості трудових умінь студентів значно вищий, ніж за фронтальної роботи.

3. Організація спільної позаурочної діяльності дошкільників і молодших школярів для ефективності реалізації наступності художньо-трудового розвитку дітей цієї вікової категорії.

Вважаємо доцільним наголосити на необхідності спільних позакласних форм роботи: відвідування музеїв народної творчості, зустрічей з народними майстрами, екскурсії на промислове виробництво і т.п. єдиною різновіковою групою, яка складається із дошкільнят і

молодших школярів; організація виставок творчих робіт, де представлені вироби вихованців дитячого садка і учнів початкової школи.

Екскурсії дають можливість ознайомити учнів з продукцією підприємства, його обладнанням, технологічним процесом обробки різних матеріалів (деревини, металу, тканини і волокнистих матеріалів, пластмаси, глини тощо), організацією праці, з новаторами виробництва.

Одним із форм позакласної роботи також є відвідування музеїв народної творчості. Воно посідає важливе місце у системі засобів формування творчої активності учнів, яке унікальним чином інтегрує у собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції. Відомо, що твори народного мистецтва впливають на розвиток пізнавальної, емоційної сфер особистості, її творчих здібностей, сприяють активізації творчо-продуктивної діяльності.

4. Єдині підходи до контролю та оцінювання результатів трудової діяльності дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Оцінювання знань та вмінь учнів з трудового навчання здійснюється на всіх віх етапах навчання відповідно до вимог Державного стандарту загальної середньої освіти, рівня компетентності учнів, їх готовності застосовувати свої навчальні досягнення при вирішенні тих чи інших завдань.

Об'єктивне оцінювання навчальних досягнень сприяє їхній активнішій трудовій та пізнавальній діяльності. Вихователь і вчитель має оцінювати не лише результат (аплікацію, малюнок, виріб), а й розумові зусилля, які проявила дитина, її старання, наполегливість, самостійність, охайність, культуру праці і т.п.

Викладені вище умови ступеневого навчання можна зреалізувати в організаційно-методичному контексті:

1. Розробка і впровадження наскрізного навчального плану й комплексної програми з трудового навчання і виховання.

2. Підготовка комплексних підручників та методичних посібників з даної дисципліни, які складаються з двох розділів, один розрахований для дошкільних установ, другий – для учнів початкової школи; розробка методичних рекомендацій для вихователів і вчителів початкової школи, які працюють в умовах комплексу «дитячий виховний заклад – початкова школа».

3. Адміністративна узгодженість й законодавча визначеність сфер діяльності кожного з навчальних закладів (дитячий навчальний заклад, початкова школа).

Висновки. Отже, дотримання озвучених вище педагогічних умов забезпечить реальне функціонування комплексу «дитячий навчальний заклад – початкова школа», що допоможе усунути дублювання, скоротити нераціональну витрату часу, поглибити і розширити знання, удосконалити практичні уміння та навички, здійснювати національне, художньо-естетичне, моральне виховання дітей 3-10 років, і в кінцевому результаті поліпшити трудову підготовку молоді.

Література

1. Богуш А. Проблема наступності дошкільної і початкової ланок у навчально-виховному комплексі “Надія” //Зб. наук. праць: Спец. випуск / В.Кузь (гол. ред.).- К.: Наук. світ, 2002.- С.72-75.
2. Савченко О. Початкова освіта має стати якісно новою //Дошкільне виховання. - 2001.- №1.- С.4-6.
3. Жовнер С., Бобро О., Погребняк Т. Системний підхід до забезпечення наступності і перспективності між дошкільним закладом і школою //Вихователь–методист. - 2011.-№4. - С.16-33.
4. Рожок Т., Харматова В. Забезпечення наступності між дошкільним навчальним закладом та початковою школою //Вихователь – методист.–2012- №8 - С.43-46.
5. Сосновенко Н.Наступність дитячого садка і школи: налагоджуємо взаємодію //Вихователь–методист.- 2017.- №3. - С.4-7.

Н.О. Боднарчук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Старовойт Л.В.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Пріоритети сучасної освіти визначаються запитом суспільства, що відображені у Національній доктрині розвитку освіти України. Зазначається, що наразі в сучасній державі важливим є формування системи безперервної естетичної освіти, яка забезпечує розвиток художніх здібностей особистості. Неабиякий інтерес науковців викликають суперечності між сучасними напрямками розвитку суспільства та реальними вимогами сучасної особистості, які в свою чергу актуалізують проблему розвитку художньо-творчої активності підростаючої нації.

Аналіз попередніх досліджень. Питання розвитку творчої особистості знаходимо висвітлено у працях Ф. Гегеля, Дж. Гілфорда, Й. Песталоцці, Ж. Руссо. Чимало вітчизняних і зарубіжних учених досліджували проблему активізації шляхом вивчення психологічних особливостей особистості у різних видах творчої діяльності (Б. Ананьєв, Д. Богоявленська, Л. Виготський, Г. Костюк, та інші).

У довідникових енциклопедичних виданнях дефініція “активність” тлумачиться на основі семантики запозиченого слова: “активність” (від лат. *activus* – діяльнісний). За енциклопедичним словником термін “активність” означає енергійну, посилену діяльність, діяльний стан [12, с. 33]. С. Гончаренко розглядає активність особистості як здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міру цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння багатств матеріальної та духовної культури. Активність особистості реалізується у творчості, вольових актах, спілкуванні. Інтегральна характеристика активності особистості – активна життєва позиція людини, яка виявляється в її принциповості, послідовному відстоюванні своїх поглядів, ініціативності, діловитості, психологічній настроєності на діяльність.

Практичний словник синонімів української мови пропонує терміни “активізувати” – поживляти, спонукувати до дії, розворушувати; “активізуватися” – поживлятися, ставати активнішим, підносити голову; “активний” – діяльний, беручий, непосидючий, невтомний, енергійний, моторний, ініціативний, зарядний, сил. завзятий, заповзятий, наполегливий, завзятуший, живий [4, с. 13].

У психологічному словнику за науковою редакцією В. Войтко, активність виокремлюють як “здатність до свідомої трудової діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення людиною навколишнього середовища і саму себе, яка виявляється в її ініціативності, діловитості, психологічному настрої на діяльність” [10, с. 10 – 11].

За психологічним словником-довідником, термін “активність” – це одна з характеристик особистості, яка полягає в здатності бути імпульсом змін у стосунках і навколишнім світом. На думку авторів, на відміну від реактивності у активності джерелом є зовнішній стимул. Крім того, активність є “фундаментальною властивістю усього живого і є критерієм відмінності живої матерії від неживої, так званою мірою. Виявляється активність, як стверджують фахівці, у вольових актах, самовираженні, спроможності піднятися над стандартами, прагненням розширювати сферу своєї діяльності і поведінки, здатності нести в собі потенціал енергії, сили та творчості” [9].

Мета статті передбачає розкриття психолого-педагогічних аспектів розвитку творчої активності особистості в процесі художньої діяльності

Виклад основного матеріалу. У філософському розумінні феномен творчості визначається як такий, що притаманний живій істоті і виступає як механізм продуктивного розвитку особистості. Стосовно особистості, розвиток тлумачиться “як характеристика якісних змін об’єктів, поява нових форм буття, інновацій та нововведень, пов’язаних із перетворенням внутрішніх і зовнішніх зв’язків цих об’єктів і явищ та переходом їх до нових станів, які ніколи не повторюють з абсолютною точністю ті стани, що вже здійснилися” [1, с. 847 – 848]. Відзначаємо також, що поняття “творчість” використовувалося ще давньогрецькими філософами (Епікур, Гольбах, Гегель, Гельвецій, Дідро, Лейбніц), яких об’єднувала спільна думка що творчість і діяльність перебувають у співвідношенні одне до одного, як родове до видового [5, с. 52]. Цей процес тісно взаємопов’язаних з кількісними та якісними перетвореннями особистості з моменту народження і до кінця життя.

Як і А. Маслоу, К. Роджерс визначає творчу активність як природну особливість, притаманну людині. Творчий процес, за К. Роджерсом, полягає у створенні нового продукту. З одного боку, цей процес можливий завдяки унікальності індивіда, з іншого – завдяки подіям, емоціям та внутрішньому станові особистості та необхідним матеріалам. Автор погоджується з представниками гуманістичної теорії, що творча активність є необхідним елементом процесу самоактуалізації особистості.

Представник гуманістичної теорії Е. Фромм вважає, що творча активність – це здатність людини “використовувати власні природні сили і реалізовувати закладені в ній потенційні можливості”. На думку вченого, ознакою творчості є оригінальність, спонтанність, творче самосприймання, а умовою творчості – розвиток власного “Я”. Саме ті якості особистості, що є “результатом творчої активності і базуються на спонтанних проявах, надають особистості основу її цілісності” [8, с. 92; 307]. Учений вважав, що особистість може бути автономною та унікальною. Досягнення вільного стану вимагає від неї прояву спонтанної активності. Такою спонтанною активністю, на думку автора, наділені діти, які зазвичай діють у відповідності зі своєю внутрішньою природою.

Досліджуючи проблему творчості, Дж. Гілфорд і Е. Торренс визначають творчість як індивідуальну властивість, що виявляється у здатності особистості знаходити нові оригінальні шляхи реалізації будь-яких завдань. Автори виокремили ознаки творчості особистості: оригінальність – здатність нестандартно розв’язати проблему; семантична гнучкість – словесна гнучкість мислення, мовленнєва творчість; образна адаптивна гнучкість – здатність виділяти функції об’єкта, щоб побачити в ньому нові можливості [3, с. 433 – 456].

Узагальнення наукових праць уможливило висновок стосовно того, що творчість – це особливий вид діяльності особистості, що несе задоволення. Для творчої особистості можливість творити є одним із основних мотиваційних потреб будь-якої її діяльності. У контексті вивчення теоретичних засад проблеми зазначимо, що праці Дж. Гілфорда, Е. Торренса, А. Маслоу, К. Роджерса, Е. Фромма, З. Фрейда та К. Юнга ґрунтуються на аналізі джерел формування творчої активності та висвітлюють потреби, інтереси й мотиви діяльності особистості. Потреба, що є основою творчого інтересу і мотивації на творчість, здатна виступати джерелом збудження активності. Основним показником творчої активності є індивідуальність та неповторність дій у реалізації образу “Я”.

У історико-психологічних дослідженнях Л. Виготського підкреслюється, що активність зумовлена використанням “психологічних знарядь”. Їх застосування може мати як зовнішню, так і внутрішню форму. “Психологічне знаряддя” слугувало свідомим бажаним стимулом для суб’єкта. Індивід таким чином розглядався як активний. На думку Л. Виготського, самореалізація можлива тільки в результаті постійної багаторазової практики у вигляді діяльності. Важливим є те, підкреслює автор, що найбільш цінним та продуктивним вираженням для суб’єкта є творче самовираження. Роботи Л. Виготського підтверджують феномен уявлення про активність. Досліджуючи феномен активності, вчений приділяв увагу розвитку під час процесу творчої діяльності або під час творчого самовираження [2].

На думку О. Леонтєва, немає діяльності поза активністю і активності поза діяльністю. Автор аналізує три види співвідношень активності та діяльності, де активність в системній організації діяльності може посідати різні місця: активність – динамічна діяльність, що забезпечує формулювання потреб, формування установок, становлення психічного образу; активність – динамічний бік діяльності, під час якої відбуваються процеси здійснення діяльності (від мотиву до мети); активність – момент відтворення діяльності (мотивів, мети, засобів) та основного поштовху до інших якісних форм діяльності [7].

Аналіз теоретичного матеріалу дозволяє стверджувати, що поняття активність передусім лежить в одній площині з поняттям “діяльність”. Відповідно до теорій Л. Божович, Л. Виготського, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе, Д. Фельдштейн, активність реалізуються в процесі взаємодії особистості з навколишнім середовищем та в діяльності, а також є відображенням цієї взаємодії.

Проблема визначення поняття активності є достатньо багатоаспектною та різнобічною. Адже “активність” вивчається і як загальна окрема категорія, і як біологічний складник, психологічна, фізіологічна особливість тощо. При цьому звертаємо увагу на ту обставину, що усі аспекти активності є тісно взаємопов’язаними, їх не слід розглядати як тотожні. Таким чином, вище зазначене дозволяє охарактеризувати зв’язок активності і діяльності в межах єдиного визначення, але не одним тим самим поняттям. Активність є сукупністю мотивів, потреб та дій, що забезпечують становлення, реалізацію та розвиток діяльності.

Творча активність, на думку Т. Коваленко, є вищим рівнем прояву пізнавальної активності людини, якістю особистості, її інтегральною характеристикою. Автор визначає творчу активність як якість особистості, сутність якої полягає у готовності здійснювати ініціативні, новаторські дії у царині мистецтва. У контексті дослідження автор стверджує, що творча активність “має формуватися у процесі різних видів творчої діяльності, знаходити своє виявлення через різноманітність цієї діяльності, сформованість потреби та інтересу до опанування певним різновидом мистецтва, самостійність і пізнавальну активність” [6, с. 17].

У своїх роботах І. Руденко наголошує, що “основою формування творчої активності засобами образотворчого мистецтва є ціннісний принцип симульганності сприйняття образу дійсності з виникненням симульганного ефекту”. Авторка вважає, що творча активність є “стимулюванням творчої уяви і творчої фантазії, що виконують функцію перетворення, передбачає домислювання можливих образів у заданому контексті (сюжет, колір, лінія, композиція)” [11, с. 14]. Саме перетворення є, на думку науковця, виявом творчої активності.

Висновки. Отже, поняття творчість тісно пов’язане з поняттям активність. Психологічною основою активності є потреби та мотиви особистості, які є спонукальною силою, що стимулює до творчої активності, тим самим до реалізації дій та діяльності. Оскільки творча активність – форма взаємообумовленої реалізації різних видів діяльності, її можна розглядати як особистісну інтегративну якість, що реалізується в творчій діяльності. Підґрунтям для реалізації творчої активності є внутрішні психічні процеси та ставлення до довкілля.

Література

1. Абушенко В. Л. Развитие // Всемирная энциклопедия: Философия / [Гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов]. – М. : АСТ, Мн. : Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с. 5
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Лев Семенович Выготский. – М. : Педагогика Пресс, 1999. – 536 с. 9
3. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта : психология мышления / Дж. Гилфорд; [сб. переводов с нем. и англ. под ред. А. А. Матюшкина]. – М. : Прогресс, 1965. – с. 433 – 456. 8
4. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови : 2-ге вид-ня / С. Караванський. – К. : Українська книга, 2000. – 480 с. 2

5. Кардашов В. М. Теоретичні та методичні засади художньо-творчого розвитку школярів : монографія / Володимир Миколайович Кардашов; [під ред. Н. А. Кушасва]. – Бердянськ : ТОВ “Будинок техніки плюс”, 2000. – 160 с. 6
6. Коваленко Т. В. Формування творчої активності молодших школярів засобами української народної іграшки : автореф. дис. канд. пед. наук. 13.00.02. / Т. В. Коваленко. – К., 2002. – 20 с. 11
7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Алексей Николаевич Леонтьев. – [2-е изд.]. – М. : Политиздат, 1977. – 287 с. 10
8. Міщиха Л. П. Психологія творчості : навч. посіб. [для студ. ВНЗ] / Лариса Петрівна Міщиха. – Івано-Франковськ : Гостинець, 2004. – 448с. 7
9. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. – К. : Каравела, 2012. – 328 с. 4
10. Психологический словарь (на укр.языке) / под. ред. В. И. Войтко. – К. : Вища школа, 1982. – 215 с. 3
11. Руденко І. В. Методи формування творчості молодших підлітків засобами образотворчого мистецтва. Серія: Гуманитарні науки // Весник КГУ ім. Н.А. Некрасова. 2003. Т.19. с. 13 – 16. 12
12. Советский энциклопедический словарь [гл. ред. А. М. Прохоров; ред. А. А. Гусаев и др.]. – [4-е изд.] – М. : Сов. энциклопедия, 1987. – 1600 с. : ил. 1

Е.Б.Брилін,
канд. пед. наук, доцент,
В.Л.Бриліна,
канд. пед. наук, доцент,
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

МУЗИЧНА ТВОРЧІСТЬ У КОНТЕКСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми. Розвиток національної системи освіти в Україні, потребує вдосконалення існуючих форм і методів професійної підготовки педагогічних кадрів. У Законі України «Про освіту» визначено, що навчальні заклади повинні забезпечити пріоритет розвитку культури і художньо-естетичної спрямованості учнівської молоді. У цьому зв'язку пошук нових теоретичних та практичних підходів до функціонування сучасної мистецької освіти має незаперечне значення для успішного вирішення цих завдань. Актуальним у теперішній час є уточнення ролі естетизації музичної творчості майбутнього вчителя мистецтв для вирішення нових творчих ідей.

Мистецький напрямок творчості є найвищою формою діяльності, тому її об'єм відзначається всіма можливими проявами активності, вираженими у формах предмета або ідеї. Поняття творчості відзначається не тільки результатами творчої діяльності, а й характером життєдіяльності, здібностями, талантом, активністю, творчою ініціативою. При цьому визначальними є творчі процеси, що викликають суттєві зміни у сфері мистецтва, науки, культурі побутового життя.

Мета статті. Проаналізувати сутність музично-творчого процесу, визначити його естетичні джерела та розкрити значення в професійній підготовці майбутніх фахівців музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Під впливом наукових досліджень А. Гаральського, А. Лосева, А. Міллера та ін. доведено, що у ширшому розумінні слова творчість є активною взаємодією об'єкта і суб'єкта, в ході якої суб'єкт цілеспрямовано змінює, створює нове, соціально значиме відповідно до вимог об'єктивних закономірностей. Активно впливаючи на навколишній світ, суб'єкт самовдосконалюється, тому творчість – це процес такої взаємодії суб'єкта і об'єкта, в якому суб'єкт активно, впливає на зовнішній світ. Об'єкт – це те, на що спрямована діяльність, вид діяльності особливості, якого визначається характером діяльності.

Суть творчого процесу полягає в тому, що митець надає об'єктам своєї діяльності форму, яка відповідає вимогам суспільства, задовольняє певні потреби, створює нове на матеріалі існуючого, освоєного раніше, перетвореного, синтезованого свідомістю і втіленого в життя. При цьому творчість розглядається відокремлено від проблем суспільства, оскільки вона вписується в певну систему соціально-економічних відносин і завжди відображає характерні риси та проблеми суспільства.

Шлях до творчої досконалості проходить через засвоєння досвіду, накопиченого поколіннями. Поле прояву творчості надзвичайно об'ємне, воно поширюється на всі сфери людської життєдіяльності. Відомий психолог Л. Виготський зазначав: «Якщо розуміти творчість в її істинному психічному смислі як створення нового, легко дійти висновку, що творчість властива всім більшою чи меншою мірою» [1, с. 33].

При вивченні систем творення і засвоєння музичних цінностей, їх впливу на формування професійного становлення митця важливими аспектами виступають передумови, виховання, результати творчості, які діють взаємозалежно і мають спільні фактори. Як елемент музичного мислення творчий розвиток проявляється в його діяльності, який здатний оцінювати, класифікувати, розробляти отриману інформацію і здійснювати програму творчих дій.

Англійський психолог А. Бен вказував на те, що в основі творчості завжди присутній момент поганого пристосування, через що виникають потреби, прагнення і бажання змінити ситуацію, примушуючи себе напружувати розумові зусилля, спрямовані на вирішення ситуацій. Згідно його концепції особистість упродовж свого життя переживає цілий ряд особистісних криз, які для подальшого розвитку необхідно навчитись долати. Саме вихід з кризи пов'язаний з творчим вирішенням проблеми, що виникає і чим складнішою є ситуація, в якій необхідно діяти, тим більше вимагається зусиль для проявлення творчих здібностей [2, с.305].

Отже, творчий процес характеризується переходом кількості ідей та підходів до вирішення проблеми в їх своєрідну нову якість. Будь-яке значне творче або наукове відкриття – це якісний стрибок розумової діяльності, а також процес творчого розвитку передбачає виявлення можливостей творчої самостійності: здібності до генерування ідей, варіантів, способів дій, експериментування, самовираження. Творче самовираження проявляється також у пізнавальних процесах за допомогою уваги, сприймання, уяви, пам'яті, емоційних та мотиваційних проявів.

Формування творчого самовираження опосередковане специфічними рисами індивідуального бачення митця. Разом з тим новаторство, яке виникає в результаті творчої діяльності, може бути як об'єктивним, так і суб'єктивним. Об'єктивна цінність визначається тоді, коли розкриваються закономірності нових явищ, встановлюються і пояснюються зв'язки між ними, які не мають аналогів. Суб'єктивна цінність має місце тоді, коли твір є новим для особи, яка його створила вперше для себе. Однак при цьому слід враховувати важливість суб'єктивної творчості в тому сенсі, що вона є одним з показників творчих можливостей і завжди пов'язана із особистісним ростом і саме в цьому проявляється її суб'єктивна продуктивна цінність.

Процес творчості, як прояв вищої форми психічної активності, включає розгляд різних категорій психології, які розкриваються в ряді досліджень Б. Ананьєва, Л. Виготського, П. Гальперіна, О. Леонтьєва, В. Медушевського, Е. Назайкінського, К. Тарасової, Б. Теплова та ін.

Спроби розкриття основних етапів творчого процесу розроблено М. Ярошевським [5, с. 296], який з-поміж них виділяє: виникнення задуму; його розробка; активізація досвіду життєвих вражень; пошуки форм його втілення. Автор вважає, що така деталізація процесу творчості дозволяє простежувати багатоплановість задуму і визначити окремі ланки його послідовності.

Узагальнену концепцію художньої творчості пропонує А. Зісь [3, с. 105], виділяючи етапи: а) творчий задум; б) період роботи над ним; в) результат завершеного твору; г) художнє прочитання; д) включення сприймання.

Серед засобів естетичного виховання суттєва роль належить музичному мистецтву, яке збагачує духовний світ, впливає на механізми формування естетичної культури особистості, у сукупності факторів, які сприяють теоретичному і практичному вирішенню проблеми.

Розуміння музичного розвитку як основи формування естетичної культури обумовлене доцільністю визнання даного поняття як провідного, що визначає науково-теоретичне і практичне значення дослідження. Високий рівень розвитку встановлює система інтелектуальної та емоційної досконалості, при якій естетична культура особистості підтверджується вмінням адекватно оцінювати художні якості музичного мистецтва, проявляючих результати творчості, відображаючи світоглядну суть.

Музична творчість розглядається як керований психолого-педагогічний процес, у якому відбувається взаємодія педагогічного управління з активною творчою музичною діяльністю студентської молоді, яка ґрунтується на естетичних потребах, усвідомленому сприйманні естетичної цінності народної, класичної та сучасної музики.

Відповідно до наукових досліджень з психології, музикознавства, педагогіки на індивідуальну природу музичної творчості, важливі обґрунтування специфіки функціонування провідних компонентів системи естетичної культури: оцінки, сприймання, інтересу, потреби, емоцій, відчуттів, смаку, уподобань, ідеалу, які взаємодіють між собою. Соціальний механізм розвитку особистості визначається діалектичним зв'язком індивідуального і суспільного, внаслідок чого стає одним із показників її духовного багатства.

Проблема музичного розвитку є однією з важливих в естетиці, яка висуває парадигму: виховання – особистість – орієнтований підхід. Ведуча роль в оцінці творчості відводиться мисленню, що виконує функції оперування художніми узагальненнями на образному рівні. У зв'язку із залежністю від досвіду художніх уявлень розвивається здатність асоціювання і оцінювання. Від того, які музичні твори вибираються особистістю відповідно до еталонів, відбувається визначення міри осмислення творчого досвіду. Від отриманих знань, розвитку здатності до оцінки залежить рівень естетичної культури.

Джерелом і спонукальною силою творчої активності є: мотиви потреб, інтересів; внутрішні джерела естетичних прагнень; виборча спрямованість смакових переваг. Творчі можливості найяскравіше розкриваються при реалізації поставленої мети, завдяки чому відбувається мобілізація сил і виявлення прихованих резервів для її досягнення та зародження постійного інтересу.

Для виділення і фіксації цієї проблеми важливо визначити компоненти комплексної системи, в якій педагогічний процес отримує свою функціональну дію. Одна з основ розвитку естетичних потенцій студента складає стійку оцінювальну вибірковість, оригінальність пошуку і прогнозування. Природжені передумови до музичного розвитку складають задатки, природні можливості. Оскільки музична творчість розвивається в процесі діяльності, вона залежить від потреб, інтересів та інших мотивів, між якими існує взаємний зв'язок, який включає не тільки різноманітні пізнавальні, а й емоційні властивості.

Для музичної творчості студента характерною є емоційна реакція, чутливість, здатність емоційно відгукуватися на музику, проте дослідження лише слуху, не може визнаватися достатнім для з'ясування внутрішніх умов успішної музичної творчої діяльності. Вирішальною є музикальність, при якій музика суттєво впливає на всі сторони психічної діяльності студента.

Відомо, що музикальність різнобічна: у ній виділяються загальні і спеціальні здібності. До перших належить багатогранність й ініціативність уяви, здатність емоційно переживати музичні твори естетичного характеру. До других – хист слухової уяви доволіно

оперувати слуховими уявленнями, які відображають звуковисотність руху; ладове відчуття – емоційно розрізнати звуки, ладові функції мелодії; музично-ритмічне відчуття – визначати емоційну виразність музичного ритму і відтворювати його. Здібності слухових уявлень разом із ладовим почуттям лежать в основі гармонічного слуху, який розвивається поступово в процесі набуття музичного досвіду.

Індивідуальні відмінності в здібностях не є тільки природженими, а залишаються результатом розвитку, формуючись на ґрунті природжених задатків під впливом зовнішніх умов. Б. Теплов вказував, що однією з найважливіших особливостей психіки людини є можливість надзвичайно широкої компенсації одних властивостей іншими. Відносна слабкість будь-якої здібності зовсім не виключає можливості виконання навіть такої діяльності, яка найбільш тісно пов'язана з цією особливістю. Відсутня здібність в широких межах може бути компенсована іншими, високо розвиненими. Саме внаслідок широкої можливості компенсації приречені на невдачу спроби звести, наприклад, музичний талант, музичний хист і таке інше до будь-якої однієї здібності [4, с. 32].

Музична творчість як відомо синтезує емоційні і розумові якості. Це високий ступінь діяльності, яка **передбачає** осмислену участь у створенні нового, неповторного, визначаючи художній образ твору, розкриваючи її основний сутнісний зміст. Музична творчість будується на чуттєвій основі і проявляється у системі відображених у свідомості образів зовнішнього світу, в системі засвоєних знань, закономірностей, норм, оцінок і в оригінальному самовираженні.

Висновки. Таким чином, реалізація музичного твору забезпечується її озвученням, виконанням, коли композиторська і виконавська творчість поєднуються спільною метою – призначенням для слухача. При цьому проходження етапів музичної творчості включає: перебування задуму музичного твору у свідомості автора; в нотному записі, зробленому композитором; ідеальне уявлення сформоване у свідомості виконавця під впливом нотного тексту; стан озвучення в процесі виконання; стан сформованості у свідомості слухача під впливом виконання. Кінцевий результат музичної творчості стає досягненням індивідуальної свідомості особистості, набуваючи форми осягнення змісту, сприймання естетичного значення твору, виконавської майстерності в інтерпретації та його оцінювання слухачем.

Література

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Кн. для учителя. 3-е изд. / Л.С.Выготский. – М.: Просвещение, 1991. – С. 22-93.
2. Бэн А. Психология: пер. с англ. / А.Бэн. – Спб., 1887. – С. 300-308.
3. Зись А.Я. В поисках художественного смысла / А.Я.Зись. – М.: Искусство, 1991. – 359 с.
4. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей // Избр. труды: В 2 т. / Б.М.Теплов. – Т. 1. – М.: Педагогика, 1985. – С. 32-200.
5. Ярошевский М.Г. История психологии. – Изд. 3-е дораб. / М.Г.Ярошевский. – М.: Мысль, 1985. – С. 296-352.

М.В. Вацьо,
Заслужений працівник культури України,
доцент кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та
початкової освіти,
Вінницького державного педагогічного
університет імені Михайла Коцюбинського

ВИКОРИСТАННЯ КОЛЕКТИВНОГО МУЗИКУВАННЯ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЕФЕКТИВНА УМОВА РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Новітнє суспільство висуває нові вимоги до освіти, однією із яких є підготовка людей, спроможних приймати критичні рішення, знаходити спосіб спілкування в новому оточенні, які достатньо ефективно встановлюють нові стосунки у швидко змінюваній реальності. Активність, самостійність, творчість, здатність адаптуватися

до стрімких змін – ці риси особистості стають найважливішими на сучасному етапі історичного розвитку, а їх формування потребує реалізації нових підходів до процесу навчання.

Ми живемо у третьому тисячолітті, у час комп'ютеризації та інтенсивного розвитку всіх галузей науки та виробництва, і глибоко усвідомлюємо незворотність демократичних змін, що відбуваються у суспільстві і освіті зокрема. Тому ми не повинні забувати про те, що сучасні діти не такі, якими були ми, отже, вони потребують від сучасного навчання чогось нового. Те, що було гарним учора, не є актуальним сьогодні.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема музичної творчості привертала увагу ще Платона, Сократа, Ксенофана, Фому Аквінського, А. Шопенгауера, Ф. Шеллінга, І. Канта та ін. Античні мислителі пов'язували творчість зі сферою багатогранної людської діяльності, що постійно змінюється.

Сучасна психолого-педагогічна наука розглядає музичну творчість як постійного супутника розвитку дитини (Л. Виготський) як діяльність, у результаті якої створюється щось принципово нове, оригінальне, що тією чи іншою мірою відбиває індивідуальні нахили і здібності людини (І. Волков) як процес створення, відкриття чогось нового, раніше невідомого для конкретного суб'єкта (В. Моляко) як особистісно-орієнтовану розвивальну взаємодію суб'єктів, як похідну інтелекту, заломлену через мотиваційну структуру (С. Сисоева). Психолого-педагогічні аспекти формування музично творчої особистості розглядаються в дослідженнях вітчизняних вчених: Б. Ананьєва, В. Андрєєва, Ю. Бабанського, І. Беха, Д. Богоявленської, В. Загв'язінського, Н. Кузьміної, Г. Сіліної, С. Сисоевої, Н. Лейтес та в роботах зарубіжних учених: Г. Айзенка, Дж. Гілфорда, А. Маслоу, А. Олпорта, К. Роджерса, Д. Шеренберга та ін.

Для науково-педагогічного вирішення питань розвитку музичних інтересів важливе значення мала увага відомих викладачів (Б. Барток, З. Кодай, К. Орф, В. Шацька, Д. Кабалевський, З. Морозова, Л. Лохвицька) до проблеми формування музичних інтересів.

Загальні питання про музичний інтерес висвітлювалися у дисертаційних дослідженнях значною мірою авторами: В. Цукерманом, О. Бурлиною, М. Румер, А. Сохором, О. Дем'янчук.

Мета статті. Проаналізувати результати сучасних досліджень ефективності використання колективного музикування на уроках музичного мистецтва в початкових класах, що сприяє формуванню стійкої позитивної навчальної мотивації, цілісних мистецьких знань учнів початкових класів та здійснення інтегрованого навчання музики молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «умова» розкривається так: 1) вимога, пропозиція, що висувається однією із сторін, які домовляються про що-небудь; 2) необхідна обставина, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; 3) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь;

4) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; 5) правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь; 6) сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь. [1, с. 1295].

У сучасній педагогічній науці розглядаються педагогічні умови впровадження різних педагогічних явищ, формування визначених характерних особливостей учнів, створення певної педагогічної системи, здійснення конкретної педагогічної технології. Предметом нашого дослідження є педагогічні умови інтегрованого навчання молодших школярів музичного мистецтва. «Взявши за мету розробити ефективну методику інтегрованого навчання музики молодших школярів, яка забезпечила б якісний навчальний процес, – зазначає науковець Н. П. Данько – ми припустили, що важливими педагогічними умовами мають бути такі: психолого-педагогічні, методичні, організаційні» [3, с. 4].

До психолого-педагогічних умов ми відносимо:

- 1) психологічна підтримка дитячої творчості ;
- 2) створення сприятливого психологічного клімату;
- 3) активізація пізнавальної, творчої діяльності;
- 4) актуалізація індивідуальних інтересів, здібностей;
- 5) мотивація до мистецької діяльності.

До методичних умов, на нашу думку варто віднести:

- 1) використання на уроках різних видів музичної та творчої діяльності;
- 2) використання різних видів мистецтва;
- 3) застосування інтеграції видів діяльності (навчальної, творчої, музичної, художньої)

та різних видів мистецтв на уроці;

- 4) орієнтація на результат – цілісність знань розвиненої особистості;
- 5) здійснення принципів інтеграції, диференціації, гуманізації.

Музикування в загальному розумінні пов'язують з співом або грою на музичних інструментах або з тим або іншим одночасно. Музикування дитини разом з іншими дітьми, які музикують, все це злагоджено називаються колективним музикуванням.

Ідеї колективного музикування виникли на початку минулого століття педагогом Женевської консерваторії Е. Жак-Далькросом. Його методична система складається з трьох частин:

- I. Ритмічна гімнастика;
- II. Традиційне сольфеджіо (яке включає в себе початки фортепіанного навчання);
- III. Пластична імпровізація.

Метод передбачав проведення масових «ритмічних ігор», в яких учні могли реалізувати свої вміння в атмосфері творчості та свята. Заняття проводиться з юнаками та дівчатами. З однією з поставлених цілей всіх було полегшення повернення людей до їхніх природних спонукань. На заняттях і театралізованих виставах використовувалась музика європейського класицизму та романтизму.

Пізніше у тридцять роки ХХ століття німецький композитор Карл Орф сприйнявши ідеї К. Бюхера та концепцію Е. Жак-Далькросса щодо їх втілення у музичному вихованні формує, а згодом реалізує принципи власної системи, «елементарного музичного виховання». До неї як складова входить «елементарне рухове виховання», де принципи Е. Жак-Далькросса отримали подальший розвиток. При цьому спрямований в один бік процес «музика - рух», в Карла Орфа доповнений зустрічним - «рухом, що творить музику». За цією програмою діти навчаються музики не тільки слухаючи, а й виконуючи її на музичних інструментах.

Починають вони з «елементарної музики» - найпростіших шумових і мелодичних народних інструментах, а також інструментах конструкцій самого Карла Орфа.

Методика проведення занять надає центральне місце «дитячому театру», це були сценки мініатюри, де музика і рух формують образний ряд і театралізовані вистави. Суттєвим моментом програми є те, що «спів» виникає як виспівування основних словесно ритмічних побудов. Слово розглядається як носій ритмічної моделі, формують елементарні музичні твори дітей. У кількох випусках навчального посібника «Schulwerk» («тобто робота у школі»), wirken (діяти) та націлювати на активну діяльність, сотворчість, власне формування музичного матеріалу, К. Орф вмістив власні п'єси та вправи, а також зразки фольклорної та професійної музики для використання на заняттях і навчання виконавству на найпростіших музичних інструментах [2, с. 38].

Головною турботою К. Орфа було: виховати «відкриття світу» на слух та смак, не замикаючи дитину в колі європейської музичної класики XVIII-XIX ст. Він пропонує поглянути на музичне сприйняття ширше ніж на традиційне залучення дітей до виконання та слухання традиційної музики. Діти повинні не тільки слухати, але і відтворювати музику.

Науковець В. О. Холоденко вважає, що школа має враховувати важливість сприятливих умов у підтриманні творчої активності, надавати можливість кожній дитині

реалізовуватися як творчій особистості. В дослідженні висвітлено педагогічні умови ефективного формування творчої особистості у молодшому шкільному віці. Дослідниця розглядає проблему розвитку творчої активності молодших школярів у процесі інтеграції різних видів музичної діяльності. Вона вважає, що залучення дитини до мистецтва через діяльність є одним із сильних впливів на становлення особистості, розвиток її потенціалу, мистецтво сприяє цілісному формуванню особистості [6, с. 9]. На думку дослідника В. О. Холоденко саме в музичній діяльності дитина має можливість найкраще реалізувати потребу в самовираженні, а залучення молодших школярів до різних видів музичної діяльності створює широкі можливості для виявів і розвитку їх творчої активності. Автор вважає, що особливості інтеграції різних видів музичної діяльності висвітлені лише частково. На її думку фрагментарними є рекомендації щодо створення спеціальних психолого-педагогічних умов для розвитку творчої активності. Предметом дослідження науковця В. О. Холоденко стали: зміст, форми, методи творчої активності молодших школярів на основі інтеграції різних видів музичної діяльності. Вивчаючи проблему здійснення інтеграції різних видів музичної діяльності, дослідниця виокремила педагогічні умови ефективного становлення творчої активності [6, с. 9].

Викликати інтерес дітей до вивчення уроків музичного мистецтва нескладно. Також нескладно формувати потреби в практичній художній діяльності: спонукаючи до вивчення пісні або показуючи прийоми гри на тих чи інших музичних інструментах вчитель говорить: «Усім хотілося б уміти співати, володіти своїм голосом, або навчитися гарно декламувати вірші, але над цим потрібно багато працювати», або «хотілося б вам навчитися грати на якомусь музичному інструменті?»

Недостатньо просто ставити перед учнями певну мету, важливо, щоб вони прийняли її як свою власну. Для цього педагог повинен підштовхнути учнів до виявлення того, що вони чогось не знають - не знають, як правильно інтонувати мелодію, відтворювати ритмічний малюнок, щоб виконання пісні було схоже на професійне, учні повинні хотіти вирішити поставлені перед ними завдання.

Навчальні завдання будь-якої складності можливо вирішувати за допомогою традиційних й інноваційних типів уроків музичного мистецтва. Не зупиняючись на перераховуванні традиційних типів музичних занять можна перелічити й охарактеризувати нові цікаві та демократичні типи уроків, до яких належать: урок-вікторина, урок-концерт проводяться в кінці півріччя з метою підсумувати знання учнів.

Урок-конкурс - це творче змагання учнів на краще виконання пісні чи музичного твору. Урок-оркестр розвиває в учнів почуття колективної творчості. Граючи на простеньких дитячих музичних інструментах - таких як сопілочка, тамбурин, дзвіночки, діти вчаться музикувати у колективі. Безперечно, що цей перелік можна продовжувати, доповнювати, розширювати. Кожен може внести щось своє, оригінальне, нове у проведення уроку музичного мистецтва. Важливо при цьому не ставити собі за мету втілення нової форми лише заради форми. Адже ці оригінальні нетрадиційні форми проведення уроків повинні мати на меті покращення засвоєння учнями навчального матеріалу, стимуляцію пізнавальної діяльності в мистецькій галузі.

Необхідно відзначити, що проведені нетрадиційно уроки стимулюють музичну творчість не тільки вихованців, а й самого вчителя, створюють сприятливі умови для співробітництва в учнівському колективі.

«Важливим є також створення ситуації успіху на уроках музичного мистецтва. Дитина повинна відчути, що її діяльність має велике значення, як для неї, так і для оточуючих. Якщо зараз у неї не виходить, наприклад, заспівати пісню одразу ж з вірною інтонацією та ритмом, вчитель повинен пояснити такій дитині, що не все виходить відразу, необхідна постійна робота з розвитку та удосконалювання музичних навичок, спостережливість, уміння слухати себе й інших в процесі колективного співу, тощо» – вважає науковець В. О. Холоденко [6, с. 11].

«Окрім цього вчитель повинен пам'ятати, що для ефективного засвоєння музичного матеріалу і для зняття втоми у дітей 1-4 класів на уроках музичного мистецтва поруч із вокально-хоровою роботою, слуханням музики й вивченням музичної грамоти обов'язковим є рух під музику: маршування, танцювальні елементи, музичні ігри. В процесі вивчення музично-ритмічних рухів рекомендується звільнитися від розумового навантаження й освоювати з дітьми характерні рухи українських народних танців: присідання, бігунець, голубці, тиночки, ритмічний рух по колу під час ведення хороводів, ігрових дійств» – вважає науковець С. В. Куркіна [5, с. 76]

Висновки. Таким чином, навчальна діяльність на уроках музичного мистецтва у початковій школі повинна бути організована таким чином, щоб учні приходили до нових знань у ході самостійної пошукової діяльності, результатом якої є формування нових знань, умінь й навичок, підвищення пізнавальної активності, розвиток творчого мислення й інших особистісних якостей. Тобто виклад матеріалу для дітей будь-якого віку повинен мати проблемний характер. Вчитель музичного мистецтва і весь педагогічний колектив в цілому повинні враховувати ряд причин, серед яких - проблеми небажання вчитись, невпевненість в собі, у своїх силах і здібностях, неможливість сконцентруватись.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови./ Укл. і головний ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Виховання музичної культури молодших школярів: Навчально – методичний посібник / За заг. ред. Л. М. Ракітянської.- Кривий Ріг: КДПУ, 2003. – 156 с.
3. Данько Н. П. Педагогічні умови інтегрованого навчання музики молодших школярів / Н. П. Данько // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2014. - № 9. - С. 3-13.
4. Жорник О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності / О. Жорник // Рідна школа. – 2000. - №1. – 28 с.
5. Куркіна С. В. Специфіка організації пізнавальної діяльності учнів молодших класів на уроках музичного мистецтва / С. В. Куркіна // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки / ред. кол.: В. Ф. Черкасов та ін. – Кропивницький: КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – Вип. 150. – С. 75-80
6. Холоденко В.О. Розвиток творчої активності молодших школярів у процесі інтеграції різних видів музичної діяльності: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня канд. педаг. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання і виховання» / В.О. Холоденко; Київський національний університет культури і мистецтв. – 2004. – 20 с.

С.В.Вдовиченко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент М.І. Семко

ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ

Постановка проблеми. Безцінним скарбом української культури і запліччям української педагогіки є не лише сам фольклор, передусім музично-пісенні надбання народу, але й їх дослідження та збирання, систематизація і оцінка фахівцями-фольклористами й етнографами, шанувальниками народного мистецтва. Без їх ентузіазму, цілеспрямованих зусиль, кропіткої праці народні скарби не могли б так ввійти в нинішню нашу культуру, зберегтися у ній у такій повноті та розмаїтті. А почалась ця важлива культурозберігаюча робота в Україні ще з епохи романтизму.

Зацікавлення народною творчістю як один із виявів загального звороту до життя люду викликало тоді появу перших українських етнографічних збірників, що відкрили людям очі на скарби української усної творчості. В міру того, як з'явилися щоразу нові етнографічні

праці, розкривалися все нові і все цінніші перлини поезії, щоразу більші багатства не лише мови, а й ритмометодики українських пісень.

Метою статті є розкриття особливостей дослідження та використання фольклорних джерел в системі українських національних духовних цінностей.

Аналіз попередніх досліджень. Віддаючи належне музичній фольклористиці та розуміючи її як невід'ємну складову життя українського народу, його культури, видатні діячі мистецтва: композитори, музикознавці, літературознавці, поети, письменники, вчені – еліта нації – присвятили багато уваги й праці великій справі піднесення та розквіту цієї важливої галузі культури України. Неможливо переоцінити значення багатогранної діяльності М. Лисенка, Ф. Колесси, К. Квітки, М. Грінченка, Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка, В. Гнатюка, М. Драгоманова, В. Шухевича та ряду інших видатних громадських і культурних діячів на ниві збирання, дослідження, вивчення та пропагування усної народної творчості для розвитку української музичної культури. Вагомий внесок у дослідження українського музичного фольклору здійснили також зарубіжні науковці. Це, зокрема, угорський композитор і вчений Бела Барток, фінський композитор і дослідник народної пісні Ілльмарі Крон, чеський історик музики доктор Зденек Неєдли.

Виклад основного матеріалу. Висвітлюючи основні аспекти становлення та розвитку української фольклористики як самостійної науки, потрібно насамперед розглянути докладніше місце і значення творчої спадщини класика української музики М.В. Лисенка в історичній ретроспективі поглядів на народну творчість. Своєю титанічною працею митець охопив величезне коло питань дослідження і збереження музичного фольклору. Миколі Лисенку випала честь стати основоположником української музичної фольклористики, він увійшов в історію української культури як один з найвизначніших її представників. Усвідомлюючи надзвичайну художню силу і красу народного мистецтва, його важливу роль у розвитку національної професійної музики, М. Лисенко зібрав, упорядкував та обробив велику кількість українського народно-пісенного матеріалу й здійснив ряд теоретичних досліджень в галузі народної музики. Всі праці М.Лисенка це результат критичного осмислення того, що вже було зроблено на той час в Росії та на Україні в цьому напрямі. Багатство музичного мистецтва України, широка популярність багатьох народних пісень поза межами краю не могли не викликати творчого і наукового інтересу ряду музикантів та діячів культури в ранній період розвитку вітчизняного мистецтва.

На відміну від фольклористів, з діяльністю яких пов'язують зародження української музичної фольклористики, М. Лисенко базував свою роботу на нових для свого часу засадах, що впливали з глибокого знання природи фольклору. Любов до народної творчості М. Лисенко проніс через усе своє життя. З раннього дитинства, ще несвідомо перебуваючи в полоні пісні, майбутній композитор нагромаджує в пам'яті кращі пісенні зразки. Коли згодом митець цілком усвідомив значення фольклору як національного багатства духовної культури народу, він уже мав чималий досвід фольклориста-любителя, розумів і відчув глибоку змістовність і художню досконалість народного мистецтва. М. Лисенко цікавився також досягненнями інших народів в галузі фольклору та фольклористики.

За свідченням біографів, вже перший його опублікований твір (полька) пройнятий народними інтонаціями. Творча практика майбутнього митця розпочалась з ранніх фортепіанних імпровізацій на теми народних мелодій та складання супроводів до народних пісень. Лисенко не мислив розвитку національного професійного мистецтва без зв'язку з народом. Протягом свого життя Лисенко вів невпинну роботу в галузі фольклору, пов'язуючи її тісно з своєю композиторською та виконавською практикою.

Взагалі фольклористичну діяльність Миколи Віталійовича Лисенка можна умовно розглядати у трьох аспектах. Це, по-перше, публікація зібраних фольклорних матеріалів з повним збереженням етнографічної точності, що говорить про ставлення композитора до народної музики як дол. Предмету науки; по-друге, збирання і видання народнопісенних

матеріалів у вигляді хороших обробок і, по-третє, написання наукових розвідок, в яких композитор дає теоретичну розробку проблем українського народного мистецтва.

Переважна більшість пісень, надрукованих у збірниках, є одностановими, сольними. Художня обробка, що полягала в написанні до них фортепіанних супроводів, доповнювала і збагачувала мистецькі образи, відкривала можливість ясніше схопити їх музично-емоційний зміст. Взагалі серед жанрово різноманітних пісень – ліричних, побутових, жартівливих, обрядових тощо, відібраних з великим смаком, композитор надавав великого значення пісням, в яких виразно звучать мотиви соціальної несправедливості, пісням, що оспівують народний героїзм, збуджують думку, кличуть до боротьби за щастя людства. Отож, складаючи для концертів репертуар з народних та професійних творів великої художньої цінності, Лисенко дбав не лише про естетичну насолоду слухачів, він мав також на оці й ідейний вплив мистецтва.

Не втратили свого практичного значення й праці Лисенка в галузі українського народного інструментарія. Це робота „Про народні музичні інструменти на Україні”. Його праця була покладена в основу багатьох пізніших робіт про українські народні інструменти.

Отже, фольклористична діяльність М. Лисенка охопила величезне коло питань, до того не розроблених в теорії або вирішених не частково, питань, які в музичній практиці давно вимагали свого розв’язання. Праця Лисенка стала фундаментом, на якому так успішно розквітала наукова діяльність таких видатних вчених-фольклористів, як П. Сокальський, К. Квітка, М. Грінченко та ін.

Своїм вчителем та натхненником вважав Лисенка й один з найбільш слов’янських етнографів Ф. Колесса. Ще й нині Колесса є рідкісним прикладом дослідника-фольклориста, в особі якого поєдналися інтереси філолога й музиканта. Фольклористична діяльність Колесси виникла на основі багаторічної роботи вченого, безпосереднього зв’язку з фольклором біля самих його витоків. Це в значній мір визначило правильність підходу митця до народної творчості, розуміння ним демократичної сутності фольклору. Своїми працями в галузі фольклористики Ф. Колесса збагатив світову скарбницю цієї науки. Надзвичайно багато він зробив в області музичної фольклористики. Цю науку, що почала формуватися на Україні наприкінці XIX ст., він підняв своїми працями до високого рівня. Опираючись на кращі традиції, створені в цій галузі світовими та вітчизняними вченими, Колеса значно розвинув ці традиції, написав блискучі праці по народну пісенність, епос, багато зробив також в області вивчення українсько-слов’янських зразків.

Важко переоцінити художнє багатство скарбниці народної творчості, її значимість для розвитку національної професійної музики. Життєвість професійної музичної спадщини видатних діячів музичного мистецтва від М. Лисенка, С. Людкевича, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського до М.Скорика, Е. Станюковича, В. Сильвестрова полягає передусім в її глибокій народності.

Відомо, що українська пісня змістом, багатством, глибиною і різноманітністю переживань, відбитих у ній, красою й мелодійністю посідає одне з перших місць серед пісень народів світу. Це справді так. Палка любов до Батьківщини, міцна віра в Бога, духовний аристократизм, високий ідеал кохання, найкращі моральні традиції, все коло життєвих інтересів знайшло найяскравіше висвітлення в пісні, з’єдналося й злилося з нею.

Українська народна пісня – найцінніше духовне надбання, значуща й промислова частина української історії – минуле, нинішнє, прийдешнє.

Через усі уроки музики у початковій школі має пройти думка про те, що пісенна творчість українського народу – нев’яжуча окраса його духовної культури.

Народ співав і співатиме завжди, бо українська пісня – це наша гордість, наша душа й наша доля.

На думку В. Сухомлинського, „музика, мелодія, краса музичних звуків – важливий засіб морального та розумового виховання людини, джерело благородства серця і частота душ” [4, 32].

Висновки. Отож, узагальнюючи найбільш вагомі духовні, моральні, естетичні, мистецькі основи потенціалу української фольклористики в справі розвитку та вихованні духовно-ціннісних орієнтацій, перш за все необхідно вказати на органічну потребу дитини розучувати, співати українські пісні, що приходять до нас із глибини віків, з вічності і знову ведуть до вічності. Адже через магичні пісенні формули і обереги відбувається світу прашурів та сучасників, надходить потужна духовна інформація, виробляється віра та світогляд, що, у свою чергу, дає дитині розуміння правильності буття. Пісня як сонце, як вода й повітря необхідна дитині, та й не тільки їй, для морального, духовного розвитку, вона (пісня) допоможе стати мудрою, доброю, гуманною людиною, така людина не зможе зневажати природу, буде шанувати батька-матір та свою родину, змалечку відчуватиме причетність до великого українського народу. І саме фольклор, музичний зокрема, на протязі століть формував і формуватиме духовні орієнтації та смаки дитини, будучи основою духовного виховання. Це досконалий засіб формування справжньої культури і духовності підростаючого покоління, високого рівня національної самосвідомості. Він (фольклор) сприяє розвитку розумових здібностей, фізичному здоров'ю та духовному розвитку особистості, збагачує дітей знаннями про навколишній світ, вчить доброти і милосердя, співчуття і самоутвердження. Вивчення кращих зразків усної пісенної творчості, прилучення учнів до багатючих джерел народного мелосу, якнайповніше використання потенціалу фольклору (зокрема музичного) є найголовнішим у розвитку та вихованні духовно-ціннісних орієнтацій молодших школярів, а також домінуючим напрямом у гуманізації та вдосконаленні сучасної системи освіти. Це єдиний шлях до створення нової, дійсно національної, української школи.

Література

1. Василенко З.І. Фольклористична діяльність М.В. Лисенка.– К.: Просвіта, 2001. – 216 с.
2. Бех І. Духовна безпечність - напруженість у вихованні та розвитку особистості // Рідна школа. - 2007. - № 5. - С. 29-32.
3. Долгая Н.В. Мистецтво як засіб духовного становлення особистості // Рідна школа. – 2002. – №2. – С.27-28.
4. Сухомлинский В.А. Серце віддаю дітям. – Вибрані твори в 5 томах.-Т. 3-К.: Рад. шк., 1977.

**М.І. Веретіна,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач В.В. Драченко**

УЧИТЕЛЬ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СУБ'ЄКТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оновлення суспільства – суперечливий, складний і тривалий процес, пов'язаний із пошуком нових шляхів, засобів здійснення перетворень в усіх сферах життєдіяльності людей. У такому кризовому стані політичних, економічних, ціннісних систем життєдіяльності суспільства, педагогічна система має функціонувати, утримуючи пріоритети повноцінного духовного та інтелектуального розвитку підростаючого покоління. Єдиним гарантом і основною функціональною одиницею цілеспрямованої освітньої діяльності у загальноосвітньому просторі стає особистість учителя. Вирішення проблеми формування творчої особистості юного громадянина значною мірою залежить від особистості учителя, педагогічна діяльність якого стає вирішальним засобом формування і всебічного розвитку особистості кожної дитини.

Професійний розвиток учителів, становлення професійної та особистісної авторської позиції надає можливість реалізації особистісних смислів, цінностей і цілей через предметну педагогічну діяльність. Педагогічна діяльність – це цілеспрямований виховуючий та навчаючий вплив на учнів з метою особистісного, інтелектуального та духовного розвитку, а

також основа їхнього саморозвитку та самовдосконалення. Педагогічна діяльність вчителя початкової школи має такі характеристики: цілеспрямованість, мотивованість, предметність і продуктивність. Продуктивність – особлива специфічна риса педагогічної діяльності. Виділяють 5 рівнів продуктивності:

1 – репродуктивний (мінімальний) – педагог вміє передати іншим те, що знає сам;

2 – адаптивний (низький, малопродуктивний) – педагог вміє пристосувати своє повідомлення відповідно особливостям аудиторії;

3 – локально-моделюючий (середній) – педагог володіє стратегіями навчання учнів знанням, умінням, навичкам з окремих розділів курсу (тобто вміє формулювати педагогічну мету, розуміти бажаний результат та добирати систему і послідовність включення учнів в учбово-пізнавальну діяльність);

4 – системно-модулюючий знання учнів (високий, продуктивний) – педагог володіє стратегіями формування необхідної системи знань, умінь та навичок з предмету в цілому;

5 – системно-модулюючий діяльність та поведінку учнів (найвищий, високопродуктивний) – педагог володіє стратегіями перетворення свого предмету в засіб формування особистості учня, його потреб у самовихованні, самоосвіті, саморозвитку [7, с.382].

Зміст педагогічної діяльності вчителя початкової школи включає мотиви, мету, предмет, засоби, продукт та результат. Предметом є організація навчальної діяльності учнів, яка спрямована на засвоєння предметного освітньо-культурного досвіду суспільства. Засобами педагогічної діяльності є наукові (теоретичні і емпіричні) знання-компетенції, за допомогою яких формуються компетенції учнів. Носіями їх можуть бути тексти підручників, мистецькі твори, відповідні уявлення і цінності, які виникають у учнів у процесі навчання, технічні, комп'ютерні, графічні та ін. засоби. Засобами передачі є відповідні методи і форми навчальної діяльності. Продуктом педагогічної діяльності є індивідуально сформовані компетенції учня. Вони перевіряються та оцінюються на екзаменах, заліках, під час вирішення учбових задач, контрольних робіт, тестів та ін. Результатом педагогічної діяльності повинен бути особистісний індивідуальний розвиток учня, його самовдосконалення.

Мотивація – один з найважливіших компонентів педагогічної діяльності. Виділяють зовнішні мотиви та внутрішні. До мотиваційної сфери особистості належать *ціннісні орієнтації* педагога. Ціннісні орієнтації є одним із найважливіших елементів структури особистості, оскільки в них сконцентровано виражені суб'єктивні ставлення особистості до об'єктивних рівнів її буття, які зумовлюють спрямованість її соціальної поведінки. Вони істотно впливають на стиль мислення і життя індивіда, перебіг емоційних та мотиваційних процесів, а також на формування інтересів особистості. Виховання людини в цілому можна розглядати як керування становленням або зміною її ціннісних орієнтацій.

Для вчителя початкової школи надзвичайно важливою є наявність зрілої системи цінностей, особистісних позицій, ціннісних орієнтацій і особистісних смислів. Саме «особистісний смисл» як безпосереднє відображення життєвих ставлень суб'єкта, як те, заради чого здійснюється та чи інша діяльність, О.Леонтьєв вважає найсильнішим у регуляції діяльності й поведінки. Особистісний смисл, за О.М.Леонтьєвим, це те, що безпосередньо відображає в собі власні життєві ставлення суб'єкта, тобто він суб'єктивний; водночас особистісний смисл завжди предметний, це те, заради чого здійснюється та чи інша діяльність. Закріплення за індивідом особистісного смислу певних об'єктів, подій, явищ пов'язується з освоєнням людиною суспільних цінностей, що відповідає поняттю «особистісна цінність» [4, с.218].

І.Д. Бех зауважує, що у кризових періодах людського розвитку систему цінностей суспільства можуть утворювати не вищі особистісно-духовні цінності, а система елементарної економічної і біологічної мотивації. Це відбувається безпосередньо на процесі формування і розвитку особистості: буде вона конструктивно-соціокультурної чи

деструктивно-егоїстичної спрямованості. За таких умов людина змушена прийняти певну емоційно-вольову позицію і здійснити вчинок як усвідомлений вибір вільної дії. При цьому вчинок – це не тільки зовнішня дія як спосіб взаємовідносин людини зі світом, а глибинний внутрішній процес усвідомленого вільного вибору особистісної цінності. Тільки духовно зріла особистість здатна шляхом вільного вчинку вирішити суперечності між ситуативно-індивідуальними та морально-духовними ціннісними контекстами, що є найвищими життєвими цінностями людства [1, с. 8].

Вчитель початкової школи має володіти певним набором загальних і спеціальних педагогічних здібностей:

- Дидактичні здібності – доступно передавати учням учбовий матеріал, розкривати його як проблему, ясно і зрозуміло, викликати інтерес до предмету, спонукати учнів до активного, самостійного мислення;
- Академічні здібності – до відповідної галузі знань;
- Перцептивні здібності – проникати у внутрішній світ учня, глибоке розуміння його особистості, станів;
- Мовленнєві здібності – ясно і чітко висловлювати свої думки;
- Організаторські здібності – організовувати учнівський колектив і свою власну роботу;
- Авторитарні здібності – безпосереднього емоційно-вольового впливу (відповідальність, рішучість, витримка, наполегливість, вимогливість та ін.);
- Комунікативні здібності – здатність до ефективного спілкування;
- Педагогічна уява (прогностичні) – спеціальні здібності у передбаченні своїх дій, у проектуванні, прогнозуванні;
- Здібність до розподілу уваги одночасно між кількома видами діяльності.

Педагогічна діяльність вчителя характеризується певним *стилем* як сталою системою способів, прийомів, яка проявляється в різних умовах її здійснення. Індивідуальний стиль діяльності вчителя зумовлюється специфікою самої діяльності і індивідуально-психологічними особливостями суб'єкта.

Авторитарний стиль характеризується діловими скороченими вказівками, заборони без послаблень, з погрозами, чітке мовлення, непривітний тон, похвала та осудження суб'єктивні, емоції не враховуються, позиція лідера – поза групою, голос керівника – вирішальний. Головними методами впливу є наказ та повчання. Для вчителя характерна низька задоволеність професією.

Демократичний стиль характеризується тим, що інструкції поступають у формі пропозицій, товариський тон мовлення, похвала та осудження – з порадами, розпорядження та заборона – з дискусіями, позиція лідера – в середині групи. Заходи плануються в групі, за реалізацію відповідають всі, все обговорюється. Учень розглядається як рівноправний партнер по спілкуванню, колега у спільному пошуку знань. Методами впливу є спонукання до дій, порада, прохання. Школярі частіше відчують стан спокійного задоволення, високої самооцінки.

Ліберальний стиль. Вчитель відходить від прийняття рішення, передає ініціативу учням, колегам. Організацію і контроль здійснює без системи, проявляє нерішучість, коливання. В класі присутні нестійкий психологічний мікроклімат, замасковані конфлікти.

Аналіз стилів педагогічної діяльності в залежності від її характеру включає такі його сторони: змістовні характеристики стилю (орієнтація вчителя на процес чи результат своєї праці); динамічні характеристики стилю (гнучкість, стійкість, вміння переключатися); результативність (рівень знань і навичок учіння у школярів, а також інтерес учнів до предмету). Стиль педагогічної діяльності, як інтегративна характеристика, відображає стиль керівництва, стиль спілкування, стиль поведінки та когнітивний стиль роботи вчителя.

Отже, педагог-професіонал початкової школи сьогодні, безумовно, має володіти широким спектром як предметних, так і загальних ключових та професійних компетентностей. Але в першу чергу, учитель – це особистість, здатна самостійно мислити,

генерувати оригінальні ідеї, приймати нестандартні рішення, швидко та ефективно діяти в умовах широкого поля інформаційних та технічних можливостей і пропозицій, і, в той же час, бережливо і з любов'ю плекати духовний світ кожної дитини, даруючи їй радість зустрічі зі світом знань, культури, творчості, радість розкриття в собі сутнісного відчуття Людського, піднесеного, натхненного.

Література

1. Бех І.Д. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади // Виховання особистості: Навчально-методичний посібник: У 2 кн. – Кн. 2 / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344с.
2. Кондратова Л.Г. Художня культура. 9 клас: Методичний посібник / Л.Г. Кондратова. – Х.: Основа, 2010. – 208 с.
3. Кондратова Л.Г. Художня культура. 11 клас: Методичний посібник / Л.Г. Кондратова. – Х.: Основа, 2011. – 238 с.
4. Леонт'єв А.Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. – Т. 1 / А.Н. Леонт'єв. – М.: Педагогика, 1983.– 456 с.
5. Масол Л.М. Художня культура. 11 клас: Тематичні розробки уроків / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака – Х.: Ранок, 2011. – 288 с.
6. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний цикл. 5-11 класи. – К.: Перун, 2005.
7. Скрипченко О.В. Вікова і педагогічна психологія: Навчальний посібник / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2008. – 400 с.

О.С. Вічавська,
концертмейстер,
Л.М. Ліхіцька,
канд. пед. наук, ст. викладач
кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті аналізовано методики музичного виховання дітей дошкільного віку, зроблено висновки, ґрунтовані на результатах констатувального експерименту.

Система музичного виховання і розвитку пов'язує воєдино виховання естетичного сприйняття музики і розвиток виконавських можливостей дітей. Ознайомлення з кращими зразками музичної творчості є основою морального виховання дошкільника засобами цього мистецтва, основою формування музичного смаку. Накопичення музичних вражень розвиває у дітей музичні потреби, інтереси і здібності. Навчання виконавської діяльності здійснюється тим успішніше, чим більше розвинена у дітей здатність естетично сприймати музику.

Дослідження Б. В. Асаф'єва, Л. С. Виготського, Б. М. Теплова, Е. В. Назайкинського та ін. показали, що музичне мистецтво представляє невичерпні можливості для розширення і збагачення емоційного досвіду, в ньому кристалізується багатство інтонацій, що виражають різноманітні відтінки почуттів і переживань.

Метою дослідження є аналізувати методики музичного виховання дітей дошкільного віку, зробити висновки, ґрунтовані на результатах констатувального експерименту.

Сучасна система музично-естетичного виховання висуває на перший план завдання формування музичної культури особистості, основу якої складає музично-естетичну свідомість. Воно являє собою форму відображення музичної дійсності – сукупність соціально-психологічних процесів, за допомогою яких відбувається осягнення музичних творів, і власних вражень від них. Музично-естетична свідомість включає в себе естетичне ставлення людини до музики і позначає рівень духовної активності особистості. [2]

Освіта музичних вистав пов'язана з усвідомленням особливостей музичної мови, будови музичної мови, її виражальних засобів. Емоційна чутливість щодо музики формується і виховується разом з розвитком спеціальних музичних здібностей, до яких

належать музично-слухові образи, музичний слух в широкому розумінні, музична пам'ять. Першою умовою розвитку всіх цих здібностей в процесі сприйняття музики є правильний відбір музичних творів не тільки за змістом і художніми якостями, а й за їхньою доступністю відповідно до віку і рівню як загального, так і власне музичного розвитку дошкільника.

Згідно періодизації психічного розвитку, запропонованою Л. С. Виготським, кожен віковий період, крім психологічних новоутворень, характеризується ще й центральною функцією. У концепції Л. С. Виготського центральною функцією дошкільного віку є пам'ять. Дослідження ж найближчого учня Л. С. Виготського – А. В. Запорожця - красномовно свідчать про те, що центральною функцією дошкільного віку є емоції. [4]

Емоційний розвиток є одним з магістральних напрямків розвитку особистості. Відомо, що дитячі емоції характеризуються імпульсивністю і лише з часом переростають в більш стійкі прихильності, симпатії чи антипатії.

Важливу роль в успішності роботи з розвитку музичних здібностей відіграє зацікавлене ставлення самої дитини до музики і музичних занять.

Розвиток інтересу до музичного мистецтва починається з раннього віку і триває довгі роки. Цей процес проходить різні етапи, кожен з яких має свої особливості. Стосовно дітей дошкільного віку ще не можна говорити про справді продуктивну і виконавську творчість, мова йде про передумови до її формування. Для формування творчої особистості засобами музичного мистецтва необхідно в першу чергу розвинути у дитини почуття причетності до музичного звучання, виховати стійкий інтерес до музики, прагнення до її розуміння. [6]

Через захопленість музикою, творчою діяльністю під керівництвом педагога у дітей формується інтерес до життя, пізнання її явищ, розвивається художньо-образне мислення, здатність естетичного споглядання. Інтереси дитини даного віку поширюються на більш широкий світ навколишніх предметів, явищ і подій.

Навчити маленьку дитину чогось можна лише тоді, коли у неї вдається викликати інтерес і бажання зробити те, що вимагає вихователь. «Виховання, що розуміється в найширшому сенсі цього слова, має по суті бути основним стрижнем, навколо якого будується весь розвиток особистості дитини», – писав Л. С. Виготський. Перед педагогом стоїть завдання не тільки використовувати вже сформований у дошкільника мотиваційно-емоційний досвід, а й виховувати нові почуття, нові потреби й інтереси. [1]

Коли мова йде взагалі про успішність формування естетичної культури дитини дошкільного віку, слід відзначити особливу роль естетичних інтересів. Інтерес це тенденція особистості, яка полягає в спрямованості або зосередженості її помислів на певному предметі. Інтерес проявляється в спрямованості уваги, думок, помислів; потреба – у потягах, бажаннях, волі. Потреба викликає бажання володіти предметом, інтерес - ознайомитися з ним. Інтерес - мотив, який діє в силу своєї усвідомленої значимості й емоційної привабливості. Коли інтереси не отримують їжу або їх немає, жити нудно.

Інтерес-збудження – це почуття захвату, зачарованості, цікавості. У індивіда, що зазнає інтерес, виникає бажання досліджувати, втрутитися, розширити досвід шляхом отримання нової інформації або підійти до особи або об'єкту, який порушив інтерес. [7]

Інтерес управляє діяльністю дитини з самого початку його життя. Надання дитині свободи для гри, фантазії, переходу від реального світу до уявного робить вирішальний вплив на розвиток здатності дитини до переживання й інтересу. Тільки інтерес може утримувати увагу, зміщується з однієї деталі об'єкта на іншу, досить довго для того, щоб дитина змогла сприйняти всю складність і єдність об'єкта, не дозволяючи йому відволікатися на безліч побічних подразників. Без такого фокусу чого інтересу на певних об'єктах увагу дитини може безладно блукати.

Сутність розвитку дитини полягає в його поетапному проникненні в людську культуру через слова – поняття, через розвиток можливості взаємодіяти з навколишнім світом усіма існуючими в культурі способами, в тому числі і музичними. Дошкільний вік – вік образних форм свідомості, сенсорних еталонів. Музична діяльність, як найбільш

емоційна, найглибше сприяє розвитку дитини незважаючи на те, що її засоби і логіку дій дитина відкриває разом з дорослими. Тому в музичному вихованні дошкільнят виключно важлива грамотна організація сприйняття музичних творів. Кожна дитина по-своєму переживає різноманітні музичні стани. Навчання необхідно будувати як спільну художньо-творчу діяльність педагога і дитини на основі логічної різноманітності особистісних відносин дітей до виконуваного. Інтерпретація художніх образів у виконавській і продуктивній творчій діяльності дитини залежать від наявності знань, умінь і навичок, а також від індивідуального ставлення до них під впливом стану, настрою, характеру кожного. Особливу увагу, у зв'язку з цим, слід приділити віковим особливостям дітей-дошкільнят. [7]

Найбільш істотними особливостями музичного розвитку є:

- слухове відчуття, музичний слух;
- якість і рівень емоційної чутливості на музику різного характеру;
- найпростіші навички, дії в співочому і музично-ритмічному виконанні.

Розглянемо найважливіші вікові показники музичного розвитку. У період від народження до 7 років дитина проходить величезний шлях розвитку і зміни, які можна порівняти за інтенсивністю і насиченістю з цілою еволюційною епохою. Середній – старший дошкільний вік характеризується надзвичайною допитливістю. Дитина починає осмислювати зв'язок між різними явищами і подіями навколишньої її дійсності і робити найпростіші узагальнення. Діти спостережливі і здатні визначати характер звучання музики, визначати найпростіші властивості звуків. Дитині цього віку вже зрозумілі вимоги, що ставляться до виконання пісень і танців. [7]

Голос у цьому віці набуває дзвінкість і рухливість. Співочі інтонації стають більш стійкими, але вимагають постійної підтримки дорослого. Налагоджується вокально-слухова координація. У музично-ритмічній діяльності з'являється багато нового: дитина досить рухлива, володіє основними рухами, досить скоординована.

У цьому віці вже проявляються індивідуальні схильності і переваги до тієї чи іншої музично-виконавської діяльності, однак можна відзначити, що всі без винятку дошкільнята 5 – 6 – 7 років досить розвинені для того, щоб самостійно охарактеризувати музичний твір, розібратися в виразних засобах. Дитина здатна до цілісного сприйняття музичного твору, проте здатний і до аналітичної діяльності, що говорить про високий ступінь розвитку музичних здібностей. [4]

О. П. Радинова вказує на те, що саме в дитинстві формуються еталони краси, засвоюються естетичні категорії, накопичується досвід естетичної діяльності. У зв'язку з цим О. П. Радинова вважає за необхідне залучення дитини до світу загальнолюдських цінностей засобами музичного мистецтва як головна умова його духовного становлення.

У вихованні та розвитку дошкільнят значна роль належить звуковим орієнтирам – здатності чути звуки, співвідносити їх із джерелом, розрізняти їх за тоном, тембром, забарвленням, порівнювати одні звуки з іншими і т. д. Дуже важливо виховати у дітей здатність сприймати красу звуків і їх поєднань і відтворювати в слові, пісні, музиці. Культура слухових сприйнять є результатом навчання, виховання.

Не можна заперечувати значення природних задатків в сприйманні музичних звуків, здатності відображати їх в пісні, мелодії, слові, проте задатки удосконалюються і перетворюються в справжні здібності лише в процесі цілеспрямованого керівництва. [4]

При розвитку слухових орієнтирів перш за все необхідно звернути увагу на багатство слухових вражень. Світ, що оточує дитину, наповнений різноманітними звуками різної сили, тривалості, забарвлення. Явища природи супроводжуються мелодійними звуками і шумами, звуками, ледь вловимими і гуркітливими. Це різноманітні голоси птахів, тварин, звуки капелі, дощу, дзюрчання струмка, шелест листя, шелест колосся встигає жита і багато, багато інших. У цьому відношенні абсолютно виняткову роль відіграють заняття музикою.

Значний час на музичному занятті відводиться на слухання-сприйняття, накопичення слухового досвіду. Зміст цієї діяльності надзвичайно сприятливий для сенсорного розвитку. [4]

Отже, дитина старшого дошкільного віку за активної участі в музично-практичній діяльності робить величезний стрибок як в загальному, так і в музичному розвитку, яке відбувається:

1. В галузі емоцій – від імпульсивних відгуків на найпростіші музичні явища до більш виражених і різноманітних емоційних проявів.

2. В галузі відчуття, сприйняття і слуху – від окремих розрізень музичних звуків до цілісного, усвідомленого і активного сприйняття музики до диференціювання висоти звуку, ритму, тембру, динаміки.

3. В галузі прояву відносин – від нестійкого захоплення до більш стійких інтересів, потреб, до перших проявів музичного смаку.

4. В галузі виконавської діяльності - від дій на замовлення, наслідування до самостійних виразних і творчих проявів у співі і музикально-ритмічному русі. [5]

Раннє виявлення музичних здібностей дитини є показником її музичної обдарованості – вважає О. Ростовський. Однак, на його думку, не слід вважати, що відсутність ранніх виявів є свідченням відсутності й музичних здібностей. Виявлення музичних здібностей залежить не тільки від вроджених задатків, а й від культурного середовища, музичного оточення. У багатьох дітей музичні здібності вперше починають розвиватися лише в школі. У різних дітей музикальність може характеризуватися різним поєднанням окремих здібностей. Зокрема, одні діти помітно виділяються емоційним відгуком на музику, другі - руховими реакціями на неї, треті - серйозно зацікавлені певною музичною діяльністю, водночас маючи нерозвинений звуковисотний слух, у четвертих означені здібності більш-менш органічне поєднуються тощо. Виходячи з того, які здібності учнів виступають на перший план, є більш або менш розвинутими, має обиратися й методика музично-виховної роботи. [8]

Музично-творча діяльність старших дошкільників виявляється в імпровізації пісенних мелодій, придумуванні нескладних мотивів, інсценуванні сюжетів пісень, пластичному інтонуванні музики, складенні елементарних танців, створенні ігор-драматизацій, темброво-ритмічних супроводів тощо. Музикальність дітей значною мірою визначається розвитком музичного слуху, під яким розуміється здатність до такого сприймання звучань, яке відповідає специфічним особливостям музики як особливого виду людської діяльності [9, с. 122].

Щоб обрати доцільну методику розвитку музичного слуху, О. Ростовський радить врахувати такі положення:

1) безглуздо вважати, що можна спочатку розвинути музичний слух, а потім приступити до його використання для емоційно насиченого сприймання музики. Не можна підходити до виховання музичного слуху як до особливого завдання, незалежного від завдання виховати музичне сприймання;

2) на початковому етапі особливо важливий зв'язок музичного слуху з іншими сенсорними і сенсомоторними здібностями. Штучне роз'єднання зорових, рухових та інших відчуттів гальмує музичний розвиток дітей;

3) основою розвитку звуковисотного слуху є формування мелодичного слуху як узагальненої музичної здібності; показником рівня розвитку музичного слуху дошкільнят є здатність змістовно сприйняти чисто інструментальну музику (без зовнішньої програмності) [81]

Досліджуючи вікові особливості розвитку звуковисотного слуху у молодших школярів, О. Ростовський зазначає що в умовах дошкільного навчального закладу не слід прагнути до неодмінної чистоти звуковисотного інтонування, хоча на певному етапі це може стати домінуючим завданням (наприклад, при підготовці до заключного уроку-концерту). Це

завдання всього етапу навчання. На перших порах важливіше викликати життєве, нехай навіть не завжди тотожне, але все ж таки образне ставлення дітей до музики.

Виховання чуття ритму є частиною музичного і фізичного виховання, вважає Н. Ветлугіна, бо воно сприяє впорядкуванню діяльності нервової системи, а також є важливою стороною естетичного виховання. Ритміка сприяє фізичному розвитку дитини. Власне слуховий розвиток передбачає наявність у дітей здатності розрізняти темпи, звукові тривалості (половинні, четвертні, восьмі, шістнадцяті ноти, метричні доли). Припускається, що діти повинні відчувати і передавати прості ритмічні рисунки, динамічні та агогічні відтінки. Передбачається також спонтанна творча імпровізація дітей на теми, що їх підказують різні малюнки, оповідання, фільми. [20].

Слабкість музичних слухових уявлень суттєво затрудняє для дитини будь-які спроби співу, зменшуючи можливості розвитку іншого, емоційного компонента музичного слуху, – вважає О. Ростовський. Однак це перешкоджає й розвитку музично-ритмічного почуття. У таких випадках дітей нерідко відносять до категорії немусичних. Та, на думку вченого, подібна оцінка здебільшого буде помилковою. Достатньо звернути увагу на розвиток саме музичних слухових уявлень, як інші музичні здібності теж почнуть успішно розвиватися. [81]

Музичне виховання дітей починається з набуття досвіду, складовими частинами якого є слухання музики та її створення. Творчу здібність Н. Ветлугіна називає здатністю до самовираження. На її думку, це природжена здібність, яку можна розвивати. Творчість розвиває дитячу схильність до свободи і відкриттів, до пригод і оригінального вираження. Музична діяльність може бути тоді творчою, якщо брати в ній активну участь: драматизувати пісні, тлумачити їх, придумувати ритми та ін. Діти можуть або імпровізувати пісні, або ж їх творити на близькі та знайомі сюжети (про поїзди, літаки тощо). [20].

За результатами дослідження Н. Ветлугіної музично-творчі прояви старших дошкільнят незначні. Вони можуть виявитися в імпровізації мелодії, стимулом створення якої є малюнки, слова, вигадані дитиною, який-небудь випадок із життя. Інші діти слухають і повторюють цю мелодію. Трохи пізніше дітям можна запропонувати закінчити (дотворити) мелодію, яку розпочав вихователь. Можливі й завдання додому — дитина повинна придумати свою пісню. [20].

Музичний розвиток до старших дошкільнят буде успішним за умови врахування суперечності між особистістю дитини з властивими їй музичними нахилами та участю в колективній музичній діяльності. Розв'язання проблеми розвитку музикальності школярів, які мають різні задатки і різну підготовку, в умовах колективних занять є одним з основних завдань учителя музики.

З метою вивчення стану музичного виховання вихованців старшої групи проведено констатувальний експеримент Він передбачав вирішення таких завдань:

- ознайомитися з позицією вихователів та батьків щодо доцільності використання мультимедійних посібників на заняттях музики у старшій групі;
- виявити рівень залученості дітей до роботи з комп'ютером в домашніх умовах;
- діагностувати рівень музичного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Важливі думки вихователів та батьків щодо доцільності використання мультимедійних посібників на заняттях музики у старших групах виявило анкетування, яким було охоплено 87 батьків і 11 вихователів ДНЗ (див. Додаток А). Його результати показали що 96% батьків і 99% вихователів вважають за доцільне використання мультимедійної продукції на музичних заняттях, 94% дітей мають можливість працювати за комп'ютером удома, усі батьки відзначили, що їх діти люблять займатися такими видами музичної діяльності як музично-ритмічні рухи, спів під музичний супровід, слухання музики.

Для діагностування рівня музичного розвитку дітей старшого дошкільного віку використовувалися завдання, які виявляли:

- емоційний відгук на музику, що відображалось у поведінці дитини під час

слухання музики, у словесних характеристиках музичних образів та малюнках – завдання 1;

- чистоту інтонування мелодійної лінії, володіння відповідним діапазоном голосу, слухова увага, почуття ладу – завдання 2;
- здатність до точної і чіткої передачі ритмічного малюнку – завдання 3;
- інтерес до музично-творчої діяльності, наявність музичної уяви, здатність імпровізувати, скласти мелодію, ритмічний малюнок – завдання 4.

Діти охоче включалися у виконання завдань, відповідали невимушено. Причому дівчатка більше ніж хлопчики, виявляли інтерес до різних видів творчої музичної діяльності особливо до музично-ритмічних рухів. Результати проведеного констатувального експерименту показали що у частини дітей високий емоційний відгук на музику (44%), який виражається у адекватній настрою твору поведінці, але словесні характеристики творів однослівні (весела, сумна), у малюнках, що відображали прослуханий музичний твір, діти намагалися відтворити музичний образ не лише в сюжеті а й з допомогою кольору. Частина дітей (35%) слабо виявляла у поведінці переживання настрою музичного твору, характеризувала твори лише з підказкою вихователя, малюнки цих дітей мали цілісно неосмислений характер. На жаль, констатуємо, що 21% дітей виявляли неадекватну реакцію на музичний твір, зовсім не змогли його схарактеризувати, їх малюнки мали недовершений хаотичний характер.

Виконання дітьми другого завдання дало можливість виявити 15% дітей чисто інтонують мелодичну лінію та володіють відповідним діапазоном голосу, 46% дітей інтонують неточно, і 39% зовсім не інтонують мелодичну лінію, відтворюючи її на одному звуці.

Завдання 3 ставило за мету виявити здатність дітей до передачі ритмічного малюнку. За результатами виконання цього завдання 43% дітей точно відтворювали заданий ритмічний малюнок, 49% відтворювали його з помилками, а тільки 8% дітей не змогли виконати цього завдання зовсім.

Рівень розвитку музичних творчих навичок виявило завдання 4. Воно полягало в тому, що дітям необхідно було придумати ритмічне та мелодичне закінчення пісеньки. Оригінальні і цікаві варіанти зуміли створити лише 13% дітей, решта дітей (78%) повторювали мелодію та ритм за вчителем і 9% дітей не змогли закінчити мелодію.

Результати констатувального експерименту дозволили зробити такі **висновки**:

- тільки незначна частина дітей знаходиться на високому рівні музичного розвитку, про що свідчить відмінне виконання поставлених перед ними діагностичних завдань;
- більша частина старших дошкільнят знаходиться на середньому і низькому рівнях музичного розвитку, що вимагає такої організації музичних занять, при якій би активізувалося емоційне сприймання музичного матеріалу, інтерес та участь дітей у різних видах музичної діяльності.

Література

1. Бех І.Н. Виховання особистості: У 2 Кн.. Кн.2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади./ Бех І.Н.– К.: Либідь, 2003. – 344 с.
2. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. / Бібік Н.М. – К.:Вінас, 1987. -96 с.
3. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини. / Ветлугіна Н.О. – К.: Музична Україна, 1978. 256 с.
4. Дмитриева Л., Черноиваненко Н. Методика музикального виховання в школі./ Дмитриева Л -М., 1989.
5. Дорошенко Т.В. Розвиток творчих здібностей на уроках музики: методичні рекомендації / Дорошенко Т.В. // Початкова школа. - 2001. - № 4. - С. 34-37.
6. Элементарное музыкальное воспитание по системе К. Орфа / Под. Ред.Л. Баренбойм. / Л. Баренбойм. – М.: Советский композитор, 1978. - 368 с.
7. Загвязинский В.П. Педагогическое творчество учителя. / Загвязинский В. П. – М.: Педагогика, 1987.-159 с.
8. Рогозіна В.О. Особливості методики розвитку творчих здібностей молодших школярів / Рогозіна В.О. // Мистецтво та освіта. - 1997. - № 2. - С. 8-10.
9. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5 т. т. / Сухомлинський В.О. - К.: Радянська школа, 1977. -Т. 3.-670 с.

І.І. Гладиш,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська

МУЗИЧНО-ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Домінуючою метою освіти є розвиток таланту і формування творчих здібностей особистості. Проблеми, що постали перед українським суспільством в останні роки, тісно пов'язані із вирішенням завдань формування творчої особистості. У зв'язку з цим все більшої теоретичної та практичної значущості набуває раннє залучення дітей, починаючи з періоду дошкільного дитинства, до творчої діяльності. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує педагогів на те, що виховання й навчання має здійснюватися у звичних для дітей видах діяльності, зокрема грі, що відображено в освітній лінії «Гра дитини», де передбачено розвиток у дітей якостей особистості [1, с. 7].

Важливе місце у системі засобів формування творчості дітей дошкільного віку посідає музично-ігрова діяльність, яка унікальним чином інтегрує у собі музичне, хореографічне, театральне мистецтво. У педагогічній практиці з цією метою все частіше застосовуються музично-дидактичні ігри, які, впливаючи на дитину комплексно, викликають у неї зорову, слухову і рухову активність, тим самим, розширюючи музичне сприйняття в цілому. Використання музично-дидактичних ігор у роботі з дітьми дошкільного віку сприяє всебічному розвитку і формуванню творчої особистості та мають важливе педагогічне значення для теорії і практики дошкільної освіти.

Аналіз попередніх досліджень. Теоретичні основи розвитку творчості та творчої особистості дитини досліджувались у наукових працях В. Дружиніна, Дж. Гілфорда, К.Роджерса, В.Кан-Каліка, О.Матюшкіна, В.Моляко, С.Сисоєвої, В.Сухомлинського, О.Кульчицької та ін. Специфіка дитячої творчості, генезис творчих здібностей дітей розглядалися в роботах Д.Богоявленської, В.Давидова, А.Зака, Г.Кравцова, М.Поддьякова, Я.Пономарева та ін. Вітчизняні психологи С.Рубінштейн, Л.Виготський, О.Леонтьєв, Д. Ельконін внесли вагомий внесок у розробку теорії дитячих ігор, показавши їх соціальний характер, і роль у вихованні. Вітчизняні та зарубіжні педагоги (В.Аванесова, О.Декролі, М.Монтессорі, Е.Пілюгіна, Е.Тіхеєва, Ф.Фребель) надавали особливого значення музично-дидактичній грі як засобу формування творчої особистості дошкільника, створенню умов для забезпечення повноцінних і різнобічних уявлень дитини про довкілля.

Метою статті є визначення видів музично-дидактичних ігор як важливих засобів розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Генетичною основою дитячої творчості, за визначенням Л.Виготського, В.Давидова, О.Леонтьєва, Д.Ельконін є гра. О.В. Сухомлинський відзначав, що без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять. Дослідники підкреслюють, що «важливою складовою частиною внутрішнього світу дитини, що визначає його творчість, є ігрове ставлення дитини до життя, її ігрова позиція» [5, с. 156].

Дошкільний вік є найбільш сприятливим для реалізації індивідуальних творчих проявів у різних видах діяльності. Серед багатьох видів мистецтва музика займає особливе місце в естетичному, художньому вихованні і у всій системі всебічно і гармонійно розвиненої людини. Дошкільнята проявляють особливу любов до музичного мистецтва і можуть бути задіяні в посильну для їх віку діяльність, метою якої є розвиток інтересу до музики, вірного сприймання її змісту, структури, форми, а також пробудження потреби постійного спілкування з нею і бажання творчо проявити себе у цій сфері.

Стосовно специфіки нашого дослідження, слід зазначити, що освітній процес сучасних закладів дошкільної освіти характеризується пошуком нових засад роботи з дітьми, про що свідчать сучасні Програми виховання та розвитку дитини дошкільного віку, в яких звертається увага на умови організації роботи з музичної діяльності як засобу розвитку творчих здібностей дошкільників. Музично-дидактичні ігри відповідають природним потребам малюків, оскільки поєднують у собі елементи навчання, прикладної, репродуктивної та творчої діяльності, що дає змогу розвивати емоційну сферу дитини, її пізнавальні інтереси, інтелектуальні та духовні потреби.

Основне значення музично-дидактичних ігор – формувати у дітей музичні здібності в доступній ігровій формі, допомогти їм розібратись в співвідношенні звуків за висотою, розвивати в них чуття ритму, тембровий і динамічний слух, прагнення до самостійних дій із застосуванням знань, отриманих на музичних заняттях. Музично-дидактичні ігри допомагають дитині в цікавій для неї формі почути, відрізнити, порівняти деякі властивості музики, а потім діяти з ними. Саме тому музично-дидактичні ігри повинні бути прості і доступні, цікаві і привабливі, тільки в такому випадку вони стають своєрідним збудником бажання дітей співати, слухати музику і танцювати. Для розвитку творчих здібностей дітей перевага надається ігровим прийомом, які забезпечують зв'язок пізнавальної діяльності з ігровою. Музично-дидактичні ігри об'єднують всі види музичної діяльності: спів, слухання, рухи під музику, гру на музичних інструментах.

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти музичне виховання потребує вагомих змін. Зокрема, традиційна практика організації музичних занять збагатилася впровадженням педагогіки Карла Орфа, концепція якої визначає пошук і об'єднання формувальних ситуацій в єдину систему, де активною ланкою виступає співтворчість дитини та педагога. Пропоноване моделювання освітнього процесу закладів дошкільної освіти ґрунтується на розмаїтті музичних звуків та на широкому спектрі їх використання у різних видах та змісті музичної діяльності дітей. Це забезпечує поступове введення дітей у метроритм, стимулює розвиток їхньої пізнавальної активності. Ця система побудована на елементарному музикуванні, де провідну роль відіграє ритм і музично-ритмічне виховання. Найбільший вплив на дитину у цій системі чинить дидактична музично-театралізована гра, в якій поєднано спів, мовлення, жест, гра на музичних інструментах. Гра на дитячих музичних інструментах в ансамблі та оркестрі – один з найулюбленіших для дітей видів музичної діяльності. Вона підвищує інтерес дошкільнят до музичних занять, сприяє розвитку музичної пам'яті, уваги, допомагає долати надмірну сором'язливість, скутість. У ній розвиваються і реалізуються природні музичні здібності та виконавські здатності всіх дітей, незалежно від рівня обдарованості; проявляються індивідуальні риси кожного виконавця: воля, емоційність, зосередженість. Така гра є чудовою формою залучення дітей до спільного елементарного музикування. Формами реалізації системи К.Орфа є творча рухова та мовна активність дошкільнят, елементарний інструментальний супровід співу (на дитячих музичних інструментах), відтворення різноманітними звуками ритму музичних фраз та характеру музики, імпровізація, виконання фрагментів казок із використанням музичних інструментів (класичних та саморобних).

Також використовуються музично-дидактичні ігри за системою музично-ритмічного виховання Емілія Жак-Далькроза, яка передбачає: ритмічну гімнастику, музично-пластичні імпровізації. Швейцарський педагог вважав ритм провідним виховним чинником. В основі його педагогічної системи лежить імпровізація як метод осягнення музики та музичного виховання.

На гармонійний розвиток дитини особливим чином впливають заняття з музичної казкотерапії. Вони стимулюють творчі здібності дитини, сприяють розвитку та функціонування у неї пізнавальних процесів та пізнавальні здібності дитини; емоційної та вольової сфер; комунікативно – мовленнєвої сфери; морально-естетичних потреб. Музика і казка, які поєднуються у музично-дидактичних іграх, пробуджують уяву дитини, збагачують

її новими смислами, образами та уявленнями, підтримують чутливу душу кожної дитини. У таких іграх дитина вчиться імпровізувати: створювати новий танок, відповідати своїм тілом на музичні імпульси, втілювати в музичних рухах образи казкових персонажів. Використання музично-дидактичних ігор у формі драматизації казки сприяє руховій активності дитини: жестами та мімікою вона може зобразити того чи іншого казкового персонажа. Сприймання казки та музики потребують від дитини уваги, пам'яті, волі, навичок слухання та зосередження. Дитина привчається до повної зосередженості, напрацьовує вміння прислухатися до себе, пізнає свій духовний світ, розвиває власну інтуїцію.

Одним із перспективних напрямків оздоровчої роботи із дітьми є музикотерапія. Її використання у музично-дидактичних іграх дає змогу зміцнити психофізичне здоров'я дітей; корегувати поведінку дітей, зокрема гіперактивних та неконтактних; активізувати у дітей емоційну чуйність; розвивати комунікативні, соціальні навички. Музична терапія в активній формі містить інструментальну музикотерапію; вокалотерапію; кінезітерапію. Наприклад, у музично-дидактичних іграх використовується низка прийомів і форм музикотерапевтичної роботи: ритмомовленнева гра; запис звуків природи; пластична імпровізація; вправи на регуляцію м'язового тону; співи; пальчикові ігри; релаксаційні вправи. Ритмомовленнєві ігри дають змогу розвивати у дітей відчуття ритму та темпу, виховувати чітку дикцію та виразне мовлення. Слухання звуків природи розвиває у дітей увагу та уяву, а також заспокоює та врівноважує їх. Вправи на регуляцію м'язового тону спрямовані на тренування навичок довільно напружувати і розслабляти певні групи м'язів, що поліпшує здатність керувати власним тілом, зберігати рівновагу і координувати свої рухи. Спів справляє значний терапевтичний вплив на дитячий організм, адже під час співу відбувається акустичний масаж внутрішніх органів; стимуляція мозкової діяльності; стабілізація нервової системи. Під час пальчикових ігор діти розвивають дрібну моторику, а це позитивно впливає на розвиток уваги, мислення, мовлення, координації. У цілому використання музикотерапії дає змогу привчити дітей до застосування нескладних, але ефективних оздоровчих вправ, які знадобляться їм також у повсякденному житті.

Висновки. Отже, різні види музично-дидактичних ігор є важливими засобами розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. У музичній діяльності творчість може проявлятися по-різному, а прийоми активізації дитячої творчості дуже різноманітні. Керівництво педагога полягає не тільки у використанні методів та прийомів, що активізують творчі виявлення дітей, а й у співтворчості з ними в процесі виконання творчих завдань. Це позитивно впливає на розвиток творчих дитячих виявлень. Використання зазначених складових в освітньому процесі закладів дошкільної освіти є однією з умов розвитку творчої особистості дитини-дошкільника. Завдяки використанню музично-дидактичних ігор у дітей дошкільного віку підвищується музичний інтерес, потяг до музики, пізнавальна активність; інтерес до слухання музики, музикування на різних музичних інструментах; емоційність, рухова пластичність, звукообразність музичних уявлень. Перевага музично-ігрової діяльності полягає у тому, що вона виникає на основі звичної для дитини ігрової діяльності, у процесі якої особливо яскраво розвиваються творчі здібності дитини та активізуються її творчі прояви.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–19.
2. Ветлугина Н. А. Взаимосвязь обучения и развития музыкального творчества. Художественное творчество в детском саду / Н. А. Ветлугина, И. Л. Дзержинская. – М.: Просвещение, 1974. – 183 с.
3. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку навч. - метод. посібник / І. О. Газіна. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. – 196 с.
4. Мельник І. С. Психологічні передумови розвитку творчості у дошкільному віці: автореф. дис. канд. психол. наук / І. С. Мельник. – Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2012. – 24 с.
5. Поддьяков Н. Н. Новый подход к развитию творчества у дошкольников / Н. Н. Поддьяков // Вопросы психологии. – 1990. – № 1. – С. 25-34.

О.Ю. Гнатенко,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник –доцент М.В. Вацьо

ІНКЛЮЗИВНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. Інклюзивна освіта – система навчання дітей, що передбачає індивідуальне навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Таке навчання передбачає створення такого освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.

В інклюзивних класах наголос робиться в першу чергу на розвиток сильних якостей і талантів учнів, а не на їхніх фізичних або розумових проблемах. Відповідно система освіти в Україні змінюється, осучаснюється і в змісті шкільного інклюзивного навчання. Позитивним у системі освіти є те, що створюється рівний доступ до якісної освіти, стає можливим здійснення вибору навчального закладу та навчальної програми відповідно до особливостей дитини.

Незважаючи на ці зміни в системі інклюзивного навчання, є потреба звернути увагу на такі аспекти: на мистецький розвиток дітей з особливими освітніми потребами, створення умов мистецького розвитку особливостей в різних видах діяльності, а також на підготовку кваліфікованих вчителів музичного мистецтва, які володіють методиками інклюзивного мистецького навчання.

Аналіз попередніх досліджень. Мистецтво як один із найефективніших засобів естетичного виховання особистості досліджували І. Гончаров, М. Каган, Л. Масол, Б. Мейлах, М. Овсянніков, С. Раппопорт, В. Розумний, В. Скатерщиков, Г. Шевченко та інші. Особливу увагу приділено концептуальним підходам до оздоровлення організму засобами мистецтва, що висвітлено у працях Т. І. Баклана, Т.С. Комарової, Л.Д. Лебедевої, Н.М. Сокольникової.

Напрямок підготовки педагога, який враховує своєрідність кожної особистості розкривають у класичній та сучасній науці праці К. Ушинського, М. Пирогова, С. Русової, А. Макаренка, В. Сухомлинського. Питання корекційної психології досліджували: І. Бех, В. Бондар, В. Тарасун, Р. Гудман, Т. Деллі, А. Копитіна, Е. Крамер, Д. Лауб, Л. Лебедева, М. Наумбург, Д. Подель, Н. Роджерс, К. Тисдейл, Д. Уеллер, Н. Волкова, В. Газолишин, Н. Полякова, Н. Простакова, О.Пинчук, А. Капська та ін.

В галузі мистецької освіти провідною проблемою є проблема мистецького розвитку особистості в духовно-емоційній та розумовій діяльності, на це вказують праці Г. Падалки [5; 122]. Практичний шлях до мистецького розвитку особистості розкривають у своїх наукових працях О. Рудницька, яка запропонувала мистецьки парадигми формування особистості, та О. Олексюк і М. Ткач де розглянуто потенціал особистості у сфері музичного мистецтва та концепцію розвитку через емоційно-почуттєве ставлення до світу [4, 62]. О. Отич у своїх роботах доводить що продуктом розумової діяльності є взаємодія навчального пізнання і творчої діяльності.

Розумова діяльність школярів молодшої школи пов'язана з формуванням естетичного ставлення до мистецтва. Саме це розглянуто в дослідженнях В. Бутенка і І. Регейло. Особливе значення в процесі духовно-емоційної діяльності молодших школярів належить мистецтву, і цей аспект досліджували Т. Жигінас, Л. Кожевников, І. Полякової, їх роботи пов'язні з художньо просвітницькою діяльністю серед молодших школярів, а також проблемою виховання в дітей початкової школи почуття прекрасного займалася Л. Коваль.

Впровадженням художньої культури в систему загальної шкільної освіти та підготовку вчителів мистецьких дисциплін (Л. Масол, О. Щолокова) стають основою духовно-емоційного та інтелектуального розвитку особистості

Для дітей з особливими потребами саме впровадження інклюзивної освіти сприятиме розвитку здібностей дитини, задоволенню особливих потреб та функціонального підходу до навчання так вважає один із провідних канадських дослідників Т. Лореман.

Мета статті – розкриття змісту інклюзивної мистецької освіти, обґрунтувати необхідність інклюзивної мистецької освіти.

Викладення основного матеріалу. Враховуючи значні досягнення з проблеми мистецького розвитку особистості молодшого школяра, вона вивчена недостатньо. Потребують вивчення питання з порушення психічного розвитку. Адже такі діти мають затримку і музичного розвитку. Тут є важливим судження Г. Падалки про інтегральний курс мистецького розвитку дітей [6; 12].

Порушення темпу психічного розвитку є достатньо масовою формою відхилень розумового розвитку, тому і необхідно науково досліджувати дану проблему. На основі даних наукових досліджень, що присвячені дітям із затримкою психічного розвитку (ЗПР), можна стверджувати, що чисельність таких дітей постійно зростає. Так, якщо у дослідженнях російських науковців 1990–1999 рр. фіксувалося 5–15 % дітей із затримкою психічного розвитку (Т. Фотекова, 1993; Т. Князева, 1994; Н. Блопольська, 1996, та ін.), то нині тільки у початковій школі нараховується 25–30 % дітей такої групи (О. Соколова, 2008). В Україні дітей із ЗПР нараховується 12,2 % від загальної кількості (А. Колупаєва, 2010). До того ж маємо тенденцію до постійного зростання чисельності такої категорії дітей.

У педагогічних дослідженнях діти із затримкою психічного розвитку виокремлюються серед невстигаючих учнів шкіл і характеризуються як ті, що «повільно навчаються», «мають психофізичні вади», із «специфічними труднощами у навчанні», «ускладненнями в оволодінні шкільними навичками», «порушеннями розвитку» тощо. Саме на таких дітей звернули увагу дослідники у 60-х роках ХХ ст. і провели перше експериментальне навчання.

«Аномальні особи», «дефективні», «Інваліди», «діти з вадами» - ці терміни були закріплені і загальноновживані законодавством. Ще у 1927 році Л. Вигоцький, обґрунтував теорію над компенсації і передбачив, що від поняття та терміна «дефективні діти» потрібно відмовитися [1; 34].

Міжнародні права людини та соціальної політики на сьогоднішній день засвідчують, що найбільш прийнятне використання терміна «особа з обмеженими можливостями», тому що основна увага концентрується на «особі», а «обмежені можливості» - другорядна характеристика.

У цьому зв'язку суттєвим є досвід зарубіжних країн, де створюється єдина освітня система, яка охоплює учнів різних категорій. Загальне бачення цього питання полягає в тому, що переважна більшість дітей, які потребують корекції розвитку, повинна мати можливість навчатися разом зі своїми однолітками у звичайних умовах. Таке навчання слід відповідним чином адаптувати до потреб дітей, а не «підганяти» під сталі погляди щодо організації та характеру навчального процесу. Досвід багатьох країн свідчить про те, що інтеграція дітей, які потребують корекції духовно-емоційного та розумового розвитку, найкраще відбувається в школах, які приймають на навчання усіх дітей певного району чи громади без будь-яких обмежень. Саме в таких умовах діти, які потребують корекції духовно-емоційного та розумового розвитку, можуть досягти найвищих результатів в освіті та соціальній інтеграції [2; 10].

Мистецька освіта, сутність якої, на думку академіка І. Зязюна, полягає у «поєднанні інтелекту і почуттів», в сучасних умовах має бути складовою естетичного розвитку особистості, разом з формуванням творчості та культури методологічного мислення, стимулюванням пізнавальної й творчої активності у різних видах життєдіяльності людини.

Мистецтво є важливим фактором сприяння в інклюзивній освіті, за умов його ефективного використання має позитивний вплив на емоційну сферу, виконує комунікативну, регулятивну функції, сприяє збереженню психічного здоров'я усіх учасників педагогічного процесу [8; 200].

На нашу думку саме за допомогою творчої діяльності діти з особливими потребами зможуть легше долати бар'єри в навчанні. Поєднання творчості та навчання сприятиме швидшому та легшому засвоєнню навчального матеріалу. А оскільки мистецтво «лікує душу», то духовно-емоційний стан дітей з особливими потребами буде задовільний, а інколи і чудовий.

В дошкільній освіті за навчальною програмою дітей з особливими потребами залучають до різних видів творчої діяльності. Але їх сприймання не є достатньо усвідомленим в порівнянні із сприйманням творів мистецтва дітьми початкової школи. Дітей з особливими потребами початкової школи можна сміливо залучати до мистецької діяльності. Тому, ми як педагоги маємо розуміти що мистецька освіта в сплетінні з навчальною діяльністю дасть гарні результати нашої роботи.

Естетичні почуття – це відчуття краси в явищах природи, у праці, у гармонії барв, звуків і рухів. Гармонійна злагодженість в об'єктах цілого та частин, ритм, консонанс, симетрія пов'язані з почуттям приємного, насолодою, яка глибоко осмислюється та облагороджує душу. Ці почуття викликають твори мистецтва. Не тільки в мисленні, а й у почуттях людина утверджує себе у предметному світі [3; 211].

Таким чином, мистецтво має значний розвивально-виховний потенціал, який необхідно враховувати під час підготовки фахівців для роботи в умовах інклюзивної освіти. Вагома роль у справі навчання і виховання дітей належить саме педагогам, які зазвичай користуються повагою серед вихованців, котрі обов'язково мають врахувати вікові та індивідуальні особливості кожного вихованця, допомогти зберегти при цьому здоров'я вихованців, щоб найбільш повно розкрити, а потім і реалізувати їхні таланти та здібності. Беручи до уваги те, що дитина, яка відвідує музичний, хоровий чи фольклорний гурток, окрім звичайних уроків займається ще й активною мистецькою діяльністю - постійно виступає у складі колективу перед широкою аудиторією, беручи участь у різноманітних концертах, фестивалях і конкурсах, зустрічається з відомими композиторами, музикантами та виконавцями, проводить цікаву роботу експедиційного характеру, записуючи народні твори, звичаї - вона матиме гарне, надійне майбутнє, започатковане на кращих традиціях культури і мистецтва [9].

Висновок. В сучасних умовах життя, коли відбувається знецінення справжньої культури та високого мистецтва, система педагогічної освіти зобов'язана використати усі можливі засоби та потенційні можливості для успішної професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Використання мистецтва майбутніми педагогами у професійній діяльності матиме позитивний вплив на ефективність навчального процесу, підвищення культури здоров'я та психологічного комфорту підростаючого покоління.

Література

1. Виготський Л. С. Дифект і сферхкомпенсація // Основи дефектології. – Спб. М.: Изд-во «Лань» 2003. – с. 67
2. Колупаєва А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення / А. Колупаєва // Практика управління закладом освіти. — К. : ТОВ «Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку України», 2010. — № 4. — С. 8–12.
3. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г.С. Костюк . – К.: Знання, 1963. – 80 с.;
4. Олексюк О. Педагогіка духовного розвитку особистості: сфера музич-ного мистецтва : навч. посіб. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. — К. : Знання України, 2004. — 264 с.
5. Падалка Г. Теорія і методика мистецької освіти: Інноваційна про-блема / Г.М. Падалка // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. пр. — Вип. 5. — К. : НПУ, 2010.
6. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мис-тецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. — К. : Освіта України, 2010. — 274 с.

7. Соколова Е. Психология детей с задержкой психического развития : учеб. пособ. / Е.В. Соколова. — М. : Сфера, 2009. — 318 с.
8. Шишова І.О. Емоційно-творчий аспект підготовки студентів психолого-педагогічного профілю до роботи із дітьми з особливими потребами / І.О. Шишова // Наукові записки. – Випуск 133. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2014. - С. 195-203.
9. Ямницький В.М. Феномен «здібності» у психологічній спадщині Г.С.Костюка / Ямницький В.М. // Наук. вісник Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К.Д.Ушинського : Зб. наук. пр. – Одеса : ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 2000. - № 5-6. – С.203-209

А.О. Голобородько,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Старовойт Л.В.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Початкова школа, зберігаючи наступність із дошкільним періодом дитинства, забезпечує подальше становлення особистості дитини, її інтелектуальний, соціальний, фізичний розвиток. Пріоритетними у початкових класах є виховні, загально навчальні і розвиваючі функції [6].

Важливу роль початкової ланки освіти підкреслював В.Сухомлинський, вказуючи, що вона повинна навчити вчитися, дати тверде коло знань, дбати про розвиток нервової системи, стати частиною багатого духовного життя, що проходить у світі казки, гри, краси, музики, фантазії, творчості [8, с. 100-102].

Особистісний розвиток дитини у молодшому шкільному віці зумовлюється особливістю соціальної ситуації розвитку – навчанням у початковій школі. Оскільки метою освіти є всебічний і гармонійний розвиток особистості, то навчання повинно реалізовувати у єдності завдання виховання, навчання та розвитку школярів .

Аналіз попередніх публікацій. За Г. Костюком, що узагальнив і розробив принцип розвитку особистості – це безперервний процес, що виявляється у кількісних і якісних змінах людської істоти, які відбуваються протягом усіх етапів онтогенезу, що проходить не по прямій, а по спіралі: кожна нова психічна структура виникає на основі попередньої. Ускладнення психічних структур при переході від нижчих до вищих рівнів психічного життя стосується всіх сторін психічного розвитку – мотиваційного плану психічної діяльності дитини (комплекси потреб, інтересів та інших спонукань до дій), змістового боку психічних процесів (система уявлень, знань, понять про об'єктивну діяльність), операційного їх плану (системи дій, операцій, навичок), всієї психічної діяльності загалом [4].

У ряді наукових досліджень образне та художньо-образне мислення дітей різних вікових категорій окреслено з різних сторін. Так, наприклад: Л. Григоровська, специфіку образного мислення, як психічного процесу, розглядає через встановлення взаємозв'язку і взаємодії різних структурних рівнів (змістовного, інтелектуального, особистісного) цілісно функціонуючої системи мислення, що забезпечує різний ступінь проникнення в образний ряд художнього твору, практичну ефективність контакту людини з мистецтвом (стосовно молодших підлітків засобами музики).

У дослідженні Н. Фунтікової [10], під поняттям образне мислення старшокласників аналізується властивість людської психіки, формування якої може стати засобом виховання учнів як суб'єктів нової, гуманістично орієнтованої парадигми освіти. Структурно вона розглядає образне мислення як динамічну систему, у якій множина об'єктів подана наявними в даний момент образами, множина відношень між суб'єктами – часовими, просторовими зв'язками, що існують між образами, а множина операцій – сукупністю перетворень над образами (щодо літературної діяльності старшокласників).

Як різновид асоціативно-образного мислення, спрямований на усвідомлення змісту

мистецьких явищ у процесі оперування думками і почуттями, пов'язаними з художніми образами та життєвим досвідом дитини, розглядає художньо-образне мислення Н. Батюк [1]. Художньо-образне мислення молодших школярів є пізнавальною діяльністю, що має на меті досягнення художніх образів у їх повноті і цілісності та знаходження аналогій між образами мистецтва і життєвими враженнями дитини.

Художньо-образне мислення виявляється у вмінні впізнавати спільне і відмінне, зіставляти, бачити і відчувати єдність цілісних явищ або окремих ознак життя і мистецтва; в досягненні дітьми художніх образів як ціннісного відображення дійсності; у виконавчотворчій діяльності (у ракурсі фольклорної діяльності молодших школярів).

На думку Н. Терещенко [9], художньо-образне мислення є складним психічним процесом, необхідним для інтерпретації дійсності засобами художніх образів. Для зображувальної діяльності важливий певний рівень розвитку художньо-образного мислення, який залежить від сформованого мисленнєвого образу, в утворенні якого ведуча роль належить уяві, пам'яті (щодо образотворчої діяльності молодших школярів).

Художньо-образне мислення як здатність до естетичного сприйняття світу та творчого перетворення його в мистецтві (адаптовано до особливостей музично-драматичної діяльності) визначає М. Михайлова [5]. Про художньо-образне мислення та художні образи художньо обдарованих учнів говорить О. Комаровська, розглядаючи це питання у розрізі художньо-естетичного простору освітнього закладу [3, с. 210-215].

Враховуючи погляди О. Комаровської, зауважимо, що ми розглядаємо поняття художньо-образне мислення як особистісну якість кожного вихованця, необхідну для формування її цілісної системи естетичних цінностей.

Мета статті – розкрити особливості розвитку художньо-образного мислення молодших школярів у процесі трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. Поняття «художньо-образне мислення молодшого школяра» – це багатокомпонентний пізнавально-творчий процес, який, з огляду на вказані вікові особливості, можна розглянути з двох боків художнього та образного (аналогічно до мислення митця). Художній аспект відображує специфіку сприймання, художньо-творчої діяльності, викликані емоційні реакції, образний – розкриває здатність відображення суттєвих ознак об'єктів і сутність їхнього структурного взаємозв'язку. Проте, художня сторона є домінуючою у дітей молодшого шкільного віку, оскільки, як вище вказано, цей віковий період характеризується підвищеною емоційністю та здатністю до художньо-образної перетворювальної діяльності. І. Бех наголошує, що спочатку домінує емоційний компонент над інтелектуальним і лише з часом останній його випереджає [2]. Створювані художні образи молодших школярів є яскравими, експресивно забарвленими.

Варто підкреслити, що художній образ створений дитиною не можна прирівнювати до художнього образу, створюваного дорослим, оскільки діти молодшого шкільного віку не володіють тим рівнем розвитку якостей художньо-образного мислення, які властиві дорослій людині.

У світлі досліджуваної проблеми необхідно зазначити, що виникає протиріччя: образи, створювані дітьми, наповнені емоційним та естетичним змістом, оскільки у процесі їх створення дитина виявляє різні емоції, активно переживає, долучаючись до художньо-творчого процесу. Тоді, як образи, які виникають у дитини у результаті сприймання навколишнього світу чи творів мистецтва, не завжди можуть бути пов'язані з естетичним чи художньо-творчим змістом. Таким чином, естетична значимість художніх образів не у повній мірі реалізовується під час сприймання творів мистецтва. Саме це протиріччя свідчить, що розвиток художньо-образного мислення важливий для дітей молодшого шкільного віку, як необхідна умова формування цілісної системи естетичних поглядів і переконань.

Таким чином, можна визначити художньо-образне мислення особистості молодшого

школяра як багатокомпонентний пізнавально-творчий процес, якому притаманні емоційність та асоціативність, він охоплює сприймання образів мистецтва на основі ціннісного ставлення до них, естетичні судження та моделювання власних оригінальних художніх образів завдяки активізації уяви та фантазії.

Важливість формування особистісного досвіду підкреслює О. Рудницька, суттєвою ознакою якого є його творчий характер, залучення людини до самостійної художньої діяльності, всі види якої стимулюють прояви фантазії, образного уявлення. Наявність творчого елемента забезпечує взаємозв'язок педагогічних впливів і саморозвитку людини [7].

Висновки. Отже, розвиток художньо-образного мислення молодших школярів у процесі трудового навчання неможливий без певного розвитку уяви, здатності до фантазії. Творчій уяві властива новизна, оригінальність образів, рішень, вона тісно пов'язана з самостійністю мислення, що передбачає сформованість системи інтелектуальних прийомів. Процес художньо-творчої діяльності, є найвищим виявом пізнавальної самостійності, який можливий за умов взаємодії здобутих знань, умінь і певного досвіду творчої діяльності, а також позитивних мотивів пізнання.

Література

1. Батюк, Н. О. Формування художньо-образного мислення молодших школярів на уроках музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец.13.00.02 – теорія та методика навчання / Н. О. Батюк ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2003. – 19 с.
2. Бех, І. Д. Виховання особистості : підручник / Іван Дмитрович Бех. – Київ: Либідь, 2008. – 848 с.
3. Комаровська, О. А. Художній образ як вектор створення художньо-освітнього простору мистецького навчального закладу/ О. А. Комаровська // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2011. – Вип. 9. – С. 210 – 215.
4. Костюк, Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк ; під ред. Л. М. Проколієнко. – Київ: Рад. шк., 1989. – 612 с.
5. Михайлова, М. В. Развитие художественно-образного мышления детей 6-7 лет средствами музыкально-драматической деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / М. В. Михайлова ; Ин-т худож. образования Рос. акад. образования. – М., 2010. – 19 с.
6. Про загальну середню освіту : Закон України 13.05.1999 № 651-XIV // Офіц. вісн. України. – 1999. – № 23. – Ст. 4.
7. Рудницька, О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб./ Рудницька О. П. – Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, 2005. – 360 с.
8. Сухомлинський, В. О. Вибрані твори : в 5 т. Т. 1. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості ; Духовний світ школяра ; Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський ; [редкол. : Дзевєрін О. Г. (голова), Грищенко М. М., Заволока С. П., Сухомлинська Г. І. [та ін.]]. – Київ: Рад. шк., 1976. – 654 с.
9. Тихомиров, О. К. Психология мышления : учеб. пособие / О. К. Тихомиров. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 272 с.
10. Фунткіова, Н. В. Формування образного мислення у старшокласників засобами мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. В. Фунткіова ; Луганськ. держ. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. – Луганськ, 2000. – 19 с.

О.В. Гончарук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –канд. пед. наук, доцент М.І. Семко

ПОЛІХУДОЖНІЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Постановка проблеми. З найдавніших часів внутрішня спорідненість різних видів мистецтва є основною тенденцією розвитку художньої культури. Всі види мистецтва споріднені й покликані до життя потребами людей естетичними, пізнавальними, комунікативними, виховними тощо. Немає мистецтва головного або другорядного. Жоден

вид мистецтва не може бути замінений іншим, а всі разом вони утворюють динамічну систему, єдиний організм із загальними закономірностями. Наприклад, музика не може, як живопис, прямо зображати видимий предметний світ. Вона не може, подібно до літератури, безпосередньо передавати зміст певних понять і уявлень, але здатна з досконалістю, недоступною іншим видам мистецтва, прямо і безпосередньо відтворювати духовне життя людини, виражати характер і динаміку її переживань, втілювати найтонші нюанси її почуттів.

Між видами мистецтва існує не тільки сюжетний або хронологічний зв'язок, а й внутрішній, творчий і життєвий. І це зрозуміло, адже всі види мистецтва народжуються з єдиного джерела - реального життя, яке однаковою мірою живить творчість і композитора, і письменника, і художника. Отже, взаємозв'язок між видами мистецтва визначає не лише знаходження внутрішніх зв'язків між музикою, літературою і живописом, а між цими видами мистецтва і життям. Постає питання: "Чи здатні окремі види мистецтва відтворювати цілісну картину світу, якщо вони відображають дійсність, безпосередньо звертаючись лише до однієї з її сторін?" Підкреслимо, що твори мистецтва існують не поза часом і простором - у кожному з них об'єктивно опосередковуються численні зв'язки з іншими творами, життєвим і художнім досвідом тощо. В результаті такого опосередкування світ, відтворений в конкретному художньому творі, знову набуває цілісності.

Безпосередність певного виду образності або, навпаки, необхідність асоціативного домислювання зумовлює сильні й слабкі сторони різних видів мистецтва у їх конкретно-почуттєвому впливі на слухача, читача, глядача. Наприклад, художнє слово викликає емоційно-естетичну реакцію. Сприймання музики йде зворотнім шляхом: емоційно-естетична реакція викликає активну діяльність свідомості. Тому співдружність цих видів мистецтва виявляється такою плідною. Варто пам'ятати що взаємодія різних видів мистецтва у навчальному процесі - це не просто додаткове залучення на уроках одного виду мистецтва матеріалів іншого, або ілюстрування одного виду мистецтва іншим. Йдеться про те, що кожен вид мистецтва - неповторна художня цінність, що має свої специфічні особливості й своєрідний вплив на особистість школяра.

Установлення міжпредметних зв'язків допоможе сформувати в учнів цілісну систему знань про мистецтво. Необхідною умовою художнього виховання школярів є реалізація в навчально-виховній роботі таких пізнавальних завдань, які вимагають від учнів загальноестетичної орієнтації в засобах створення художнього образу.

Метою статті є розкриття особливостей формування художньої культури дітей в процесі реалізації поліхудожнього підходу, що є провідною проблемою сучасної музичної педагогіки. У її розв'язанні значна роль відводиться реалізації на уроках музики та у музичній позакласній роботі ідеї взаємозв'язку різних видів мистецтва.

Аналіз попередніх досліджень. Відомий музикознавець Б. Яворський на основі власного педагогічного досвіду створив цілісну концепцію розвитку асоціативного мислення дітей. За цією концепцією, дитяче мислення проходить шлях від розрізнених вражень (зорових, слухових, рухових тощо) до упорядкованих, усвідомлених, логічно пов'язаних асоціацій вищого порядку. На певному етапі музичного розвитку художній і виконавський досвід дітей зливаються, що створює передумови для цілісного сприймання ними музичного твору і художньої творчості.

Асоціації, на які спирався Б. Яворський, можна поділити на зорові, рухові, літературно-мовні й музичні. Накопичення різноманітних асоціативних зв'язків відбувалося у процесі музичної діяльності дітей. Вона включала не тільки рух під музику, хорівий спів, гру на дитячих інструментах, а й, малювання, розповідь, інсценування тощо. Взаємозв'язок різних груп асоціацій мав різнобічний характер: музичні образи породжували літературні, художні, рухові тощо. Головним у навчальному процесі було встановлення паралелей між різними видами мистецтва виконання провідного завдання - музично-творчого розвитку дітей.

Є. Назайкінський відзначає зв'язок рівня і глибини асоціативного мислення з життєвим

досвідом дитини, з такими видами відчуттів, як сенсорні (бачення, слухання, дотик) і кінетичні (моторно-рухові). Саме через взаємодію цих відчуттів, на його думку, здійснюється психологічний зв'язок між слухачем і музичним твором, що виконується.

У практиці музичного виховання асоціативний метод художнього мислення успішно застосовувався Н. Гродзенською. На її уроках широко використовувалися літературні образи, твори живопису, що стимулювали музичне сприймання школярів.

Використання різних видів мистецтва для глибшого емоційно-естетичного сприймання музики школярами дістало широке відбиття в програмі з музики, підготовленій на основі педагогічної концепції Д. Кабалевського, який постійно підкреслював взаємозв'язок різних видів мистецтва як єдність культури і тому пропонував використовувати на уроках музики літературу, живопис, скульптуру, інші види художньої творчості.

Виклад основного матеріалу. Співдружність різних видів мистецтва буде доцільною і дійсно творчою лише тоді, коли кожен вид мистецтва збереже свою специфіку, свою форму художнього мислення. Коли ж ця специфіка не враховується, то взаємодія видів мистецтва порушується і втрачає педагогічну доцільність.

Лише ілюстративне використання інших видів мистецтва на уроці музики не можна оцінювати позитивно. Найчастіше суміжні види мистецтва можуть залучатися до аналізу музичних творів за тематичною і жанровою подібністю. При цьому завжди повинне ставитися конкретне педагогічне завдання. Слід остерігатися, щоб інформація, яку почують учні, не стала заміном спілкування із самими творами мистецтва, щоб художні образи не анатомувалися і не схематизувалися, бо це призводить до втрати художнього впливу на дітей.

Проведення аналогій між музичними і літературними творами має сприяти розкриттю образного змісту цих видів мистецтва, встановлювати асоціативні зв'язки між ними. Якщо вчитель акцентуватиме увагу лише на пізнавальній складовій художніх творів, то знищується та неповторність, яка притаманна кожному з видів мистецтва. Емоційна насиченість, витонченість і багатогранність відтінків слова, глибокий підтекст образів ліричного твору - усе це ріднить лірику з музикою. "Без розуміння й відчуження ліричних творів і поетичної прози людина залишається глухою, байдужою до музики", - справедливо писав В. Сухомлинський [6, с. 288].

Аналізуючи п'єси, слід розкрити учням поетичні образи віршів, запропонувати прочитати їх уголос, вслухаючись у виразність поетичного слова. Використання на уроці музики поезії сприяє розвитку асоціативних уявлень дітей, витонченості сприймання явищ природи. Звернення у ході аналізу п'єс до поетичних текстів справляє сильний емоційний вплив на школярів, збагачує їхній лексичний запас, розширює уявлення про можливості вираження емоційного ставлення до природи в музиці й поезії.

На чисельних прикладах діти ще раз переконуються, що без художньої літератури зникли б усі види вокальної музики (від дитячої пісеньки до великих і складних кантат), народна пісня, опери й балети, не було б інструментальних творів, у яких використовуються мелодії пісень.

Світ мистецтва надзвичайно багатий, складний і різноманітний. Кожен його вид має численні різновиди, роди, жанри тощо. В одному випадку твір мистецтва постає перед нами як матеріальний предмет, звернений до зорового сприймання (скульптура, картина, будівля), у другому - як розгорнутий у часі процес (словесний або музичний), у третьому - як дія, що відбувається в просторі й часі (танець, спектакль, кінофільм). Мистецтво - це час і простір, в якому живе краса людського духу. Як гімнастика випрямляє тіло, так мистецтво випрямляє душу. Пізнаючи цінності мистецтва, людина пізнає людське в людині, підносить себе до прекрасного переживає насолоду.

Висновки. Отже, використовуючи поліхудожній підхід до організації музично-виховної роботи, важливо підвести дітей до розуміння можливостей різних видів мистецтв.

Оптимальний взаємозв'язок між урочною і позаурочною музичною діяльністю

молодших школярів є важливою умовою залучення їх до художньої культури, формування естетичних смаків, уміння сприймати і оцінювати твори мистецтва. Отже, виховання музичного мистецтва в позаурочний час є результативним, якщо зміст музичної діяльності визначає соціально-цінні світоглядні ідеї і школярі виявляють своє активне відношення до цих ідей; якщо система занять не лише включає в себе творчу діяльність, а й активний розвиток дітей через сприйняття творів мистецтва; якщо враховується взаємозв'язок у засвоєні культурних традицій і музичної спадщини і виконується одне з головних завдань урочної та позаурочної роботи з музики – зробити музичне мистецтво потребою дитини, об'єктом її захоплення.

Література

1. Абдулин Э.Б. Теория и практика муз. Обучения в общеобразовательной школе: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1983.
2. Кабалецкий Д.Б. Воспитание ума и сердца: Кн. Для учителя. – М.: Просвещение, 1984.
3. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия. – М.: Музыка, 1972.
4. Печерська Е.П. Музично-естетичне виховання школярів у позакласній роботі // Поч. школа. – 1986. – №9.
5. Ростовський О.Я. Педагогічна ситуація сприймання музики школярами // Муз. в школі.: Збірка статей, Вип.11. – К.: 1987.
6. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. Ставлення до краси в природі і суспільстві//Вибрані твори: В 5 т. - Т. 2. - Київ : Радянська школа, 1976. С. 149 – 418.
7. Щолокова О.П. Художньо-естетичне виховання школярів засобами світової художньої культури. - К.: УДПУ, 1993. - С. 57

М.В. Горбачова,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська

ТВОРЧИСТЬ ЯК ФАКТОР АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти в Україні є створення умов для виховання особистості, здатної творчо мислити, самостійно приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни в умовах докорінної перебудови всіх сфер життєдіяльності суспільства. У зв'язку з цим, нині відбувається модернізація національної системи освіти та впровадження новітніх концепцій виховання людини. На перехід від директивної до особистісно зорієнтованої моделі навчання та виховання, що націлює на пошук нових шляхів і засобів розкриття неповторного творчого потенціалу особистості, орієнтується Концепція загальної середньої освіти, Концепція національного та художньо-естетичного виховання учнів, Національна програма «Діти України», в якій визначено, що відродження суспільства України, його розвиток значною мірою залежить від творчості та активності його членів, їх ініціативи, тих умов, які створюються для розвитку творчого потенціалу кожної особистості [2].

Нині педагогічна наука розробляє парадигми особистісно зорієнтованого навчання для нової школи України ХХІ століття. Ця школа має плекати творчу особистість, здатну до самоосвіти та саморозвитку, критично мислячу, спроможну опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання й уміння для творчого розв'язання проблем [2]. Проголосивши людину найвищою цінністю, наша держава стала на шлях втілення гуманістичних ідей у педагогічну теорію та практику. Саме тому навчання в сучасній школі має забезпечувати оптимальні умови для самореалізації особистості школяра, розкриття всіх закладених у ній природних задатків, її здатності до свободи й творчості. Розвиток творчих здібностей має бути невід'ємною умовою змісту всіх навчальних предметів початкової школи, органічно доповнювати навчальний процес для того, щоб забезпечити єдність знань,

умінь і навичок учнів та їх творчих можливостей. У процесі навчання основними чинниками формування творчої особистості та розвитку її творчих здібностей є, насамперед, система естетичного виховання, модель особистісно-зорієнтованого навчання та творча особистість вчителя.

Аналіз попередніх досліджень. Протягом всіх років ця проблема привертає до себе пильний інтерес представників найрізноманітніших галузей наукового пізнання - філософії, педагогіки, психології, лінгвістики тощо. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що важливого значення в межах дослідження проблеми розвитку творчих здібностей школяра набувають праці філософів Г.Гегеля, В.Шинкарука; психологів Л.Виготського, Б.Теплова, С.Рубінштейна, П.Торренса; педагогів В.Сухомлинського, Ш.Амонашвілі, В.Шаталова, С.Лисенкової та ін. Науковцями проведено низку досліджень з проблеми музичного виховання як одного з дієвих чинників розвитку та формування творчої особистості школяра, наукових пошуків в галузі трудового виховання особистості як складової розвитку її творчих потенціалів, створення умов для розкриття творчих здібностей школярів. Утім найвагоміший внесок в розробку теоретичних і методичних основ гуманізації освіти в ХХ столітті належить видатному українському педагогу В.Сухомлинському, педагогічна спадщина якого має різноплановий і багатоаспектний характер. Саме він неодноразово наголошував на необхідності активізації інтересу та потреб учнів, зацікавлення у власному творчому розвитку [4]. Існує значна кількість праць, в яких розглядається проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів, але лише в окремих аспектах. Більшість з них носить вузький характер, оскільки намагаються вирішити цю проблему під час позаурочної діяльності, а досліджень в яких би дана проблема вирішувалась комплексно – недостатньо.

Метою статті є дослідження творчості як фактору активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Творчі здібності особистості розглядаються як синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності та які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності. Жодна наука не має чіткого визначення, яке б давало змогу конкретизувати це поняття. Аналіз наукової літератури переконує, що ця проблематика є багатоаспектною та вимагає міждисциплінарного дослідження.

Наприклад, філософія не трактує творчість як процес цілеспрямованого впливу, а передбачає, що вроджений світ людини складає те, що вона виробила та вдосконалила в собі, тобто властивості активnodіючих можливостей. Філософія розглядає творчість як діяльність, що передбачає створення уявлень і розумових ситуацій, які ніколи в цілому не сприймалися людиною в дійсності. У працях Г. Гегеля показано роль і здатність розуму до розвитку творчої продуктивної уяви. Г. Гегель розглядав творчість як діяльність, що народжує світ, ототожнював поняття «розвиток» і «творчість». Словники з філософії позиціонують творчість як активність, яка народжує дещо нове, чого ніколи ще не було, що виявляється у різних галузях суспільної практики, науки і техніки, літературі, мистецтві [6].

На відміну від філософії, психологія розглядає творчість як найвищу ступінь логічного мислення, що є поштовхом до діловитості, а результат якої – матеріальні та духовні цінності. При цьому основними рисами творчої особистості є цілісність сприйняття, здібність до передбачення, логічність, критичність уяви, рухливість мови, готовність до ризику, схильність до гри, інтуїція, підсвідома обробка інформації, дотепність тощо. Пояснюючи свою позицію з питань творчого розвитку, Л. Виготський зазначав, що «розвитком творчих здібностей ми називаємо таку діяльність, яка створює щось нове, однаково, чи буде це створене творчою діяльністю будь-якою річчю зовнішнього світу або побудовою розуму або почуття, яке живе та виявляється тільки в самій людині. Творчі здібності особистості – це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь

їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності» [1, с. 35].

Педагогіка позиціонує поняття творчі здібності як шлях постійної творчості, долання стереотипів і вироблення нових, нестандартних, часто несподіваних ідей, оригінальних підходів і шляхів до їх втілення. Одним з головних педагогічних завдань при цьому є виховання людини, здатної акумулювати та творчо переосмислювати набутий досвід, досягнення людства в науці, культурі, мистецтві, розвивати технології. В.Сухомлинський відводить чільне місце даній проблемі у своїй педагогічній діяльності. Для нього творчо мисляча людина була ідеалом, тому що вона могла глибоко розуміти навколишній світ. Організуючи роботу з дітьми, педагог передусім піклувався про розвиток їхнього мислення та мовлення, для чого використовував красу навколо: серед природи, багатої на живі образи, легше думати, краще фантазувати, швидше добирати слова з найтоншими відтінками. «Я прагнув, щоб перш ніж розгорнути книжку, по складах прочитати перше слово, діти прочитали сторінки найпрекраснішої у світі книги - книги природи» [5, с. 278].

Результатом багаторічних досліджень вчених стали висновки, що творчі здібності не є особливим даруванням для обраних, вони, навпаки, є властивістю, яка розподіляється між усім людством в більшій чи меншій мірі, а творче мислення починає працювати у будь-якої людини, якщо життя нашоухе її на певні труднощі, створює перепони у вигляді складних завдань. На підставі проаналізованих досліджень, можна стверджувати, що здібності – це стійкі індивідуально-психологічні властивості особистості, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності.

Характерною особливістю дитячого мислення є те, що воно тісно пов'язане з яскравими предметами і явищами. В.Сухомлинський конкретизував свою думку так: «Дитина мислить образами. Це означає, що, слухаючи, наприклад, розповідь учителя про подорожі краплини води, вона малює в своїй уяві і срібні хвилі вранішнього туману, і темну хмару, і гуркіт грому, і весняний дощ. Чим яскравіші всі уявні ці краплини, тим глибше осмислює вона закономірність природи». Під системою уроків мислення В. Сухомлинський розуміє школу думки, без якої не уявляється повноцінної, ефективною розумовою праці на всіх уроках не тільки в початковій школі, а й у наступні періоди навчання та розумового розвитку. Ця школа є фундаментом творчих розумових сил, необхідних для опанування нових знань. «Уроки мислення» проходили не в буденній класній кімнаті, а на лоні природи, серед співу птахів, дзижчання бджіл, шелесту листя [5, с. 254]. В. Сухомлинський наголошував: «Процес навчання читання й писання буде ефективним, якщо грамота стане для дітей яскравим, захоплюючим шматком життя, сповненим яскравими образами, звуками, мелодіями. Те, що дитина повинна запам'ятати насамперед має бути цікавим. Навчання грамоти варто пов'язувати з малюванням. Кожна літера у свідомості дитини пов'язується з наочними образами, тому легко запам'ятовується і все слово, і кожна літера. Так, наприклад, букву Р учні асоціюють з крапелькою роси [5, с. 81]. Завдяки таким урокам мислення вже у молодшому віці дитина свідомо дорожить тим, що вона – мисляча особистість. А без цього не може бути й мови про свідоме і дійове засвоєння знань. Василь Олександрович досить часто вдавався до проведення таких уроків. Вони займали третину від всієї кількості.

Практично будь-яке педагогічне дослідження певною мірою торкається розвитку творчих здібностей і виховання творчої особистості, оскільки педагогічний процес є творчим за своєю сутністю, включаючи творчість учня, вчителя, батьків, організаторів дозвілля, керівників самодіяльних гуртків і об'єднань. Багатство різноманітних визначень підтверджує те, що творчість – складний і багатогранний об'єкт дослідження. Справжнє творче життя починається з усвідомленого вибору чільної життєвої позиції. Наявність творчих здібностей, естетичної потреби – найсуттєвіші риси людини, адже потяг до краси, до творчості, закладений в ній природою. Загально визнано, що без творчості не існує особистості. Творчий розвиток – це не лише осягнення навколишнього світу та вміння його організувати, а й вміння розуміти й певним чином взаємодіяти з ним, усвідомлювати свою самостійну та

індивідуальну силу. Завдання педагогів і батьків – створити можливості для розвитку. Динаміка творчого розвитку залежить від раннього виховного досвіду, роботи з дитиною як з індивідуальністю, шанобливого ставлення до її поглядів і тонких почуттів, підготовки до здійснення самостійного життєвого вибору [3].

Висновки. Отже, формування творчої особистості – одне з важливих завдань педагогічної теорії та практики на сучасному етапі розвитку, адже кожен вчитель ставить перед собою завдання, які спрямовані на створення умов розвитку творчого потенціалу кожного учня. Нині формування і розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку являють собою одне з найважливіших питань, що вирішуються в початковій школі. Саме вони допомагають розкритися дитині в повній мірі, створювати щось нове, незвичайне, що дає змогу засвоїти нові знання про світ або почуття, сформувані нове ставлення до дійсності.

Література

- 1 Біла І.М. Психологія дитячої творчості / І.М. Біла – Київ: Фелікс, 2014. – 120 с.
2. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-97425C75B8CC>. - Назва з екрану.
3. Дзюба І. З криниці літ. / І. Дзюба. Т. 2. – Київ : Обереги – Гелікон, 2001. – 152 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – Київ : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – 538 с.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори / В. О. Сухомлинський // Т 5. – Київ : Видавництво «Радянська школа», 1977. – 1977. – 638 с.
6. Глумачний словник [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eslovnik.com>. – Назва з екрану.

О.Д. Граб,
провідний концертмейстер,
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
Імені Михайла Коцюбинського

ФОРМУВАННЯ ХОРОВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Культурологічні підходи до фахової підготовки вчителя набули в наш час особливої актуальності, адже достатня культура вихователя обумовлює належну культуру його вихованців. Загальна культура особистості визначається як рівнем освіченості, вихованості, так і рівнем оволодіння духовними цінностями суспільства. У вужчому розумінні культура - це сфера духовного життя особистості, що охоплює насамперед систему виховання, також освіти і духовної творчості, особливо мистецької. Тому значне місце в загальній культурі майбутнього вчителя початкових класів посідає музична освіта, а виховання музичної, зокрема, хорової культури студента є одним із важливих завдань вищої педагогічної освіти.

Важливим засобом виховання хорової культури, формування естетичного світогляду, художніх смаків майбутнього вчителя є хоровий спів. Хорове мистецтво, як і рівень хорової культури в цілому, певною мірою визначає становлення духовності особистості студента, її найкращих моральних якостей. Отже, хорова культура особистості педагога – важлива ланка музичної освіти, складова професійної підготовки майбутнього вчителя.

Хорова культура це сукупність якостей музичної діяльності і свідомості особистості студента, які розкривають міру освоєння ним хорової культури суспільства, а також творчої діяльності у галузі хорової музики. Хорову культуру студента характеризують також розвинуті музичні здібності з умінням відчувати зміст вокально-хорової музики; індивідуальний, соціально-художній досвід у сфері хорового мистецтва; здатність до

осягнення, осмислення й переживання вокально-хорових творів, грамотного і виразного їх виконання, хорової імпровізації, оцінного ставлення до явищ хорової та музичної культури в цілому [3;9;12]

З огляду на актуальність проблеми, метою статті є розкриття освітньо-виховного потенціалу хорової музики у професійному становленні майбутнього педагога, що передбачає докорінне оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки вчителя.

Аналіз попередніх досліджень. Для вчителя початкових класів, як фахівця в галузі педагогіки та мистецтва, сформованість хорової культури є надзвичайно важливим фактором його успішної професійної діяльності. Проблема хорової культури знайшла відображення у низці праць, серед яких (Л.Виготський, О.Леонтьєв, В.Петровський, С.Рубінштейн, Б.Теплов та ін). Дослідниками, музикознавцями були вивчені окремі сторони виховання хорової культури у молодого покоління (М.Колесса, П.Пігров, О.Костюк, О.Раввінов та ін.).

Широкий спектр аспектів впливу хорової музичної спадщини на професійну діяльність, професійну підготовку, а також підходи до висвітлення проблеми формування особистості вчителя містять роботи таких науковців як О.Абдулліна, Е.Абдуллін, О.Апраксина, Б.Асаф'єв, Л.Арчажнікова, Н.Ветлугіна, О.Олексюк, В.Орлов, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, Я.Радзицька, Л.Хлебнікова, В.Шульгіна та ін.

Останнім часом вокально-хорова культура вчителя розглядається в контексті трьох основних підходів до цього поняття: діяльнісного (культура як передумова, мета, спосіб, інструмент педагогічної праці), особистісного (культура як концентроване вираження особистості педагога), аксіологічного (культура як система цінностей-регуляторів педагогічної праці).

Теоретичні аспекти формування вокально-хорової культури особистості у педагогічній діяльності розглянуті у роботах Є.Алмазова, Л.Абелян, А.Зиміної, Г.Перештейльнас, В.Соколова, В.Попова, Т.Овчинникової та ін. Отже, вокально-хорова культура виступає якісною характеристикою духовності особистості та проявляється через *сукупність специфічних та загальних компонентів*. До *специфічних компонентів* ми відносимо: інтонацію, інтонування, музичний слух, вокальне інтонування. До *загальних* – інтелектуальний, прагматично-мотиваційний, емоційний, діяльнісний, творчий.

Виклад основного матеріалу. Майбутній вчитель повинен усвідомлювати, що хорове мистецтво - один із стародавніх засобів музичної творчості людей. Завдяки хоровій культурі люди всіх часів органічно приєднувались до суспільного життя, брали участь у магічних та божественних ритуалах, святкових дійствах та буденних справах. Недарма хоровому мистецтву відводилась велика роль у Стародавній Греції. Воно було одним із елементів освіти, і поняття „неосвічений” у греків мало синонім - „той, що не вміє співати в хорі”. Грецький філософ Платон вважав, що музичне, зокрема хорове мистецтво здатне виховувати як естетичні смаки, так і моральні якості молоді.

Проблема виховання хорової культури юнацтва є актуальною і в наш час. Не можна вважати культурною людину, яка не знала б співацьких традицій свого народу, не розуміла б значення співу у спілкуванні людей, не любила б української пісні та не володіла б навичками сольного та хорового співу. Тому формування хорової культури є необхідною умовою всебічного розвитку майбутнього вчителя початкових класів, якому належить провідна роль у духовному вихованні молодших школярів засобами кращих зразків хорової музики.

Хорова культура майбутнього вчителя - це спосіб його духовно-практичного існування, формами якого є хорова діяльність, художня освіта, вокально-хорова творчість. Тому хорове виховання вчителя передбачає вирішення таких практичних завдань:

- забезпечення високого рівня знань практичного та теоретичного характеру в сфері хорового мистецтва;
- розвиток морально-естетичних якостей особистості майбутнього педагога на високохудожньому музичному матеріалі;

- залучення студентства до вокально-хорової творчості через різноманітні форми музичної діяльності;
- підготовка студентів до вокально-хорової роботи в школі під час проведення педагогічної практики.

Головною умовою успішного вирішення цих завдань є участь майбутнього вчителя початкових класів у роботі хорового колективу факультету. Саме хорова діяльність створює умови для засвоєння об'єму знань і вокально-хорових навичок як компонентів хорової культури.

Хоровий спів - один із видів колективної творчої діяльності, здатний стати дійсно масовим засобом естетичного виховання особистості. Він сприяє розвитку співацької культури, формуванню світосприймання майбутнього фахівця. Реалізація завдань хорового виховання можливе лише за умов досягнення студентами художнього виконання музичного репертуару. Виразне виконання творів має бути обов'язково емоційним, в ньому має відчуватись розуміння музичних образів.

За час свого історичного розвитку хорова музика накопичила величезний арсенал виразних засобів втілення найрізноманітніших людських почуттів. Завдяки цьому у процесі хорових занять вона допомагає студентам краще зрозуміти себе і свій час, минуле й майбутнє, усвідомити необхідність прагнення до духовного ідеалу. Належне місце у репертуарі хору варто відводити творам духовної тематики, наприклад: „Stabatmater” Дж. Перголезі, „Ave Maria” Ф.Шуберта, „Господи спаси” П.Чеснокова, „Miserere” А.Лотті. Виконання такої музики виховує найкращі людські якості, віру в добро і справедливість, любов до ближнього, прагнення до загальної гармонії. Твори, які виховують почуття національної гордості, любові до рідного краю, до історії українського народу, також посідають чільне місце у хоровій роботі: „Гори мої, гори” О.Хромушина, „Щедрик”, „Прощай село”, „Вишні-черешні” в обробці М.Д.Леонтовича, „Славу поем” Д.Бортнянського.

У засвоєнні майбутнім учителем хорової культури велику роль відіграє ознайомлення з пісенним фольклором. Тисячоліттями шліфувалися народні мелодії, що виникали як узагальнення емоційно насичених мовних інтонацій. Народна музика, пісня - не лише духовна пам'ятка минулих епох, а й фундамент сучасної хорової культури. Студенти мають обов'язково ознайомитись із кращими обробками народних пісень та мелодій для хорового виконання, як-от: "Дударик", "Женчикок-бренчикок", "А вже весна", "Пливе човен" М.Д.Леонтовича, "Мамусь моя" С.Котенка, "Ластівочка" А.Авдієвського та ін. Хорове виховання вчителя передбачає уміле протиставлення справжніх шедеврів примітивним зразкам розважальної музики. Саме так формується своєрідний художній імунітет проти низькопробної ерзац-культури.

Виконання різноманітної хорової музики потребує від майбутнього вчителя оволодіння вокально-хоровими навичками й уміннями. Формування таких навичок й умінь не є самоціллю, а інструментом розкриття образного змісту музики. Відпрацьовуючи вокально-хорову техніку вчителів, необхідно зупинитись на таких її моментах, як співацьке дихання, співацька опора, звукоутворення, формування співацького звука та специфічних хорових навичок - строю та ансамблю.

Вміння співати в хорі - насамперед є вмінням співати в ансамблі, тобто разом, узгоджуючи такі компоненти виконання, як метр, ритм, динаміка, темп, тембр голосу, мелодична, гармонічна, поліфонічна фактура хорового твору. Кожний із засобів хорової виразності визначає той чи інший вид ансамблевої техніки, яка виробляється в процесі систематичних хорових занять. Хоровий стрій, досягнення чистоти інтонування під час виконання творів є основою хорового мистецтва. „Без чистоти інтонування не може бути художньої перспективи, хорового виконання, оскільки фальш - настільки сильний негативний фактор, що ним закриваються всі інші достоїнства, а вірніше, вони не можуть існувати”, - вказував К.Пігров [6,с.23]. Існують поняття горизонтального (мелодичного)

строю і вертикального (гармонічного) строю. Під час хорового виконання творів необхідно звертати увагу на ладову визначеність мелодії, гармонічне оточення її звуків, на інтонування ступенів ладу в різних темпах, при різній теситурі і динаміці в поєднанні з ансамблевістю звучання як окремої хорової партії, так і усього хору.

Висновки. Отже, виховання хорової культури майбутнього вчителя початкових класів має велике значення і здійснюється в системі взаємопов'язаних спеціальних предметів (хоровий клас, диригування, постановка голосу). У відповідності із загально-професійними, виховними і музично-освітніми завданнями викладання цих дисциплін сприяє підготовці студентів до духовно-практичної діяльності в хоровому мистецтві, формує музичну культуру, яка є складовою професійної культури майбутнього вчителя початкових класів.

Література

1. Дмитриева Л., Черноиваненко Н. Методика музикального виховання в школі. – М., 1989
2. Естетичне виховання: Довідник /Упоряд. Н.О.Яранцева. - К.: Політвидав України, 1988. - 214 с.
3. Кабалевський Д. Воспитание ума и сердца. – М., 1984.
4. Колесса М.Ф. Основи техніки диригування. - К.: Музична Україна, 1973.-198с.
5. Костюк О.Г. Сприймання музики і художня культура слухача. - К.: Наукова думка, 1965. - 117 с.
6. Пігров К.К. Керування хором. - К.: Держ. видавн, образотв. м-ва і музичної літератури, 1956. - 179 с.
7. Правдюк О. Українська музична фольклористика. - К.: Наук, думка, 1978.-327с.
8. Раввінов О. Методика хорового співу в школі. - К.: Муз. Україна, 1969.- 130с.
9. Ростовський О. Методика викладання музики у початевої школі. - Тернопіль, 2000
10. Рудницька О.П. Сприймання музики і педагогічна культура вчителя: Навч. посібник. - К.: Вид-во КДШ, 1992. - 96 с.
11. Тельчарова Р.А. Музыка и культура (Личностный подход). - М.: Знание, 1986. - Серия "Эстетика". - № 11. - 64 с.
12. Тельчарова Р.А. Уроки музыкальной культуры: Кн. для учителя: Из опыта работы. - М.: Просвещение, 1991. - 158 с.

Т. В.Грига,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Л.М. Ліхницька

ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПЕРЕДШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Проблема змісту дошкільної і передшкільної освіти стала предметом наукового пошуку багатьох учених у таких напрямках: вивчалися становлення і розвиток суспільного дошкільного виховання в Українській РСР (1917 – 1941 рр.) (Л. Батліна), у Криму (друга половина XIX – початок XX століття) (Т. Головань); історія дошкільної педагогіки (З. Борисова, В. Кузьменко); історико-педагогічний аналіз становлення системи навчання рідної мови у вітчизняній дошкільній педагогіці (Ж. Чуйкова); підготовка дітей до школи як педагогічна проблема в теорії і практиці вітчизняної педагогіки (друга половина XX століття) (Т. Бондаренко); організаційно-педагогічні умови підготовки дітей до школи (Н. Черепаня); наступність у навчанні опису дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (Л. Порядченко); становлення і тенденції розвитку змісту дошкільної освіти в Росії кінця XIX – початку XX ст. (Н. Шкляєва) [1; с. 76].

Палітра доробків вітчизняних учених, які присвятили свої праці проблемі підготовки дітей до школи, є досить різноплановою. Досліджувалися проблеми: психологічна готовність дітей до школи та оволодіння навчальною діяльністю (Є. Аркін, Л. Венгер, Л. Виготський, П. Гончарук, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Кравцов, Є. Кравцова, О. Леонт'єв, О. Любчик, Т. Маркова, Н. Менчинська та ін.); розумовий розвиток дітей та підготовка їх до школи (Т. Бабаєва, А. Богуш, З. Борисова, Ф. Блехер, Є. Водовозова, Г. Лаврент'єва, Ф. Левін-Щіріна, В. Логінова, З. Михайлова, М. Морозова, Г. Петроченко, О. Проскура, Є. Тихеєва, О. Усова, Є. Фльорина, О. Фунтікова, В. Ядешко та ін.); математична підготовка

дітей до школи (Н. Баглаєва, Л. Білоусько, А. Конфорович, О. Кудрявцева, З. Лебедева, Т. Степанова, К. Щербакова та ін.); формування мовленнєвих умінь і навичок у процесі навчально-мовленнєвої діяльності дітей та мовленнєвої підготовки їх до навчання у школі (А. Арушанова, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калмикова, К. Крутій, Н. Савінова, О. Трифонова, Н. Шиліна та ін.). Різні аспекти наступності в роботі дошкільного закладу і школи розкрито в низці дисертаційних досліджень (О. Богінич, Т. Бондаренко, Е. Вільчковський, О. Дронова, О. Дубогай, Т. Єльчанінова, С. Замрозевич, І. Іщенко, О. Кенеман, С. Курінна, О. Курок, Н. Лисенко, Н. Луцан, Т. Осокіна, Л. Пензулаєва, С. Пехарева, Л. Порядченко, О. Савченко, С. Смирнова, Т. Степанова, Д. Хухлаєва та ін.).

Мета нашого дослідження - проаналізувати стан і перспективи вивчення передшкільної освіти, визначити суть і зміст передшкільної освіти

Аналіз психолого-педагогічного наукового фонду, навчально-методичного забезпечення дошкільної освіти та практики роботи сучасних дошкільних закладів дозволив виявити наявність таких суперечностей між:

- новим стратегічним курсом щодо забезпечення безперервності освіти, визначених у державних документах, і відсутністю наукових досліджень із створення відповідних соціально-психологічних і організаційно-педагогічних умов її реалізації;

- соціальним замовленням щодо введення обов'язкової передшкільної освіти дітей п'яти років і реальним станом підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі;

- загальною потребою сучасної педагогічної практики в системі дошкільної і початкової ланок освіти в опорі на позитивний, прогресивний досвід підготовки дітей старшого дошкільного віку до школи і недостатнім вивченням попереднього історико-педагогічного досвіду, в якому містяться підходи до розв'язання проблеми змісту передшкільної освіти;

- необхідністю розробки нового змісту навчання й виховання дітей п'ятирічного віку (передшкільної освіти) та інноваційних технологій його реалізації і наявним станом підготовленості освітян до такої діяльності;

- потребою консолідації та інтеграції зусиль дошкільних навчальних закладів, початкової школи, громадськості та батьків у створенні умов для підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі і відсутністю наукового й навчально-методичного забезпечення передшкільної освіти [1; с. 65].

Освіта як соціокультурний феномен, як будь-яке суспільно-історичне явище, постійно розвивається залежно від соціально-економічних та політичних умов. Будь-який розвиток у національному і світовому контекстах зумовлює зміни в освіті. На сучасному етапі змінність світу перетворюється в константу історичного процесу. З наростанням темпів глобалізаційних процесів та пов'язаного з ними переходу до нових науково-інформаційних технологій відбувається зміна самої парадигми людського прогресу. Його сутність, основним виміром і основним важелем стає розвиток особистості, власне людський розвиток, від якого залежить конкурентоспроможність кожної країни. Саме тому сфера освіти, що найбільше визначає рівень розвитку людини, стає сьогодні загальнонаціональним пріоритетом в усіх країнах світу (В. Кремень) [3; с. 98].

У цьому зв'язку одним із вирішальних чинників розвитку як особистості, так і суспільства є зміст освіти, який, у свою чергу, зумовлюється сформованістю менталітету, що є найвищою цінністю освіти, оскільки він визначає всі конкретні вчинки людей, їхнє ставлення до суспільства, держави, нації і т. ін. Це найвищий результативний ступінь освіти, який охоплює всі попередні.

Аналіз наукового фонду засвідчив розмаїття як визначень означеного поняття, так і підходів щодо його розгляду. Під змістом освіти розуміємо систему наукових знань про довкілля, спрямованих на всебічний розвиток активної, творчої особистості, як цілісну сукупність взаємодіючих функцій, що постійно вдосконалюються на кожному етапі її

розвитку і мають свій кінцевий результат. Структурними компонентами змісту освіти виступають: когнітивний досвід особистості (система наукових знань); досвід практичної діяльності (система практичних умінь, навичок, способів діяльності); досвід творчої діяльності (творчі прояви особистості в різних видах діяльності); система відносин (система мотиваційно-ціннісних та емоційно-вольових відносин, ціннісні орієнтири, оцінне ставлення до людей, довкілля, культура спілкування, культура почуттів), тобто когнітивний, практичний та комунікативний компоненти (В. Краєвський, І. Лернер) [4; с. 185].

Зміст освіти конструюється під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників, як-от: а) потреби суспільства, що формуються відповідно до стану розвитку науки й техніки; б) потреби особистості, які виникають відповідно до рівня економічного й соціального розвитку суспільства; в) сучасний стан розвитку науки і практики.

Ученими (В. Загвязінський, В. Краєвський, Н. Мойсеюк, А. Хуторської) виокремлено принципи і критерії конструювання змісту освіти. Найбільш загальним принципом відбору змісту освіти є співвідношення громадсько значимих цінностей, знань, способів діяльності з реалізацією права учня на вибір взаємозамінювальної різноманітності предметного змісту. Цей принцип передбачає облік співвідношення зовнішнього і внутрішнього змісту освіти, тобто такого, що вноситься в освітній процес із зовні, і того, що створюється самим учнем (А. Хуторської) [4; с. 185].

До змісту освіти входять різні види знань, що є основним елементом, а саме: основні поняття і терміни, факти, основні закони науки, теорії, знання способів діяльності, оцінні знання. Загальне відрефлексоване знання того, хто навчається, включає в себе такі складники:

- «знаю що» (інформація про зміст свого знання і незнання);
- «знаю як» (інформація про засвоєні дії, що відносяться до способів народження, розвитку і перетворення знання);
- «знаю навіщо» (розуміння смислу інформації і діяльності з її отримання);
- «знаю Я» (самовизначення себе відносно певного знання і відповідної інформації).

Оскільки предметом розгляду в дослідженні є перша обов'язкова вихідна ланка – дошкільна освіта, з'ясуємо її сутність і зміст.

Освітні процеси, їх ємність, інтенсивність і продуктивність модифікуються в залежності від трьох умов: від вихідного особистісного потенціалу, від специфіки освітнього середовища і від ситуацій взаємодії людини з середовищем і з самим собою (рефлексія, самопізнання). Зміст особистісно зорієнтованої освіти включає в себе дві частини: інваріантну, що зовнішньо задається і засвоюється учнями, і варіативну – що формується у свідомості кожного учня під час навчання (А. Хуторської).

Зміст освіти конкретизується у нормативних документах: Державному стандарті, що реалізується у Базових навчальних програмах – (БНП), характеристиках освітніх галузей, програмах і навчально-методичних матеріалах на кожному з освітніх рівнів [4; с. 76].

У Законі України «Про дошкільну освіту» зазначено, що дошкільна освіта є цілісним процесом, спрямованим на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб, набуття нею життєвого соціального досвіду. Метою дошкільної освіти визнано формування бази особистісної культури дитини через відкриття їй світу в його цілісності та розмаїтості [6; с. 106].

Під змістом дошкільної освіти розуміємо педагогічно адаптовану систему знань, умінь і навичок, способів пізнавальної діяльності, емоційно-ціннісного ставлення дітей до світу; сформованість ключових (базових) компетентностей, що передбачає набір особистісних якостей і властивостей, розвинених потреб і здібностей, елементарних теоретичних уявлень та життєво важливих практичних умінь, що гарантують дошкільнику придатність до життя, вміння орієнтуватись у ньому, адекватно реагувати на явища, події, людей [4; с. 123].

Зміст дошкільної освіти визначається Базовим компонентом дошкільної освіти, в якому подано обов'язковий мінімум змісту освітніх програм, обсяг навантаження, вимоги до рівня розвиненості, вихованості та навченості дитини шести (семи) років, а також умови, за яких вони можуть бути досягнуті.

Соціально-педагогічні умови, що склалися в Україні в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. у системі безперервної освіти, зокрема її дошкільної і початкової ланок: між вимогами сформованості відповідного рівня освіченості, навченості, розвиненості й вихованості дитини, яка вступає до школи, і відсутністю проміжної ланки між дошкільною і початковою освітою, яка б забезпечила потрібний рівень готовності дітей до навчання у школі, зумовили введення в науковий обіг дошкільної педагогіки терміна «передшкільна освіта».

Передшкільну освіту визначаємо як цілеспрямований, організований процес і результат розвитку, виховання й навчання дітей старшого дошкільного віку в різних соціальних установах; її метою є створення умов для вирівнювання стартових можливостей дітей із різних соціальних груп і прошарків населення для подальшого їхнього успішного навчання в школі. Вона є складовою неперервної освіти, проміжною ланкою між сімейним вихованням, дошкільною і початковою ланками освіти в загальній неперервній системі освіти й виконує функцію соціального контролю за станом фізичного, психічного, інтелектуального, морально-етичного й емоційно-вольового розвитку дітей перед вступом їх до школи [1; с. 91].

Висновки. Отже, під змістом передшкільної освіти розуміємо цілісну педагогічно адаптовану до вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку систему вимог суспільства з підготовки дітей дошкільного віку до навчання у школі; систему знань, умінь і навичок та способів провідної діяльності мінімально достатніх та необхідних дітям 6 – 7 років для подальшого навчання у школі, що забезпечує психологічну готовність та навчання у школі, сформованість у дітей ключових компетенцій відповідно до Базового компонента дошкільної освіти.

Література

1. Біла книга національної освіти України / За ред. В.Г. Кременя. – К.: ТОВ «Інформаційні системи». 2010. – 342 с.
2. Вульфсон Б.Л. Стратегія розвитку образования на Западе на пороге ХХІ века / Б.Л. Вульфсон – М.: Изд-во «УРАО», 1999. – 208 с.
3. Кремень В.Г. Філософія освіти ХХІ століття / Василь Кремень // Педагогіка і психологія. – 2003. -№1 – С.7-8
4. Локшина О.Г. Тенденції розвитку змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д. пед. н.: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Олена Ігорівна Локшина.- Київ – 2011 – 40 с.
5. Луговий В.І. Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні: (теоретико-методологічний аспект): дис. ... д. пед. н.: 13.00.01 / Луговий Володимир Іларіонович. – Київ, 1995. - 429 с.
6. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі в кінці ХХ століття: дис. ... д. пед. н.: 13.00.04 / Пуховська Людмила Прокопівна. – Київ, 1998. - 354 с.
7. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка / Аліна Анатоліївна Сбруєва. – [навчальний посібник]. – Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. – 300 с.

Л.П. Дабіжа,
старший викладач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

НЕТРАДИЦІЙНЕ МАЛЮВАННЯ **ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Завдання формування творчої особистості, найбільш повного розвитку здібностей людини, починаючи з дошкільного віку, стає все більш актуальним. Великі можливості для всебічного гармонійного розвитку особистості, її творчого потенціалу полягають у художній діяльності і особливо в образотворчій.

Питанням розвитку дитячої зображувальної творчості присвятили чимало спеціальних досліджень такі відомі вчені, як Н. Сакуліна, Є. Фльоріна, Н. Ветлугіна, Т. Комарова, Т. Казакова, Г. Григор'єва, Т. Доронова, Б. Теплов, В. Ніканорова, М. Пономаренко та інші.

Дитяча зображувальна діяльність розглядається як одна з ефективних форм художнього засвоєння дітьми навколишньої дійсності, в процесі якої вони зображають предмети і явища. Дитячі малюнки, ліплення, аплікації часто дивують цікавим задумом, своєрідною формою вираження, яка привертає увагу дорослих художників. Вони вражені дитячою творчістю, вважаючи її своєрідним мистецтвом.

Проблема дитячої творчості тісно пов'язана з розвитком зображувальних здібностей. Б. Теплов зазначає, що здібності - це такі індивідуальні особливості особистості, які забезпечують порівняну легкість і високу якість оволодіння тією чи тією діяльністю. Здібності розвиваються на основі певних задатків. У їхньому розвитку велику роль відіграє тип вищої нервової діяльності: художній чи мислинневий. Зображувальні здібності можуть досягти вищого рівня у тих, хто належить до художнього типу вищої нервової діяльності. Вважається, що для дошкільного віку характерна схильність до художнього типу. Чим вищий рівень розвитку як загальних, так і зображувальних здібностей, тим більше можливостей відкривається для творчої діяльності.

Творчість багато в чому залежить від розвитку мислення дитини. До старшого дошкільного віку вищого рівня досягає аналітико-синтетичне мислення, відбувається перехід від наочно-дійового до елементів словесно-логічного. Дитина 5-6 років, сприймаючи навколишні об'єкти, вже намагається виокремити їх особливості, аналізувати, узагальнювати свої висновки, хоч поки що вони поверхові.

У цьому віці відбуваються зміни в мотиваційній сфері дитини: формується система мотивів, які підкоряються один одному і надають загальної спрямованості поведінці старшого дошкільняти. Необхідно зазначити, що до моменту досягнення старшого шкільного віку відбувається інтенсивний розвиток пізнавальної мотивації: безпосередня вразливість дитини знижується, в той же час дитина стає активнішою у пошуку нової інформації. Суттєвих змін набуває і мотивація до встановлення позитивного ставлення оточення. Дитину починає цікавити результат роботи. Вона намагається отримати оцінку своєї роботи.

Велику роль відіграють емоції, які сприяють інтересу до зображувальної діяльності, концентрації уваги та почуттів дитини на створюваному образі, посилюють роботу уяви. Формування уяви безпосередньо залежить від розвитку мови дитини. Уява в цьому віці розширює можливості дитини у взаємозв'язку із зовнішнім середовищем, сприяє його засвоєнню, слугує разом із мисленням засобом пізнання дійсності.

До шести років розвиток просторових уявлень дитини досягає високого рівня. Для дітей цього віку характерні спроби провести аналіз просторових ситуацій. Хоча результати не завжди добрі, аналіз діяльності дітей вказує на поділ образу простору з відображенням не лише предметів, а й їхнього взаємного розміщення. М. Поддьяков зазначає, що у віці 4-6 років відбувається інтенсивне формування і розвиток навичок й умінь, які сприяють вивченню дітьми зовнішнього середовища, аналізу властивостей предметів та впливу на них з метою зміни. Правильно організована практика навчання дітей зображувальної діяльності показала: є значні відмінності між тим, як уявляє собі три-п'ятирічна дитина той чи той предмет, і тим, як вона зображає його.

Творчий процес багато в чому визначається індивідуальними особливостями особистості. Л. Виговський писав, що творчі заняття дітей не можуть бути ні обов'язковими, ні примусовими, і виникають лише з дитячих інтересів.

Так, зображувальна творчість дітей нерозривно пов'язана з інтересами дозображувальної діяльності, зокрема різнобічними, на основі яких розвиваються художні здібності і нахили. М. Поддьяков зазначав, що основне завдання дошкільного навчання і виховання полягає не тільки в тому, щоб сформуванню у дітей повний обсяг знань та умінь, а

переважно в тому, щоб розвивати різні форми особистісної активності дошкільнят, їхні самостійність, творчість в усіх видах дитячої діяльності, формувати у них широкий і стійкий інтерес до пізнання найрізноманітніших сторін навколишньої дійсності [4].

Про розвиток творчих здібностей до зображувальної діяльності в повному розумінні цього слова, можна говорити не раніше, як зі старшого дошкільного віку, коли діти оволодівають графічним досвідом. Розвиток їх багато в чому залежить від тих умов, тієї духовної атмосфери, в якій розвивається і формується особистість.

Для формування і розвитку творчої зображувальної діяльності дошкільнят необхідно сформувати їх психологічну і практичну готовність, інтерес до певної діяльності. Важливо, щоб усе, що дитина сприймає, викликало в неї інтерес, сприяючи таким чином формуванню і втіленню задуму. Однак попередні пошуки художніх засобів, планування роботи, обдумування для творчої діяльності дошкільняти не характерні. Про зміст своєї роботи, про те, як її виконати, за допомогою яких виразних засобів, дитина роздумує в процесі роботи, тоді як художник продумує все наперед. Той період творчої діяльності художника, в якому визначається весь хід роботи і який проходить художник до реалізації задуму, у дитини-дошкільняти найчастіше збігається з моментом його реалізації. Ця відмінна риса дитячої творчості пояснюється недостатньою здатністю дітей до аналізу і синтезу, невмінням наперед планувати свою роботу. Однак за цілеспрямованої роботи з навчання дітей зображувальної діяльності їх можна підвести до деяких елементів попереднього обдумування своєї роботи.

Зображувальна діяльність дитини набуває художньо-творчого характеру в міру оволодіння способами зображення. Продуктом художньо-творчої діяльності є художній образ. Шлях до творчості пролягає через позитивні емоції, які впливають не лише на ставлення дітей до процесу зображення, викликаючи в них інтерес, а й на формування зображувальних здібностей.

Є. Фльоріна зазначає, що у творчості дитини розкривається її інтерес. Вона наголошує на великому значенні в цьому систематичної виховної роботи: спостереження, розгляд картин, читання художніх творів, бесіди перед заняттями, забезпечення дитини різноманітними зображувальними матеріалами для творчої діяльності. Віра педагога в сили дитини сприяє розвитку у неї інтересу до зображувальної діяльності.

В окремих своїх роботах, порушуючи проблему своєрідності навчання дошкільняти, Є. Фльоріна вирішує питання про передумови правильного керівництва цим процесом; вона завжди турбувалася про те, щоб навчання було близьким, цікавим і доступним дітям за змістом, при цьому великого значення надавала емоційно-образному слову вихователя, ігровим прийомам навчання, ігровим вправам, які є емоційними, цікавими для дитини. Крім обов'язкових занять, вона пропонує заняття за вибором, коли дітям надається можливість самостійно, за власним бажанням обирати будь-який вид діяльності, матеріали для своїх задумів. Заняття такого типу сприяють розвитку у дітей нахилів та інтересів. Ці думки Є. Фльоріної ми вважаємо особливо цінними на сучасному етапі гуманізації і демократизації педагогічного процесу, формування у старших дошкільнят інтересу до зображувальної діяльності [3].

Думки видатних педагогів про роль інтересу в навчанні дітей посідають значне місце в побудові системи дошкільного навчання. Як наголошують чимало педагогів, воно не повинно будуватися у формі традиційного шкільного уроку, а нові знання та вміння повинні засвоюватися в процесі предметних занять, в різних видах цікаво організованої практичної діяльності. Особливо велике значення це має у навчанні дітей художньої діяльності, а саме зображувальної. Ця діяльність є творча, вона пов'язана з передаванням дитиною вражень від навколишньої дійсності в художньо-образній формі. Тому дуже важливо організувати її цікаво. Пам'ятаючи, що дітям подобається усе нетрадиційне, їх слід періодично ознайомлювати з неординарними методами зображення предметів. Прихильники теорії розв'язання винахідницьких завдань стверджують, що зобразити можна чим завгодно на

основі різних матеріалів. Немає межі, повинні бути бажання і творчість самого малюка.

Нетрадиційні техніки малювання, на думку В. Ніканорової та М. Пономаренко, дають змогу створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей кожної дитини, реалізувати її потребу відображати свої життєві враження навіть, якщо вона не володіє зображувальними навичками у достатній мірі. На занятті дитина може обрати найбільш прийнятну для себе техніку малювання, що дає їй змогу отримати якнайкращий результат [2].

Малювання в нетрадиційних техніках – дуже цікавий і доступний вид самостійної художньої діяльності, де можна створювати художні образи, візерунки, предмети за допомогою різноманітних прийомів і матеріалів. В такому малюванні особливо добре розвиваються творчі здібності, фантазія, уява, самостійність, уміння вільно висловлювати свої думки на папері та сміливість в експериментуванні. Діти з радістю фантазують та експериментують з кольорами та формами.

На думку Д. Кодіної знайомство дітей з новими художніми матеріалами, інструментами та техніками допомагає розвивати їх творчість. Вона вважає, що пропонуючи дітям нетрадиційні техніки малювання, ми розвиваємо їх самостійність і творчу активність. Знання художніх прийомів для досягнення найбільшої виразності малюнка і вміння комбінувати різні техніки зображення пробуджують фантазію дітей, активізують їх спостережливість, увагу і уяву, допомагають виконати задумане, розвивають почуття форми і сприйняття кольорів, сприяють вихованню художнього смаку і відводять творчість дітей далеко від стандартів і шаблонів [2].

В. Ніканорова та М. Пономаренко вказують на те, що застосовуючи під час малювання нетрадиційні техніки, діти переживають яскраві позитивні емоції, відкривають нові можливості добре знайомих предметів, які використовують як художні матеріали. У своїй статті дослідники описують такі нетрадиційні техніки як монотипія, малювання на вологому папері, малювання пальцями, сухим пензлем, малювання восковими олівцями та аквареллю, гратаж, зім'ятий папір, тампонування, крапковий малюнок [3].

Деякі зарубіжні педагоги-дослідники рекомендують використовувати в малюванні все, що є під рукою: малювання ганчіркою, паперовою серветкою (складеною в кілька разів); малювання чайною заваркою, кавовою гущею, вижимками із ягід і таке інше. Корисно розфарбовувати банки і пляшечки, коробочки, камінчики тощо.

Для розвитку рецепторів і дрібної моторики рук рекомендують зображувати через копіювальний папір. Дітям подобається, що колір зображувальних ліній залежить від кольору копіювального паперу. Подобається і продовження роботи: адже отриманий малюнок можна обвести, домалювати, подарувати.

Американські дослідники вважають незвичайним прийомом малювання крапками. Найкраще крапкові малюнки створювати фарбами, але можна також користуватися фломастером чи олівцем. Головне - зацікавити дитину, визначити, які предмети краще малювати методом крапкового малюнка.

Цікавим для дітей є метод монотипії. Це зображення на целофані, що переноситься потім на папір. Діти отримують два малюнки, які можна подарувати своїм рідним. Кляксографія також дає великий розвивальний ефект. Вона полягає в тому, щоб навчити дітей робити клякси (чорні та різнокольорові). Дитина, дивлячись на них, може бачити образи, предмети або окремі деталі.

Метод чарівного малюнка люблять і діти, і дорослі. Він реалізується за допомогою воскової свічки, акварельної фарби та ватного тампона або пензлика. В результаті того, що фарба не накладається на жирне зображення свічкою - малюнок ніби з'являється раптово перед очима дітей, проявляючись. Можна такий ефект отримати, малюючи спочатку канцелярським клеєм або шматочком господарського мила.

Використання нетрадиційних технік у зарубіжній школі спрямоване на самовираження дитиною своїх почуттів. Головне тут - процес, а не кінцевий результат.

Останнім часом зарубіжний досвід використання нетрадиційних технік в навчанні дошкільнят образотворчої діяльності став досить поширений у практиці роботи наших дошкільних закладів.

Підвищенню ефективності навчання сприяє інтерес до образотворчої діяльності. Використання нетрадиційних форм роботи у навчанні дошкільнят зображувальної діяльності є доцільним і необхідним. Вони сприяють підвищенню рівня дитячої уяви, інтересу дітей до художньої діяльності. Дитина повинна усвідомлювати сам процес зображення, добирати необхідні матеріали, виразні засоби, техніки для створення виразнішого художнього образу. Наприклад: «безхмарне небо» - (техніка заливки); «небо з хмаринками» - (малювання восковою свічкою, канцелярським клеєм); «дощове небо» - (техніка малювання по вологому); «сонячне небо» (техніка малювання зубною щіткою і тканиною); «засніжене небо» - (техніка малювання зубною пастою).

Нетрадиційні заняття допомагають дітям краще засвоїти нові знання, сприяють самостійному оволодінню способами зображення. Система педагогічної роботи з дітьми, яка передбачає різні види зображувальної діяльності, поетапність оволодіння ними, нетрадиційні техніки, ігрові прийоми, використання різних зображувальних матеріалів та виразних засобів у їхній єдності забезпечує художній розвиток дитини.

Вирішення цієї проблеми можна розглядати як один зі способів реалізації комплексного підходу до художнього виховання, як умову, що забезпечує розвиток художньо-творчих здібностей дошкільняти.

Література

1. Горошко Н.А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах: малювання, аплікація / Н.А. Горошко. – Х., 2007. – 224 с.
2. Кодина Д. Н. Нетрадиционные техники рисования / Д. Н. Кодина // Современное дошкольное образование. – 2009. – № 5. – С. 15-16.
3. Курочкіна М. Методи розвитку творчої здібності молодших школярів / М.Курочкін // Виховання школярів. – 2009. – № 4. – С.48-51.
4. Поддьяков Н.Н. Новый поход к развитию творчества у дошкольников / Н.Н. Поддьяков // Вопр. психологии. – 1990. – №1. – С. 16-20.
5. Сухорукова Г. В. Дитяче експериментування як засіб розвитку творчості в образотворчій діяльності / Г. В. Сухорукова // “Інноваційні технології в дошкільній освіті України: розвиток дитячої обдарованості та креативності”: Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару Інституту розвитку дитини НПУ імені М. П. Драгоманова / Укл. І. І. Загарницька. – К., 2012. – 396 с.

Т.О. Дозорець,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент **Е.Б.Брилін**

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТВОРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. У державних національних документах акцентується увага на культуротворчих аспектах, що передбачає прилучення учнів до мови, літератури, музики, образотворчого мистецтва, здобутків української та світової культури, формування художньо-естетичної освіченості, збагачення духовного світу підростаючого покоління.

Формування естетичної свідомості людини є одним із найважливіших завдань сучасної школи. Велика роль у цьому питанні належить предметам гуманітарного циклу, які сприяють розвитку естетичної активності особистості, почуттів, смаків, що реалізуються у творчій діяльності.

Особливе місце у формуванні естетичних почуттів належить творам музичного мистецтва, які своєю емоційно-образною формою вираження думок, різнобарвних емоцій

найбільше сприяють формуванню особистісних якостей молодших школярів, розвитку їх здібностей, індивідуальних здібностей. У процесі спілкування з різними видами мистецтва формується ієрархія духовних та естетичних цінностей особистості, уявлення неповторності краси природи та людини, накопичується досвід емоційно-естетичних переживань, формуються естетичні смаки та ідеали.

Музика є одним з найбільш важливих проявлень національної культури.

В ній знайшли відображення кращі риси національного характеру, моральні ідеали, думи і почуття народу. Втілюючи художній дух нації, вона сприяє формуванню національної естетичної самосвідомості, високої духовності, розвитку творчих здібностей, художніх інтересів. Залучення молодого покоління до музики, вводить в світ хвилюючих, радісних емоцій, відкриває шлях естетичного освоєння життя. Це освоєння обов'язково включає в себе глибоке пізнання національної культури, традицій, знання особливостей фольклору, повагу до духовних надбань поколінь.

В сучасній музиці багато течій та напрямків, велика різноманітність жанрів та стилів. Школярам бракує музичного досвіду, знань, естетичного смаку, щоб розібратися у почутих творах, дати їм правильну оцінку. Їх почуття захоплюють модні, часто не високого рівня музичні твори, що впливає на розвиток естетичного смаку. Все це приводить до вузького світогляду, до відсутності музично-естетичної культури.

У зв'язку з цим актуальною проблемою є вивчення високохудожніх творів композиторів-класиків та сучасних авторів, осмислення музики свого народу та народів світу.

Мета статті полягає у з'ясуванні напрямків удосконалення розвитку естетичних почуттів молодших школярів у процесі вивчення та виконання високохудожніх вокальних творів

Виклад основного матеріалу. Наукові здобутки психології, філософії, естетики стали теоретичною базою для розвитку педагогічних ідей в галузі естетичного виховання і науковими засадами для даного дослідження. Питання виховання естетичних почуттів знайшли своє глибоке відбиття в працях вітчизняних педагогів П. Юркевича, Г.Сковороди, К. Ушинського, А. Макаренка,

В. Сухомлинського та інші. Сучасною педагогічною думкою (Н. Волошина, Б.Лихачов, Н. Миропольська, А. Печко, Б. Степанишин, М. Таборідзе, Т. Цвєлих, Г.Шевченко, А. Щербо) розроблено теорію і практику естетичного виховання школярів на естетико-культурологічних засадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування естетичних почуттів багатоаспектна. Давня китайська філософія, в межах якої формувалося естетичне знання, вважала моральні та естетичні почуття, зокрема почуття прекрасного, піднесеного, опорою у формуванні духовного світу особистості. Античні мислителі (Аристотель, Платон) зробили спробу класифікувати естетичні почуття, і вже вони задавалися питаннями, які почуття можна вважати гідними людини, які - добрими, чи можна почуття виховувати.

Набутки психології, філософії, естетики стали теоретичною базою для розвитку педагогічних ідей в галузі естетичного виховання і науковими засадами для нашого дослідження. Питання виховання естетичних почуттів знайшли своє глибоке відбиття в працях вітчизняних педагогів-класиків: П. Юркевича, Г. Сковороди, К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін.

Сучасною педагогічною думкою (Н. Волошина, Б. Дихачов, Н. Миропольська, А. Печко, Б. Степанишин, М. Таборідзе, Т. Цвєлих, Г. Шевченко,

А. Щербо) розроблено теорію і практику естетичного виховання школярів на естетико-культурологічних засадах.

Проблема виховання естетичних почуттів засобами високохудожніх творів українських та фольклорних жанрів знайшла відображення в працях сучасних учених: В. Бутенка, Т. Зайцевої, А. Комарової, О. Курєвіної, А. Масол,

О.Олексюк, О. Рудницької, І. Старкової, І. Тихомирової, Г. Шевченко. Дослідники відзначали у своїх працях можливість виховного впливу творів мистецтва на формування внутрішнього світу особистості, її естетичної культури.

У наукових працях відзначається, що естетичні почуття є підвалинами естетичної свідомості, на яких можуть формуватися складніші елементи її структури, що забезпечують естетичний розвиток і вдосконалення особи та суспільства. На думку С.Максименка, «естетичні почуття - це відчуття краси явищ природи, праці, гармонії барв, звуків, рухів і форм» [1, с. 335],

У працях Ю. Крупника відзначається, естетичні почуття трактується як «чуття краси в явищах природи, в праці, в гармонії барв, звуків, рухів і форм» [2, с. 25].

Гармонійна злагодженість об'єктів цілістності та окремих частин, ритму, консонансу, симетричності викликають почуття приємної насолоди, яка глибоко сприймається та переживається, окриляючи душі дітей.

Слід відзначити, що виховання естетичних почуттів - це процес цілеспрямованого розвитку здатності особистості до повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності. Такими джерелами виховання естетичних почуттів є фольклор, художня література, музика, образотворче, театральне мистецтво, кіно, природа, естетика шкільних приміщень, зовнішній вигляд учителів та учнів, взаємини між ними. Ефективним засобом виховання естетичних почуттів молодших школярів є твори фольклорних жанрів: прислів'я, приказки, загадки, лічилки, скороговки, народні пісні.

На основі аналізу наукових досліджень слід відзначити, що психолого-педагогічними умовами ефективного розвитку естетичних почуттів молодших школярів засобами музичного мистецтва є наступні:

- пріоритетність естетико-культурологічного компонента в навчанні;
- цілеспрямоване виховання зацікавленого ставлення учнів до високохудожніх творів, фольклорних жанрів як шляхів духовного збагачення молодших школярів;
- комплексний вплив музичного мистецтва на формування чуттєвої сфери молодших школярів;
- впровадження ефективних методів, прийомів і форм роботи, за допомогою яких формуються естетичні почуття в учнів початкової школи.

У сприйнятті творів мистецтва учні виділяють основну ідею, позицію автора, висловлюють свої оціночні думки; все більшу роль відіграють інтелектуальні компоненти порівняння, узагальнення, обґрунтування. У формуванні музичного досвіду, естетичної культури важливу роль відіграє особливість сприймання, яка визначається вибірковістю. Творчий попередній рівень інтуїтивного замінюється осмисленим, усвідомленням засобів музичної виразності.

При проведенні педагогічного експерименту, врахувалися оптимальні вимоги до здібностей вихованців, особливо їх пам'яті та уваги. З послідовним розвитком учням пропонувалися твори складніші для сприймання, а також ті, що несуть елементи творчої фантазії. Пісні про природу сприяли формуванню у дітей почуття прекрасного, розвитку естетичних смаків, та естетичної культури в цілому.

Висновки. У процесі спілкування з різними жанрами фольклору у дітей формувалася ієрархія естетичних та духовних цінностей особистості, уявлення про неповторність краси природи та людини, накопичувався досвід емоційно-естетичних переживань, формувалися естетичні смаки та ідеали.

Таким чином, ефективним засобом виховання естетичних почуттів молодших школярів є високохудожніх композиторів-класиків та сучасних авторів народної пісенної творчості які сприяють розвиткові естетичних суджень, смаків, творчих здібностей, умінь бачити багатство краси навколишньої дійсності, створювати прекрасне в житті і художній творчості, вихованню любові до рідної Батьківщини.

Література

1. Загальна психологія: [підруч. для студентів вищ. навч. закладів]/С.Д. Максименко, В. О. Зайчук, В. В. Клименко, В. О. Соловієнко.—за редакцією акад. С. Д. Максименка - К.: Форум, 2004. - 702 с.
2. Крупник Е. П. Психологическое воздействие искусства на личность/Е. П. Крупник. - М.: Просвещение, 1999. - 240 с.

В.В. Драченко,
канд. пед. наук, ст. викладач
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

МІЖКУЛЬТУРНА ВЗАЄМОДІЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМИ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Серед вимог, які висуває суспільство до освітян, домінуючими є володіння сучасними педагогічними технологіями навчання і виховання, спрямованими на формування і розвиток особистості, її здатності керуватися набутими знаннями й уміннями у самостійній діяльності згідно з універсальними загальнолюдськими цінностями і світоглядними позиціями, готовності використовувати отриманий досвід у процесі самоосвіти і саморозвитку і забезпечити їм можливість обміну цим досвідом з іншими людьми. У цьому зв'язку особливий інтерес українських та зарубіжних спеціалістів викликає проблема оволодіння студентами моделями міжкультурної взаємодії.

Аналіз соціологічної, педагогічної, психологічної, культурологічної літератури свідчить про те, що проблема міжкультурної взаємодії в цілому і окремі її аспекти знайшли висвітлення у наукових дослідженнях багатьох учених, а саме: філософсько-методологічного і психологічного підходу (Ж. Бодрийяр, Ж. Дерріда, М. Фуко, М. Бахтін, В. Біблер, М. Бубер, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, Г. Щедровицький); формування соціокультурних компетентностей (О. Бирюк, І. Закір'янова, Д. Іщенко, С. Шукліна та ін.); розвиток міжкультурної комунікації (Р. Коллінз, Н. Луман, М. Маклюєн); формування комунікативної компетентності (С. Зенкевич, Л. Мітіна, Ю. Пассов, Л. Романишина, З. Підручна та ін.).

Міжкультурна взаємодія являє собою інтегральний духовно-естетичний феномен, готовність і здатність особистості мобілізувати персональні ресурси – організовані в систему культурологічні, ціннісні, художні, естетичні знання, уміння, ставлення, здібності, якості, необхідні для ефективного вирішення життєвих проблем і завдань у типових і нестандартних ситуаціях, у побудові власної траєкторії життєтворчості у взаємодії з іншими. Здатність особистості до міжкультурної взаємодії має особистісно-діяльнісний та інтегративний характер; це багатогранний показник результативності культурологічної освіти і самоосвіти, що поєднує всі компоненти: змістовий (знання), процесуальний (уміння), аксіологічний (цінності, орієнтації), мотиваційний (бажання, установки), самореалізаційний (активність, самостійність), креативний (творчість).

Аналіз сутності міжкультурної взаємодії, її місця, ролі в суспільстві опирається, перш за все, на основні аспекти феномену культури:

- культура – народжене суспільством, властиве суспільству соціальне явище, що відбиває його якісну характеристику та збагачує духовне життя людини;
- культура – процес творчої діяльності людини, спрямованої на пізнання оточуючого світу і самої людини, на формування власної світоглядної установки;
- культура включає в себе сутність досягнутих людиною у процесі освоєння світу матеріальних і духовних цінностей і відповідних ціннісних орієнтацій людини в світі;
- культура виступає як потужний фактор формування людських сутнісних сил, формування людини в людині, перетворення її природних захоплень, потреб, емоцій в справжні людські.

Звертаючись до поняття культури, зазначимо, що в самому феномені цього явища як і

в процесі його формування в людини закладена необхідність діалогічної взаємодії з Іншим. Розглядаючи культуру у філософському аспекті, С.Гатальська зазначає: «Будь-яка культура ґрунтується на певному сутнісному акті духу, суть якого — первісна подія-зустріч, спільне буття, яке плине в подіях зустрічі Я і Ти, відповіді Я, адресованій Ти, й у відповіді Ти, адресованій Я. Цей сутнісний акт, акт культурної творчості, підкріплюється зусиллями прийдешніх поколінь. Проте людина здатна до культурної творчості доти, доки вона сама перебуває у взаєминах, коли вона впливає і відчуває вплив» [3, 265]. Дійсно, кожна людина має власну історію, власне життя, а, отже, і власну культуру, яка включає географічний, етнічний, морально-етичний, релігійний, політичний, історичний, особистісний аспекти. В процесі міжкультурної взаємодії навіть близькі люди виступають представниками різних культур. Смысл кожної культури потенційно нескінченний, проте він актуалізується лише від зіткнення з іншим смыслом. Тільки на межі різних культур уможлиблюється свідомість і самосвідомість особистості як вихід за межі власного досвіду, в міжкультурний простір.

Будь-яка людина, перш ніж використати досягнення інших культур у власній діяльності, співставляє їх з власними нормами і цінностями, очікуючи від партнерів взаємодії дотримання певних правил і норм взаємодії. Таке сприйняття обумовлене психологічним механізмом проєктивної ідентифікації, установки сприймати і оцінювати Іншого через призму «своєї культури». Ця позиція часто базується на установці, що «власна культура» є кращою або ж виключно правильною. Все, що стосується інших норм, звичаїв, стилів поведінки розцінюється як неповноцінне. Або ж цей механізм може набувати зворотної дії, коли будь-яка «Інша культура» ідеалізується, набуваючи рис безумовної переваги, що призводить до репресивного ставлення до власної культури. Альтернативою таким крайнощам може стати міжкультурний релятивізм, який базується на методологічному принципі відносності: явище культури, як то цінності, ставлення чи поведінку людини, можна зрозуміти лише через конкретні умови міжкультурної взаємодії. У культурі, як і у людини немає єдиних стандартів правильності чи хибності, і лише в міжкультурному просторі, у зв'язку з реальними соціокультурними і історичними умовами, набуває чинності механізм формування оцінного ставлення до представників різних культур, через співставлення – до ідентифікації власної культури.

Варто наголосити на необхідності формування у студентів власної «культурної ідентичності» як свідомого прийняття і розуміння індивідом культурних цінностей, мови, норм і правил, притаманних його культурі і відповідного ціннісного ставлення до себе, до інших, до світу в цілому. Зазначимо також, що міжкультурна взаємодія обумовлена розумінням неможливості абсолютизації культур як постійних явищ і величин, а співставленням нормативно-ціннісних систем конкретних культур, які вступають у взаємодію, і також перебувають у стані постійного динамічного розвитку, або ж представлення їх є продуктом певної інтерпретації.

Отже, міжкультурна взаємодія проявляється у власній здатності та здатності інших людей сприймати, осмислювати, оцінювати, поважати культурні умови і фактори впливу у сприйнятті, судженнях, почуттях і продуктивно використовувати їх у сенсі взаємної адаптації, толерантності, співробітництва. Необхідною передумовою міжкультурної взаємодії у студентів є формування у них міжкультурної компетентності, яка, враховуючи специфіку поглибленого вивчення студентами дисциплін художньо-естетичного і гуманітарного циклів, включатиме такі компетентності:

- ключові – інформативно-пізнавальні, комунікативні, соціальні, соціокультурні, загальнокультурні, особистісного самовдосконалення, громадянські, уміння вчитися, креативні. Вони є результатом не лише освіти, але й усього досвіду людини;
- естетичні (міжпредметні, інтегративні) – як здатність орієнтуватися в естетичних параметрах різних сфер життєдіяльності, що найбільш ефективно формуються при опануванні різних видів художньої культури;
- мистецькі – як здатність особистості до пізнавальної і практичної діяльності в

царині певного виду мистецтва – музичного, візуального (образотворчого), хореографічного, театрального, екранного, зокрема кіномистецтва з урахуванням специфіки його художньої мови.

Запропонована класифікація має умовний характер, адже вона, як і будь-яка інша схема, неминуче спрощує живий педагогічний феномен, натомість вона доцільна не лише у науковому, а й у прикладному аспекті, адже сприяє конкретизації результатів професійної освіти майбутнього педагога.

Опираючись на наукові дослідження Л. Масол, зазначимо, що «у зв'язку з переорієнтацією загальної мистецької освіти на компетентнісний підхід переносяться акценти із засвоєння студентами художньої інформації, що сприятиме виховання грамотного споживача художніх цінностей (перцепієнта), на розвиток у них «авторської здатності», тобто спроможності виступити ініціатором того чи іншого мистецького задуму, проекту, втілювати його у власній творчій діяльності відповідно художнього світогляду, ціннісним орієнтаціям» [7, 315]. Вектор професійного розвитку має спрямовуватись у площину цінностей особистісного розвитку студентів на основі виявлення їхніх художніх здібностей, формування різнобічних естетичних інтересів і потреб, становлення творчої особистості.

На ефективність процесу формування і розвитку міжкультурної компетентності у студентів впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні детермінанти. Серед об'єктивних – умови життєдіяльності та соціально-економічного середовища; суб'єктивні залежать від усього комплексу засобів, залучених до процесу професійного і особистісного розвитку студента. Ефективність розвитку міжкультурної компетентності забезпечується дотриманням певних оптимальних психолого-педагогічних умов, до яких можна віднести утвердження культуротворчого підходу до освітнього процесу з урахуванням провідних потреб юнацького віку, що передбачає організацію сприятливого середовища для оволодіння культурним досвідом людства. Такий підхід має розвивати у студентів культуру матеріальних і духовних потреб, вести їх до потреби в самій культурі як втіленні людського сенсу буття, сприяти культурному самовизначенню і самореалізації. Досліджуючи будь-яке явище культури, викладач передусім акцентує увагу студентів на таких питаннях: Що це дало людині на шляху її «олюднення»? Яку роль цей об'єкт культури відіграє у процесі становлення, збагачення, розвитку людського в Людині? Який особистісний смисл це явище культури має для Вас?

Культуротворчий підхід виражається: - у комплексному розгляді будь-якого явища культури, що передбачає його аналіз з філософської, психологічної, педагогічної, соціальної позицій з метою виявлення у ньому культурно-ціннісного людинотворчого змісту; – у здійсненні діалогу часів, епох, стилів як феноменів культури з певними притаманними їм характерними рисами і цінностями; – у діалозі культур різних країн, націй. Органічне поєднання універсального (загальнолюдського, полікультурного), національного (державного), регіонального (етнолокального, краєзнавчого) і особистісного компонентів культурних феноменів з безумовним пріоритетом їх духовно-ціннісної людинотворчої спрямованості; – у створенні культуротворчої атмосфери, що ґрунтується на комплексному використанні різних видів мистецтва і сприяє глибокому емоційному переживанню та особистісному осмисленню культурних цінностей, формуванню цілісного художнього світогляду особистості, розвитку почуттєво-емоційної сфери, творчих здібностей, які є необхідними складовими міжкультурної компетентності; – у діалозі культури викладача з культурою студента як взаємодія особистостей, різних за віком, світоглядом, рівнем знань, умінь і навичок, психічними особливостями та ін. Міжкультурна компетентність розвивається в діалозі рівноправних партнерів, за якого його учасники виявляють активність і взаємну зацікавленість.

Отже, діалог у міжкультурній взаємодії – це поєднання різних смислів, у якому формується орієнтація розуму на взаєморозуміння. Проте можна також погодитися з Ю. Лотманом у тому, що цілковите взаєморозуміння непродуктивне, завжди мають існувати

певні розбіжності між тими, хто прагне порозуміння. Мабуть, ці розбіжності й спричиняють існування феномену типу культури як певного структурованого цілого, що поєднує неповторність (яку важко й, напевно, непотрібно зрозуміти до кінця) й універсальність [6, 221].

Таким чином, міжкультурна взаємодія передбачає, наявність у особистостей, що вступають у взаємодію, окрім професійних знань і вмінь, низку інших компонентів, які постають у ролі якостей особистості, що є абсолютно необхідними сьогодні будь-якому спеціалісту. Це, перш за все, такі якості особистості, як здатність приймати самостійні рішення, творчий підхід до професійної діяльності, вміння постійно навчатися й оновлювати свої знання. Це також гнучкість мислення, наявність абстрактного та експериментального мислення. Це – вміння вести діалог, комунікабельність, співробітництво. В умовах розширення міжкультурних зв'язків набувають особливого значення такі якості особистості, як взаєморозуміння, терпимість та повага до культури партнерів по взаємодії. Проблема розвитку міжкультурної взаємодії у студентів педагогічних спеціальностей потребує подальшої ґрунтовної розробки як в методологічних, так і в організаційно-процесуальних аспектах.

Література

1. Гатальська С. Філософія культури. / С.М.Гатальська. – К.: Либідь, 2005. – 328 с.
2. Иванов Д. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий: учеб-метод. пособие / Д.А. Иванов, К.Г. Митрофанов, О.В. Соколова. – М.: АПК и ППРО, 2005. – 98 с.
3. Концепція художньо-естетичного виховання учнів // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. К. – 2004. – №10.
4. Лотман Ю. Избранные статьи. Т. 1. / Ю.М.Лотман. – Таллинн, 1992. – С. 216-223.
5. Масол Л. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: Монографія. / Л.М.Масол. – К.: Промінь, 2006. – 432 с.
6. Овчарук О. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. / О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.

Д.О.Жабченко
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.Г. Барановська

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Сьогодні проблема розвитку творчих здібностей дітей перебуває у центрі уваги багатьох дослідників і педагогів-практиків дошкільної ланки освіти. Освітня лінія «Дитина у світі культури», Базового компонента дошкільної освіти в Україні, передбачає формування почуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвиток творчих здібностей, формування елементарних трудових, технологічних та художньо-продуктивних навичок, самостійності, культури та безпеки праці. Результатом оволодіння дитиною різними видами предметної та художньої діяльності є сформоване емоційно-ціннісне ставлення до процесу та продуктів творчої діяльності, позитивна мотивація досягнень; здатність орієнтуватися в розмаїтті властивостей предметів, розуміти різні способи створення художніх образів, виявляти інтерес до об'єктів, явищ та форм художньо-продуктивної діяльності, а також оволодіння навичками практичної діяльності, культури споживання [1].

Аналіз попередніх досліджень. Набутки психології, філософії, естетики стали теоретичною базою для розвитку педагогічних ідей в галузі естетичного виховання. Запорукою успішного виховання дітей, за Г. Сковородою, мають бути добрі настанови, викорінення поганих звичок. Він рекомендував у зв'язку з цим такі методи виховання, як бесіда, роз'яснення, приклад, поради та ін. Виховуючи дітей, радив він, необхідно вдаватися

до переконань, привчати їх критично аналізувати свої вчинки. Питання виховання естетичних почуттів знайшли своє глибоке відбиття в працях вітчизняних педагогів-класиків: А. Макаренка, С. Русова, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, П. Юркевича. «Діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнку, фантазії, творчості», – повчав В. Сухомлинський. Невід’ємною складовою педагогічної концепції С. Русової є естетичне виховання дітей, головне завдання якою вона вбачала в тому, щоб «... розвинути свідомість, смак естетичний задля найкращого приймання художніх вражень», розвинути «почуття краси, вимоги гармонії і в житті, і в душі своїй, і в творах майстрів, і в наших власних творах і вчинках» [3, 5].

Мета статті – розкрити особливості естетичного виховання дошкільників засобами театральної діяльності

Виклад основного матеріалу. Серед безлічі засобів впливу на формування особистості дитини дошкільного віку важливе місце посідає театр. Цей особливий синтетичний вид мистецтва органічно поєднує в собі художнє слово, драматичну дію, поезику, музику, живопис і літературу. Він дозволяє вирішити безліч актуальних проблем сучасної педагогіки і психології, пов’язаних із: художньою освітою та вихованням дітей; формуванням естетичного смаку; моральним вихованням; розвитком комунікативних якостей особистості; вихованням волі, розвитком пам’яті, уваги, ініціативності, фантазії, мовлення (діалогу і монологу); створенням позитивного емоційного настрою, зняттям напруження, вирішенням конфліктних ситуацій через гру.

Головне – театр розкриває духовний і творчий потенціал дитини, викликати яскраві почуття і надає реальну можливість адаптуватися їй в соціальній сфері. За твердженням К. Станіславського, театр – це найкращий засіб для спілкування людей, для розуміння їх сокровених почуттів. Це диво, здатне розвивати в дитині творчі задатки, стимулювати розвиток психічних процесів, удосконалювати тілесну пластичність, формувати творчу активність; сприяти скороченню духовної прірви між дорослими і дітьми. Тому театралізована діяльність – унікальний засіб збагачення художньо-мовленнєвого досвіду дітей, розвитку зв’язного мовлення. Вона є джерелом розвитку почуттів, глибоких переживань і відкриттів дитини, залучає її до духовних цінностей.

Саме у театралізованій діяльності реалізується потреба дитини у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різних образів. Адже для дітей показ різних видів театру: пальчикового, настільного, тіньового, лялькового, театру іграшок та театру на фланелеграфі перетворюється на справжнє свято, вони почуваються самостійними, впевненими у собі, емоційно розкутими. Театралізована діяльність допомагає розвитку гарного, образного, літературного мовлення, що є запорукою виховання гармонійно розвиненої та красивої особистості.

В душі кожної дитини криється бажання вільної театралізованої гри, в якій вона відтворює знайомі літературні сюжети. Саме це активізує її мислення, тренує пам’ять і образне сприйняття, розвиває увагу і фантазію, удосконалює мовлення. А переоцінити роль рідної мови, яка допомагає людям, насамперед дітям, свідомо сприймати навколишній світ і є засобом спілкування – неможливо. С. Рубінштейн писав: «Чим виразніше мовлення, тим більше воно мовлення, а не тільки мова, тому що чим виразніше мовлення, тим більше в ньому виступає той, хто говорить: його обличчя, він сам» [4]. Виразне мовлення включає в себе вербальні (лексика, морфологія і синтаксис) і невербальні (інтонація, міміка, жести, поза) засоби.

На нашу думку, виховання естетичних почуттів краще проходить в умовах, у яких кожна дитина могла б передати свої емоції, почуття, бажання і погляди, як у звичайній розмові, так і публічно, не соромлячись слухачів. Величезну допомогу в цьому надають заняття з театралізованої діяльності. Виховні можливості театралізованої діяльності величезні: її тематика не обмежена і може задовольнити інтереси і бажання дитини. Беручи участь у ній, діти знайомляться з навколишнім світом у всьому його різноманітті – через

образи, фарби, звуки, музику, вміло поставлені запитання спонукають думати, аналізувати, робити висновки і узагальнення. У процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловлювань активізується словник дитини, вдосконалюється звукова культура мовлення, її інтонаційний лад, поліпшується діалогічне мовлення, її граматичний лад.

Театралізована діяльність є джерелом розвитку почуттів, глибоких переживань і відкриттів дитини, залучає її до духовних цінностей. Театралізовані заняття розвивають емоційну сферу дитини, примушують її співчувати персонажам, співпереживати подіям, які розігруються. «У процесі співчуття, – як зазначав психолог, академік Б. Теплов, – створюються певні відносини і моральні оцінки, які мають незрівнянно більшу примусову силу, ніж оцінки, що просто повідомляються і засвоюються». Таким чином, театралізована діяльність – найважливіший засіб розвитку у дітей емпатії, тобто здатності розпізнавати емоційний стан людини засобами міміки, жестів, інтонації, уміння ставити себе на його місце в різних ситуаціях. «Щоб веселитися чужими веселощами і співчувати чужому горю, потрібно вміти за допомогою уяви перенестися в становище іншої людини, подумки стати на її місце», – стверджував Б. Теплов [6]. Театралізована діяльність дозволяє формувати досвід соціальних навичок поведінки завдяки тому, що кожен літературний твір або казка для дітей дошкільного віку завжди мають моральну спрямованість (дружба, доброта, чесність, сміливість та ін.). Через театралізовану казку дитина пізнає світ розумом і серцем, висловлюючи своє ставлення до добра і зла; пізнає радість, пов'язану з подоланням труднощів спілкування, непевності в собі. Адже у нашому, насиченому інформацією і стресами, світі навіть доросла душа просить казки – дива, відчуття безтурботного дитинства. Театралізована діяльність дозволяє дитині вирішувати проблемні ситуації опосередковано, від імені якогось персонажа. Це допомагає долати боязкість, невпевненість у собі, сором'язливість.

У віці 2-3 років малята жваво цікавляться іграми з лялькою, їх вражають невеликі сюжети, розіграні вихователем, вони із задоволенням висловлюють свої емоції в рухових образах-імпроваціях під музику. На основі перших вражень від художньої гри розвиваються здібності дітей. Спочатку можна розглядати ляльку, потім просити її станцювати. Діти із задоволенням повторюють за лялькою ритмічні рухи під музику. Показуючи міні-п'єски в настільному театрі, на фланеліграфі, у техніці бі-ба-бо, за допомогою окремих іграшок та ляльок намагаються передавати палітру переживань через інтонацію зовнішні дії героя. З метою усунення внутрішньої скутості малят необхідно проводити спеціальні етюди, вправи на розвиток емоцій.

У середньому дошкільному віці (4-5 років) у дітей поглиблюється інтерес до театралізованих ігор. Діти починають поєднувати у ролі рух і текст, рух і слово, розвивати почуття партнерства, використовувати пантоміму двох-чотирьох дійових осіб. Театральний ігровий досвід дітей розширюється за рахунок освоєння гри-драматизації. У роботі з дітьми можна використати:

- багатоперсонажні ігри-драматизації за текстами двох- трьохчасткових казок про тварин («Гуси-лебеді»);
- ігри-драматизації за розповідями на задану тему («Праця дорослих»);
- постановка спектаклю за твором.

Змістовну основу становлять ігрові етюди репродуктивного та імпрізованого характеру («Відгадай, хто?»).

У старшому дошкільному віці (5-7 років) діти продовжують удосконалювати свої виконавчі вміння, в них розвивається почуття партнерства. Дуже цікавими та корисними виявилися прогулянки зі спостереженнями за поведінкою людей та тварин, їх інтонації, рухи. Для розвитку уяви використовують таке завдання, як-от: «Уяви собі...». Створюючи обстановку свободи та розкутості, намагаються спонукати дітей фантазувати, змінювати, комбінувати, складати, імпрізувати з урахуванням вже наявного досвіду. В роботі також використовували мімічні і пантомімічні етюди, а також етюди на запам'ятовування фізичних

дій. Діти активно брали участь у створенні оформлення казок, відображенні в образотворчій діяльності. У драматизації діти проявляють себе дуже емоційно і безпосередньо, процес драматизації захоплює дітей набагато більше, ніж результат.

Висновки. В. Сухомлинський любив повторювати: «Тримаючи в руках скрипку, людина не здатна скоїти поганого» [5]. Завдання театрального мистецтва вкласти таку скрипку в душу дитини і допомогти заграти їй на ній. Любов до театру стає яскравим спогадом дитинства, відчуттям свята, проведеного разом з однолітками, батьками і педагогами у незвичайному чарівному світі. І поки наші діти малі, важко сказати, ким вони стануть, – інженерами чи художниками, математиками чи поетами, але важливо, щоб кожен, у якій би галузі він не працював, міг розуміти, любити і творити прекрасне.

Література

1. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посібник / наук. ред. О.Л. Кононко. – К. : Ред. ж-лу «Дошкільне виховання», 2003.
2. Грицюк Л.А. Театралізована діяльність дітей дошкільного віку / Л.А. Грицюк, М.І. Каратаєва. – 1998. – 156с.
3. Русова С. Вибрані твори / Упор. Проскура О.В. – Київ, 1996. – 303 с.
4. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб., 1999. – 720 с.
5. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно-розвинутої особистості // Вибрані твори в 5-ти тт., Т. 1 – К: Радянська школа, 1976. – 654 с.
6. Теплов .М. Психология музыкальных способностей, 2003. – року 384 с.

В.І. Жигун
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.С. Бровчак

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЯХ М.В.ЛИСЕНКА

Постановка проблеми. Молодший шкільний вік є періодом інтенсивного креативного становлення і характеризується сенситивністю до творчої діяльності та оптимальним для особистісного розвитку новоутворенням – рефлексією.

З цього випливають закони, яким підпорядковується діяльність уяви: творча діяльність уяви знаходиться в прямій залежності від багатства та різноманітності попереднього досвіду людини, тому що цей досвід надає матеріал, з якого створюються побудови фантазії. Чим більше досвід людини, тим багатше цей матеріал, який має уява. Важливо такий досвід дитини поширювати, щоб створити міцну основу для творчої діяльності. Тому одне з важливих питань дитячої психології та педагогіки – це питання творчості у дітей, про розвиток творчості, про значення творчої роботи для загального розвитку та про створення такого середовища, яке б сприяло розвитку дитини.

Аналіз останніх досліджень. Проблема художньо-естетичного розвитку особистості, її творчих здібностей завжди була у полі зору вчених. Психологічні основи розвитку вивчали Д.Богоявленська, Л.Божович, Л.Виготський, П.Гальперін, В.Давидов, Д.Ельконін, Г.Костюк, О.Леонтьєв, Н.Талізін, С.Рубінштейн та ін., педагогічний аспект зазначеної проблеми досліджували Л.Аристова, В.Андрєєв, І.Лернер, В.Паламарчук, О.Савченко, М.Скаткин, Т.Шамова, Г.Щукін та ін. Дослідниками сформульовано основні умови розвитку творчих здібностей, виявлено специфіку впливу різних засобів естетичного виховання на розвиток творчих здібностей молодших школярів, визначено особливості прояву творчих здібностей молодших школярів у різних видах діяльності.

Мета статті є розкрити художньо-естетичний потенціал педагогічних ідей М.В.Лисенка у роботі з молодшими школярами.

Виклад основного матеріалу. Уміння бачити, чути, відчувати прекрасне, насолоджуватися ним, здібність перетворюватися під його впливом не є природженими людськими якостями. Закладені природою потенційні здібності до сприйняття прекрасного потребують розвитку, удосконалення постійного, цілеспрямованого, що базується на внутрішній потребі.

На розвиток творчих здібностей здійснює вплив велика кількість чинників, що по різному представлені в кожному конкретному випадку. В зазначеному аспекті особлива увага надається мистецтву як способу розвитку особистості. Мистецтво допомагає дитині опанувати соціальний досвід. Тому соціалізація в навчанні, вихованні дитини має в сучасній педагогіці суттєвий акцент.

Загальновідомо, що шкільна освіта дуже велику увагу приділяє засвоєнню абстрактних понять, схем, умовних знаків, числових відношень, тобто розвитку логічного мислення. Але слід пам'ятати, що однобічний розвиток надто збіднює сенсорну сферу дитини, її безпосередній зв'язок з навколишнім світом, чутливість та сприйнятливність до нього. Ця проблема, загострюється під час захоплення комп'ютером, що витісняє реальний чуттєвий досвід із життя дитини. Саме заняття мистецтвом, художньою творчістю ґрунтуються на всебічному чуттєвому досвіді дитини, на його інтересі до предмету. Таким чином, багатий художній досвід може зберегти цілісність психічного розвитку дитини.

Саме в області мистецтва дитина може надбати ранній, успішний, повноцінний досвід творчості, досвід, що незамінний для становлення самосвідомості, самовідчуття людини в світі і який допоможе їй в майбутньому стати креативним в будь-якій сфері діяльності.

В.Паламарчук вважає, що в період молодшого шкільного віку провідною виступає навчально-художня форма діяльності, вона забезпечує повноцінний естетичний розвиток на цьому етапі. Під естетичним розвитком розуміють процес постійних якісних, усе більш ускладнених змін у ставленні до дійсності й мистецтва як результат цілеспрямованих педагогічних впливів школи, сім'ї та інших соціальних інститутів на молодшого школяра, що здійснюється в єдності навчання, виховання і самовиховання. Саме тому, в освітній системі, а саме в загальноосвітній школі зростає потреба соціалізації особистості, значущості особистості як суб'єкта соціальних відносин у сучасному світі надто складному за своїм упорядкуванням і надто потужним за своїми можливостями [1].

О.Савченко наголошує, що упродовж останніх років особливий інтерес викликають ті сторінки історії, де йдеться про необхідність широкої гуманістичної освіти вчителя, важливість його музично-творчого розвитку, значущості музичного мистецтва у морально-естетичному вихованні особистості [3].

На вищезазначених ідеях і сформувався педагогічні погляди та практична діяльність такого українського композитора, як М. Лисенка.

Це перший представник української інтелігенції, який пов'язав цей процес зі станом музичної освіти, мета якої, на думку композитора, – музичний розвиток і виховання на національній основі. Із створенням першої української музично-драматичної школи М.Лисенка (1904 р.) у музично-естетичному вихованні молоді стали активно використовуватися національні традиції. Національна спрямованість виховного процесу позначилася на його змісті через повернення до історичних джерел, культурних традицій, здобутків української професійної та народної музики. Його теза про розкриття індивідуальності, самостійності, як головної мети музичного виховання, перегукується з ідеєю К. Ушинського про розвиток дитини у процесі вільної творчої діяльності під керівництвом учителя. У такому напрямку ми бачимо перспективний шлях творчого розвитку особистості. Вагомий внесок у подальший розвиток педагогічних поглядів М.Лисенка щодо музичного розвитку особистості, формування патріотизму та громадської свідомості, гармонійного поєднання теоретичного та практичного аспектів навчання музики зробили його учні й однодумці – К.Стеценко, О.Кошиць, Я.Степовий, М.Леонтович, В.Верховинець, Ф.Колесса, О.Людкевич [2].

До специфіки музично-педагогічної діяльності М.Лисенка ми віднесли увагу до образного змісту твору, вміння доступно розтлумачити твір, захопити виконавців і слухачів піснею. У музично-педагогічній діяльності М.Лисенка на особливу увагу заслуговує всебічна його пропаганда української пісні як такої, що втілює духовне багатство українського народу.

Висновки. Основною метою щодо функціонування та розвитку освіти в галузі культури та мистецтва є формування соціально орієнтованої особистості з високим національним культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, як особливої форми регуляції взаємодії людини та суспільства. Саме М.Лисенко в своїй творчості робив наголос на культурно-просвітницькі ідеї, національні цінності, увагу до української національно-культурної спадщини.

Література

1. Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці /Першооснови педагогічної інноватики. – Т.2. – К.: Освіта України, 2005. – С.59.
2. Педагогічні принципи М. Лисенка в аспекті розвитку сучасної фортепіанної школи Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 16–17 жовт. 2014 р.. С. 116-126.
3. Савченко О. Я. С 13 Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. - К.: Генеза, 2002. - 368 с.

К.С. Здихальська
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – ст. викладач Ю.О.Поплавська

РОЛЬ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ У ВИХОВАННІ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Виховання дитини для кожної нації є найважливішим складником національної культури. Передача всіх культурно-історичних традицій попередніх поколінь завжди гарантувала вічність життя нації. Нація, за К. Ушинським, – це, насамперед, система різноманітних природних (біологічних, анатомічних, фізіологічних, психічних), історично обумовлених ознак тіла, душі й розуму. Отже, справжнє виховання не може існувати в «чистому вигляді», тобто поза традиційною культурою певної нації. Усі найвидатніші педагоги світу визнавали, що виховання дитини завжди має ґрунтуватися, насамперед, на культурно-історичних цінностях своєї нації, а вже пізніше відбувається ознайомлення із традиціями інших народів. Перед педагогічною наукою постає цілий комплекс вимог, серед яких найважливіше місце посідає проблема відродження національної школи, формування духовної культури школярів. Демократизація і гуманізація національної системи освіти зумовлюють виняткову актуальність проблем морального виховання учнів загальноосвітньої школи, зокрема початкової ланки навчання. Про надзвичайну важливість і значущість цієї проблеми свідчить, зокрема, те, що у низці державних документів («Концепція національного виховання», «Національна Доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті») підкреслюється важливе значення і необхідність формування моральної сфери особистості.

Аналіз попередніх досліджень. Вирішення проблеми морального становлення особистості в цілому знайшло відображення у наукових положеннях психологів, які розкривають психологічні витоки моральної вихованості (М. Боришевський, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтєв, А. Петровський, П. Якобсон та ін.) Ідею морального виховання на основі народності з використанням різноманітних творів фольклору відстоювали видатні педагоги, письменники, прогресивні діячі освіти та мистецтва, серед яких Г. Сковорода, М.

Драгоманов, В. Карамзін, О. Духнович, І. Котляревський, Х. Алчевська, Б. Грінченко, М. Костомаров, М. Максимович, Л. Українка, І. Франко та ін. Високо цінували роль народної творчості в морально-естетичному вихованні учнів П. Блонський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Ідеї щодо морально-естетичного виховання дітей на засадах народної педагогіки, українського фольклору представлені у роботах сучасних дослідників О. Воропая, Г. Довженюк, П. Гнатенка, В. Ликова, В. Поплужного, Н. Сивачук, В. Скуратівського, М. Стельмаховича та ін. Розкриттю історико-педагогічних проблем музичної освіти сприяє також цілий спектр сучасних дидактичних досліджень провідних учених, де визначено шляхи реформування змісту, форм, методів сучасної мистецької освіти та перспективи її подальшого розвитку (А. Болгарський, С. Горбенко, І. Зязюн, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.)

Виокремлюють такі основні завдання морального виховання, які можуть бути розв'язані засобами музичного мистецтва у роботі з учнями початкових класів:

- розширювати, поглиблювати і систематизувати знання про моральні норми і правила культурної поведінки, прийняті в суспільстві;
- викликати в учнів активне бажання культурно поводитися, дотримуватися морально-етичних норм;
- формувати практичні уміння й навички, звички культурної поведінки, турботливого ставлення до оточуючих людей, до природи, до громадського майна;
- формувати відповідальне ставлення до своєї праці, наполегливість та досконалість в роботі, дисциплінованість;
- виховувати любов до рідного краю, людей, які живуть у ньому, повагу до своєї нації та всіх інших національностей [1, 14].

В. Сухомлинський визнавав пріоритет морального виховання учнів в багатогранній діяльності педагогічного колективу школи. Цілком зрозуміло, що розумове, трудове і фізичне виховання повинні бути підпорядковані головному – вихованню в дитині людяності, тобто гуманного ставлення до природи, до суспільства, до інших людей і до самої себе. Педагог наголошує: «Перевіряйте свої вчинки свідомістю: чи не завдаєте зла, неприємності, незручності людям своїми вчинками. Робіть так, щоб людям, які оточують вас, було добре»[6, 442].

Як стверджували дослідники В. Даль та М. Чумарна, за допомогою музичного фольклору у дитини формуються морально-естетичні почуття. Її потенціал містить у собі джерело моралі і водночас є народним засобом виховання. У працях видатних педагогів і психологів Н. Ветлугіної, М. Басова, Л. Виготського доведено, що риси духовного світу дитини формуються в молодшому шкільному віці. В цей період життя дитина засвоює основи систематичних знань, формується її характер, воля, світогляд, ідеали, моральні погляди та переконання [2, 134].

У наш час проблема використання фольклору в становленні та вихованні морально сформованої особистості дитини загострилася. Дослідження проблеми показало, що у освітянській практиці та науковій літературі недостатньо зверталось уваги на педагогічний аспект цього питання. На сьогодні не вистачає конкретних рекомендацій, розробок, методик щодо використання творів українського фольклору в процесі морального виховання дітей молодшого шкільного віку. Тому **метою статті** є розкриття теоретичних та практичних аспектів процесу виховання моральних якостей учнів початкової школи засобами музичного фольклору.

Виклад основного матеріалу. Процеси становлення освіти і виховання в Україні породжують нові умови розвитку національної культури, зокрема українського музичного фольклору як її джерела. Будучи важливим засобом надбання й передачі соціального досвіду, народна музика входить сьогодні у всі сфери навчально-виховної роботи, збагачуючи особистість емоційно-ціннісним ставленням до соціального довкілля, викликаючи потребу до художньо-творчої діяльності. Безпосереднє знайомство школярів з

народною творчістю, спостереження за її живим побутуванням надзвичайно збагачують творчу фантазію, розвивають уяву, сприяють вихованню національної самосвідомості та патріотичних почуттів. Твори народного мистецтва, пісенний фольклор вчать бачити красу рідної землі, виховують повагу до людей, які створюють її матеріальні й духовні цінності.

Музично-пісенна спадщина українського народу є високохудожньою за змістом, глибокоемоційною та різнобічною за засобами виразності, здатна викликати співпереживання, радість і смуток, гнів і непримиренність. Тому українську народну музику потрібно розглядати не тільки як джерело емоційної насолоди, але і як засіб морального виховання. Висока художність і доступність надають українській народній музиці великого педагогічного потенціалу. Основними компонентами педагогічного потенціалу українського музичного фольклору є інтонаційна особливість, наспівність, простота мелодії і ритмічної структури, виразність і багатство мелодії, гармонії, тісний зв'язок поетичного і музичного текстів, глибока емоційність, достовірність, глибокий виклад думки, чистота образу, відбиття історії життя народу, його думок, почуттів [3, 98].

На основі культурологічної та соціологічної концепцій виховання визначаються такі завдання морального виховання засобами музичного фольклору, які підпорядковані загальній меті гармонійного розвитку особистості молодших школярів:

- виховувати любов та інтерес до народної музики (це завдання вирішується шляхом розвитку музичного сприймання, яке допомагає дитині гостріше відчути й осмислити зміст почутих творів);

- збагачувати музичні враження дітей, одночасно ознайомлюючи їх з різними музичними творами (народними, класичними, сучасними, духовними);

- ознайомлювати дітей з найпростішими музичними поняттями, розвивати навички слухання музики, співу, музично-ритмічного руху, гри на дитячих музичних інструментах;

- розвивати емоційну чутливість, сенсорні здібності, ладовисотний слух, відчуття ритму, формувати співочий голос і виразність рухів (базуючись на кращих зразках традиційної культури народу);

- розвивати творчу активність в усіх, доступних дітям, видах музично-фольклорної діяльності: відтворенні характерних образів в іграх і хороводах; використанні вивчених танцювальних рухів у нових, самостійно знайдених поєднаннях; імпровізації дитячих пісень, співанок (таким чином формується самостійність, ініціатива і прагнення застосувати в повсякденному житті вивчений фольклорний репертуар);

Дитячий пісенний фольклор (колискові, забавлянки), популярні в дитячому середовищі твори (лічилки, хороводні, спортивно-ігрові), історичні, ліричні, танцювальні, жартівливі, календарні пісні рекомендується включати у навчально-виховний процес з метою морального виховання учнів. Музичний фольклор охоплює такі сфери психіки людини як сенсорна, моторика, емоції тощо, його вплив на психічний розвиток дитини в цілому є дуже суттєвим. Тому, залучення молодших школярів до роботи із народними музичними творами – це один із засобів розвитку морально-етичних почуттів дитини як важливої умови для її гармонійного розвитку [9, 351].

Висновки. Отже, музичне виховання на фольклорному матеріалі безсумнівно є одним із найпотужніших засобів формування таких моральних якостей молодших школярів як доброта, милосердя, чесність, скромність, доброзичливість та сміливість, оскільки сила впливу народної музики на особистість дитини випробувана століттями.

Сучасні загальноосвітні школи та позашкільні навчальні заклади мають стати осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості, виховання учнів, яких характеризує висока морально-етична культура. Головне, щоб нагальну потребу в кардинальних змінах у цій царині відчули й усвідомили не тільки представники вузького кола фахівців-науковців, а й усі члени суспільства, причетні до виховання дітей і молоді – майбутнього України.

Література

1. Вільчанська Р. В. Морально-етичне виховання дітей засобами музики / Р. В. Вільчанська – Київ, 1984. – С.14.
2. Выготский Л. С. Детская психология : Собрание сочинений в 6-и т. – Москва, 1984. – Т. 4.– С.134.
3. Головецька Н. З. Складові музичного фольклору України в ХІХ столітті // Н. З. Головецька. Гуманізація змістового компонента дисциплін художньо-естетичного циклу у середній та вищій школі. Збірник наукових праць. Частина 2. – Дрогобич: Ред.-видавн. відділ Дрогобицького ДПУ імені Івана Франка, 2011. – С.14-155.
4. Залужна А. Є. Морально-естетичні засади життєвого світу людини : монографія / А. Є. Залужна. – Рівне : НУВГП, 2012. – 238 с.
5. Петрів О. В. Вияв світосприйняття українців у малих фольклорних жанрах // О. В. Петрів. Рідне слово в етнокультурному вимірі: Матеріали Третьої Міжнародної науково-практичної конференції / упор.: М. Федурко, В. Котович, Г. Філь. – Дрогобич : Посвіт, 2011. – С.346-352.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. / Сухомлинський В. О. – Київ: Радянська школа, 1977. – Т.4. – 640 с.
7. Сухомлинський В. О. Вогнегривий коник : казки. Притчі. Оповідання / В. О. Сухомлинський; Упоряд. і передм. О. В. Сухомлинської. – Київ : Вікар, 2008. – 200 с.
8. Ушинский К. Д. Родное слово, Собр. пед. соч., Т.1 / К.Д. Ушинский. – Київ : Рад. школа, 1954. – 346 с.
9. Філоненко С. О. Усна народна творчість: навч. пос. – Київ: Центр учбової літератури, 2008. – 416 с.

А.В. Іванова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент М.І. Семко

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ

Постановка проблеми. У базовому змісті освіти відбуваються докорінні зміни, зумовлені впровадженням провідного принципу розвитку сучасної школи — гуманізації, що потребує вивчення учнями інтегративного комплексу знань стосовно себе, природи, мистецтва, а звідси й пізнання себе як суб'єкта життєдіяльності.

Базове навчання передбачає засвоєння системи відносин людини зі світом на основі розуміння підсистем: «людина-природа», «людина-людина», «людина-культура», «людина-мистецтво» тощо. Будь-яка з названих систем є сферою самовизначення учня на основі самопізнання. Такий підхід до сутності і структури пізнання є принципово новим порівняно із традиційною структурою предметного змісту — наукознанням. Тому принцип інтеграції є необхідним і важливим у формуванні стратегії оновлення змісту освіти, організації навчально-виховного процесу на засадах особистісно орієнтованого навчання й виховання.

Відомо, що поряд із набуттям знань важливим чинником розвитку учнів є чуттєві форми осягнення дійсності. Вони спонукають до особистісного переживання явищ навколишнього світу і тим допомагають усвідомити його розмаїття. Такі форми пізнання властиві мистецтву, що набуває все більшого значення як своєрідний регулятивний інструмент впливу на становлення маленької людини. Саме з мистецтвом пов'язані перспективи гуманізації освіти, ствердження нових ідеалів розвитку духовної культури суб'єкта навчання, реалізація принципів діалогічності у педагогічному процесі, орієнтація його на творчий характер.

Метою статті є розкриття необхідності інтеграції мистецьких дисциплін у процесі художнього навчання, що зумовлено цілісним характером художньо-пізнавальної діяльності суб'єктів мистецької освіти та обґрунтування цільової установки на формування інтегративних мистецьких знань, що передбачає орієнтацію на взаємодію і взаємопроникнення знань різних художніх структур в єдиному естетичному середовищі, синтез знаково-смыслових елементів художньої мови різних видів мистецтва в процесі їх

сприймання і переживання.

Аналіз попередніх досліджень. У науково-методичній літературі проблема інтеграції розглядається в різних аспектах, а саме: акцентується значний педагогічно-виховний потенціал інтеграції мистецтв (Ю.Фохт-Бабушкін, О.Рудницька); досліджуються питання взаємодії різних видів мистецтва у педагогічному процесі (Л.Вашенко, Л.Масол, О.Мелік-Пашаєв); розкриваються шляхи впровадження інтегративних процесів у системи викладання окремих мистецьких дисциплін (Г.Падалка, М.Бонфельд); класифікуються рівні інтегративних зв'язків між предметами художнього циклу (Г.Шевченко).

Виклад основного матеріалу. Важливою умовою підвищення ефективності викладання мистецтв є врахування існуючої спільності між окремими видами художньої творчості, яка визначається образно-символічною природою походження, прийомами і законами побудови творів, подібністю соціальних функцій і завдань. Саме на цій основі проводяться пошуки доцільних шляхів інтеграції знань, формування різнобічних художніх інтересів учнів, а відтак досягнення певної "універсальності" їх освіти. Адже можливості мистецтв збагачувати духовні сили особистості, вчити переживання глибокої єдності з усім світом і людством у цілому значно посилюється за умови осягнення багатоманітності таглибинного взаємозв'язку духовних цінностей.

Означена позиція ніякою мірою не заперечує предметного викладання традиційних для школи видів мистецтва і не претендує на пріоритетне значення. Предметний зміст навчання був і залишається необхідним для глибокого розуміння специфічних властивостей кожного з мистецтв та відповідних йому засобів художньої виразності. Втім, поза використанням інтегративних зв'язків неможливо узагальнити різнопредметні елементи художньої інформації, взаємопов'язати та систематизувати їх.

Не викликає сумніву, що вивчення окремого мистецтва має відбуватися у комплексі суміжних естетичних, мистецтвознавчих, культурологічних знань, які є необхідними для формування уявлень про його функціонування у загальній художній культурі суспільства. Нехтування цього, ізольований підхід до розгляду мистецтв як замкнених галузей нерідко призводить до обмеженості художнього мислення, вузькості образно-асоціативних уявлень, нерозуміння стильових особливостей творів, нездатності естетично оцінити їх. Тому зміст предметного навчання слід розглядати в інтегративному контексті – як спорідненість різних елементів розкриття багатоаспектності навколишнього світу, відображення реальності розмаїтою «мовою» ліній, барв, звуків, які дитина сприймає за допомогою зору, слуху та інших органів чуття. Тенденції інтеграції ніякою мірою не розмивають видову і жанрову специфіку мистецтв, а навпаки, збагачують розуміння кожного з них, оскільки, з одного боку, виявляють взаємовплив окремих видів художньої творчості, а з іншого – стверджують їх суверенне існування та самостійний статус.

Взаємозв'язки у викладанні предметів художньо-естетичного циклу здійснюється на теоретичному й емпіричному рівнях.

Теоретичний рівень інтеграції як необхідна логічна основа розуміння природи мистецтва передбачає узагальнення і систематизацію знань про художню картину світу. На цьому рівні відбувається усвідомлення сутності понять художнього змісту і форми, жанру і стилю, художньої метафори, символу, алегорії, що потребує зіставлення за принципом аналогії і контрасту різних явищ мистецтва, порівняльного аналізу засобів художнього осмислення навколишньої дійсності, проведення паралелей між творами, близькими за своєю темою, сюжетом, стилем написання, жанровою і структурною композицією тощо. Цьому сприяють синхронно побудовані програми з музики та образотворчого мистецтва.

Перспективним підходом до здійснення теоретичного рівня інтеграції знань є використання музики як своєрідного інструменту пізнання загальних закономірностей художньої творчості, оскільки музична інтонація яскраво ілюструє універсальне значення мовної виразності. Цей специфічний засіб мистецького спілкування в його звуковій (людський голос, музичний інструмент) і зоровій (жест, міміка, пантоміма) формах передає у

широкому плані процесуальність, спрямованість, напруженість розгортання художньої думки, її смислове навантаження. Інтонаційність, яка знайшла свій досконалий розвиток у музичному мисленні, певною мірою характеризує і мову інших мистецтв, що дає можливість простежити і зафіксувати їх творчу спорідненість: зіставити коливання ладових тяжінь музики і складну динаміку конструктивних елементів живопису, пошуки акустичної тембральності й гармоній світла та кольору, подібність ритмо-формул в архітектурі, музиці, танцювальній пластиці, тобто розкрити спільні для всіх мистецтв елементи виразності, усвідомити найважливіший принцип розкриття загального через особливе.

Варто підкреслити, що музика характеризується найвищим ступенем узагальненості своєї мови, логіки і граматики. В її чітко регламентованих і тонко відшліфованих системах гармонії, поліфонії, ритміки, у принципах мелодики, ладу і композиції виражено закономірності багатьох інших видів художньої творчості. Цим пояснюється широке значення музикознавчих термінів і понять, їх виведення на рівень загально мистецтвознавчих категорій. Так, традиційним стало порівняння мелодії з рисунком у живопису, гармонії – з фарбами і кольором, звернення до контрапункту як характеристики вертикального монтажу у кіномистецтві. Все більше опановують ся в інших мистецтвознавчих дисциплінах ідеї, пов'язані з типами музичної композиції, симфонізмом, музичною формою.

Найбільш яскраво синестезія виражена засобами художньої літератури, особливо поезії, яка звертається не до зору або слуху того, хто її сприймає, а стимулює його фантазію в цілому і орієнтує на комплексне осягнення полісенсорних імпульсів. У поетичних образах послаблення зовнішнього сюжетно-предметного і посилення внутрішнього непонятійного шару виникає внаслідок перцептивних властивостей акустичного компонента віршованого тексту, "музикальності" поетичних засобів (мелодика, динаміка, метр, ритм тощо). Безперечно, змісту поезії притаманна певна предметність, але вона має опосередкований характер. Слово як "сигнал сигналів" викликає синестезійні переноси почуттів, активізує візуальні й слухові параметри суб'єктивного відображення образу, можливість його чутності-бачення в уяві людини, що сприймає.

Синестезійність характеризує і візуальне мистецтво живопису, статичне за своєю формою, позбавлене реального руху, звучання, об'ємних, вагових, температурно-дотикових властивостей.

Реалізація інтегративних зв'язків на теоретичному й емпіричному рівнях ґрунтується на усвідомленні, засвоєнні та словесному вираженні учнями специфіки художньої мови — сукупності особливих для кожного виду мистецтва виражально-зображальних засобів створення художнього образу. Причому, їх інтегративна характеристика поділяється на два види: пряме перенесення понять, універсальних для всіх просторово-часових видів мистецтва (наприклад, ритм, частота, контраст, композиція, настрої) і опосередковане перенесення специфічних міжчуттєвих ефектів синестезії (наприклад, "бачення" розмірів високих і низьких, товстих і тонких звучань). Така вербалізація асоціативних уявлень учнів, з одного боку, слугує критеріальною ознакою розвитку їх сприйнятливості до мистецтва, а з другого — становить ефективний засіб збагачення диференційованого відчуття художніх явищ, розширення градацій осягнення глибинного образного змісту творів.

Висновки. Таким чином уведення інтеграції мистецтв у процес художньо-естетичного навчання й виховання у загальноосвітній школі покликане:

- висвітлити багатогранність світу, різні аспекти якого не можуть бути вичерпно розкриті засобами якогось одного виду мистецтв;
- посилити естетичний вплив художніх образів на особистість, позаяк жоден окремо взятий вид мистецтва не може вирішити всю повноту завдань естетичного виховання дітей. Лише сукупність мистецтв може розвинути творчий потенціал, зробити особистість духовно збагаченою і зрілою;
- розширити межі художньо-образних уявлень, оскільки об'єднаний мистецький вплив

поглиблює розуміння й переживання творів мистецтва;

• розвинути творчі здібності учнів: уяву, фантазію, образне мислення, оскільки їх формування відбувається у взаємодії вже засвоєних знань і нових вражень, відомостей із різних галузей, їх взаємодоповнення, взаємопоєднання і збагачення. Комплексне пізнання мистецтв сприяє найповнішому виявленню творчих сил людини, емоцій, інтелекту, тобто універсальних людських якостей, важливих для будь-яких галузей діяльності.

Література

1. Гонтаровська Н.Б. Творчий розвиток молодших школярів засобами мистецтва.//Рідна школа. – 2006. - №2. – с.18-20.
2. Мартянова Г. Взаємодія мистецтв у поліхудожньому розвитку учнів// Рідна школа. – 2001. - № 5. – С. 59-61.
3. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва в початковій школі: Посібник для вчителя /Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна та ін. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. – 256с.
4. Миропольська Н.С. Виміри сформованості художньої культури школярів// Мистецтво та освіта. – 2001. - № 3. – с. 20-23.
5. Мистецтво у школі: Збірка статей/ А.Г. Болгарський, Т.М. Завадська, Михайлова Л. Освітня галузь „Мистецтво” та її виховні можливості// Поч. школа. – 2001. - № 3. – С.15-16.

Н.С.Казьмірчук,
канд. пед. наук, доцент
кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ЛАНОК ОСВІТИ

Постановка проблеми. Об'єктивною потребою і водночас невід'ємною складовою державної політики в галузі освіти на початку ХХІ століття є розроблення і впровадження ідеї ступеневої освіти. Важливою складовою педагогічних основ забезпечення цілісності процесу і результатів навчання в системі ступеневої освіти є категорія наступності. Забезпечити наступність навчання в кожній педагогічній підсистемі, між її компонентами, а також між підсистемами освіти може лише той вчитель, який обізнаний та готовий до реалізації даного принципу на практиці.

Особливо гостро постає питання про підготовку вчителів початкових класів, адже саме ця категорія педагогів формує фундамент усієї майбутньої системної освіти людини – початкову шкільну освіту. Вирішення проблеми підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня педагогів початкової ланки є запорукою значного поліпшення всієї системи освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми удосконалення змісту й організаційних засад професійної освіти вчителів початкових класів є предметом наукових досліджень провідних вітчизняних науковців: О.А. Абдуліна, А.М.Богущ, Н.В.Гавриш, І.М.Лапшина, А.М.Коломієць, С.М.Мартиненко, О.Я.Савченко, Г.С.Тарасенко, І.М.Шапошнікова, Л.О.Хомич та ін. Разом із тим, в контексті сучасних реформацій у галузі дошкільної і початкової освіти предметної розробки потребують питання оптимізації фахової підготовки студентів до педагогічної взаємодії з дітьми на межі дошкільної і початкової освіти.

Метою статті є виокремлення та обґрунтування структурних компонентів готовності майбутніх учителів початкових класів до реалізації принципу наступності дошкільної і початкової ланок освіти.

Виклад основного матеріалу. Орієнтованою на світовий європейський простір на сучасному етапі розвитку вищої освіти є особистісно орієнтована парадигма навчання,

методологічними позиціями якої виступають: визнання самоцінності дитинства як автономного повноцінного періоду людського онтогенезу; врахування в навчально-виховному процесі суб'єктивного досвіду й особливостей психофізичного розвитку дітей; реалізація суб'єкт-суб'єктної взаємодії на засадах співпраці і співтворчості, взаємообміну й взаємозбагачення особистісних ресурсів; попередження дисбалансу між розумовим і особистісним становленням, створення умов для саморозвитку школярів, проявів їхньої різноспрямованої активності; насичення навчального матеріалу культурологічно зумовленим змістом; адаптивна відкритість інформаційного й дидактичного арсеналу педагогічних впливів; дотримання в педагогічному процесі принципу педагогічної екології, тобто без оціночного прийняття, педагогічного оптимізму як необхідних умов розвитку і саморозвитку учнів, підтримання їхнього психологічного здоров'я, формування позитивної «Я-концепції» [1; 2; 3].

Зважаючи на існування таких взаємопов'язаних засад особистісно орієнтованої системи освіти, концептуально відмінними є професійні вимоги щодо підготовки майбутнього вчителя початкових класів до взаємодії з дітьми на межі дошкільного і шкільного віку. На думку дослідників в контексті особистісно-орієнтованої парадигми ці дидактичні аспекти «розглядаються як соціокультурна система, що базується на повазі до особистості, її автономії, де той, хто навчається, як особистість і як індивід отримує однакові з навчаючим можливості соціального, культурного і психологічного зростання» [4, с.31]. Таким чином, гуманізація і суб'єктивація педагогічної взаємодії в особистісно орієнтованій моделі освіти викликає потребу розглядати процес фахової підготовки вчителя крізь призму:

- внутрішнього прагнення до професійного самовдосконалення на основі гуманістичного світогляду й гуманітарної культури, що забезпечує ціннісно-смыслову рівність дорослого і дитини, її психологічну захищеність в навчально-виховному процесі, розвивають індивідуальність, розширюють ступені свободи як суб'єкта самосвідомості, діяльності і спілкування й тим самим відновлюють культурологічну функцію педагога;

- навчання прийомам раціональної і оптимальної організації цілісного педагогічного процесу, які б засновувалися на наступності змісту, форм, методів і вимог до дитини на межі переходу від дошкільної початкової освіти, враховували зону її актуального і найближчого розвитку, сприяли збереженню й підтриманню здоров'я;

- формування переконання у необхідності професійної взаємодії з вихователями ДНЗ, батьками, спільної відповідальності за повноцінність психічного розвитку дітей на етапі їхнього вступу до школи.

Сьогодні в наукових публікаціях представлено чимало спроб тлумачення понять «підготовка», «готовність», в яких, власне, акумулюється зміст освіти фахівців стосовно окремих сфер суспільної практики. Проте аналіз доступної літератури засвідчив відсутність єдиного підходу до їх визначення. В контексті професійної освіти ці поняття часто ототожнюють і визначають як «сукупність знань, навичок і вмінь, оволодіння якими дає змогу працювати спеціалістом вищої, середньої кваліфікації або кваліфікованим робітником» [5, с. 275].

З педагогічних позицій поняття «готовність до професійної діяльності» тлумачиться провідними вітчизняними науковцями як:

- процес учіння студентів теоретико-практичній спрямованості й, водночас, результат цього учіння, що характеризується певним рівнем розвитку особистості майбутнього вчителя, сформованості його соціально-професійних функцій (О.А.Абдуліна) [6, с. 57].

- цілісне стійке утворення, що виступає фундаментальною умовою успішного виконання професійних функцій, забезпечення ефективності навчально-виховного процесу з молодшими школярами, а також є результатом професійно-педагогічної підготовки вчителя (О.М.Івлієва) [7, с.10].

➤ цілісне стійке утворення, що мобілізує особистість на включення до діяльності й формується в процесі накопичення певного професійного досвіду, що акумулює внутрішні передумови для успішного виконання професійної діяльності (А.Ф.Ліненко) [8, с.211] тощо.

Відштовхуючись від розуміння сутності і специфіки процесу фахової освіти майбутніх вчителів початкової школи в контексті сучасних освітніх парадигм вважаємо, що готовність вчителя до забезпечення наступності навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку є цілісним, стійким утворенням, що формується в процесі професійної підготовки і є її результатом, відображає сформованість полісуб'єктної професійно-особистісної позиції майбутніх учителів початкової школи, зумовлює достатній рівень їхньої психолого-педагогічної, методичної та технологічної спроможності до реалізації організаційно-педагогічних умов наступності навчання дітей з урахуванням особливостей їхнього вікового та індивідуального психічного розвитку, забезпечує високий рівень професійної культури.

На підставі теоретичного аналізу сучасних психолого-педагогічних публікацій [6] готовність вчителя до забезпечення наступності навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку передбачає інтегративне поєднання трьох компонентів: *мотиваційно-ціннісного* (система мотивації і ціннісно-сміслових компонентів професійної самосвідомості, спрямована на забезпечення наступності навчання дітей 3-10 років), *теоретико-гносеологічного* (інтегративна динаміка і відкрита система психолого-педагогічних знань, необхідних для ефективної реалізації умов забезпечення наступності навчання дітей на етапі їхнього вступу до школи) і *проективно-технологічного* (система професійно-педагогічних умінь і навичок, спрямованих на створення належних організаційно-педагогічних умов забезпечення наступності навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку).

В сучасних дослідженнях формування мотиваційно-ціннісного компоненту готовності майбутнього вчителя визначається найбільш складним завданням фахової освіти. Більшість науковців визнають його першоосновою формування полісуб'єктної професійно-особистісної позиції майбутніх вчителів, оскільки він пронизує основні структурні утворення особистості, професійну самосвідомість, його само ставлення, професійно-педагогічну культуру тощо.

Особливості формування мотивації і ціннісно-сміслових компонентів професійної самосвідомості вчителя початкових класів полягає в актуальності його професійно-особистісного потенціалу, трансформації педагогічної свідомості на підґрунті:

- здійснення професійно-педагогічної діяльності на засадах особистісно орієнтованої освіти й на основі міжособистісної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що дає можливість не лише індивідуалізувати навчально-виховний контекст співпраці з дітьми 5-7 річного віку, а й структурувати та консолідувати професійний «Я-образ» вчителя, відпрацювати його мотиваційну, змістово-процесуальну і рефлексивну складові, корегувати само ставлення й розуміння важливості власної включеності в життєвий світ учнів;

- зміни особистісної установки педагога щодо дитини за рахунок усвідомлення самоцінності дитинства як автономного повноцінного періоду онтогенезу, реалізації змістової сторони професійної педагогічної діяльності з урахуванням індивідуальної траєкторії розвитку кожної дитини, яка склалася на попередньому віковому етапі, але з орієнтацією на зону найближчого розвитку, продукування позитивної комунікативної установки студентів;

- трансформації ставлення педагога до завдань навчально-виховного процесу в першому класі, які передбачають не лише досягнення дидактичних цілей, а, передусім еґо-ідентичності кожної дитини, стимулювання та розвиток її особистого адаптаційного потенціалу, творчих здібностей тощо.

Теоретико-гносеологічний компонент передбачає формування інтегративної системи психолого-педагогічних знань майбутніх учителів, необхідних для ефективної реалізації організаційно-педагогічних умов забезпечення наступності навчання дітей на етапі їхнього вступу до школи.

Сформованість теоретико-гносеологічного компонента готовності вчителя, його ефективність і ґрунтовність залежать від таких напрямів інтеграції психолого-педагогічних дисциплін:

- забезпечення наступності й послідовності в розвитку знань, формуванні понять, спільних для психолого-педагогічних дисциплін;
- здійснення єдиного підходу до формування педагогічних умінь і навичок, систематизації й узагальнення знань, набутих у процесі вивчення циклу дисциплін, а також їх застосування та апробація на практиці;
- уникнення дублювання у вивченні одних і тих самих питань під час викладання різних дисциплін;
- вироблення в студентів уміння розглядати педагогічні явища діалектично, у взаємозв'язку, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аналіз педагогічного процесу з точки зору різних наук;
- включати студента в активну самостійну роботу, орієнтовану на вивчення психолого-педагогічних дисциплін й, в той же час, на формування умінь і навичок педагогічної самоосвіти, відпрацювання педагогічної майстерності тощо.

Проективно-технологічний компонент у структурі готовності вчителя початкових класів, на нашу думку, є системою професійно-педагогічних умінь і навичок, спрямованих на створення належних організаційно-педагогічних умов забезпечення наступності навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Його змістовим наповненням вважаємо формування в студентів конструктивно-організаторських, прогностико-профілактичних, діагностичних і корекційно-розвивальних вмінь.

Конструктивно-організаторські вміння передбачають розвиненість функцій само менеджменту педагогічної діяльності, а саме:

- розуміння сутності й особливостей практичної реалізації наступнісних зв'язків між дошкільною і початковою освітою в контексті безперервності освітнього процесу;
- сформованість потреби на науковому рівні впроваджувати засади наступності навчання дітей, аналізувати новітній науково-практичний досвід досягнення наступнісних зв'язків, здійснювати самоаналіз фахового рівня й мобілізувати зусилля щодо усунення прогалин у власному знанневому арсеналі;
- планування, конструювання й моделювання педагогічної взаємодії з дітьми на етапі їхнього вступу до школи з урахуванням певних організаційно-педагогічних умов забезпечення наступності навчання;
- налагодження тісних контактів з вихователями ДНЗ, батьками з метою реалізації спільних зусиль щодо сприяння формуванню шкільної зрілості дошкільників, урахування можливих факторів дезадаптації у навчанні, розуміння особливостей психічного розвитку дітей до їхнього вступу до школи;
- виконання системи спланованих послідовних дій, орієнтованих на досягнення наступнісних зв'язків між дошкільною і початковою освітою, безперервний моніторинг і корегування створених організаційно-педагогічних умов наступності навчання, реалізація обґрунтованих альтернатив, залучення інших фахівців, ефективна співпраця з ними тощо.

Прогностико-профілактичні вміння виконують змістово-цільові й організаційно-методичні функції, оскільки у процесі педагогічного прогнозування особистісного розвитку дитини відбувається моделювання її суб'єктивності в навчальній діяльності й попередження дисгармоній психічного розвитку. Передусім прогностико-профілактичні вміння пов'язані з пов'язані з формуванням у процесі фахової підготовки навичок проектування змісту, напрямів і перспектив індивідуального розвитку дітей 6-7 річного віку на основі врахування зони актуального й орієнтацією на зону їхнього найближчого розвитку, передбаченням результатів навчальної успішності з різних предметів та можливих ускладнень в навчанні, розробкою та застосуванням моделей поведінки дітей в різних умовах шкільного життя визначенням можливих тенденцій у перебігу адаптаційного періоду тощо.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що підготовка вчителя до забезпечення наступності навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку виступає важливим пріоритетом сучасної освітньої політики і є складним, багатограним процесом, спрямованим на формування мотиваційно-ціннісної, теоретико-гносеологічної і проєктивно-технологічної готовності студентів до означеної діяльності.

Література

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: методические основы / Ю.К. Бабанский. – М.: Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: сходження до духовності / І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2006. – 272 с.
3. Иванова С.П. Учитель XXI века: ноопсихологический подход к анализу профессионально-личностной готовности к педагогической деятельности / С.П. Иванова. – Псков: ПГПИ им.С.М.Кирова, 2002. – 228 с.
4. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: монографія / В.П.Андрющенко, І.А.Зязюн, В.Г.Кремінь, С.Д.Максименко, Н.Г.Ничкало, С.О.Сисоєва, Я.В.Цехмістер, О.В.Чалий / за заг. ред. В.Г.Кременя. – К.: Наукова думка вищого педагогічного образования: учеб.пособие для пед.спец. высш.учеб.заведений. – 2-е изд.перераб.и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с. , 2003. – 853 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
6. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе
7. Івлієва О.М. Критеріально-орієнтоване тестування в системі формування професійної готовності вчителя початкових класів: автореф.дис. ...канд.пед.наук: спец.13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти»/О.М.Івлієва. – Ізмаїл, 2001. – 33 с.
8. Ліненко А.Ф. Готовність майбутніх вчителів до педагогічної діяльності / А.Ф.Ліненко//Педагогіка і психологія. – 1995. - №1. – С. 125 – 133.

О.В.Катрук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Брилін Е.Б.

МИСТЕЦТВО ХОРЕОГРАФІЇ У СИСТЕМІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Естетичне виховання молодших школярів, формування їхньої естетичної культури є одне з найважливіших завдань нової української школи. Мистецтво хореографії відіграє значну роль у естетичному вихованні учнів і спрямоване на інтерпретацію та створення танцювальних творів, через які проявляються і розвиваються: емоційно-почуттєва, психофізична, когнітивна та креативна сфери підростаючого покоління – дітей та юнацтва.

У Національній доктрині розвитку освіти України XXI століття, у Державній комплексній програмі естетичного виховання зазначається, що саме в системі освіти цілеспрямовано, послідовно й ефективно здійснюється естетичне виховання дитини, яка здатна сприймати, розуміти та використовувати художньо-естетичні цінності в житті та мистецтві.

Ураховуючи незаперечну цінність існуючих здобутків учених, зазначимо, що проблема естетичного виховання учнів загальноосвітніх закладів засобами хореографічного мистецтва достатньо висвітлена в науковій літературі. У зв'язку з цим виникає необхідність подальшого вивчення естетично-виховних можливостей хореографічного мистецтва, визначення його сутності, виявлення компонентів естетичної вихованості в процесі хореографічної діяльності, а також теоретичного обґрунтування педагогічних умов та розробки методичних рекомендацій щодо успішного вирішення проблеми естетичного виховання школярів засобами хореографії.

З перших занять у хореографічному колективі, школяр занурюється в атмосферу вдумливого піклування про естетичну красу мистецтва рухів. Танець – одна з

найважливіших форм вираження людських почуттів. Поряд з іншими видами мистецтва він займає велике місце у культурі й житті кожного народу.

Мета статті полягає у висвітленні основних аспектів розвитку молодших школярів засобами хореографічного мистецтва. Педагогічний досвід засвідчує, підвищення рівня естетичного виховання особистості школярів залежить від його зацікавленості хореографічною творчою діяльністю, емоційною насиченістю, самореалізацією в процесі освоєння вмінь та навичок мистецтва. «Так само, як віками створювали всі народи світу свої пісенні багатства, створювали вони й багатства танцювальні», – писав Д. Кабалевський, розповідаючи про чарівний світ музики і танцю. [1. с.30].

Необхідно зазначити, що танцювальне мистецтво, передбачає культуро-доцільність, розкриття дитячої творчості. З огляду на це особливого значення набуває ознайомлення дітей з народним танцем, плодом народної творчості, уособленням його смаків і вподобань, дзеркалом національних особливостей культури.

Виклад основного матеріалу. Уявлення про суть естетичного виховання, його завдання, цілі змінювалися починаючи з часів Платона і Арістотеля і до наших днів. Ці зміни в філософських поглядах були обумовлені розвитком естетики як науки, об'єктом якої є прекрасне. Ця категорія покладена в основу сучасної системи естетичного виховання. Проблема естетичного виховання має багатовікову історію. Яка привертала увагу видатних філософів, педагогів і психологів. Видатний вітчизняний педагог В.О. Сухомлинський у праці «Павлиська середня школа» писав: «Ми з перших років шкільного виховання навчаємо дітей розуміти красу навколишнього світу, природи, суспільних відносин. ...Завдання школи полягає в тому, щоб почуття прекрасного, краса, створені за багатовікову історію, перетворилися на естетичну культуру особистості...» [3. с. 28].

Основні завдання естетичного виховання полягають у формуванні здатності сприймати прекрасне навколишнього середовища і мистецтва, розвитку естетичних почуттів, суджень, смаків, умінь, творчих здібностей, а також створення прекрасного в житті та художній творчості.

Мистецтво хореографії є одним із видів діяльності, в процесі якого розвивається художньо-образне мислення емоцій та почуттів, формується система знань, умінь і навичок, виховується здатність сприймати, інтерпретувати та творити. Танцювальне мистецтво завжди займає в житті людини важливе місце. Як свідчить історія наскальних малюнків, створених кілька тисяч років тому, зустрічаються зображення танцюючих людей. Танець виражає почуття, виражені в русі і жесті, які відповідають відповідному ритму або музиці.

Ученими підкреслюється, що за допомогою рухів дитина пізнає світ: рухаючись під музику, вона вчиться повнішому її сприйманню, завдяки чому отримує певні враження від музичних творів. За таких умов у дітей розвивається загальна музичність, творча уява, спеціальні здібності музично-рухового виконавства, поступово формується художній смак. Активно розробляються питання методики хореографії науковцями Г. Березовою, Л. Бондаренко, А. Таракановою роботи як засобу естетичного виховання дітей у позашкільних освітніх закладах.

У теперішній час хореографічне мистецтво об'єднує різні види та жанри танцю: класичний, народний, бальний, історичний, побутовий, естрадний, сучасний, засобами яких передається зміст хореографічних композицій. Особливість хореографічного мистецтва полягає в тому, що танцювальний образ виявляється і розкривається засобами музично-організованих рухів, які підбираються і використовуються відповідно до музичного характеру та змістовного наповнення хореографічного твору. Тому виконання танцювальних композицій потребує від дітей сформованих відповідних знань, умінь, навичок, розвинених емоцій та почуттів, активного та творчого мислення в усвідомленні художнього змісту.

Танець виступає засобом духовного освоєння дійсності, пізнання прекрасного, залучення підрастаючого покоління до скарбниці народної творчості. Метою хореографічної роботи і є виховання в учнів важливих духовних якостей, усвідомлюючи пам'ятати, що

танець як мистецька дія не може бути безідейним, бо він, як і інші види мистецтва, сприяє формуванню світоглядних установок.

Мистецтво хореографії виступає стимулом для розвитку власних творчих здібностей та багато в чому визначає той чи інший рівень духовного спілкування особистісних взаємовідношень з ровесниками, близькими, друзями.

О. Мартиненко у наукових працях зазначає, що хореографічна діяльність дитини буде успішною, якщо ґрунтуватиметься на таких педагогічних умовах: формуванні мотиваційної сфери, розвитку усвідомленого ставлення до мети діяльності, створення сприятливої атмосфери оволодіння різноманітними руховими діями, як складовими елементами змісту танцю. В основі хореографічної діяльності знаходиться виконання рухових дій, засобами яких розкривається внутрішній світ дитини, її емоції та відчуття [2. с. 188].

Освоюючи мистецтво хореографії, пам'ятати настанови В. Сухомлинського: «Передусім дбайте про те, щоб рука стала для підлітка тонким, віртуозним інструментом праці, зв'язаним тисячами ниток з мозком. Свідоме і вмале керування рухами свого тіла починається з керування рукою, із зворотного впливу руки на мозок, завдяки якому виробляється пластичність, чутливість, взаємодія систем: рука – мозок, тіло – мозок, праця – мозок»[4. с. 253].

Естетичному вихованню дітей, розвитку їх обдарувань й талантів сприяють художні, творчі імпровізації, створення танцювальних комбінацій, етюдів, тощо. Робота над етюдами розпочинається з простих завдань, де діти навчають бачити, милуватися, усвідомлювати красу людини, її тіла, рухів, а також слухати і відчувати гармонійне поєднання. На основі музичного твору чи пісні, розкривається зміст етюду, обговорюється ряд танцювальних рухів, пропонуються вихованцям придумати сюжет імпровізації танцю.

Ознайомлюючи дітей з танцем, педагог розв'язує наступні завдання:

- виховання гуманістичних якостей, естетичних поглядів та смаків, любові до танцю і усього прекрасного, вироблення умінь примножувати культурно-мистецьке надбання українського народу та народів світу;
- утвердження здорового способу життя, повноцінного фізичного розвитку особистості, гармонії тіла і духа;
- формування гармонійно розвиненої, духовно збагаченої особистості;
- розширення загального кругозору дитини;
- формування інтересів до хореографічного мистецтва, виявлення і розвиток творчих здібностей та нахилів;
- виховання любові до праці та самовдосконалення.

Таким чином завдання педагога полягає виховати здатність у дитини насолоджуватися мистецтвом, розвивати естетичні потреби, інтереси, естетичні смаки та ідеали.

Висновки. Мистецтво хореографії розглядається як середовище, в якому відбувається цілісне естетичне виховання учнів початкових класів загальноосвітніх закладів. Тобто в ході хореографічних занять, через цікаві, посильні дії, відбувається розвиток когнітивної, емоційно-почуттєвої, психофізичної, творчої сфери особистості дитини. Для сучасного школяра спілкування з мистецтвом стає нормою життя. Здатність розуміти, відчувати прекрасне є не тільки певним критерієм, показником рівня розвитку учня.

Література

1. Д. Кобалевський /Про трьох китів та інші цікаві речі/. Київ. "Музична Україна" 1973 р.- с.176
2. Мартиненко О.В. /Педагогічні умови формування хореографічних умінь дітей 5–6 років в дошкільних установах/ Бердянський держ. педагогічний ун-т. – Бердянськ, 2005. – 246 с.
3. Сухомлинський В.О. /Вибрані твори п'яти томах.Т4/ К.: 1977 – с.629
4. Сухомлинський В.О. / Вибрані твори в п'яти томах. Т1/ К.: Радянська школа, 1976 – с.641

І.В. Кіяшко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст.викладач Т.В. Коваль

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Постановка проблеми. Ідея залучення театрального мистецтва до навчально-виховного процесу має довгу історію – людство здавна використовувало театр для проголошення суспільно значущих ідей і виховання мас через передачу суспільного досвіду.

Починаючи ще з III століття до н.е. у Стародавній Греції і з I століття у Стародавньому Римі драматичне мистецтво активно використовувалось у підготовці майбутніх учителів і займало почесне місце в освітній системі. Імена великих драматургів – Есхіла, Софокла, Еврипіда – часто зустрічаються у педагогічних трактатах того часу. Тексти з їх творів використовувались з метою вироблення красномовності у майбутніх риторів, а також у підготовці слухача і глядача театральних вистав. Так, голова риторської школи у Римі Марк Фабій Квінтілан у своєму педагогічному трактаті “Про підготовку оратора” писав, що майбутньому ритору необхідно слідкувати за чіткістю мовлення, правильним диханням, паузами, ритмом, манерою вимови речень і текстів в цілому. Він вважав необхідним уміння риторів володіти численними суто акторськими прийомами для того, щоб викликати у слухачів необхідний “стан душі” [5, с. 80].

Учителі Західної Європи XII–XIII століть використовували театр як педагогічний засіб, що слугував реалізації навчальної мети. Це допомагало учням оволодіти різноманітними знаннями: латинською мовою, ораторським мистецтвом, біблійними сюжетами та поетикою класичної драматургії. Так виник новий театральний жанр – шкільний театр, де акторами були учні, а режисерами, авторами шкільних драм – учителі. Разом з учнями вони інсценували історичні, міфологічні та біблійні сюжети. Постановки ці відігравали велику навчальну і виховну роль. Сюжети вистав підкріплювались безпосередніми дидактичними зверненнями до глядачів, пояснюючи у прологах, епілогах і хорах як слід розуміти п’єсу, яких висновків слід дійти, давали оцінку героям. Повчально-виховну функцію виконували і самі персонажі, які тлумачили свої вчинки, виголошували зі сцени сентенції про щастя і горе, прояви низького і піднесеного, про вічне і прийдешнє [4, с. 74].

Шкільний театр відігравав досить помітну роль у культурному житті багатьох народів: італійців, французів, поляків, росіян, білорусів, українців. У статутах більшості навчальних закладів того часу шкільні вистави згадуються як обов’язкові. Володіння акторськими та режисерськими навичками, а також знання давньої та сучасної драматургії було для вчителів фаховою ознакою.

Так, західноєвропейська шкільна драма й зокрема польський театр ієзуїтських шкіл вплинули на розвиток української шкільної драми, що виникла на межі XVI - XVII століть. Її поява була зумовлена становленням нової школи слов’яно-грецького, а надалі слов’яно-латинського типу. У цей час центрами освіти в Україні стають братські школи, духовні семінарії, колегіуми, Острозька та Києво-Могилянська академії. Крім релігійних, політичних та загальноосвітніх функцій ці навчальні заклади виконували функції підготовки вчителів, що надалі розходились не лише по всій Україні, а й за її межами.

У свої постановки вчителі часто вводили невеличкі комічні сценки з народного життя – інтермедії. Вони вносили в театральне дійство життєво-побутову достовірність й наближали його сюжет до глядача. Героями інтермедій були прості люди: міщани, козаки, селяни тощо. Сценічні діалоги відзначалися живими діалогами, дотепними жартами, приказками.

Одним із видів шкільної драми в Україні був вертеп, занесений монахами-вченими з Польщі. Вертеп являв собою своєрідний ляльковий театр у вигляді двоповерхової скриньки, яка нагадує хатинку. На верхньому поверсі гралися релігійні вистави, на нижньому – народні інтермедії. Найулюбленишими і найпопулярнішими героями були козаки, зокрема Запорожець, який вирізнявся синім жупаном, червоними шароварами, оселедцем за вухом, шаблею на боці і бандурою за плечима. Крім того, діючими особами були Дід, Баба, Москаль, Жид, Шинкарка Хвесья, Циган тощо. В цих маленьких виставах із блиском проявлялась багатогранність культури Середньовіччя, адже вертеп розважав, а розважаючи – навчав і виховував.

Розквіт шкільної драми в Україні пов'язаний з діяльністю шкільного театру Києво-Могилянської академії, який було відкрито в тридцятих роках XVII століття за сприянням митрополита Петра Могили. Планшет сцени театру було поділено білою фарбою на рівні квадрати для того, щоб хор та актори рухалися у відповідному напрямку та стояли на точно визначених місцях. Ця, досить цікава деталь свідчить про те, що виставами керував режисер, який приділяв багато уваги сценічній постановці. У театрі широко використовували різні сценічні прийоми: “китайські тіні” – проектування фігур акторів на екрані та різноманітні світлові ефекти: блискавки, дим, полум'я тощо.

Слід відзначити, що театр був невід'ємною частиною духовного життя академії, тому не дивно, що до його роботи підходили досить серйозно і глибоко. Підтвердженням того є оригінальна поетика Феофана Прокоповича, постановка п'єс професорів Лаврентія Горки, Митрофана Довгалевського, Сильвестра Ласкоронського, Михайла Козачинського.

Шкільний театр являв собою важливу ланку в системі освіти і виховання. Він зберіг свій вплив упродовж усього XVIII ст. й частково XIX ст. Так, наприклад, автор “Великої дидактики” Ян Амос Коменський серед “Законів добре організованої школи” відвів особливе місце вихованню засобами мистецтва, зокрема театрального – “для розвитку уваги, реакції, уміння рухатись, тримати обличчя, руки і все тіло відповідно до обставин, уміння володіти голосом – словом, в усіх випадках поводити себе пристойно й при цьому бути далекими від усілякої дерев'яної сором'язливості”. Великий педагог пропонував давати театральні вистави чотири рази на рік, відповідно до знаменних дат або свят. У виставах, згідно зі статутом, повинні брати участь усі учні без виключення [5, с. 125].

На початку XIX ст. в Україні відкрився ряд вищих і середніх навчальних закладів, де готували також і вчителів: Харківський університет (1804 р.), Ніжинська гімназія вищих наук (1820 р.), Одеський Рішельєвський лицей (1826 р.), Київський університет імені Святого Володимира (1834 р.). Ці навчальні заклади стали визначними культурними центрами, при яких утворювались аматорські театральні гуртки. У навчальних театральних колективах брало участь чимало майбутніх учителів, які разом із набуттям спеціальних знань пройшли у театрі школу сценічної майстерності й оволоділи досвідом організації театрального колективу. Цей досвід багато хто з випускників використовував у своїй подальшій діяльності [3, с. 382]. Чимало видатних діячів, що вийшли із стін цих закладів, присвятили себе професійній театральній діяльності, серед них М. Гоголь, Н. Кукольник, А. Мокрицький, А. Гороневич та інші.

Восени 1859 року при Київському університеті було створено студентський театр. Подія ця була визначною для мистецького життя України, адже організаторами театру була група студентів під керівництвом М. Старицького, М. Лисенка, П. Чубинського. Серед студентів, які брали участь у театральних виставах були О. Русов, О. Левицький, Т. Рильський, М. Кропивницький та інші. З цими славетними іменами пов'язане становлення професійного українського театру. Учасники студентського театрального колективу мали за мету пропагувати зі сцени кращі твори вітчизняної драматургії, працювати над культурою мовлення, чітко і вірно у правдивих художніх образах розкривати ідею і зміст драматичного твору, дотримувались історичної та етнографічної правди в оформленні костюмів і декорацій. Театр мав шалений успіх не тільки у співвітчизників, але й далеко за межами

України. Видатна роль його була в тому, що він створив ґрунт для зростання громадської свідомості українців.

В 20-ті роки ХХ століття продовжувалися пошуки взаємодії педагогіки і театрального мистецтва, самодіяльного театру з професійним. О. Брянцев, Л. Курбас, Г. Рошаль, Н. Сац обґрунтовували необхідність педагогічного потенціалу п'єси та вистави для дітей. Вони пропонували готувати педагогічні кадри, які б органічно поєднували у своїй творчій практиці вимоги педагогіки та закони театрального мистецтва [3, с. 381].

Широко використовував виховні можливості театру у своїй педагогічній діяльності А. Макаренко, який вважав театральний колектив оптимальною формою впливу на розвиток особистості, оскільки в ньому все підпорядковане єдиній меті – створенню театральної вистави. Тому театральний колектив є засобом формування моральних, інтелектуальних та естетичних якостей особистості, формою існування самого колективу у суспільстві [3, с. 384].

Досвід використання театрального мистецтва в роботі з молодшими школярами описує і В. Сухомлинський у своїй книзі “Серце віддаю дітям”. Саме у Павлівській школі було створено два гуртки казок, в яких брали участь 15-20 школярів. Керували гуртками учні старших класів, в той час як молодші інсценували народні та авторські казки. Однією з найбільш цікавих форм роботи гуртків було створення нових казок. Був у школі театр ляльок у якому брали участь понад сорок учнів початкових класів. “Тут, - писав В. Сухомлинський, - проявляються й розвиваються інтереси, збагачується духовне життя особистості не тільки в естетичному, але й у моральному, емоційному, інтелектуальному відношеннях. Тут здійснюється один з тих чутливих і ніжних дотиків до серця й розуму вихованців, без яких неможливе життя первинного колективу як духовної єдності” [6, с. 210].

Останніми роками питання залучення театрального мистецтва до навчально-виховного процесу привернуло увагу педагогічної громадськості. В. Абрамян, І. Зязюн, Н. Миропольська, В. Семиченко та ін. розглядають театральне мистецтво як засіб удосконалення творчого потенціалу вчителя, його педагогічної майстерності та гармонійного особистісного розвитку. У своїх публікаціях вони пропонують різноманітні форми та методи проведення театральних занять у педагогічному вузі. Науковці вважають необхідним вивчення театрального мистецтва майбутніми учителями як теоретично, з метою розвитку загальної культури і набуття знань в мистецькій галузі, так і практично, у ході постановок студентських театральних гуртків, різноманітних театралізованих заходів [1, с.5].

Висновки. Узагальнивши нагромаджений історичний досвід використання театрального мистецтва у педагогічній теорії і практиці, усвідомлюючи всю актуальність проблеми художнього виховання молодших школярів засобами театрального мистецтва можна зробити висновки про те, що театр володіє унікальним педагогічним потенціалом забезпечення різнобічного та гармонійного розвитку особистості у відповідності до трьохосійної освітньої мети.

Література

1. Бойчев І.І. Професійна підготовка майбутніх учителів до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів в контексті проблем педагогіки вищої школи //Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім.К.Д.Ушинського (Зб. наук. пр.). – Одеса, 2004. – Вип.12. – С.3-7;
2. Бойчев І.І. Стан проблеми підготовки майбутнього вчителя як менеджера сфери дитячого дозвілля в зарубіжній педагогіці //К.Д.Ушинський і сучасність: пріоритетні напрямки розвитку професійної освіти /Мат. міжн. наук.-практ. конф. – Одеса, 2004. — С.53-56;
3. Борисова Т.В. Історичний досвід використання театрального мистецтва педагогічно-просвітницькою спільнотою України //II Міжнародний конгрес українських істориків “Українська історична наука на сучасному етапі розвитку”. Кам’янець-Подільський, 17-18 вересня 2003 р. – Т. 2. – С. 380-385.
4. Брилін Б.А. Педагогічні проблеми організації вільного часу // Психологія і педагогіка. – 1996. – №4. – С. 72-76;
5. Миропольська Н.Є. Развитие эстетической активности в процессе воспитания театральной культуры школьников: Пособие для учителей / Под ред. В.Г. Бутенко. К.: Вища шк.. 1992. – 175с.

6. Сухомлинский В. А. О педагогической культуре / В. А. Сухомлинский // Сухомлинский В. А. Избр. пед. соч. : в 3-х томах / В. А. Сухомлинский. – М. : Педагогика, 1981. – Т. 3. – С. 204-216.

Ю.С.Княжук,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник –канд. пед. наук, Л.В.Старовойт

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПСОЧНОЇ АНІМАЦІЇ

Постановка проблеми. Розбудова системи освіти в Україні передбачає оновлення її змісту, зміну форм організації життєдіяльності дітей. Яскравою тенденцією цього процесу є зростання питомої ваги мистецтва у вихованні підростаючого покоління. З погляду сучасної педагогіки важливе значення у розвитку особистості має творчий потенціал – здатність людини оригінально і конструктивно мислити, успішно розв'язувати нові задачі, тобто творчо діяти у нових ситуаціях.

Проблема творчого розвитку в процесі навчання існує дуже давно. До неї звертались у Стародавній Греції (дискусії Сократа, Піфагорійська школа). Силу впливу мистецтва на дитину відзначало багато класиків педагогіки. Я. Коменський зазначав, що більш ніж науками, потрібно займатися (з дітьми) мистецтвами, І.Песталоцці стверджував, що дорога до мистецтва є в той же час дорогою до людяності[1].

Молодший шкільний вік – це період життя особистості, коли творчість може стати універсальним і природним способом розвитку цінностей. Творчі здібності посідають важливе місце в розвитку дитячої творчості, починаючи з перших років життя людини. Вони акумулюють життєдайну творчу енергію дитини, це стимул, засіб і показник її фізичного психічного і духовного розквіту, максимальної реалізації природних можливостей [2].

Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів з плином часу не втрачає своєї актуальності та вимагає постійної пильної уваги дослідників та подальшого розвитку. Тому сьогодні в педагогічній науці та практиці йде інтенсивний пошук нових, нестандартних форм, методів і прийомів їх розвитку. Пісочна анімація є одним із найновітніших засобів динамічної форми організації цілеспрямованої взаємодії учителя та учнів; розвитку творчої активності, уяви та фантазії, формуванню естетичних почуттів та прагненню до прекрасного.

Аналіз попередніх досліджень. Незважаючи на вагомий внесок праць присвячених вивченню художньо-творчого розвитку особистості, це питання залишається досі актуальним, невичерпним, вимагає подальших досліджень.

Сутність проблеми формування ціннісних орієнтацій особистості засобами мистецтва та питання її художньо-творчого розвитку висвітлено у працях О. Акімова, Б. Бриліна, Л. Виготського, О. Крюкової, В. Моляко, Н. Назаренко, С. Прокоф'євої-Акопової, Л.Радковської, та ін.

Надзвичайно велику увагу проблемі художнього виховання особистості засобами мистецтва приділив Н. Румянцев у праці «Мистецтво у вихованні». Спираючись на книгу І. Ріхтера, він розглядає художнє виховання як «культурну проблему сучасності». Автор вважає, що мистецтво – це мова почуттів, і обґрунтовує своє визначення тим, що художники «звертаються до серця». Пояснюючи видимий зв'язок між творчістю художників-професіоналів та дітей, які населяють світ образами своєї фантазії, живуть у світі казки, втілюють свої думки у грі. Це підкреслює необхідність залучення дітей до «високого» мистецтва, з метою розвитку особистості [3, с. 7-8].

До проблем класифікації уроків звертались відомі методисти початкової освіти Т.Байбара, М Богданович, М. Вашуленко, О. Савченко та практики пісочної терапії Н.Дубровська, МарієллаЗейц, Т. Д. Зинкевич-Євстігнієва та ін.

Мета статті – полягає в теоретичному обґрунтуванні впливу мистецтва, зокрема пісочної анімації, на розвиток художньо-творчих здібностей молодших школярів та виокремленні педагогічних умов щодо реалізації художнього потенціалу пісочної анімації у розвитку молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. У процесі зображувальної діяльності створюються сприятливі умови для розвитку естетичного сприймання та емоцій, які поступово переходять в естетичні почуття. Заняття малюванням розвивають дитину в цілому, прилучають її до найголовнішого – процесу творчості. Мобілізуючи розумову діяльність, малювання прискорює процеси розвитку просторового мислення, образного бачення, розвиває розумові здібності, спостережливість дітей, відчуття гармонії.

Ми погоджуємось з думкою видатного українського педагога В. Сухомлинського, який зазначав, що витoki здібностей і обдарувань дітей – на кінчиках їх пальців. Від пальців, образно кажучи, ідуть найтонші нитки-струмки, які живлять джерела творчої думки та фантазії [4]. Важливе значення має створення позитивного емоційного комфорту дитини у процесі художньо-творчої діяльності та використання різних форм роботи:

- спостереження і вивчення предметів і явищ навколишньої дійсності;
- читання художньої літератури;
- сприймання творів образотворчого мистецтва;
- перегляд лялькових спектаклів, прослуховування музичних творів;
- проведення аналізу дитячих робіт, виконаних на попередніх заняттях;
- створення перед заняттям і на занятті проблемних ситуацій;

На нашу думку до ефективних педагогічних умов розвитку художньо-творчих здібностей молодших школярів засобами пісочної анімації належать:

- 1.) забезпечення поліхудожнього підходу у процесі створення пісочного малюнка.
- 2.) трансформація когнітивного змісту в емоційний засобами пісочної анімації.
- 3.) використання художньо-образної мови літературних творів у процесі пісочної анімації.

Переваги пісочної анімації беззаперечні, адже пісок дуже добре допомагає розвитку дрібної моторики, творчої уяви, координації. Педагоги та дитячі психологи відзначають, що успішність у школі у тих дітей, які почали займатися малюванням піском, значно покращується. Даний вид творчості стимулює прискорений розвиток, мислення та мовлення дитини. Крім того, пісок допомагає дитині позбутися негативних емоцій, розслабитися і зняти нервову напругу. Такі діти набагато менше нервують, менш уразливі і агресивні.

Малювання піском – це унікальний вид мистецтва, який поєднує в собі гру та цікаві розвиваючі заняття для дитини. Заняття з малювання піском дозволяють дитині і поринути у творчі простори уяви без страху та тривоги.

Особливість пісочної анімації в тому, що вона припускає роботу одночасно обома руками. За рахунок цього відбувається розвиток обох півкуль мозку: як правого — яке відповідає за творче та креативне мислення, так і лівого — яке відповідає за логічне мислення та аналіз.

Метод малювання піском відрізняється від інших методів образотворчої діяльності простотою маніпуляцій, можливістю створення нових форм, короткочасністю існування створюваних образів. Такий вид творчості дозволяє дітям відійшовши від предметного уявлення зображення традиційними матеріалами, відобразити малюнку почуття та емоції, дає свободу, вселяє впевненість у своїх силах. Володіючи технікою малювання піском, дитина отримує можливість вибору, що забезпечує творчий характер дитячої продуктивної діяльності. Починаючи вивчати пісочну анімацію необхідно з ознайомлення з основами малюнка і композиції, основними художніми прийомами малювання піском.

Висновки. Таким чином, пісочна анімація забезпечує формування творчих здібностей, розвиває спостережливість, просторову уяву, художньо-образне сприйняття побаченого, сприяє творчому відображенню та впливає на формування естетичного смаку. Пісочна

анімація є нетрадиційним та інноваційним видом мистецтва, яке містить у собі виховний потенціал, що забезпечує виховання товариськості та навичок роботи в команді, гуманності, доброзичливості, поваги до інших в процесі спільної діяльності.

Література

1. Флерина Е. А. Основные принципы художественного воспитания детей / Е. А. Флерина // Дошкольное воспитание. – 2009. – № 7. – С. 8-13.
2. Інтернет-ресурс: <http://nvk99.dnepredu.com/ru/article/rozvitok-tvorchikh-zdibnostei-molodshikh-shkolyari-7.html>
3. Чуриліна Л. М. Морально-естетичне виховання підлітків засобами шкільного театру ляльок : дис. канд. пед. наук / Л. М. Чуриліна. – К., 1995. – 250 с.
4. Ветлугина Н. А. Художественное творчество и ребенок: монография / под ред. Н. А. Ветлугиной. – М. : Педагогика, 1972. – 366с.

Т.В.Коваль,
канд. пед. наук, ст. викладач
кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

РОЛЬ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ В ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Динамічність суспільних процесів, зміна світоглядних орієнтирів, інтенсивний інформаційно-технологічний поступ країни, інтеграція України в Європейське освітнє співтовариство з кожним днем висувають нові вимоги до підготовки педагога, формують нові стратегічні напрями розвитку вітчизняної педагогічної освіти. Свідченням цього став перегляд діючих Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, затверджених наказом МОН України від 31.12.2004 № 998 [2], та підготовка нової Концепції. З огляду на потреби сучасного українського суспільства метою розвитку освітньої ланки, що відповідає за підготовку педагогічних кадрів, як зазначається в Концепції, є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потребу бути конкурентоспроможними на ринку праці [2].

У контексті гуманістичної парадигми як методологічного орієнтиру розвитку освіти на сучасному етапі актуалізується необхідність підготовки майбутніх педагогів на засадах культурологічного підходу. Посилення уваги до нарощування культурного потенціалу нації та визначення домінантної ролі освіти в цьому процесі представлено в нормативних освітянських документах. Так, у Національній доктрині розвитку освіти зазначається, що основна її мета полягає в створенні умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України, у вихованні покоління людей, здатних оберігати й примножувати цінності національної культури [4, с. 6].

Не викликає сумнівів, що педагогу, й особливо учителю початкових класів, належить провідна роль у культурному збагаченні підростаючого покоління. А відтак, зреалізувати її зможе лише той фахівець, який володіє високим рівнем особистісної культури, розвиненими естетичними орієнтирами, глибокими знаннями видів мистецтв, зокрема музичного.

Серед різноманітних засобів формування музичної культури студентів чільне місце посідає фольклор. У сучасній педагогічній теорії та практиці використання музичного фольклору та прогресивних народних педагогічних традицій у сфері музичного виховання,

що історично склалися й передаються з покоління в покоління, є надзвичайно актуальним питанням, без розв'язання якого неможливо здійснити всебічний розвиток особистості.

Аналіз педагогічних досліджень дозволив виявити посиленій інтерес вітчизняних дослідників до окремих аспектів заявленої проблеми. Серед них: формування педагогічної майстерності майбутніх учителів (І.Зязюн, І.Ковальова, О.Кошелев, А.Луцюк, Г.Сагач, С.Швидка та ін.); система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів (Н.Дем'яненко, Л.Хомич та ін.); формування творчої особистості вчителя в процесі вузівської професійної підготовки (Т.Волобуєва, Н.Гузій, Н.Кичук, О.Сисоєва, Г.Тарасенко та ін.). Окремий пласт становлять дослідження, присвячені пошуку ефективних шляхів удосконалення музичної культури майбутніх вчителів (Е.Абдулін, М.Антонець, Л.Арчажнікова, М.Гордійчук, Т.Дем'янюк, Г.Падалка, О.Рудницька, Л.Рапацька, С.Стефаник, С.Уланова, І.Чорна, В.Шпак та ін.). Серед них ми виокремлюємо праці, в яких представлено розгляд проблеми виховання молоді на музичних пісенно-обрядових традиціях (О.Аліксічук, Р.Дзвінка та ін.).

Таким чином, означена проблема частково знайшла відображення в психолого-педагогічній літературі. Проте очевидним є брак досліджень, присвячених формуванню професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи засобами музичного фольклору.

Отже, актуальність заявленої проблеми, а також недостатній рівень її досліджуваності зумовили вияв інтересу до неї. **Метою даної статті** є розкриття значення музичного фольклору в професійному становленні майбутніх учителів початкових класів, а також показ можливих шляхів його використання в процесі фахової підготовки педагогів.

Виклад основного матеріалу. Насамперед визначимося зі змістом поняття “фольклор”. У фольклористичній літературі воно трактується як традиційна і сучасна творчість усної традиції [1, с. 5]. Дослідники-фольклористи (С.Грица, М.Дмитренко, А.Іваницький, М.Русин та ін.) зазначають, що у фольклорі акумульовано естетичний, утилітарний, морально-правовий, світоглядний досвід сотень поколінь. Це своєрідний концентрат духовної історії людства від найдавніших часів до сьогодення.

У фольклорі знаходимо першовитоки оригінального світосприймання, самобутнього тлумачення явищ природи і людського життя. У думках, піснях, прислів'ях і приказках, лічилках, скоромовках та інших фольклорних жанрах у високопоетичній та глибоко ліричній формі відображено весь культурно-історичний, мистецький шлях українського народу. А.Іваницький зауважує, що фольклор є не просто культурною пам'яткою минулого, він несе в собі цінності, що далеко виходять за рамки часу. Крім величезної культурно-історичної інформації, яку вони містять, фольклорні твори здатні впливати на свідомість і почуття нашого сучасника [1, с. 5-6].

У дослідженнях фольклористів (В.Барвінський, І.Березовський, В.Бойко, О.Дей, Ю.Ясіновський та ін.) широко розкрито соціальні та класові функції фольклору, закономірності і тенденції його розвитку, виявлено його загальноестетичні особливості та національну специфіку. Зокрема, це – простота, доступність, філософська спрямованість, лаконізм, суцільна правдивість та точність, художня досконалість і неповторність форми.

Музичний фольклор як один із видів фольклору – надзвичайно унікальне і самобутнє явище. Кристалізуючи в собі традиційні художньо-образні уявлення, музичні інтонації яскраво передають особливості національного світовідчуття та світосприймання. За силою впливу на емоційно-чуттєву сферу людини музичний фольклор не має собі рівних. Підкреслюючи педагогічне значення музичного фольклору в становленні особистості, В.Сухомлинський писав, що мелодія і слово рідної пісні – це могутня виховна сила, яка розкриває перед дитиною народні ідеали і надії [3, с. 208]. Прикметно, що посиленою увагою до народної пісні пронизана діяльність таких педагогів, як М.Леонтовича, М.Лисенка, К.Стеценка, В.Шацької тощо.

Учитель, звертаючись до фольклору, повинен мати чітке уявлення про нього як соціальне явище. Щодо цього існує багато поглядів. Фольклорові або надається невластивий статус спеціалізованої форми суспільної свідомості й тим самим він повністю ототожнюється з мистецтвом, або ж навпаки, применшується чи взагалі не береться до уваги його роль і значення як сфери духовного життя. Ми дотримуємось тієї думки, що фольклор – це традиційний народний світогляд, виражений у художній формі, світогляд, що забезпечує людині перебування у злагоді з природним станом речей. У цьому розумінні увага до збереження фольклору як живого явища допомагає зберегти живий етнос.

Для педагога важливо внести у свою майбутню професійну діяльність самий дух фольклору, будуючи процес спілкування з дітьми на принципах, які лежать в основі створення і засвоєння народної творчості. Головні серед них: розкриття творчої індивідуальності кожного, варіантність, єдність руху, слова і наспіву, усний спосіб розучування, свобода дій у ставленні до музичного матеріалу. Лише шляхом практичного засвоєння фольклорного матеріалу в його цілісності, у безпосередньому спілкуванні з ним поступово розкривається унікальна єдність краси і користі, що властиво для світосприймання й побуту народу. При цьому принципово важливо, щоб засвоєння фольклорного матеріалу відбувалося на добровільних засадах, без примусу, незалежно від нахилів і особливостей характеру.

У системі підготовки майбутніх учителів початкових класів знайомство із фольклорними традиціями відбувається в процесі опанування теоретичних курсів, як от “Народознавство”, “Історія музичного мистецтва”, “Теорія музики” тощо, а також виконавських дисциплін. Зокрема, музичний фольклор є предметом вивчення в інструментальних класах. Студенти добирають гармонічний супровід до народних пісень, створюють власні мелодії на народні слова, знайомляться з кращими зразками народної музичної творчості. Під час опанування гри на народних музичних інструментах (сопілці, баяні, скрипці, домрі, окаринах) майбутні педагоги дізнаються про історію їх створення, епоху, в якій виник той чи інший інструмент, вчать індивідуальному музикуванню на них. Вивчення української народної творчості допомагає студентам глибше зрозуміти навколишню дійсність, поповнити свій інформаційний художній фонд, необхідний для майбутньої роботи у загальноосвітній школі, осмислити характерні риси й самотність народної музичної творчості й, разом з тим, сприяє розвитку художньо-естетичних здібностей майбутніх педагогів.

Формуванню музичної культури студентів засобами фольклору сприяє і позааудиторна робота. Так, досить ефективною її формою є музичний лекторій, до програми якого можуть бути включені такі теми, як “Українська народно-пісенна творчість”, “Пісня – душа народу”, “Пісні річного календарного циклу”, “Колискова матері”, “Українські народні думи та історичні пісні”, “А вже весна, а вже красна” тощо. Цінними щодо використання фольклорного матеріалу є також музичні календарно-обрядові свята (Миколая, Калити, Різдвяний вертеп та ін.). Важливо, щоб в організації та проведенні даних форм роботи брали безпосередню участь самі студенти. Це стане своєрідним стимулом до творчих пошуків, сприятиме формуванню в майбутніх педагогів позитивного ставлення до фольклору.

Великі можливості в опануванні народними традиціями мають також оркестри народних інструментів, ансамблі сопілкарів, фольклорні вокальні ансамблі. В процесі такої роботи студенти набувають навичок колективного музикування, розвивають музичні здібності, формують свій творчий потенціал.

Висновки. Таким чином, звернення до національних музичних цінностей у процесі професійної підготовки має надзвичайно велике значення. Кращі твори народного мистецтва по-новому розкриваються у сучасних соціально-моральних умовах. Фольклор у сучасній музиці – це новий погляд на роль музики в суспільстві, на картину її побутування у дитячому та юнацькому середовищі. Це й позиція у подоланні труднощів і протиріч естетико-виховного процесу. Це також і концепція відкриття музичної краси. Використання

фольклору повинно стати провідним принципом музичного виховання студентської молоді. Насичення вузівських програм фольклорним матеріалом допоможе майбутнім педагогам проникнутися народним духом і ще раз довести, що сутність людини, її потреби з часом не змінюються.

Література

1. Іваницький А. І. Український музичний фольклор : підручник для вищих учбових закладів / А. І. Іваницький. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 320 с.
2. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський світний простір (затверджено наказом МОН № 998 від 31.12.2004 р.) // Освіта. – 2005. – 12-19 січ.
3. Крамська С. Г. Педагогічні засади використання пісенно-обрядового фольклору в процесі підготовки вчителя музики : автореферат дис. ... канд. пед. наук. - К., 1998. – 22 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти // Нормативно правове забезпечення освіти : доктрина, закони, концепції. – Ч.1. – Харків : Основа, 2004. – С. 5-24.
5. Сухомлинський В. А. О педагогической культуре // Избр. пед. соч. : в 3-х томах. – М., 1981. – Т. 3. – С. 208.

А.Б. Колодійчук,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник –канд. пед. наук, Л.В.Старовойт

РОЛЬ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Постановка проблеми. Декоративно-ужиткове мистецтво є предметно-духовним світом людини, яке включає в себе численні види художньої практики. Це плетіння і тканиня, розпис і вишивка, різьблення і виточування тощо. Одні види – кераміка, обробка кістки і каменю, плетіння – виникли на зорі людської цивілізації, інші – молоді: мереживо, вироби з бісеру, витинанки з паперу. Їм ледве налічується кілька століть.

Декоративно-ужиткове мистецтво (народна творчість) – це історична основа, на якій розвивалася і розвивається світова художня культура, одна із форм суспільної свідомості і суспільної діяльності, явище соціально зумовлене. Як і інші форми суспільної свідомості, зокрема, філософія, мораль, релігія, народна творчість розвивається під впливом конкретної історичної дійсності. Народна творчість виникла у нелегкому, тривалому процесі колективної трудової діяльності. Пізнання світу, засвоєння дійсності первісною людиною поєднувалося із формуванням її художньо-образного мислення. Праця відіграла величезну роль у походженні мистецтва. Вона дала людині руку, здатну виготовляти знаряддя, а отже, створювати потрібні предмети, надавати їм відповідної форми. Рука ставала все вільнішою і слухнянішою, її вправність шліфувалась і передавалась від покоління до покоління. В процесі трудової діяльності людей розвивались естетичні почуття людини. Її очі вчилися бачити та відчувати красу форм, кольорів і т.ін. Для того, щоб народилось мистецтво, людина повинна була навчитись не тільки вправно працювати інструментами та з їхньою допомогою відображувати побачене, а також навчитись художньо-образно сприймати дійсність. Однак образне мислення – це ще не мистецтво. Воно стає мистецтвом лише тоді, коли матеріалізується в певних доступних людині засобах – у слові, камені, полотні, жести тощо. Художня творчість була водночас пізнанням світу, образним мисленням і практичною дією. Виникнувши внаслідок трудової діяльності, мистецтво, нерозривно пов'язане з життям народу, було тільки народним. Демократизм народного мистецтва як особливого засобу пізнання, відображення та творення дійсності, виховання й групування людей мав важливе значення для майбутнього розвитку художньої культури.

Аналіз попередніх досліджень. Вітчизняні вчені досить довго не знаходили спільних принципів морфології мистецтва. Так, О.Некрасов спочатку поділив народне мистецтво на архітектуру, скульптуру, живопис і лише тоді до скульптури відніс кераміку, вироби з каменю і дерева, меблі, іграшки тощо, до живопису – ткани вироби, вишивку, мереживо та ін.

Сьогодні морфологія декоративно-прикладного мистецтва ґрунтується на різних принципах класифікації: за матеріалами, за технологічними особливостями і рідше за функціональними ознаками. Морфологія видів мистецтва і типологія творів – це своєрідні основи розуміння декоративно-прикладного мистецтва, ключ до сприйняття його засад та природи.

Наукове визначення декоративно-ужиткового мистецтва, як вважають дослідники, полягає у освоєнні прикрашання предметів повсякденного побуту. Першим дослідником декоративно-ужиткового мистецтва вважається А. Мілер, який звернув увагу на орнаменти, як важливу складову прикладного мистецтва. Виникнення такого наукового напрямку в Україні, почалось з II половини 19 століття, цьому напрямку присвячені праці В. Широцького, М. Щербаківського, М. Біляшівського.

Мета статті полягає у розгляді художньо-естетичного потенціалу декоративно-ужиткового мистецтва та його ролі у творчому розвитку дитини.

Виклад основного матеріалу. Декоративно-ужиткове мистецтво дає можливість не лише опанувати певні техніки чи прийоми, а й набути умінь мислити категоріями тієї чи іншої культури, сприймати її очима, оперувати її образами. Адже створюючи матеріальне середовище, дитина вирішує не лише утилітарні задачі, вона виражає у формі та внутрішньому наповненні речей своє світосприйняття. Декоративно-ужиткове мистецтво, як пласт матеріальної культури, через певні технології і способи обробки матеріалів розкриває історію становлення самого народу, його історичний досвід. Воно є ланцюжком, що зв'язує утилітарну діяльність та художнє осмислення місця людини в певному середовищі, відображає особливості поєднання предмета й образу в кожен історичну епоху формування суспільства.

На уроках художньо-естетичного циклу учні опановують різні види і техніки декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема: витинанки, пап'є-маше, петриківський розпис, писанки, декоративні розписи, малюнок на склі, тощо. Вивчаючи техніку, учні вчать стилізувати, аналізувати, продумувати етапи роботи, розвивають уважність та акуратність, адже кожен матеріал потребує і певного трактування образу, форми, що зумовлені способом обробки матеріалу. Вивчення традиційних технік, прийомів та способів обробки матеріалу допомагає його осмисленню, є поштовхом для пошуку свого бачення, розуміння і, розвитку свого „я” у тому чи іншому витворі засобами тієї чи іншої техніки. Для учнів початкової школи це є важливим аспектом розвитку. Розвиток школяра засобами декоративно-ужиткового мистецтва сприяє розвитку математичних здібностей, вмінню запам'ятовувати, обдумувати та аналізувати, що важливо у цілісному навчанні дитини. Створення орнаментальних мотивів, колірної гами, сприяє глибшому розумінню учнями символічно-образної мови мистецтва, вивченню і усвідомленню композиційних закономірностей декоративно-ужиткового мистецтва, а також розвитку творчого мислення, уяви, фантазії. Вивчення і розуміння матеріалу, його властивостей, особливостей його обробки це важлива складова роботи учня, яка допомагає розвивати гармонійну особистість.

Шляхи естетичного виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва безмежно різноманітні. Питання залучення дітей до народного мистецтва в даний час привертає до себе увагу все більше педагогів, художників, дослідників дитячої художньої діяльності. Залучаючи дітей до народного мистецтва, необхідно враховувати наступне:

- а) народне мистецтво – своєрідний каталізатор дитячої образотворчої діяльності;
- б) в народному мистецтві акумулюється традиційний художній досвід поколінь;
- в) твори народного і декоративно-ужиткового мистецтва нарівні з іншими видами мистецтва сприяють формуванню і розвитку художнього смаку, естетичного ідеалу, творчих основ особистості [4].

Принципово важливим є єдність естетичного пізнання і художньої практики учнів на матеріалі народного мистецтва, причому передусім розробляються такі методичні прийоми, які стимулюють творче створення дітьми самостійних композицій, а не копіювання прийомів народного мистецтва. Відбір художніх творів в процесі вивчення народного мистецтва

повинен спиратись на продуману систему методичних прийомів. Декоративна робота повинна містити у собі такі етапи:

- а) емоційне сприймання творів народних майстрів;
- б) пізнання художніх особливостей творів;
- в) пояснення культурно-історичного змісту і цінності витвору;
- г) поглиблене уявлення про художній образ;
- д) співставлення творів народного мистецтва із сучасними творами професійного декоративно-прикладного мистецтва;
- е) художня практика учнів на основі естетичного засвоєння народного мистецтва і дійсності [3].

Висновки. Використання творів декоративно-ужиткового мистецтва впливає на формування творчої особистості, складає певний набір технік, які в практичній діяльності учнів дають очікуваний розвиваючий результат. Адже через декоративно-ужиткове мистецтво ми формуємо не лише творчу, креативну особистість, а й розвиваємо любов до прекрасного, естетичний смак, задатки закладені в дитині з народження. На нашу думку декоративно-ужиткове мистецтво має масштабний вплив на виховання і розвиток дитини. Крім естетики та краси, є можливість сформувати вміння вчитись, досягати поставлених цілей долаючи перешкоди, вміння мислити абстрактно, продумувати власні дії наперед, координувати рухи. Через мистецтво учитель має змогу навчати новому, незвіданому, створює ситуації успіху, закладає підвалини творчості на все майбутнє життя. Тому декоративно-ужиткове мистецтво має великий художньо-естетичний потенціал у розвитку особистості молодших школярів.

Література

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів : Світ, 1993. – 272 с.
2. Бутенко В. Г. Формирование эстетического отношения к искусству. Теоретико-методологические вопросы формирования эстетического отношения к искусству / В. Г. Бутенко. – Т.1. – М., 1991. – 326 с.
3. Гончаров И. Ф. Эстетическое воспитание школьников средствами искусства и действительности / И. Ф. Гончаров. – М. : Педагогика, 1986. – 128 с.
4. Навчання і виховання 6-річних першокласників : зб. статей / упор. К. С. Прищепа. – К. : Рад. школа, 1990. – 255с.
5. Навчання і виховання учнів 1 класу : методичний посібник для вчителів / упор. О. Я. Савченко. – К. : Початкова школа, 2002. – 464 с.
6. Сухомлинский В. А. Избранные произведения : в 4-х т. / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. школа, 1979. –Т. 4. – 1979.– 669 с.

О. В.Компанець,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»,
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник –старший викладач Ю.О. Поплавська

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Постановка проблеми. В останні роки в Україні розробляється принципово новий підхід до проблеми розвитку особистості у площині парадигми гуманізації освіти. Гуманістично-орієнтована освіта веде до розкриття сутності, творчого потенціалу дитини та внутрішнього багатства. Процеси оновлення національної освіти і виховання породжують нові умови розвитку національної культури, зокрема українського музичного фольклору як її джерела. Як важливий засіб набуття й передачі соціального досвіду, народна пісня входить сьогодні у всі сфери навчально-виховної роботи, збагачує особистість дитини емоційно-ціннісним ставленням до народу, до природи, до життя взагалі, викликає потребу в художньо-творчій діяльності. У процесі багатовікової життєвої практики український народ використовував пісню як важливий засіб виховання та формування духовних цінностей у

дитини. Тому важливе місце у теорії і практиці виховання особистості посідає музично-пісенний фольклор українського народу. Безпосередньо впливаючи на почуття і настрої, українська народна пісня відіграє неабияку роль у розвитку національної свідомості особистості, в її ставленні до навколишнього світу. З огляду на надзвичайну виховну цінність зразків пісенного фольклору зростає потреба у формуванні духовної культури дитини як джерела високої духовності окремої особистості.

Аналіз попередніх досліджень. Ідею морально-естетичного виховання на основі народності з використанням української пісні відстоювали видатні педагоги, письменники, прогресивні діячі освіти, культури та мистецтва (Х.Алчевська, Б. Грінченко, М. Драгоманов, О. Духнович, М. Костомаров, І. Котляревський, М. Максимович, Г. Ско-ворода, Л. Українка, І. Франко та ін.) Дослідженню української народної музичної творчості присвячено чимало науково- методичних та хрестоматійних видань, зокрема заслуговують уваги праці Т.Шевченка, І.Огієнка, М.Леонтовича, Ф.Колесси, О.Потебні, які окреслювали величезний виховний потенціал української народної творчості. Високо цінували роль народної творчості у формуванні духовної культури дитини Д. Кабалевський, П. Блонський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський.

Зокрема Д. Кабалевський зазначав: «Прекрасне пробуджує добре. Розбудить у людини ширший інтерес до всього корисного, високого і морального, і ви зможете бути спокійним, що вона завжди збереже людську гідність. У цьому повинна бути мета виховання і навчання. Музика рішуче вторгається в усі сфери виховання і освіти школярів, будучи могутнім і нічим незамінним засобом формування їх духовного світу. Українська народно-пісенна творчість є найтоншим засобом залучення дитини до добра та краси, прищеплення смаку до національної музики, її духовного багатства» [2, 189].

Ідеї щодо виховання дітей на засадах народної педагогіки, українського фольклору представлені у роботах О. Воропая, Г. Довженок, П. Ігнатенка, В. Ликова, Т. Мацейків, Н. Миропольської, В. Поплужного, Ю. Руденка, Н. Сивачук, В. Скуратівського, М. Стельмаховича, Є. Сявакко та ін. Питання про роль української народної пісні в духовному житті українського народу знайшли відображення у наукових здобутках сучасних дослідників: А. Авдієвського, Г. Нудьги, М. Стельмаховича, М. Дмитренка, А. Іваніцького та ін.

Мета статті: визначити роль та значення української народної пісні у формуванні духовної культури особистості дитини, розглянути потенціальні можливості як засобу естетичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Народна пісня є одним із жанрів музичного фольклору, результатом колективної творчості широких народних мас. Вона не тільки узагальнює життєві факти, а й дає їм об'єктивну оцінку, формує певне ставлення до них. Народно-пісенне мистецтво за своїм внутрішнім характером є реалістичним і в цій правдивості закладено його виховну силу. Народну пісню нерідко називають «скарбницею народної мудрості»: глибока сповідь душі, поетичність і чистота образу поєднуються в ній з простотою, дохідливістю і водночас з досконалістю форми, відшліфованої багатьма поколіннями людей. Музично-пісенна спадщина українського народу є високохудожньою за змістом, глибоко емоційною і різнобічною за засобами виразності, вона здатна зачепити за живе, викликати кохання і співпереживання, радість і смуток, гнів і непримиренність. Народну пісню потрібно розглядати не тільки як джерело емоційної насолоди, а й як засіб естетичного і морального виховання, що є показником духовної культури.

Під поняттям «духовна культура» слід розуміти сферу людської діяльності, що охоплює різні сторони духовного життя людини і суспільства. Відомий спеціаліст з естетики М. Коган визначав духовна культура як гімн, усенародно проспіваний в історії усього й усіх. Заради створення цієї духовної музики народи живуть зі століття в століття у роботі і стражданнях, у падіннях і підйомах. Ця музика своєрідна у кожного народу. Відчувши у ній співзвучність своїй душі, людина пізнає свою Батьківщину і росте в неї так, як росте

одиничний голос у спів хору. Духовна культура виникає завдяки тому, що людина не обмежує себе лише чуттєво-зовнішнім досвідом і не відводить йому переважного значення, а визнає основний і керівний духовний досвід, з якого він живе, любить, вірить і оцінює всі речі. [3]

Як стверджує народна педагогіка, народно-пісенна творчість відіграє значну роль у вихованні особистості дитини. Вона розвиває інтерес до музичної народної творчості, художній смак, музичну пам'ять, пробуджує любов до прекрасного. Висока художність і доступність надають народній пісні високого педагогічного значення, адже найкращі зразки допомагають виховувати високі моральні, естетичні та світоглядні якості особистості дитини.

Широке використання музики свого народу в навчанні підвищує у дітей підвищує рівень їх музичного сприймання, яке є більш осмисленим, емоційним, що виявляється у стійкій, постійній увазі дітей до уроку, в намаганні більше дізнатися про творчість різних композиторів, частіше слухати рідну музику [1; 226]. Саме музичне сприймання є тим найдоступнішим видом музичної діяльності, завдяки якому дитина за допомогою вчителів та дорослих пізнає і вчиться цінувати пісню як невичерпне джерело мудрості, вчиться бачити красу рідної землі, вміння ідентифікувати себе з нацією, поважати людей.

В сучасних умовах народна пісня залишається одним із найбільш популярних жанрів музичного мистецтва. В українській пісні відтворюється світогляд народу, його морально-етичні та естетичні цінності, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючих поколінь у дусі високої духовності та моралі. Тому, на нашу думку, українська народна пісня має стати основою музичного матеріалу, що використовується у виховному процесі. З цього приводу В. Сухомлинський зауважував: «Для молоді стало потребою збиратися разом, щоб поспівати. Пісня входила в їхнє духовне життя, надавала яскравого емоційного забарвлення думкам, пробуджувала почуття любові до Батьківщини, до краси навколишнього світу» [7; 180].

У процесі освоєння зразків народної пісні необхідно використовувати всі види музичної діяльності у тісному взаємозв'язку. У репертуар пісень для хорового співу слід добирати якомога більше календарно-обрядових пісень. Такі пісні мають ігровий характер, просту побудову, нескладну методичну лінію, інтонацію, простий метроритм і тому легкодоступні для вивчення. Як правило, їх вивчають у такому порядку: I чверть – обжинкові пісні, II чверть – Пісні про Святого Миколая, Новий рік, колядки, щедрівки, III чверть – веснянки, гаївки, IV чверть – купальські пісні. Відомо, що народне мистецтво побутує в синкретичних формах, де, наприклад, музична інтонація і слово (або музика і рух в танцях, іграх, театралізованих дійствах) зливаються в єдине і нерозривне виразне ціле. Цими обставинами повинна також обумовлюватися методика роботи вчителя музичного мистецтва. Так, наприклад, вивчення календарно-обрядових пісень, повинно включати не тільки освоєння школярами інтонації, метроритму, характеру, форми, але й поглиблене проникнення в літературний текст, в поетичність народної мови, руху, міміки, тонкощів ліній і фарб, звуків і голосів.

Провідне місце в освоєнні дітьми зразків пісенного фольклору посідає вокально-хорова робота. Хоровий спів розглядається одночасно і як засіб виховання духовної культури учнів, і як засіб їх всебічного музичного розвитку. Важливо з перших кроків навчання співу розвивати вокальний слух учнів, що передбачає здатність розрізняти тембр голосу, аналізувати оцінювати як власний спів, так і своїх товаришів. В процесі освоєння вокально-хорових навичок необхідно навчати дітей правильному звукоутворенню, формувати такі уміння: спів легато, стакато, тихе, голосне звучання, швидкий і помірний темп виконання.

Слід пам'ятати, що обираючи пісні, ми повинні орієнтуватися на життєвий досвід дитини та особливості емоційно-психологічного складу. Близькі дитячому сприйманню пісні, здебільшого побудовані на кількох звуках, у цьому розумінні мають велике значення,

оскільки дітям не потрібно тримати у пам'яті розгалужену мелодію і складний текст. Діти охоче виконують ці пісні, отримуючи не тільки емоційне задоволення – у них формується почуття метроритму. Тому завдання вчителя – підібрати такі пісні, які б відповідали віку дитини та їх музичному, загальному та психологічному розвитку.

Серед різноманітних жанрів дитячого пісенного фольклору особливу перевагу слід надавати пісням ліричного змісту. На прикладі ліричних пісень виховується чуйність дитини, розкривається її душа, думки, почуття, переживання, весь її внутрішній світ. В ліричних піснях, як зазначав Ф. Колесса, «й через традиційний шаблон (прийнятну форму) пробивається безпосередність, щирість і простота, а до того ще й ніжність виразу в передаванні настроїв та переживань» [4, 102]. Такі пісні, як “Ой у полі три криниченьки”, “За городом качки пливуть”, “Трицю, Трицю до роботи”, “Ой ти дівчино з горіха зерня” та багато інших вчать добру, правдивості, щиросердності, дають дітям розуміти, що таке честь, совість, справедливість, вірність, порядність.

Вивчаючи народнопісенну творчість, особливо дитячий фольклор, у дітей формуються такі моральні цінності як доброта, чуйність, щирість, гуманність, правдивість, справедливість, милосердя, виховується дисциплінованість, товарицькість, сміливість. Багато дитячих пісень оспівує позитивні й негативні риси характеру людини (“Сорока-ворона”, “Галя-господиня”), взаємодопомогу (“Бім-бом”), охайність й дисциплінованість (“Лисичка”, “Біла квочка”), дружбу й злагоду (“Не сварітеся”, “Пішли діти в поле”), щедрість (“Перепілка”, “Кицька”), милосердя й доброту (“Метеличок”), допомога людям у їхньому житті, побажання щастя й добробуту в колядках та щедрівках.

Висновки. Таким чином, ми можемо стверджувати, що пісня – це невід’ємний та важливий засіб емоційного та духовного розвитку дитини, вона завжди буде невичерпним джерелом у вдосконаленні виховного процесу, у піднесенні мовленнєвої та й взагалі духовної культури дитини. Слугуючи ефективним засобом формування духовної культури особистості дитини, пісні передають моральні, соціальні, світоглядні позиції. Музичне виховання на матеріалі фольклору залишається одним з найпотужніших засобів морально-естетичного виховання, оскільки сила впливу народної музики на дітей випробувана життям і народною педагогікою минулих поколінь.

Література

1. Власенко О.М. Роль музики у формуванні духовності особистості // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково-методичний журнал . – 2008. – №5. – 271 с.
2. Кабалецький Д. Б. Як розповідати дітям про музику – К. , Муз. Україна, 1982. – 230 с.
3. Коган М. Музыка в мире искусств / М. Коган // Советская музыка. – 1987. - №3.
4. Колесса Ф. Українська усна словесність. – Львів: Накладом фонду “Учітеся, брати мої”, 1938. – Ч. 1-4 (22). – С. 102.
5. Нудьга Г. А. Українська пісня в світі. Дослідження / Г.А.Нудьга. – К. : Муз. Україна, 1989. – 535 с.
6. Осипець Р. Українська народна пісня – основа музичного виховання // Мистецтво та освіта. – 2002. – №3. – С. 6-9.
7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори: В 5 т. – Т.3. – К.: Рад.шк., 1977. – С. 180–191.

А.В. Король,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст.викладач Т.В. Коваль

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА МУЗИЧНИХ ПІСЕННО-ОБРЯДОВИХ ТРАДИЦІЯХ ПОДІЛЛЯ

Постановка проблеми. Сьогодні у національній системі освіти пріоритетним є напрям етнокультурного відродження та розвитку як української культури, так і культури представників інших етносів, що проживають на Україні. Цей напрям освітянської роботи у

вузі надає молодому поколінню можливості пізнання вітчизняної музичної культури.

Завдання національного відродження, гуманізації освіти, орієнтації її на духовні цінності висуває нові вимоги до професійної підготовки вчителів предметів художнього циклу. Пріоритетні напрями удосконалення музично-педагогічної освіти передбачають упровадження культурологічних підходів, досягнення естетичної спрямованості викладання дисциплін, розширення музичного досвіду студентів. Сприяти духовному відродженню нації, нарощуванню культурного потенціалу суспільства зможе лише той учитель, який сам має високий рівень особистої культури, розвинені орієнтири естетичної оцінки, глибокі знання з музичного мистецтва.

Головна мета педагогіки, яка визначена в Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI ст.") - це виховання всебічно розвиненої особистості. Також у програмі підкреслено "... невіддільності освіти від національного ґрунту". Відтак актуальною стає проблема підготовки музично-педагогічних кадрів на основі національної художньої культури [4].

Аналіз попередніх досліджень. Наголошуючи на важливості формування почуття національного в людині, К.Д. Ушинський писав: "Є лише одна загальна для всіх природжена схильність, на яку завжди може розраховувати виховання: це те, що ми зevamo народність. Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до Батьківщини, і ця любов дає вихованню ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з її поганими природними, особистими, сімейними і родовими нахилами. Звертаючись до народності, виховання завжди знайде відповідь і допомогу в живому і сильному почутті людини, яке впливає багато сильніше за переконання, сприйняття тільки розумом або за звичку вкорінену страхом переконань. У лиходія в якого погасли всі благородні людські почуття, може ще дошукатися іскра любові до батьківщини: поля батьківщини, її мова, її перекази із життя ніколи не втрачають незбагненої влади над серцем людини. Є приклади ненависті до батьківщини, але скільки любові буває іноді в цій ненависті" [6, ст. 250].

Не стояли осторонь розвитку національної самосвідомості і такі видатні педагоги як В.О. Сухомлинський, С. Русова, Б. Грінченко, Т. Лубенець. Вони вважали, що пріоритетним напрямком розвитку сучасної педагогічної історії і практики має стати утвердження і розвиток національної системи виховання як провідного чинника культурно-національного відродження. Правильно організоване національне виховання формує повноцінну особистість, суверенну індивідуальність, яка цінує свою громадянську, національну і особисту гідність, совість і честь. Формування національного типу особистості забезпечує духовну єдність поколінь, створення виховного ідеалу, гармонійної і всебічно розвиненої людини - українця з багатогранними знаннями, глибокою національною самосвідомістю, високими інтелектуально-творчими, духовними і естетичними якостями, патріотичними почуттями та працьовитістю.

Метою статті є висвітлення аспектів формування національної самосвідомості майбутніх учителів на матеріалах пісенно-обрядових традицій Поділля.

Виклад основного матеріалу. Формування національної самосвідомості у майбутніх учителів початкових класів передбачає: виховання любові до рідної землі, до свого народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури, патріотизму), що сприяє утвердженню національної гідності, залучення студентів до практичних справ розбудови державності, формування почуття гідності і гордості за свою Батьківщину.

У розвитку національної свідомості майбутніх учителів початкових класів О. Вишневський виділяє щонайменше три етапи, які накладають на цю свідомість помітний відбиток, збагачують її зміст: етнічне самоусвідомлення, національно-політичне самоусвідомлення, громадсько-державне самоусвідомлення [2].

Великі можливості для формування національної самосвідомості закладені в неписаних законах лицарської честі, що передбачають: виховання любові до батьків, до

рідної мови, рівність у коханні, дружбі, побратимстві; готовність захищати слабких, піклуватися про молодших, зокрема дітей; шляхетне ставлення до дівчини, жінки, бабусі; непохитну вірність ідеям, принципам народної моралі та духовності; відстоювання свободи і незалежності особистості, народу, держави; турботу про розвиток народних традицій, звичаїв, обрядів; бережливе ставлення до рідної природи, землі; цілеспрямований розвиток власних фізичних і духовних сил, волі, можливостей свого організму, вміння завжди і всюди чинити благородно, виявляти інші чесноти.

В наш час за умов відродження національної культури, проблема формування національної самосвідомості набуває надзвичайного значення. Тому кожен викладач педагогічних вузів має глибоко оволодіти теорією, методологією та методикою виховання у студентів, майбутніх учителів початкових класів, національної самосвідомості, систематично та цілеспрямовано виробляти у студентів свідоме ставлення до матеріальних та духовних цінностей рідного народу, музично-етнографічних традицій рідного краю, вміння творчо використовувати кращі здобутки культури цивілізованих держав. Учитель, який має сформовану національну самосвідомість, глибоко усвідомлює самого себе, свої знання, ідеали та переконання, погляди, свій статус і роль у соціальному етнічно-культурному середовищі.

Процес демократизації та національного відродження викликали значні зміни в житті українського народу, оновлення усіх сфер його діяльності, поглиблюючи тим самим комплекс вимог до культурологічної та професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, до передумови успішного забезпечення процесів навчання і виховання підрастаючого покоління.

Духовні потреби сучасної людини знаходять вияв у поступовому зростанні її інтересу до фольклорної спадщини, яка нині відкривається новими гранями, а також у зверненні до неї як невичерпної духовної скарбниці, котра живила багато поколінь наших предків, але останніми десятиліттями була майже забута.

Серед основних засад фахової музичної підготовки студентів свого суттєвого значення набуває оволодіння обрядовою спадщиною українського народу. Використання пісенно-обрядових жанрів забезпечуватиме успішне втілення в життя української національної ідеї, сприятиме формуванню національної свідомості студентів, допоможе їм засвоїти загальнолюдські цінності. Через відчуття багатств звукової палітри мистецтва свого народу виховуються особистісні риси майбутнього педагога (чутливість і розум, емоційність і інтелект), що, в свою чергу, вдосконалює його фаховий рівень. Він є вираженням внутрішньої сутності української культури, її унікальної самобутності, а його елементи передають своєрідність досвіду попередніх і сучасних поколінь у межах однієї соціально-етнічної спільності.

Особливу увагу слід приділяти вихованню молоді на традиціях того регіону, де вони проживають, що дасть можливість глибше пізнати красу і велич культури наших предків.

Співочий народ Поділля привертав увагу багатьох збирачів народної творчості. З його художніх скарбниць робили фольклорні записи польські поети "української школи" С. Гоцинський, Т. Падура, П. Семенський. Народні пісні та інші жанри фольклору збирали А. Димінський, П. Чубинський, С. Руданський, М. Коцюбинський. Народні мелодії записували П. Ніщинський, М. Лисенко, М. Леонтович. Життєвість і силу народнопісенних традицій на Вінниччині стверджують численні записи фольклорних творів, зроблених у різних місцевостях області сучасними збирачами: Г.Т. Танцюрою, М.А. Руденко, Н.А. Присяжнюк. Велика кількість мелодій з однієї місцевості дає можливість виразно відчувати творчий рух, творчі зв'язки та взаємовпливи в українській пісенній творчості, служить цінним матеріалом не тільки для практики різних творчих і музичних колективів, а й для теоретичного осмислення локальних особливостей народнопісенної мелодики.

Залучення молоді до фольклорно-пошукової роботи дасть можливість відшукати нові зразки фольклорної спадщини тієї місцевості, де вони проживають.

Велику зацікавленість та не абиякий інтерес викликають обряд "Весілля", записаний Г. Танцюрою в селі Зятківцях, що на Вінниччині, обряди "Калита", "Свято на Івана Купала", "Заклики весни", колядування та щедрування. Важливо, що за основу береться пісенний матеріал саме Поділля. Наприклад, колядка "Йшли молодці до церквиці", щедрівка "Щедрий будь, пан-господар", купальські пісні: "Де ти, Купайло, ночувало", "Ой на горі вогонь горить", "Ой під мостом риба з хвостом".

Широкий спектр застосування мають сюжетні подільські пісні: "Я в середу родилася", "Як була я кумою", "Була жінка мужика", де за допомогою жестів і пантоміми ілюструється дія.

З особливою проникливістю, почуттям виконуються пісні про кохання і важку жіночу долю: "Багач, мамцю, багач, мамцю", "Горішина, черемшина", "Під білою березою" та багато інших.

Також відомі подільські танці, які за своєю структурою дуже легкі й цікаві, тому не потребують спеціальної хореографічної підготовки. Це "Полька Тетяна", "Сокілецька верхівка", вальси "Берізка", сюжетні танці "Журавель", "Метелик", які використовуються у різноманітних обрядах.

У процесі багаторазового відтворення у "живому" виконанні народні пісні вдосконалюються, видозмінюються, тобто стають продуктом колективної творчості. У зв'язку з цим часто виникають різні місцеві варіанти одних і тих же творів, які внаслідок тривалого художнього шліфування сягають високого художнього рівня і є зразком мистецтва, що існує віками і зберігає силу емоційного впливу. Пісенно-обрядовий фольклор є цінним джерелом пізнання історії кожного народу.

Висновки. Вплив народно-пісенної спадщини на інтелектуальний та емоційний стан людської свідомості відкриває широкі можливості для формування у майбутніх учителів початкових класів відчуття цінностей навколишнього світу та особистісного ставлення до них. Тобто, за допомогою народної музики можливе відродження і розвиток національної культури, формування національної самосвідомості, забезпечення функціонування культурних традицій у сучасній цивілізаційній культурі, збереження етнічної специфіки регіонів, успадкування музичних традицій свого регіону, естетичне виховання національно орієнтованої студентської молоді, якій належить передати пісенне джерело свого народу наступним поколінням, що сприятиме всебічному розвитку і залученню їх до духовних і культурних цінностей народу.

Література

1. Аліксічук О.С. Морально-естетичне виховання молодших школярів засобами української народної музики: Автореферат дис. канд. лед. наук. -К., 2002.
2. Вишневський О. Сучасне українське виховання (Педагогічні нариси). - Львів, 1996.
3. Дзвінка Р.І. Естетичне виховання студентів пед. засобами українського музичного фольклору: Автореферат дис. канд. пед. наук. - К., 1995.
4. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI ст."). - К, 1994.
5. Дей І. Сторінки з історії української фольклористики. -К.: "Наукова думка", 1925.
6. Ушинський К. Д. Рідне слово / К. Д. Ушинський // Васюк О. В. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки / О. Васюк, І. В. Сопівник. – К., 2010. – С. 256-263.

Ю.Ю. Косяк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник –доцент М.В.Вацьо

МУЗИЧНО- ТВОРЧЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ЯК ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Сьогодні головна мета сучасної музичної педагогіки – формування музичної культури школярів як невід'ємної частини духовної культури

особистості. Музична культура складається з морально - естетичних почуттів та переконань, знань, умінь та навичок, без яких є неможливим засвоєння творів музичного мистецтва (сприйняття, виконання), розвиток творчих здібностей, які визначаються завдяки музичній діяльності.

Формування музичної культури учнів засобами мистецтва, зокрема, на уроках музичного мистецтва, було і залишається однією з актуальних проблем естетичного виховання.

Аналіз стану дослідження проблеми засвідчує різноманітність і неузгодженість підходів до визначення сутності музично-творчого виховання школяра. Так, лише протягом останніх десятиріч зміст цієї категорії складали: система музичних знань, умінь і навичок; емоційне, свідоме та дієво-практичне ставлення до музики; музичний досвід, музична грамотність і музично-творчий розвиток; музичні розвиненість і освіченість тощо.

Проблеми формування музичної культури дітей у системі загальної музичної освіти зазвичай висвітлюються фрагментарно, торкаючись лише окремих складових музично-культурного феномену.

Аналіз попередніх досліджень. Вагомим пріоритетом сучасної освіти є проблема розкриття творчого потенціалу людини. Всебічний і гармонійний розвиток людини - це головна мета виховання.

Вітчизняними та зарубіжними психологами, серед яких можна назвати таких як Г.С. Костюка, З. І. Калмикову, В. А. Роменця, Я. А. Пономарьова, В. О. Моляко, В.М. Дружиніну, О. І. Кульчицьку, Т. М. Титаренко, В.В. Клименко вивчалось та продовжує цікавити питання розвитку творчої особистості. Вагомий внесок у розуміння творчої природи особистості зробили зарубіжні психологи. Серед них такі видатні вчені як З.Фрейд, К. Юнг, Є.Фромм, Т. Рібо, А. Маслоу, Д.Дьюї, Р. Стернберг, Дж. Гілфорд, Е.де Боно та ін.

У сучасних навчальних програмах з мистецької підготовки (колектив авторів під кер. О.Ростовського; автор О.Лобова), музичного мистецтва (кер. Б.Фільц) та мистецтва (кер. Л.Масол) простежується ідея формування музичної культури школяра: від прямої постановки такої мети – до опосередкованої спрямованості, щодо розвитку певних музично-культурних якостей дитини.

Заслуговують на увагу розроблені концепції реформування мистецької освіти та музичного виховання в Україні (Т. Гризоглазова, І. Зязюн, Л. Коваль, Г. Масол, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Семашко, Т. Танько, Г. Шевченко, В. Шультіна, О. Щолокова та інші); питання історичного розвитку музично-естетичного виховання: еволюції форм і методів навчання музики (Л. Коваль, Л. Масол, О. Михайличенко, В. Орлов, О. Ростовський, Г. Падалка, О. Рудницька та інші); питання розвитку естетичної культури засобами мистецтва, розвитку художньої свідомості, естетичного почуття, формування художнього смаку (О. Буров, В. Медушевський, А. Мелік-Пашаєв, Н. Миропольська, Б. Неменський, Г. Шевченко, Б. Юсов та інші).

У розвитку теорії і практики музично-естетичного виховання значним внеском стали наукові праці В. Крутоуса, М. Киященко, М. Лейзерова, Б. Лихачова, В. Мартинова, В. Михальова, О. Олексюк, Р. Семашко, Л. Смирнової, Т. Танько, Г. Шевченко та інших.

Мета статті. Полягає в розкритті структури та змісту системи музично-естетичного виховання дітей, напрямів виховного компоненту музичної культури молодшого школяра, особистісного духовного збагачення дитини в процесі музичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Зі сферою музичної освіти пов'язана категорія музичної культури, що трактується як сукупність культурно-цивілізаційних надбань людства та інтегрована особистісна характеристика.

«Змістовий діапазон особистісної музичної культури пов'язувався з накопиченням музичних знань і розвитком здібностей, «балансував» між поняттями «музична грамотність» і «музична діяльність» (Д.Кабалевський), характеризувався мірою засвоєння учнем цінності музичного мистецтва (Е.Абдулін) тощо. Серед складових музичної культури найчастіше

згадуються окремі елементи мотиваційного (музичні інтереси та потреби), когнітивного (знання), діяльнісного (уміння та навички), розвивального (музичні здібності та інші якості дитини) напрямів. Інколи структурні межі музичної культури розширюються до рівнів творчої, естетичної, емоційної, комунікативної, моральної, духовної сфер» – зазначає дослідник О. В. Лобова [2, с. 211]

Музична культура школяра розглядається як: органічна та необхідна частина художньої та – ширше – духовної культури особистості; мета загальної музичної освіти, яка стосується не тільки обраних школярів, а кожної дитини незалежно від рівня її музичної обдарованості; складне інтегративне особистісне утворення, що виникає як поєднання музичних освіченості-розвиненості-вихованості та є необхідною складовою різнобічного розвитку та гармонійного виховання дитини.

Значні виховні можливості музики реалізуються в навчальному процесі за умови, коли вчитель зацікавлює дітей, активізує емоційну чутливість і образне мислення при сприйманні музики під час слухання, чи її виконання.

На сучасному етапі проблема формування культури постає визначальним завданням загальноосвітньої школи. Згідно з сучасними підходами природно зростає проблема в розвивальній, культуро - творчій освіті, вихованні особистості засобами мистецтва.

Реалізація таких завдань забезпечуватиме єдність музичного навчання, виховання та розвиток школярів в умовах загальноосвітньої школи.

Музичне виховання - як важлива складова естетичного виховання відіграє особливу роль у всебічному розвитку особистості дитини. Ця роль визначається специфікою музики як виду мистецтва, з одного боку, та специфікою дитячого віку - з іншого. Сучасна музична педагогіка успадкувала та творчо розвинула на новій соціально-естетичній основі реалістичні традиції української музичної культури, притаманний їй високий рівень вимог.

Вагомим пріоритетом сучасної освіти є проблема розкриття творчого потенціалу людини. Всебічний і гармонійний розвиток людини- це головна мета виховання.

Вітчизняних та західних психологів, серед яких можна назвати таких як Г.С. Костюка, З. І. Калмикову, В. А. Роменця, Я. А. Пономарьова, В. О. Моляко, В.М. Дружиніна, О. І. Кульчицьку, Т. М. Титаренко, В.В. Клименко вивчалось та продовжує цікавити питання розвитку творчої особистості. Вагомий внесок у розуміння творчої природи особистості зробили західні психологи. такі видатні вчені як З.Фрейд, К. Юнг, Є.Фромм, Т. Рібо, А. Маслоу, Д.Дьюї, Р. Стернберг, Дж. Гілфорд, Е.де Боно та ін.

Серед важливих ознак, що стосуються творчої особистості, психологи виділяють: незалежне мислення; свіжість та цілісність сприйняття; інтуїція. Що стосується особистісного аспекту, то виділяють такі ознаки: оригінальність, ініціативність, безпосередність, чесність, працездатність, ентузіазм, висока самооцінка.

Творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення.

Для творчої діяльності характерним є наявність певного задуму, а саме: змінити методи, прийоми у тій чи іншій галузі, створити нове знаряддя, сконструювати нову машину, здійснити певний науковий експеримент, написати художній твір, створити музичну п'єсу, намалювати картину тощо.

Для здійснення творчого задуму потрібна попередня підготовча робота, яка полягає в обміркуванні його змісту, з'ясуванні деталей, шляхів реалізації та збиранні потрібних матеріалів. Підготовчий період може бути довготривалим.

Одним із найважливіших моментів, який потрібно враховувати при організації навчання, спрямованого на розвиток творчих здібностей школярів, є проблема створення креативного навчально-розвиваючого середовища. Воно характеризується, насамперед, сприятливим психологічним кліматом спілкування вчителів і учнів, який забезпечує атмосферу взаємної пошани, дружелюбності, делікатності, створює комфорт і умови для творчої роботи, розкриває потенційні можливості кожної особистості. До засобів впливу на

психологічний клімат належать: демонстрація доброзичливості педагога до своїх вихованців, знаки уваги, інтер'єр класної кімнати, різноманітні форми роботи, зокрема й нестандартні, як на уроках, так і в позаурочний час, мовні, мімічні, мнемонічні засоби тощо.

У сучасній психології та педагогіці проблема творчих здібностей займає важливе місце, як проблема розвитку особистості (Л. С. Виготський, О. М. Леонт'єв, Я. А. Пономар'єв, С. Л. Рубінштейн, В. Н. Дунчев, В. Н. Козленко, Л. Б. Єрмолаєва - Томіна, О. В. Морозов, Д. Б. Богоявленська, Р. Арнхейм, Дж. Гілфорд, Е. П. Торренс, Д. Тейлор, Дж. Рензулі, С. Мідник, Дж. Фельдхьюзен, Р. Стернберг, Г. Айзенк, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.). Творчі здібності розглядаються як творчий продукт (Р. Арнхейм, Д. Тейлор, Р. Стернберг), як окрема здібність (Дж. Гілфорд, Г. Айзенк, Д. Б. Богоявленська, Е. П. Торренс), як особистісна риса (А. Маслоу, В. М. Дружинін), як творчий процес (Д. Фельдман).

Науковці, які створили теорію розвиваючого навчання виділяють наступні умови, які сприяють створенню на уроці творчої атмосфери: вчитель повинен навчитись демонструвати дітям живе мислення. Він повинен виступати не як носій деякої готової інформації, а як людина, яка знає, яким чином виникають знання; знання на уроках не повинні бути лише репродуктивними, вони формулюються шляхом колективних роздумів на основі наявних знань і фактів із минулого досвіду дітей; основною метою уроку є не пошук і розв'язання певної кількості навчальних завдань, а створення таких педагогічних ситуацій, під час розв'язання яких у дітей повинна виникнути ідея, постійно працює дитяча інтуїція, здогадка, творча уява тощо. Як елемент естетичного виховання, музичне виховання передбачає цілеспрямований і систематичний розвиток музичних здібностей дітей, формування емоційної чутливості, здатності розуміти і глибоко переживати художні образи мистецтва.

Музичне виховання спрямовано на формування загальної музичної культури особистості. Його найважливіша мета полягає в підвищенні мистецького розвитку дітей різного віку, у вихованні молодого покоління в руслі національно-культурного розвитку України. Музичне виховання здійснюється на засадах гуманізму, здобутках рідної та світової культури в душі поваги до інших народів.

На думку науковця Олексюк: «Виховання визначають як соціально спрямований, регульований процес формування та розвитку особистості відповідно до суспільних ідеалів. Музичне виховання - це спеціально організований процес, що передбачає формування особистісних якостей учня та розвиток його здібностей засобами музичного мистецтва.» [4, с. 65]

Музичне виховання дітей є найважливішим процесом у побудові музичної культури суспільства, а також суттєвим елементом естетичного і загальнокультурного зростання людства. Саме в дитинстві закладаються ті форми сприйняття дійсності, ті риси характеру особистості, які в майбутньому стануть підґрунтям культури, зокрема музичної.

Ось, що зазначила О. В. Лобова про музичну вихованість, що є компонентом музичної культури учня: «...музична освіта покликана не лише навчати, а й формувати особистість, цілеспрямовано впливаючи на становлення її духовних рис через могутній виховний потенціал мистецтва. В умовах поглиблення кризи духовних цінностей суспільства уроки мистецтва мають розглядатися як джерело моральності, шлях до естетичного розуміння життя, засіб прилучення дитини до культурних надбань світу, розвитку її особистісної гармонії» [3, с. 206]

У сучасній педагогіці виховання розглядається багатозначно: як суспільне явище, діяльність, процес, цінність, система, вплив, взаємодія тощо. Зміст виховання розглядається фахівцями в єдності розумового, трудового, фізичного, морального, естетичного, правового, екологічного та інших напрямів (Ю. Бабанський, М. Болдирев, І. Мар'єнко, Г. Щукіна), а також цінності і якості особистості, що розвиваються та виявляються в її ставленні до природи, культури, праці, людей, суспільства, держави, власного «Я» (І.Бех, Б.Бітінас, О.Кононко, В.Петровський).

«Підтримуючи ідею нерозривного взаємозв'язку процесів навчання та виховання в становленні людини, О. Рудницька диференціювала ці категорії за змістом особистісних рис, що в них розвиваються. У процесі навчання, зазначає дослідниця, превалює розвиток розумових якостей (логічність і гнучкість мислення, пам'ять, допитливість, ерудиція та ін.), а у процесі виховання - якостей, пов'язаних зі сферою почуттів: трудових, моральних, естетичних, художніх, фізичних. Наголошується, що всі ці якості становлять елементи єдиного духовного світу людини» – зазначає О. В. Лобова [3, с. 237].

Для реалізації виховних функцій сучасної початкової школи уроки музичного мистецтва посідають особливе місце серед усіх навчальних предметів. Вже багато поколінь педагогів традиційно ототожнюють музичну освіту з музичним або музично-естетичним вихованням. Це свідчить про невід'ємність виховної складової від процесу навчання музики. Під останнім у сучасній методиці маємо на увазі «процес духовно-естетичного збагачення особистості шляхом залучення до цінностей музичного мистецтва у соціокультурному просторі» [3, с. 238]

Вагомим свідченням ролі музики в становленні особистості є широкий діапазон виховних завдань, передбачених освітніми стандартами й програмами з музики та музичного мистецтва:

- залучення до музики як емоційного, морально-естетичного феномену, оволодіння культурою стосунків, закарбованою в творах мистецтва, що розкривають духовний досвід поколінь (О.Критська, Г.Сергеева);
- формування універсальних (духовних, моральних, громадянських, естетичних) якостей творчої особистості (О.Ростовський, Л.Хлебникова, Р.Марченко);
- формування гуманістичних ціннісних орієнтацій на засадах духовного, морально-етичного, естетичного, національного, громадянського, трудового, екологічного, фізичного виховання школярів засобами музичного, а також елементами літературного, живописного, хореографічного та інших мистецтв (О.Лобова);
- формування культури почуттів, збагачення емоційно-естетичного досвіду, розвиток універсальних якостей творчої особистості (Б.Фільц та ін.);
- виховування потреби в духовному самовдосконаленні (Л.Масол та ін.) тощо.

Існують напрями виховного компоненту музичної культури молодшого школяра, особистісного збагачення дитини в процесі музичної освіти [1, с. 13].

Перший – найбільш цілеспрямований і «вузкий» за змістом – стосується, насамперед, власне музичної вихованості. Під цим мається на увазі виховання любові до музики й опанування дитиною культури (етики й естетики) спілкування з нею в різних видах урочної та позакласної музично-естетичної діяльності (слуханні, виконавстві, творенні музики, пізнавальній практиці в галузі музичного мистецтва), а також формування потреби в музичному самовдосконаленні.

Другий виховний напрям музичної освіти передбачає загальнокультурне виховання школярів і стосується більш широкої сфери безпосереднього чи опосередкованого формування досвіду спілкування з кращими зразками національної та загальнолюдської культури, різними видами мистецтва, виховання спроможності реалізовувати власну загальнокультурну або культурну компетентність у різних сферах життєдіяльності.

«Художньо-естетичне виховання школяра є завданням, що має пронизувати процес музичної освіти на всіх її етапах, починаючи з перших кроків дитини в світі звуків. Музика вчить бачити красу в звичайному та буденному, тонко відчувати та відкривати для себе життя в розмаїтті та різноманітності його проявів. Невипадково цей аспект знайшов досить ґрунтовне відображення в педагогічній спадщині та сучасних дослідженнях» – зазначає . В. Лобова [3, с. 238]. Е. Абдулін, Д. Кабалевський, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Щолокова визнать дієвість морального виховання особистості засобами музики.

Висновки. Таким чином, естетичне виховання розглядається дослідниками як один із найважливіших напрямів виховної діяльності. У музично-естетичному вихованні неможливо

відділити навчання і виховання. Естетичне і художнє виховання тісно взаємодіють, їх розподіл нехтує змістом естетичного і художнього і, таким чином, знижує й ефект навчання.

Література

1. Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації у 2-х частинах. Частина 1./ Я. С. Кушка - Вінниця: НОВА КНИГА. 2007. - 216 с.
2. Лобова О.В. Музична вихованість як складова музичної культури молодшого школяра / О.В.Лобова // Матеріали наукової конференції за підсумками науково-дослідної і науково-методичної роботи кафедр Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка у 2010 р. – Суми : Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2011. – С. 211-212.
3. Лобова О.В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика / О. Лобова. - Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. - 516 с.
4. Олексюк О.М. Музична педагогіка: Навчальний посібник. / О. М. Олексюк - К.: КНУКіМ, 2006. -188 с.

В.В.Кравчук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник - канд. пед. наук, доцент Е.Б. Брилін

МЕТОДИЧНІ НАПРЯМКИ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СЛУХУ МОЛОДШИХ

Постановка проблеми. У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті наголошується, що одним із пріоритетних напрямів реформування освіти визначається виховання всебічно розвиненої, творчої особистості, становлення її творчого потенціалу, розвиток національної свідомості культурної спадщини народу. Досягненню цих завдань сприятиме орієнтація освіти на особистість школяра, формування його творчих нахилів, здібностей, умінь і навичок. Вокальна музика для дітей є тим своєрідним матеріалом, який поєднує конкретність і узагальненість, залучення дитини до спілкування з мистецтвом, до творчості, якій сприяє розвитку мислення з урахуванням життєвого і художнього досвіду. Завдяки співу дитина входить у світ художньої культури, що виступає засобом формування її духовності. Хоровий спів - один із видів колективної художньої творчої виконавської діяльності, який сприяє формуванню співочих навичок молодших школярів, їх загального та музичного розвитку. Дитячий вік є найбільш сприятливим періодом для розвитку співочого голосу і складовою гармонійного розвитку в особистості.

Мета статті полягає у визначенні педагогічних умов розвитку музичного слуху молодших школярів в процесі вокально-хорової діяльності, розучування пісні; поєднання пояснень з показом; зорові уявлення під час співу; формування художньої самооцінки; художня виразність - головне завдання співу.

Значення хорового співу різноманітне, сприяє розвитку не лише музичних здібностей молодших школярів, а мислення, мовлення, розширенню словникового запасу. Хоровий спів, викликаючи в молодших школярів яскраві емоції, впливає на естетичні почуття. Закріплені, автоматизовані прийоми і способи вокально-хорової діяльності, що є складовими моментами в усвідомленій музичній творчості.

Виклад основного матеріалу. Саме історія розвитку вокального виконавства та педагогіки свідчить, що протягом значного періоду дослідники з'ясовувати принципи виховання співака, здійснювати практичну апробацію, удосконалення організації вокально-педагогічного процесу (В.Антонюк, Н.Гребенюк, Т.Мадишева, О.Стахович та інші).

Разом з тим, найменш дослідженою залишається проблема вокального виховання дітей молодшого шкільного віку в системі спеціальної музичної освіти. У музично-

педагогічній практиці має місце досить ґрунтовна підготовка молодших школярів до вокально-хорового співу, однак педагогічна теорія вокального співу категорії дітей залишається освітлено недостатньо. Результати досліджень, проведених науковцями свідчать, що співацькі навички забезпечуються відповідністю реального звучання і внутрішніх музично-слухових уявлень учнів. Внутрішні музично-слухові уявлення створюють готовність до певних дій, що відповідають художнім музичним завданням. Вокальними навичками є співацька установка, дихання, звукоутворення і звуковедення, дикція й чистота інтонування. Співацька установка, створює сприятливі умови для виразного співу, забезпечує зручне положення корпусу, голови для правильного звуковедення дихання звукоутворення. Все це дисциплінує дітей і є першою організуючою ланкою художнього колективного співу.

Саме яскравий поетичний текст вокальної музики, образність, чіткість форми, елементи зображальності та суто дитячої інтонаційності роблять вокальні твори для дітей благодатним матеріалом для формування вмінь удосконалювати співацький голос. Крім того, введення в зміст початкової музичної освіти вправ для розвитку голосового апарату школярів стає плідною основою не тільки у набутті ними музично-слухового досвіду, але й художньо-інтонаційних та загально-музичних вмінь і навичок виконавської майстерності.

Розвиток творчих здібностей учнів у процесі хорового співу включає ряд етапів

І виховання дитячого голосу. Діапазон, у якому найбільше добре звучить голос першокласників, невеликий, тому матеріал для співу на перших заняттях, використовується нескладний, з обмеженням діапазону, а саме яскравий музичний матеріал вокальні мініатюри. Поступово діапазон пісенних мініатюр розширюється, і включаються пісні, побудовані на звуках тонічного У кожній пісні першокласники освоюють звуковисотний рух мелодії за допомогою рухових прийомів, що сприяють координації слуху і голосу, точному відтворенню звуків.

У дітей другого класу більш природньо звучить голос у більш розширеному діапазоні, однак на заняттях варто намагатися досягти ненапруженого, легкого і світлого звучання. До кінця навчання середина співочого діапазону школярів зміцнюється й удосконалюється, відтінки звуку стають тембрально в залежності від індивідуального характеру тембра голосу. Тембральна сила голосу молодших школярів не має широкої амплітуди і типовим є використання помірних динамічних відтінків. При цьому основною вимогою розвитку насиченого звучання є використання середніх звуків діапазону. Використання середніх звуків діапазону сприяє розвитку голосів.

У молодших школярів поступово відбувається установлення характерних якостей співочого голосу, які постійно знаходяться в центрі уваги і контролю вчителя. З цією метою застосовуються відповідні способи та методи розвитку співочого дихання, артикуляції, дикції, звукоутворення, сольного та вокаль-хорового співу.

Розрізняється два види співочого дихання: верхньореберне (ключичне); нижньореберне (діафрагматичне). Данна класифікація є умовною, оскільки в співі завжди присутній змішаний вид дихання. Не слід допускати форсування звуку, що зумовлюється занадто великою кількістю повітря. Правильність співочого дихання залежить від правильності вдихання, яке мусить бути глибоким, швидким і безшумним. Найкращим способом розвитку співочого дихання є спів пісень, мелодій без слів, вправ. Удосконалення навичок співочого дихання здійснюється в процесі розучування поспівок, які сприяють навчання правильної співочої постави, правильного співочого дихання між фразами.

У формуванні правильного виразного співу особлива роль належить таким вокальним умінням як артикуляція і дикція. Основою співу є голосні звуки, на яких проявляються вокальні якості голосу. Від правильного утворення голосних проявляється краса тембру, сила звуку, технічні уміння, у дітей молодшого шкільного віку. Учні повинні прагнути

тримати високу позицію на всіх звуках співочого діапазону і для цього використовуються поспівки та вправи на голосні у, ю, а о і.

Отже, співацьке звукоутворення і звуковедення багато в чому залежить від співацької установки й дихання, тому сформованість вокальних навичок потребує роботи над звукоутворенням для успішних результатів. Одним із головних завдань вокального виховання є чіткість вимови голосних і приголосних звуків, від чого залежить дзвінкість й властивості співацького голосу, хорового звучання в цілому виконання звуків з високою чіткістю і співацької інтонації. Хороший стрій хору залежить від того, якою мірою розвинений музичний слух учнів, від їхньої уваги та вміння володіти своїм голосом, тобто співацькими навичками.

Непересічне значення для правильного художньо-естетичного співу мають: ансамбль і стрій. Ансамбль спільне і злагоджене виконання твору досягається удосконалення усіх його складових: інтонаційної злагодженості, єдності манери звучання, ритмічним, темповим, агонічним злиттям, а також динамічною єдністю, синхронністю звучання окремих його частинах (куплетах, фразах) та цілого твору.

Ансамбль, проявляється суцільністю, урівноваженістю, узгодженістю голосів.

Складність формування співацьких навичок полягає у тому, щоб молодші школярі навчилися аналізувати навчальні завдання, бачити зв'язок між окремими навичками, що формуються в комплексі, і перенести досягненні результати з вивченого завдання на нові форми художньої вокальної виконавської діяльності.

Висновки. Через хорову діяльність відбувається прилучення дитини до музичного мистецтва та культури. Колективний спів - це прекрасне психологічне, моральне і естетичне середовище для формування кращих людських якостей. Різні змістовне наповнення мають вправи, виконання яких поряд з практичними вокально-інтонаційними завданнями застосовуються ігрові ситуації для продуктивного опанування навчального матеріалу. До них відносяться: вправи з різноманітною вокальною інтонаційною виразністю; римовані і віршові вокальні вправи; загадки про слова, звуки, спів; засвоєння музично-ігрового дидактичного матеріалу. Виконуючи різні за типологією дидактичні музично-ігрові вправи, молодші школярі набувають не тільки вокальних умінь, але й певного художнього, естетичного досвіду у конкретних умовах музично-виховної діяльності загальноосвітніх і спеціалізованих закладів освіти.

Таким чином можна зробити висновки, що у шкільних хорах діти здобувають навички музичного виконавства, що дозволяє їм творчо проявляти себе в різних видах мистецтва. У школах вводяться такі предмети як: мистецтвознавство, краєзнавство, культурологія, акторська майстерність, хореографія. Серед різноманітних видів дитячої художньої творчості слід відзначити привабливість і ефективність вокального і хорового співу, естетична природа якого створює сприятливі передумови для комплексного виховання молодшої особистості.

Література

1. Коломоєць О. М. Хорознавство: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 168 с.
2. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посібник. – Київ: Либідь, 2001.

Ю.С. Кучмій,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник - канд. пед. наук, доцент Л.С. Бровчак

МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти важливим завданням є формування особистості дитини, розвиток мистецької діяльності. Без виховання

естетично освічених людей, вміння розуміти і цінувати мистецтво, без пробудження у дітей творчого початку неможливе становлення цілісної, гармонійно розвинутої і творчо активної особистості. Оскільки Україна перебуває на шляху становлення, то відповідно і потребує освічених громадян, креативних особистостей, здатних творчо підходити до вирішення будь-яких проблем. Перед навчальними закладами всіх рівнів постає дуже важливе завдання: сприяти, щоб кожна дитина в майбутньому стала не просто пасивним членом суспільства, а інтелектуальною, ініціативною, творчою, суспільно корисною особистістю. Відповідно у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні велике значення надається розвитку творчих здібностей дошкільників. Важливим результатом оволодіння дитиною мистецькою діяльністю є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу. Показник мистецької діяльності дітей старшого дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього.

Аналіз останніх досліджень. Як засвідчують дослідження Є.Фльоріна, М.Івашиніна, Н.Зубарева, В.Єзикеєва, Н.Пакуліної, Н.Карпинської дошкільникам доступне створення пейзажних та сюжетних картин, натюрмортів, музикування, імпровізування тощо. Мистецька діяльність ґрунтується на наслідуванні, яке слугує важливим чинником розвитку дитини, зокрема його творчих здібностей. Завдання педагога - спираючись на схильність дітей до наслідування, прищеплювати їм навички й уміння, без яких неможлива творча діяльність, виховувати у них самостійність, активність у застосуванні цих знань і вмінь, формувати критичне мислення, цілеспрямованість. Досліджували систему мистецької діяльності такі науковці як В.Андреев, О.Моляко, О.Матюшкін, В.Шубинський, Я.Понамарьов та ін.

Метою статті є дефінітивний аналіз основних понять, що використовуються у дослідженні проблеми мистецької діяльності дітей молодшого віку.

Виклад основного матеріалу. Психологічними дослідженнями П.Блонського, Л.Виготського, С.Рубінштейна доведено, що дітям дошкільного віку доступне естетично-художнє сприймання творів образотворчого мистецтва, старші дошкільники здатні естетично оцінити художній твір (картину, скульптуру), висловити своє ставлення до нього.

Проблема розвитку мистецької діяльності дітей дошкільного віку - одна з найактуальніших у світлі концепцій дошкільного виховання. «Художньо-образна природа мистецтва, - говорить у Концепції дошкільного виховання, - робить художню діяльність дітей єдиним у своєму роді засобом формування і творчих здібностей взагалі - продуктивного мислення, уяви, що лежать в основі будь-якого виду творчості» [1].

Утвердження в наукових працях нової філософії навчання і виховання учнів - особистісно-зорієнтованого підходу, змінило пріоритети в освіті. Проблема формування мистецької діяльності дошкільників вирішується в контексті гуманізації освіти. Загальнотеоретичні засади гуманізації виховання викладені в працях В.Сухомлинського. Ідеї вченого стають джерелом гуманістичного оновлення педагогічних технологій, тим культурним фоном, який має значні можливості для творчого розвитку дітей [5].

Відповідно до концепції гуманітаризації (С.Гончаренко, Ю.Мальований), гуманізація передбачає переорієнтацію пріоритетів у визначенні навчальних затвердження духовних цінностей як першооснови у визначенні мети і змісту навчання, формування цілісної картини Світу з повноцінним відображенням у ній світу культури, світу людини.

Мистецька діяльність є особливим і складним видом як загальних, так і спеціальних здібностей, оскільки загальні здібності знаходяться в діалектичній єдності зі спеціальними, хоча, як зазначає Л. Венгер, і різниця між ними є відносною: загальні здібності виявляються в кожній людини переважно в одній або кількох видах діяльності, залежно від цього набувають тієї чи іншої спеціалізації [2].

Вітчизняні вчені Л.Анциферова, О.Брушлинський, З.Калмикова, О.Матюшкін, Я.Пономарьов, О.Тихомиров та інші пов'язували проблему мистецької діяльності з дослідженнями результатів продуктивного (творчого) мислення.

Мислення є процесом цілеспрямованого, узагальненого і опосередкованого пізнання дійсності. Учені розділяють мислення на два види: продуктивне і репродуктивне. Умовою продуктивного мислення є наявність ситуацій, які сприяють усвідомленню потреби у відкритті нових знань та стимулюють високу активність суб'єкта. Новизна проблеми визначає своєрідність шляху її виконання: стрибкоподібність, включення евристик, пошук проблем тощо. У результаті продуктивного мислення відбувається формування психічних новоутворень - систем зв'язків, нових форм психічної саморегуляції, властивостей особистості, що характеризує крок у розумовому розвитку. Отже, продуктивне мислення характеризується високою новизною продукту, своєрідним процесом його створення й істотним впливом на розвиток особистості. Воно забезпечує реальний рух до нових знань, що має важливе значення у мистецькій діяльності дітей дошкільного віку.

В. Моляко зазначає, що мистецька діяльність має розглядатися в зв'язку з творчим потенціалом. Мистецька діяльність - це тісне поєднання задатків, постійний розвиток у діяльності і їх проникнення в ядро структури особистості [4] . Система мистецької діяльності складається з таких чинників:

- біофізіологічні (здатки); сенсорно-перцептивні; інтелектуальні й розумові можливості; емоційно-вольові структури;
- високий рівень створення нових образів, фантазія, уява тощо.

В основу концепції О.Матюшкіна покладено його власні праці з формування мистецької діяльності дітей за допомогою методів проблемного навчання [3] . Творчість він розглядає як механізм, умову розвитку і фундаментальну особливість психіки. Розроблена ним структура мистецької діяльності включає:

- пізнавальну мотивацію;
- дослідницьку мистецьку діяльність, що виявляється у пошуку нового й вирішенні проблем;
- можливість досягнення оригінальних рішень; можливість прогнозування і передбачення; здатність до створення ідеальних еталонів, що відповідають високим моральним, естетичним, інтелектуальним оцінкам.

Найбільш повно узагальнені сучасні знання якостей творчої особистості та її творчого розвитку у дослідженні В. Андреева «Діалектика виховання і самовиховання творчої особистості». В. Андреев визначив мистецьку діяльність як синтез властивостей і особливостей особистості, які характеризують ступінь їх відповідності потребам певного виду творчої діяльності і які зумовлюють рівень її результативності.

Аналіз теоретичних джерел з проблеми мистецької діяльності дозволив зробити висновок про складність, багаоаспектність поглядів учених на її природу, структуру, шляхи формування.

Аналіз досліджень зарубіжних (Дж. Гілфорд, К. Спірмен, Є. Торндайк, Є. Хаген, Л. Терстон, Ф. Вернон та ін.) та вітчизняних (В. Андреев, О. Лук, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Роменець, О. Тихомиров, В. Шубинський та ін.) вчених з проблеми мистецької діяльності дозволяє визначити їх як інтегральну характеристику особистості, що відображає властивості та особливості, спрямовує на перетворювальну діяльність і забезпечує художньо-творчий розвиток в процесі цієї діяльності завдяки єдності трьох основних компонентів структури - мотиваційного, мисленнєвого і практично-діяльнісного.

Висновок. Мистецька діяльність виступає як провідний засіб естетичного виховання та художнього розвитку дітей дошкільного віку. У мистецькій діяльності дошкільників центральним є здатність до сприйняття художнього твору і самостійного створення нового образу (в музикуванні, в малюнку, ліпленні, аплікації, конструюванні тощо).

Література

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). - К.: Райдуга, 1994.-61с.
2. Венгер Л.А. Педагогіка способностей / Л.А. Венгер. – М., «Знание», 1973. – 117с.
3. Матюшкин А.М. Концепция творческой одаренности / А.М. Матюшкин // Вопросы психологии. – 1989. – №6. – С. 74-81.
4. Моляко В.О. Психологія творчості - нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини / В.О. Моляко// Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України «Актуальні проблеми психології» у 12 томах / За ред. В. О. Моляко. – Т. 12. – Вип. 12. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 8-21.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти / В.О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1977.

М.В.Литвинчук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, Л.В.Старовойт

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Зараз, в епоху розвитку сучасного суспільства, особливо важливою є тема розвитку мовленнєвого потенціалу кожної людської особистості з раннього дитинства, тому проблема пошуку найефективніших засобів розвитку мовленнєвої компетенції дошкільників стоїть дуже гостро.

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку - процес важливий, але доволі складний і потребує великої клопіткої роботи. На розвиток особистості малюка впливають і оточення, і колектив, і, звичайно, навчальний процес дошкільного закладу, тобто те, чого навчають вихователі. Саме тому педагоги і повинні знати і використовувати величезний арсенал засобів розвитку мовленнєвої компетенції дошкільників.

Мета статті - довести важливість використання арсеналу засобів різних видів мистецтва (образотворчого, музичного, театрального) для розвитку в дітей дошкільного віку умінь спілкуватися, активізації їх словниково запасу, сприяння формуванню мовленнєвих умінь і навичок.

Виклад основного матеріалу. Життя дитини в ЗДО постійно наповнене спілкуванням з вихователем і товаришами. Спілкування - це специфічний напрям діяльності, спрямованої на погодження й об'єднання зусиль двох чи більше людей з метою встановлення взаємин і досягнення спільного результату. Якщо вихователь прагне, щоб діти спілкувалися, він має потурбуватися про виникнення потреб, які стимулювали б мовленнєві контакти, і зробити так, щоб ці контакти були мотивованими.

Як відомо, до основних засобів розвитку мовлення дітей дошкільного віку можна віднести спілкування малюків у різних напрямках їхньої діяльності (під час гри, виконання трудових доручень, сприймання довколишньої дійсності, ознайомлення дітей з художньою літературою, використання технічних засобів та різних видів мистецтва.

Особливо важливим засобом, який впливає на розвиток мовлення дітей є сприймання різних видів зображувального мистецтва - театру, кіно, діафільмів і діапозитивів, музичних композицій в аудіозаписі, дитячої літератури. Такий підсвідомий вплив посилюється почуттями, емоціями, переживаннями, які супроводжують сприймання будь-якого виду мистецтва [4, 10].

У поєднанні з умілим педагогічним впливом засоби мистецтва стають для дитини взірцями літературної мови, які вихованці переносять у самостійну мовленнєво-творчу діяльність. Вони використовують їх у сюжетних іграх, іграх-драматизаціях, дитячих концертах. Сприймання картини, предмета, твору прикладного мистецтва, візуальних технічних засобів завжди супроводжується репліками, обміном враженнями, запитаннями.

Все це означає, що мистецтво виступає як стимул засвоєння мови. Цей пункт передбачає словесну інтерпретацію творів будь-якого жанру, а також словесне пояснення до нього.

Не секрет, що мовлення дітей дошкільного віку має відповідати певним вимогам. Серед них насамперед варто назвати змістовність дитячого мовлення. Побудувати розповідь чи правильно відповісти на запитання можна лише за умови відповідних знань про навколишню дійсність та вміння користуватися наявним у дитини словниковим запасом.

Важливою вимогою є послідовність і логічність викладу думок дітьми, тобто логічна і чітка побудова речень. Однією з вимог до мовлення дітей є його точність. Під цим поняттям розуміють уміння мовця обирати такі слова і словосполучення, які найбільше відповідають змісту. Точність вимагає граматичної правильності мовлення. Зрозумілість мовлення означає його доступність для тих, до кого воно звернене.

Мовлення дитини в дитячому садочку має бути простим, з короткими фразами, правильним словниковим наголосом. Виразність - ще одна необхідна вимога до усного мовлення дітей, яка визначається тим, наскільки форма мови відповідає її змісту (інтонацією, гучністю, тембром і темпом мовлення).

Для того, щоб мовлення дошкільника відповідало всім вимогам літературної мови необхідно, щоб кожен малюк навчався на кращих зразках національної літератури чи фольклору, які і будуть показувати вихованцю взірцеві норми усної мови.

Найбільш дієвими в аспекті розвитку мовлення дітей засобами художнього слова є твори українських класиків, які не тільки мають дидактичний, повчальний потенціал, але і лінгвістичний. Немало таких творів в Василя Сухомлинського, Лесі Українки, Миколи Вінграновського, Олени Пчілки, Михайла Коцюбинського та інших не менш відомих письменників.

Художня література – це найважливіше джерело мовного розвитку для будь-якої дитини. Але її вплив багато в чому залежить від наявного рівня мовленнєвого розвитку, тому з дошкільниками прочитане належить не лише обговорювати, а й програвати – театралізація допомагає ненав'язливо донести до них дуже багато речей, які інакше не засвоюються або засвоюються вкрай важко.

Серед методів, які застосовуються в дитячих садках, є складання невеликих усних розповідей про твір живопису чи музичну композицію, переказ творів художньої літератури, вигадкування загадок про певний предмет на картині, словесні подорожі в світ твору (пісні, репродукції, казки, оповідання тощо), складання діалогів чи полілогів про твір того чи іншого мистецтва, коментоване малювання, створення абетки символів та інші.

Висновки. Отже, розвиток мовлення у дітей дошкільного віку передбачає використання різних методів і прийомів в їх постійному комбінуванні і ускладненні у відповідності до вікових та інтелектуальних особливостей вихованців. При цьому використання засобів різних видів і жанрів мистецтва є дуже доцільним, раціональним і ефективним, тому тема залучення дітей до мислення і сприймання творів прекрасного потребує подальшого дослідження і постійної апробації в дошкільних закладах України.

Література

1. Акулова О. В. Театралізовані ігри дітей // Дошкільне виховання, 2006. - N4.
2. Арушанова А. О. Організація діалогічного спілкування дошкільників з однолітками // Дошкільне виховання. - 2001. - N5. - с. 51-61.
3. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник А.М. Богуш. - К.: Редакція журналу «Вихователь-методист дошкільного навчального закладу». - 2012. – 28 с.
4. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богуш. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с.
5. Короткова Е. Л. Забезпечення мовленнєвої практики при взаємодії роботи над розвитком діалогічної та монологічної мови. // Хрестоматія з теорії та методики розвитку промови дітей дошкільного віку / Упоряд. М. М. Алксеєва. - М., Академія, 1999. -с. 201-202.
6. Лісіна М. І. Розвиток спілкування дошкільнят / Під. Ред. А. В. Запорожця, М. І. Лисиной - М.: «Педагогіка», 1974/
7. Луценко І. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватись: Готуємося до мовленнєвого спілкування з

дошкільниками. – К.: Світич, 2008. – 203 с.: іл. – (Бібліотека журналу «Дошк. Виховання»). – Бібліограф.: С. 201–202.

8. Ушакова О. С. Розвиток мовлення дошкільника. – М: Вид-во інституту психотерапії, 2001. – 237с.

**М.М. Малащук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А. Шикирінська**

ЗАСОБИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Виховання у молодого покоління почуття національної гідності, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу. У Державних національних програмах «Освіта» («Україна ХХІ століття»), «Діти України», «Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», Законах України «Про дошкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти України як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника [1].

Плекання національної свідомості й самосвідомості, прищеплення моральних ідеалів та ціннісних орієнтирів починається з раннього дитинства, з перших років життя дитини. Суверенній Україні потрібні громадяни, які мають глибоко усвідомлену життєву позицію, налаштовані патріотично й водночас толерантно, з повагою ставляться до інших людей, їхніх національних культур, держав. Зростити і виховати таку генерацію українців, духовно багатих особистостей можна за умови розвитку національної освіти, у якій би система виховання, навчання і розвитку ґрунтувалася на передових ідеях вітчизняної і зарубіжної філософії, засадах української етнопедагогіки, прогресивній науково-педагогічній думці і яка б органічно синтезувала суспільні освітні впливи та родинне виховання.

На превеликий жаль, значна частина сучасних сімей далека від національних традицій української родини з її сімейними традиціями, нормами поведінки і співжиття з її народною етикою, мораллю, правосвідомістю. Тому особливо важлива роль у системі освіти України відводиться народознавству, що допомагає відкрити дітям красу рідної землі, творчості талановитих земляків, а також плекати духовність дошкільнят, навчати критично оцінювати вчинки свої та інших людей, спонукати до засвоєння мудрості, накопиченої предками.

Аналіз попередніх досліджень. Значний інтерес привертають погляди сучасних науковців на народне мистецтво як засіб формування національної культури (О. Батухтіна, Н. Заглада, Л. Івахненко, С. Кулачківська, Т. Сакович, Є. Саявко, М. Стельмахович); моральних якостей (Н. Дзюбишина-Мельник); як засіб духовного відродження (Н. Буркіна, Л. Данішевська, Т. Пржегодська, Л. Сморг); трудового (М. Гутнікова, Г. Довженко, Л. Орел) та естетичного виховання (А. Грибовська, М. Кириченко, Г. Лабунська, Ю. Максимов, І. Сидорук, Н. Халезова).

Метою статті є визначення мистецьких засобів виховання національної свідомості дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів [1]. Старші дошкільники мають знати прапор, гімн, герб України, назву її столиці, інших великих міст, значущі географічні назви (Крим, Карпатські гори, Дніпро), пам'ятні місця (Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія-Нова тощо).

Крім державної та національної символіки, в Україні історично склалася народна: вишиті рушники, вінок, червона калина, верба, криниця, журавель. Рідна мова – солов'їна,

квітуча, багата, мелодійна, виразна українська мова – найяскравіший вияв національного буття народу, його головна духовна скарбниця. Вона є могутнім природним засобом об'єднання людей. Через мову народ передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, традиції і культуру. Оволодіваючи рідною мовою, дитина пізнає свій народ, його характер, культуру, історію та думки.

Важливим засобом формування духовної культури та творчих здібностей особистості є мистецтво. Його використання в процесі національного виховання створює можливості для гармонізації емоційних і логічних компонентів діяльності, реалізації творчого потенціалу дітей. За висновком Б.Неменського, народне мистецтво є тим початком шляху, з якого дитина має вирушати у багатоманітний світ мистецтва, світової художньої культури. Саме тому важливо якнайповніше забезпечувати дітям повноту гостроти відчуття і глибокого усвідомлення художньої спадщини рідного народу [5, с. 32].

Усна народна творчість – невичерпне джерело виховання національної свідомості дитини. Скарбниця усної народної творчості надзвичайно багата: є в ній і казка і легенда, загадка і лічилка, приказки й прислів'я, скоромовки, чистомовки, колісанки, забавлянки. Вона відображає життя народу, його історію, мову, народну мудрість. Через народну творчість дошкільник дістає перші уявлення про культуру та побут свого народу. Прислів'я та приказки приваблюють дітей яскравою грою слів, барвистістю мови, ритмікою. Також використовуються загадки, які мають багато спільного з прислів'ями та приказками. Перлини народної творчості – скоромовки, чистомовки, заклички – використовуються під час усіх видів діяльності дітей дошкільного віку. Засобами виховання національної свідомості є також скарби усної народної творчості – казки, легенди та притчі, які містять в собі значний пізнавальний і виховний потенціал і доступні до сприймання дошкільниками. На їх основі діти знайомляться з історією українського народу, його традиціями. Оволодіти рідною мовою з її барвистими відтінками допомагають дітям і народні ігри («Довга лоза», «Коза-дереза», «День та ніч», «В хороводі були», «Редька» та інші). Їх проведення супроводжується вживанням різноманітної лексики, багатої на слова, які діти засвоюють у процесі ознайомлення з довкіллям. Наприклад, тему «Праця дорослих» доповнюють ігри-пісні «А ми просо сіяли», «Мак», «Редька», до теми «Народні обряди та традиції» – «Подоланочка», «Горобчик» та інші.

Народні звичаї, традиції, обряд і пісня – потужна знаково-символічна система, яку, як код, передавали з покоління в покоління, знання про людину в ньому, про головні цінності і святині нації. Обрядові свята відповідають кожній порі року. Готуючись до свята Різдва Христового, діти вивчають щедрівки, виготовляють Зірку, шиють костюм Кози, велику торбу для міхоноші. Діти знайомляться з обрядом Багатої куті. Спільна підготовка свята об'єднує, ріднить, звеселяє, поглиблює почуття любові до минулого та сучасного країни. Перед Великоднім святом діти знайомляться з таким народним мистецтвом, як писанкарство: звідки воно походить, чому розписують саме яйця (символ зародження життя), що означають елементи візерунків на писанці та інше. Як на заняттях, так і в повсякденному житті знайомимо дітей з народним мистецтвом, з побутом нашого народу. Найбільш поширеним мистецтвом в Україні є вишиванка. Кожна жінка вкладає в неї частину своєї душі. Зараз не часто побачиш у міській оселі вишитий рушник чи сорочку, тому малятам необхідно побачити типовість мотиву і своєрідність орнаменту візерунка на рушнику, його зв'язок з природою, з побутом і життям українського народу.

Неоціненна роль в ознайомленні дітей з творами національно-прикладного мистецтва належить національному посуду. Різноманітність посуду викликає почуття гордості за народних талановитих майстрів, які творять на Україні. Під час ознайомлення дітей із зразками народної творчості звертаємо їхню увагу на розмаїття форм, композицій, на поєднання кольорів, найбільш характерних для українських розписів на кераміках, що не тільки сприяє прилученню дітей до народної національної спадщини, а й допомагає

введенню в словник дитини нових слів (куманець, барило, глечик, макітра, таріль), які від діда – прадіда були в українській хаті.

Одним із ефективних засобів формування національної свідомості дошкільнят є різновид українського декоративно-прикладного мистецтва – народна іграшка. Вона є відтворенням у спрощеній, узагальненій та систематизованій формі предметів і явищ життя й діяльності суспільства. Для визначення місця іграшки у системі матеріальної та духовної культури суспільства важливими є роботи М.Киященко, О.Постнікової, Л.Столовича, в яких з філософсько-культурологічних позицій розкривається позитивна роль іграшки у житті суспільства та її соціокультурні функції.

Іграшка – річ, призначена дітям для гри. В народі її ще називають цяцька, лялька, цяцянка, виграшка, забавка. Без неї гра неможлива. А.Макаренко назвав іграшку «матеріальною основою» гри. Як найсуттєвіший компонент гри, вона відіграє важливу освітню, розвивальну, виховну, навіть організаційну ролі. Як і гра, іграшка є важливим фактором психічного розвитку дитини, що забезпечує поступове здійснення нею усіх видів діяльності на більш високому рівні. Гра – це не розвага, це справжнє, теперішнє, яскраве, самобутнє життя дитини, разом з цим це і підготовка дитини до дорослого відповідального життя. Вона завжди була пов'язана з сімейними традиціями, працею і діяльністю дорослих, оточенням дітей турботою і увагою. Мистецтво українського іграшкарства формує в дітей естетичні смаки, творчі здібності. Народна іграшка має не лише екологічну, а й духовну чистоту. Зроблена з любов'ю, вона розвиває кмітливість, фантазію, духовний світ дитини, дає перші професійні навички, пробуджує відчуття рідного коріння. Окреме місце серед іграшок посідають ляльки.

Іграшка – важливий фактор психічного розвитку. Народні іграшки здавна використовують з метою естетичного, морального, розумового, фізичного виховання. Використання народної іграшки у вихованні сприяє залученню дитини до духовного, естетичного, побутового досвіду народу. Виготовляючи народну іграшку дитина відчуває задоволення від створення прекрасного. Бачучи красу проникається повагою до історії і культури народу, формуються моральні судження. Коли дитина отримує знання про народну іграшку, вона вчиться описувати її, розповідати про неї, порівнювати іграшки за видами, функціями. Формуються такі моральні якості, як повага до рідної землі, до народних майстрів та їх витворів, до мистецтва взагалі. Використання народної іграшки у дитячому садку, сім'ї збагачує, урізноманітнює ігрову діяльність дітей, розширює сферу пізнання світу і свого народу, розвиває традиційні для національної культури навички. Вона унікальним чином інтегрує у собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції і якнайкраще підтверджує нерозривність становлення окремої людини і людства.

Висновки. Старовинна мудрість нагадує нам: «Людина, яка не знає свого минулого, той не знає нічого». Без знань своїх коренів, традиції свого народу не можна виховати повноцінної людини, що любить своїх батьків, свій дім та з повагою ставиться до інших народів. Українські національні традиції і є тим живильним ґрунтом, на якому сходять перші паростки національної свідомості в чистих душах наших вихованців, що саме вони і є важливим і могутнім чинником навчання й виховання, розвитку особистості й оздоровлення нації і суспільства. Народознавчий матеріал використовується у різних сферах життєдіяльності дітей, завдяки чому малюки глибше відчувають, що набуття знань про свій народ – це пізнання себе як його частини. Системність у народознавчій роботі сприяє формуванню основ національної свідомості.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–19.
2. Богущ А. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. – 2-ге вид., переробл. і допов. / А.М. Богущ, Н.В. Лисенко. – К.: Вища школа, 2002. – 407 с.
3. Газіна І.О. Формування в дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості) / І.О. Газіна // Педагогіка. – 2005. – №1. – С. 8-10.

4. Народознавство в дошкільному закладі / методичні рекомендації для вихователів / упорядник О.П.Макаренко – Тернопіль, 1992. – 143с.
5. Неменский Б.М. Мудрость красоты: О пробл. естет. воспитания / Б.М. Неменский. Кн. для учителя. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1987. – 255 с.
6. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» // Білан О.І., Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264 с.

С.В. Мальов,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.Г. Барновська

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ В ЕСТЕТИКО-ВИХОВАНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Постановка проблеми. Естетико-виховна робота в сучасній початковій школі ґрунтується сьогодні на традиціях національного виховання, що відповідає потребам відродження незалежної України. Посилена увага освітян до становлення та гармонійного розвитку особистості юних українців надає можливість для пізнання своєї історії, традицій, звичаїв, мови, культури, формування національної свідомості, гідності, патріотичних почуттів до рідної землі.

Аналіз попередніх досліджень. Естетичне виховання особистості було предметом наукового аналізу багатьох учених. Так, у працях філософського (М.Бердяєв, Ю.Борев, І.Зязюн, П.Лавров, Л.Печко) та соціологічного (С.Комаров, В.Потапчик, Б.Шляхов.) спрямування естетичне виховання розглядається як засіб залучення до духовних і культурологічних цінностей суспільства. Дослідження загальної та вікової психології (Б.Ананьєв, Г.Балл, І.Бех, М.Боришевський, В.Вілюнас, П.Гальперін, О.Запорожець, В.Зінченко, О.Леонтєв, С.Рубінштейн, В.Ядов, І.Якиманська та ін.) сприяли визначенню психологічних аспектів формування естетичних почуттів, мислення, розвитку можливостей молодших школярів, умов їх художньо-творчої самореалізації.

Серед перших дослідників естетико-виховної ролі музичного фольклору в Україні слід назвати М.Леонтовича, М.Лисенка, К.Стеценка, Я.Степового,. На Західній Україні відповідний внесок зробили в цьому напрямку І.Воробкевич, А.Вахнянин, О.Нижанківський, В.Матюк, Д.Січинський.

Використання українського музичного фольклору у виховних та навчальних цілях простежується в педагогіці кінця ХІХ початку ХХ століття. Цей час відзначається значним посиленням інтересу діячів культури та літератури до збирання, вивчення і популяризації народної пісні шляхом художньої її обробки. В своїй музично-педагогічній діяльності вони дотримувалися принципу визначальної ролі музичного фольклору в навчальній і виховній роботі, що можна вважати значним педагогічним досягненням того часу. Поширення прогресивних тенденцій в музичному житті України, педагогічний досвід митців, виховна робота з дітьми сприяли появі перших збірок-зразків рідного фольклору: В.Верховинець «Весняночка», П.Козицький «Сонечко», А.Вахнянин «Малим дітям», «Збірки пісень з Поділля» та науково-методичних посібників з даного питання М.Леонтовича. Музично-педагогічна творчість В.Верховинця, П.Козицького, Л.Ревуцького сприяла подальшому розвитку основоположних засад виховання дітей шляхом залучення їх до вивчення творів дитячого фольклору, народної пісні та танцю.

Мета статті – з'ясувати особливості використання українського музичного фольклору в естетико-вихованій роботі з молодшими школярами.

Виклад основного матеріалу. Молодший шкільний вік – період активного всебічного розвитку духовного світу дитини. Л.Виготський, Г.Костюк, Б.Теплов стверджували, що цей вік – початок усвідомленого ставлення до різних видів мистецтва, мотивованого вибору

художніх творів і розуміння їхнього змісту. «Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури. Музика є одним з найтонших засобів привернення до добра, краси, людяності» – писав В.Сухомлинський [4, с. 54].

Музична культура людини невід'ємна від культури народу, до якого вона належить або серед якого живе. Любов до народної музики, пісні – найприродніше і найглибше духовне начало людського життя. Протягом багатотисячолітньої історії український народ виховання дітей відбувалось поруч з народним мистецтвом, музичним фольклором. Недаремно в народі кажуть: «Музика без'язика, а людей збирає», «Де праця - там і пісня». Українські фольклористи К.Квітка, а також композитори М.Лисенко, М.Леонтович та інші не лише збирали народні пісні, а й обробляли їх для використання в процесі музичного виховання, оскільки музичний фольклор містить великий педагогічний потенціал та сприяє естетичному та духовному вихованню дітей.

Орієнтуючись на загальновідомі положення вітчизняної і зарубіжної музичної педагогіки слід усвідомити, що інтерес і любов до музичного фольклору, необхідно постійно і цілеспрямовано виховувати, починаючи з раннього дитинства. Колискові материнські наспіви, старовинні дитячі народні пісні, ігри повинні стати бажаним репертуаром в кожному класі та українській сім'ї.

Змалечку дітей потрібно залучати до слухання, співу фольклорних творів, їх слух поступово засвоїть мелодичні інтонації та ритмічні особливості, характерні для української музики. Серед багатьох важливих питань, пов'язаних з музично-естетичним вихованням дітей, варто звернути увагу на використання народної музики в початковій школі. Нині діючі програми з музики для загальноосвітніх шкіл покликані сформувати у дітей музичну культуру, неодмінною частиною якої сьогодні є знання українського музичного фольклору, осмислення його самобутніх національних особливостей, творча інтерпретація фольклорних зразків. Ці програми ґрунтуються на визнанні виняткової ролі народного мистецтва в масовому музичному вихованні як засобу формування справжньої культури і духовності підростаючого покоління [2, с. 16].

Проникнення у поетичний світ народних мелодій забезпечує засвоєння дітьми характерної для українського народу образно-емоційної та музично-інтонаційної системи. Все коло героїв, образів, почуттів, з якими діти зустрічаються в народній музиці, впливає на формування їх духовного світу саме в морально-естетичному плані. Наприклад, колискові «Котику сіренький», ліричні «Несе Галя воду», побутові «Пряля», календарні «Щебетала пташечка», жартівливі «Гра в зайчика». Вони знайомлять дітей з українськими образами-символами, народними звичаями, традиціями.

На уроках музичного мистецтва діти вивчають пісні, які розповідають про героїчне історичне минуле українського козацтва, навчають учнів бути любити Україну, виховують якості доблесного служіння Вітчизні. Наприклад, увазі дітей пропонується українська народна пісня «Їхав козак на війноньку», що виконується в темпі маршу. З метою глибокого усвідомлення змісту пісні варто розглянути, проаналізувати і порівняти за змістом із піснею картину українського художника Михайла Кривенка «Їхав козак на війноньку». Іншою піснею героїчного характеру є пісня «Засвіт встали козаченьки», що розповідає про козацькі походи та героїчний дух українських козаків. Мелодія, ритм пісні передають патріотичні почуття. Українська народна пісня в обробці Я.Степового «Щебетала пташечка» виховує бережливе ставлення дітей до навколишнього, усвідомлення традицій, що пов'язані з різними порами року. Характер пісні, її мелодійна лінія тісно пов'язана з ніжним змістом народної поезії:

Вже в початковій школі учням потрібно навчитись визначити характерні типові інтонації музичної мови українського фольклору (області, регіону), знайомити з образною символікою, ритмічними особливостями, а також унікальними автентичними музичними інструментами, обрядовими піснями та звичаями, які цікаві, зрозумілі та близькі для

сприймання учнів початкових класів. На нашу думку, важливо вивчати музичний фольклор не тільки як сукупність його видів і жанрів, а розкривати його як літопис життя народу від найдавніших часів до сьогодення, як цілісний духовний, матеріальний та практичний світ людини.

На нашу думку, музика є складовою частиною народної творчості, тому повноцінне сприймання пісенних жанрів неможливе без зв'язку з іншими видами і жанрами фольклору. Увага вчителя до народної музики як цілісного явища допоможе розкрити і своєрідність народнопісенних жанрів, і особливості їх перетворення у творах композиторів-класиків.

Формування естетичного досвіду учнів молодших класів засобами українського музичного фольклору здійснюється шляхом включення школярів в педагогічно скеровану художньо-естетичну діяльність. Це передбачає набуття дитиною не лише чуттєвого, а й інтелектуального та практичного досвіду в процесі спілкування з музичними творами. Досвід емоційно-чуттєвого реагування здобувається при сприйнятті учнями кращих творів національно-музичного фольклору та оволодінні навичками переносу здобутого чуттєвого досвіду на розуміння явищ навколишнього життя. Нагадаємо, що для досягнення оптимальних результатів, сприймання доцільно проводити в три етапи: мелодико ритмічне диференційоване сприймання; поглиблений слуховий аналіз; цілісне сприймання.

Інтелектуальний досвід, зазначає Л. Масол, формується в процесі засвоєння знань про особливості української народної музики, специфіку морального та естетичного змісту через оволодіння засобами розумових дій (виділення головного, порівняння, узагальнення). У процесі роботи з українським музичним фольклором доцільно використовувати такі розумові дії, як наприклад: зіставлення та порівняння виконання народної пісні соло, хором, оркестром, ВІА; зіставлення різних по жанру народних пісень; диференціація вокальної та інструментальної партій під час співу та слухання; аналіз обробок народних пісень композиторів-класиків і сучасних обробок з боку мелодики, ритму, ладу, гармонічних, тембральних барв тощо [2, с.54].

Отже, емоційно-чуттєвий і інтелектуальний досвід, виховання, стимулює розвиток моральних та естетичних якостей і здібностей школяра, що виражаються в поведінці та у виконанні цих творів дієвим проявом співчуття та співпереживання, тобто у набутті практичного досвіду. До якого, зокрема, відносяться такі пов'язані з народнопісенним матеріалом навички як використання під час співу народних музичних інструментів, підбір по слуху, імпровізація, музикування, танцювальні рухи і таке інше, та звичайно ж спів.

Ми вважаємо, що співацька діяльність у молодшому шкільному віці є важливим та дійовим засобом формування і розвитку загально-музичних здібностей та емоційності школярів. Учитель, виконуючи народну гру чи пісню, народжує все нові її варіанти, тим самим спонукаючи дітей шукати свої кольори, відтінки, пов'язуючи з загальним настроєм, конкретною ситуацією, життєвим контекстом. Використання природно-розмовної невимушеної манери співу відкриває можливості створення значно більшої кількості співацьких колективів, залучення до вокального виконавства більш широкого кола школярів, відкриття для них невичерпної скарбниці пісенної культури, основою якої є саме музичний фольклор.

Висновки. Отже, в естетичному вихованні дітей український музичний фольклор, зокрема народна пісня, повинна бути домінуючою і вирішальною в формуванні правильних ідейно-естетичних і слухово-інтонаційних уявлень, в надбанні технічних навиків, які дозволяють в майбутньому розкрити і оцінити красу і багатство як своєї народної і професійної музики, так і творів світової музичної культури.

Література

1. Барановська І.Г. Розвиток музичної освіти України кінця XVII-XVIII ст. / І.Г. Барановська, Н.Г. Мозгальова, Л.М. Уманська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія: збірник наук. праць / за заг. ред. проф. О.А. Мельничук. – Вип. 25. – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2017. – С. 30-34.

2. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Л. М. Масол // Шкільний світ. - 2002. - № 9. - С. 1-16.
3. Миропольська Н.Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня : теорія і практика / Н.Є. Миропольська. - К. : Парламентське видавництво, 2002. - 204 с.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – Т. 1. – К. : Рад. шк., 1977. - С 55-209.
5. Тодосієнко Н.Л. Мистецтво як засіб формування естетичного сприймання у молодших школярів / Н.Л. Тодосієнко // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28-29 листопада 2016 р. / за ред. Л.С. Бровчак, Л.В. Старовойт. – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2016. – С. 232-236.

Т.Т. Маринчук,
старший викладач кафедри мистецьких
дисциплін дошкільної та початкової освіти,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

МУЗИЧНО-ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ ЯК СКЛАДОВІ ХУДОЖНЬОЇ МОВИ КУЛЬТУРИ

Постановка проблеми дослідження та її актуальність. Сучасна філософія з особливою актуальністю ставить питання мови і текстів культури. Філософія музики, як різновид загального філософського знання, однією з ключових проблем також виділяє проблему вивчення специфіки музичної мови як складного тексту культури. Музична мова входить до системи художньої мови культури. Музичний твір, як і будь-який твір мистецтва, є продуктом певного виду художньої діяльності митця, зміст якого передається засобами художньої образності. Ці засоби створюють тексти культури, втілені у її мові. Тому при підході до розв'язання світоглядно-естетичних і теоретичних проблем певного виду мистецтва з культурологічних і філософських позицій, постає проблема визначення понять «художня мова», «художній знак», «художній образ» та «художній текст». Дослідники наголошують на усвідомленні культури в якості єдиного феномену, що постає у своїй цілісності – «тексті». Сам же текст складається з низки знаків і символів. У музиці знаки утворюються музично-виражальними засобами, які в певній комбінації складають музичну символіку.

Аналіз останніх досліджень. Філософське осмислення знака здійснювалось Р.Декартом, Дж.Локом, Г.В.Лейбніцем та іншими вченими минулого у контексті загального пізнання природи та властивостей мови як засобу спілкування та у зв'язку з проблемами походження мов і довільності знаків (зв'язаності чи незв'язаності знаків з об'єктом, що позначається). Поміж дослідників ХХ-ХХІ століть виділяємо ґрунтовні праці Е. Касирера [6] і С.Лангер, які розглядають поняття знаку під кутом культурної творчості. Ч.Пірс і Ю.Лотман [8-9], досліджуючи знакову систему культури також звертаються до проблем художніх символів і художніх знаків. Специфіку музичних символів досліджує український музикознавець С.Шип [15]. З різних світоглядних позицій, досліджуючи поняття «знак», «символ», «текст», питань художнього образу торкаються О.Лосев [7], М. Мамардашвілі і О.П'ятигорський [10], М.Попович [13], М.Арановський [11], С.Петриков [12] та багато інших. Їхні наукові спостереження доводять, що проблема художнього образу – багатогранна та охоплює низку питань, зокрема генези художнього знаку та образу; функціонування художніх образів у соціумі; впливу дійсності на формування художнього образу; впливу художнього образу на дійсність; пізнавального потенціалу художнього образу; модифікації художніх образів в залежності від засобів виразності певного виду мистецтва та багато інших.

Мета статті. У багатьох культурфілософських школах, зокрема в працях Е. Касирера, дослідників шкіл екзистенціалізму, «філософії життя», феноменології, знак вивчався у контексті символічної діяльності і культурної творчості. Герменевтика як наука тлумачення

культурних текстів розробила принципи і закони їх інтерпретації. Усі дослідники приходять до ствердження, що мова – особливе втілення теорії знаків. Спираючись на положення філософії, культурології, мистецтвознавства і музикознавства, автор статті ставить *за мету* розкрити сутність засобів музичної виразності як складової художньої мови культури.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлюючи складність проблеми і необхідність її багаторівневого розв'язання, ставимо за локальну мету визначення таких особливостей загальної теорії знаків, які дозволяють віднайти їх прояви у знаковій системі музики.

Біля витоків європейського вчення про *знаки* (семіотики) стояли Платон і Св.Августин. Платон висуває тезу про подвійну можливість походження мови: природне та конвенційне. Середньовічний філософ і богослов Августин сприймав знак як предмет, що збуджує думку про щось, він «є те, що, окрім себе, являє щось для духу» (трактат «Про діалектику»). Знак не тотожний самому собі, його природа є двоїста. У «Християнській доктрині» Августин звертає увагу на множинність знаків, вибудовуючи їх класифікацію. В основу класифікації філософом покладено низку ознак, зокрема спосіб передання знаків (звуки, жести тощо); походження (навмисний – ненавмисний, конвенційний – природний, власний – переносний тощо); характер прояву (внутрішнє слово – лінгвістичні знаки) [13].

Створюючи знаки, людина виявляє смисл назовні. Відштовхуючись від ідей теоцентризму, Августин стверджує, що в глибині людської душі є джерело іманентного пізнання і внутрішнього долінгвістичного мовлення – Бог, який має мету в самому собі і сам не є знаком. (Тобто слово, що звучить іззовні, є знаком Слова, що сяє всередині; є внутрішнім мовленням, що живе у будь-якій мові і передує власне знакам).

Система музично-виражальних засобів як складне семіотичне утворення складається з окремих підсистем семіозису, серед яких виділяємо три основних: ритмічну, мелодичну, гармонічну. Слід зазначити, що ці підсистеми не лише взаємопов'язані, але й тільки у спільності створюють конкретний знак. Цей знак матеріалізується у музичній фактурі та розділах музичної форми.

Використовуючи погляди Ч.Пірса на загальні знакові системи культури, можна дійти до розуміння, що структуру цих музичних підсистем складають сам знак, об'єкт та інтерпретант. Згідно з ученням структуралізму та герменевтики, музичний знак як логічно і структурно оформлений уривок музичної форми є тільки річчю, що передається, тому потребує участі «інтерпретатора». Знак сам у собі не має властивого йому конкретного значення, якого набуває лише в системі. Таким чином, всі властивості музичної мови слід пояснювати через властивості знаку, а сама музична мова є знаковою системою. Музикознавець В.Медушевський з позицій теорії Ф.Соссюра доводить, що музика є мовою [11]. Український дослідник С.Шип дає визначення музичної мови як специфічної системи «особливих знаків і принципів організації музичного мовлення», яка входить до загальної системи художнього мовлення [16, с. 16]. Щоб побудувати теорію про засоби музичної виразності як основу музичної мови, необхідно виявити властивості знаків, що цю мову утворюють.

У знаковій системі, згідно Е.Касиреру, є поділ на власне знаки (або сигнали) та символи. Знаки – є операторами і мають фізичне, або субстанційне буття (звідси слідує, що у музиці знаком є звук) і стосуються речі, яку вони позначають, унікальним і незмінуваним способом. Символи ж мають лише функціональну значущість і є рухливі та мінливі [6, с. 477-482]. Як стверджує послідовниця Е.Касирера С.Лангер, «знак указує на існування в минулому, теперішньому чи майбутньому певної речі, події або стану. Знаки є заступниками своїх об'єктів, про які вони сповіщають суб'єктам» [5, с. 198]. Знакове відношення можна представити у вигляді тріади: суб'єкт – знак – об'єкт. Символ – носій уявлення про об'єкти і позначає не безпосередньо речі, а уявлення про них. Таким чином, символічна функція містить вже чотири складових: суб'єкт – символ – уявлення – об'єкт. Слід також додати, що у смислову конфігурацію входить не самий факт уявлення, а те, що в ньому уявляється.

Роль знаку у мистецтві та його порівняння з іншими знаковими системами у культурі досліджували представники Тартусько-Московської школи. Зокрема, Ю.Лотман скрізь бачив тексти культури, що виявляють свою знакову і символічну природу, мають властивості «вторинних моделювальних систем». Вторинними дослідник називає їх тому, що вони надбудовуються над «первинними» системами знаків – природними мовами [8]. Усвідомлення сутності символу неможливе без його співвіднесення з образом. Художня мова культури стає зрозумілою саме через художні образи. Тому визначення поняття «образ» є досить важливим для нашого дослідження музики у знаковій системі художньої культури.

Найширшим є поняття мови культури, під яким сучасна наука розуміє систему знакової організації мовлення, а під художньою мовою – сукупність правил і знакових систем, за допомогою яких твориться й передається інформація у мистецтві. Таке визначення видається нам досить розпливчатым і неконкретним, адже воно не містить принципового посилання на особливість створення образів і текстів у мистецтві. Тому, спираючись на положення філософії про мову і тексти культури, пробуємо дати таке визначення, яке б дозволило врахувати усі сторони художньої мови.

Художня мова, на відміну від мови звичайної, яка виникає з мотивів соціокультурних і комунікативних (необхідності орієнтуватися у культурному просторі і часі), спричинена особливими потребами людини, що полягають в *а)* індивідуальній експресії (афект, емоція, чуттєве уявлення, знання); *б)* потребі в естетичних переживаннях; *в)* потребі в імітаційно-ігрових діях [15, с.31]. Якщо мови культури утворюють форми, знаки, символи і тексти, то особливістю художньої мови є ще одне специфічне для мистецтва утворення – художній образ. Під останнім розуміємо суб'єктивну форму відображення об'єктивної дійсності, спричинену особливостями творчого методу митця, його емоційного та інтелектуального світу, психотипу тощо. У сприйнятті художнього образу, що втілюється у матеріальній (словесній, звуковій, пластичній тощо) формі, важливим є й рівень чуттєвого та розумового розвитку реципієнта, в уяві якого цей образ відтворюється.

Стосовно образу можемо констатувати, що він є ідеальним утворенням (символічним, знаковим, алегоричним, духовно-моральнісним), яке матеріалізується в особливих стилістичних формах. Характеристиками його є: співіснування в межах єдиного уречевленої ідеї та ідеалізованої речі; нейтральне ставлення до буття; типова конкретність; неможливість індивідуалізації; функціонування в якості внутрішньої форми поетичного мовлення та відмінність від «образів» чуттєвого сприйняття та уявлення (зорових, слухових, моторних тощо).

Власне художній образ належить виключно до культури художньої, в якій у специфічній формі упредметнено естетичний світ людини. Засоби створення художнього тексту та художнього образу є засобами художньої мови. Остання складається з художніх знаків. Розгорнуту і переконливу характеристику художніх знаків складає С.Шип, наголошуючи на їх ознаках і властивостях, зокрема, він наголошує на тому, що художніми знаками є такі, що використовуються у мистецтві, і постають у трьох ракурсах: предметно-речових властивостей; в аспекті системи знаків; у своїй змістовності. Специфічною властивістю художніх знаків СШип вважає напівпрозорість, яка полягає у тому, що їх форму можна сприйняти, але не усвідомити остаточно. На думку дослідника, художні знаки об'єднуються у синтаксичні і семантичні структури, які потребують семіотичного аналізу. Їх кількість необмежена. Художні знаки мають естетичну та емоційну змістовність; символічну багатозначність та особистісний зміст [15, с.95].

Згідно концепції С.Шипа, художній образ та зміст художнього знаку утворюють поняття, судження, модальності і цінності, що «притягуються» чуттєвими образами та об'єднуються в них [15, с.95]. За допомогою художніх знаків здійснюється процес комунікації всередині художнього тексту.

Враховуючи усе вище зазначене та спираючись на твердження філософів, культурологів, мистецтвознавців, спробуємо дати власне визначення художньої мови з урахуванням її властивостей та функцій. Художня мова – це система організації художніх знаків-символів, що виникає у зв'язку з особливими потребами особистості і суспільства, втілюється засобами виразності конкретного виду мистецтва, оформлена у синтаксичні структури та спрямована на створення художнього образу. Художня мова як тип знакової системи характеризується конотативністю (неявністю, неконкретністю, недоокресленістю, непонятністю) художнього значення і контекстуальною зумовленістю (історичною, суспільною, стилістичною). Функція художньої мови – забезпечення художньої комунікації: фіксації-збереження-відтворення-трансляції емоційно-образної інформації.

Художня мова культури, оформлена в її текстах, постає величезним простором знаково-символічних систем, які представляють собою сутність культури. Саме тому у підмурку практично усіх моделей культури знаходяться поняття «художній знак» і «художній символ». Уміння розшифровувати знаки – фундаментальна особливість людини. Саме це уміння допомагає особистості орієнтуватися у знаковому полі культури і розуміти її мову. Традиційно під мовою культурологія розуміє систему знакової організації мовлення, а під художньою мовою – сукупність правил і знакових систем, за допомогою яких твориться й передається інформація у мистецтві.

Специфікою «тексту» є наявність зовнішніх меж; можливість розшифрування його знаків; походження з мови як системи, що породжує безмежну кількість текстів; зв'язок з історико-соціальною хронологією; сконцентрованість у слові (усі надсловесні одиниці і весь текст сприймаються як слово).

Художній текст, на відміну від будь-якого іншого тексту культури, вимагає наявності художньо-образної естетичної форми, в якій людина відтворює дійсність. О.Потебня визначає художній текст як «велике слово» – цілісне і єдине [14]. Текст втілюється у мові, тобто мова переедує тексту, а сам текст вже втілює певні зміст і концепцію. Таким чином, вибудовуємо такий логічний ряд за ступенем зростання художніх одиниць: знак - мова – текст – образ. Кожну з цих одиниць слід вивчати на відповідному рівні – морфологічному, синтаксичному, семантичному, концептуальному.

Художня мова, на відміну від мови звичайної, яка виникає з мотивів соціокультурних і комунікативних (необхідності орієнтуватися у культурному просторі і часі), спричинена особливими потребами людини, що полягають в індивідуальній експресії (афект, емоція, чуттєве уявлення, знання); потребі в естетичних переживаннях; потребі в імітаційно-ігрових діях [15, с.31]. Знаком художньої мови постає безпосередньо звук, а символом – засоби музичної виразності в конкретній комбінації.

Висновки. У підсумку міркувань про засоби музичної виразності як складові художньої мови культури можна зробити певні висновки. По-перше, музична мова як складова системи мови художньої також оперує поняттями знак, символ та образ. По-друге, матеріалізується така мова у засобах музичної виразності, які у сукупності створюють певну художню образність та надають їй різноманітних відтінків. Таким чином, у музичній мові (як складовій художньої мови культури) засоби музичної виразності є засобами створення художнього образу, який інтерпретується та розшифровується виключно у контексті знакового простору культури.

Література

1. Аверинцев С. Софія-Логос. Словник / С.Аверинцев – К.: Дух і літера, 2005. – 902 с.
2. Арановский М. Музыкальный текст. Структура и свойства / М.Арановский – М.: Композитор, 1998. – 343 с.
3. Античная музыкальная эстетика [Вступительный очерк и собрание текстов проф. А. Ф. Лосева. Предисловие и общ. ред. В. П. Шестакова.] – М.: Гос. музыкальное изд-во, 1960 - 303 ст.
4. Бахтин М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках // М. Бахтин. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979. – 417 с.

5. Гатальська С. Філософія культури: підручник для студентів вищих навчальних закладів/ С.Гатальська. – К.: Либідь, 2005. – 328 с.
6. Кассирер Э. Понятие символической формы в структуре наук о духе / Э.Кассирер // Культурология. XX век. Дайджест. Философия культуры. – Ч. II. – С.-П.: Университетская книга, 1998. – 447 с.
7. Лосев А.Ф. Знак, символ, миф: Труды по языкознанию / А.Ф.Лосев. – М: Изд. Моск. ун-та, 1982. – 213 с.
8. Лотман Ю. Символ в системе культуры // Лотман Ю. Избранные статьи.- Т. I - Таллинн: Александра, 1992. – 478 с.
9. Лотман Ю.М. Знаковый механизм культуры/ Ю.М.Лотман // Сб. Статей по вторичным моделирующим системам/ ред. Ю.М.Лотман. – Тарту: Изд-во Тартуского ун-та, 1973. – С.159-199.
10. Мамардашвили М.К., Пятигорский А.М. Символ и сознание: Метафизические рассуждения о сознании, символике и языке / М.К.Мамардашвили, А.М.Пятигорский. – М.: Языки русской культуры, 1997. – 224 с.
11. Медушевский В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки/ В.Медушевский. – М.:Музыка, 1976. – 254 с.
12. Петриков С. Текстуальное музыкальное мышление / С.Петриков // Музыкальная академия. – 1993. - № 2. – С. 112-116.
13. Попович М.В. Философские вопросы семантики, М.В.Попович. – К.: Наукова думка, 1985 – 300 с.
14. Потебня А. Слово и миф. / А.Потебня. – М.: Правда, 1989. – 624 с.
15. Шип С. Музыкальная речь и язык музыки: Теорет. исслед. / Шип С. В. – Одесса: Одес. гос. консерватория им. А. В. Неждановой, 2001. - 295 с.

Д.С. Матат,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент М.І. Семко

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Всебічний гармонійний розвиток особистості не можна уявити без її художнього та естетичного виховання, яке передбачає розвиток у дитини почуття прекрасного, формування вмінь і навичок творити красу у навколишній дійсності, вміння відрізнити прекрасне від потворного, жити за законами духовної краси. "Краса, – писав В.Сухомлинський, – могутній засіб виховання чутливості душі. Це вершина, з якої ти можеш побачити те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачиш. Краса – це яскраве світло, що осяває світ. При цьому світлі тобі відкривається істина, правда, добро; осяяний цим світлом, ти стаєш відданим і непримиреним. Краса вчить розпізнавати зло і боротися з ним. Я б назвав красу гімнастикою душі — вона виправляє наді дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса – це дзеркало, в якому ти бачиш сам себе і завдяки йому так чи інакше ставишся сам до себе".

XXI століття – це століття культури, а освіта XXI століття – це освіта, в центрі якої перебуває людина, самоцінність її неповторного духовного світу. Таким чином, у змісті навчання та виховання превалюватиме культуротворча домінанта, а в технологіях – особистісно розвивальна орієнтація. Школа знань має стати осередком виховання справжньої духовності, плекання особистості, здатної до художньо-творчого осягнення дійсності. Саме тому на чільне місце у списку проблематики сучасної педагогічної науки посідають питання художнього виховання, що передбачає формування в учнів естетичної свідомості (смаків, поглядів, потреб), вміння сприймати, розуміти, та оцінювати мистецькі твори, розвиток художньо-творчих здібностей, активізація потреби вносити в життя прекрасне.

Метою статті є огляд проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів в процесі театральної діяльності.

Аналіз попередніх досліджень. Методологічні питання розвитку творчих здібностей школярів розроблені у працях І.Зязюна, А.Зіся, М.Кагана, М.Киященко, Л.Когана, Л.Левчук, В.Скатурикова, Л.Столовича та ін. Ці вчені акцентують увагу на тому, що особистість

завжди виховується цілісно, і цей процес виховання обов'язково повинен бути спрямований на вирішення єдиного завдання: гармонійного розвитку підростаючого покоління.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що протягом останнього десятиліття інтерес до театрального мистецтва як джерела естетичного виховання молодших школярів значно зріс (підтвердженням цьому є праці О.Ворожейкіної, О.Деркач, Л.Зіміної, Ліпницької, Н.Сокович, М.Шахрай та ін)

Виклад основного матеріалу. Як неперервний процес, творчий розвиток має здійснюватися, передусім, у різноплановій соціальній та мистецькій творчості. Необхідно не лише навчити кожну людину естетично-почуттєво реагувати на оточуючий світ, але й збудити потребу його перетворення без нанесення йому екологічної шкоди, згідно з естетичними нормами й ідеалами; постійно прагнути до високої професійної майстерності, органічно поєднувати духовну і фізичну досконалість.

Аналіз наукових джерел та останніх публікацій дозволив визначити основні форми та методи творчого розвитку молодших школярів засобами театрального мистецтва.

Серед форм, що можуть бути використані вчителем у своїй роботі, можуть бути драматизації та інсценізації. Під драматизацією розуміють переробку художнього твору у драматичний, що передбачає розгортання діалогу головних осіб за певним сюжетом з елементами акторської гри, умовного перевтілення. Така робота дозволяє формувати в учнів чутливість до інтонації та емоційного тону мовлення, дає змогу отримати досвід переживання незнайомої ситуації, емпатійно проникнути у внутрішній світ іншої людини.

Інсценізація, в свою чергу, передбачає сценічне виконання художнього твору (казки, пісні, або навіть сюжету картини, що оживає) з обов'язковим залученням елементів сценографії (маски, костюми, декорації, ляльки, театральний реквізит та інші зображальні засоби).

Самоцінність драматичної діяльності полягає в тому, що з її допомогою діти залучаються до драматичної імпровізації на задану тему, у них формуються театральна грамотність, ерудиція, глядацька, зрештою художня, культура.

Однак набагато цінніша побічна дія драматичної діяльності. Драматичне мистецтво – синтетичний вид художньої творчості. Воно органічно поєднує в собі драматичне дійство, художнє слово, пантоміму, живопис, скульптуру, музику, тому вправляє і розвиває одночасно мову, інтонацію, увагу, спостережливість, пам'ять, асоціативні здібності, уяву, почуття ритму і пластики в русі, ряд технічних та конструктивних здібностей. Завдяки цьому в дітей формується здібність оцінювати естетичну досконалість чи недосконалість явищ дійсності і мистецтва, бачити комічне й трагічне, переживати їх, розвивається прагнення самим удосконалювати життя, в тому числі себе, свої руки, мову тощо, тобто робити себе естетично виразною людиною. Драматичну діяльність учнів слід визнати справжньою комплексною школою їх естетичного виховання.

Здатність перевтілюватися в інших, жити їхнім життям, їхньою радістю і горем впливає і на моральний розвиток дитини. Крім того, що емоційно збагачується і стає тоншим внутрішній світ особистості, без цих здібностей немає співчуття, чуйності, доброти. До того ж колективна робота над сценарієм, п'єсою, розбір характерів діючих осіб, ситуацій, критичний аналіз зробленого – величезний полігон спілкування, співробітництва учнів між собою і з педагогом.

Важко недооцінити силу позитивного впливу театрального мистецтва на процес формування особистості молодших школярів, на формування у них естетичних смаків, морально-етичних та духовних цінностей, загальному фізичному, емоційному та розумовому розвитку. А тому абсолютно доцільним є залучення театрального мистецтва до художнього виховання молодших школярів, що в умовах педагогічного процесу початкової школи може здійснюватися за допомогою різноманітних форм і методів як у класній, так і в позакласній навчально-виховній роботі. Усі вони «спрацьовують», якщо не ставитися до них формально. Тільки власна захопленість може запалити інших.

Засоби мистецтва, які використовуються в навчально-виховному процесі, є ефективним засобом естетичного виховання дітей. Мистецтво допомагає виховати справжні естетичні якості: смак, здатність оцінювати, розуміти прекрасне і діяти за його законами. Реалізуючи повноцінне естетичне виховання дитини, ми забезпечуємо в майбутньому становлення такої особистості, що поєднуватиме в собі духовне багатство, естетичні якості, моральну чистоту і високий інтелектуальний потенціал.

Творчий розвиток молодших школярів на кращих зразках вітчизняного та світового театрального мистецтва в початкових класах відбувається шляхом перегляду вистав лялькового та драматичного театру. Від того, яке враження у юного глядача залишать перші відвідування театру, буде залежати й те, як дитина сприйматиме театральне мистецтво надалі. Тому перед учителем виникає необхідність вести постійну спеціальну підготовку дітей у таких напрямках, як: систематичне розширення знань про театральне мистецтво; підготовка учнів до сприйняття конкретного спектаклю; аналіз конкретних прийомів та засобів, використаних для передачі ідеї вистави.

Роботу з відвідування театру треба організувати так, щоб викликати в дітей інтерес до цього виду мистецтва. У зв'язку із цим потрібно організувати відвідування цікавого й зрозумілого у відповідності до віку репертуару. Під час відвідування міського театру необхідно провести бесіду з дітьми перед виставою та після. Перед виставою потрібно нагадати дітям, як потрібно поводитись в театрі, а також варто повідомити, на які ключові моменти вистави бажано звернути увагу (наприклад – костюми, декорації, прізвища акторів та режисера, композитора та художника-декоратора).

Після вистави ні в якому разі не можна залишити без уваги ті висновки, яких дійшли учні в ході перегляду п'єси, на що звернули увагу, які моменти викликали найбільше емоційне захоплення. Під час обговорення вистави необхідно звернути увагу дітей на сюжет казки, порівняти її з оригіналом, відзначаючи розбіжність, дати можливість учням поділитися своїми враженнями. Також варто запропонувати дітям виконати творчу роботу за мотивами переглянутої вистави. Це може бути малюнок-ілюстрація, творчий переказ сюжету або міні-твір. Це допоможе учням виразити емоційне враження від вистави а також дасть учителю можливість зорієнтуватися у тому, наскільки сформоване у дітей оцінне ставлення до театрального твору.

Організація позакласної роботи в початковій школі передбачає регулярне проведення таких заходів, як ранки та свята, що містять у собі елементи театралізації. Залучення дітей до колективної підготовки свята допоможе розкрити приховані таланти, пізнати здібності та інтереси учнів, створити ситуацію успіху та допомогти дитині повірити у себе.

Реалізація державної політики щодо різностороннього виховання молодших школярів переважним чином впроваджується закладами та установами, що підпорядковуються органам освіти, культури, спорту, органам у справах сім'ї та молоді. Це передусім позашкільні навчально-виховні заклади, станції юних техніків, дитячі туристичні станції, станції юних натуралістів, дитячі музичні школи та школи мистецтв, ДЮК за місцем проживання, дитячо-підліткові фізкультурно-спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, школи естетичного виховання, клубні заклади, центри дозвілля, бібліотеки, театри, музеї тощо. Окрім того, в Україні функціонують такі комплексні позашкільні заклади як Будинки творчості дітей та юнацтва, Палади учнівської молоді, Центри дитячої творчості, клуби при соціальних службах.

Позашкільні заклади є складовою системи позашкільної освіти, яка надає дітям відповідно до бажань та інтересів можливість змістовно провести свій вільний час, займатися художньою і технічною творчістю, туристсько-краєзнавчою і еколого-натуралістичною діяльністю, спортивною і дослідницькою роботою. Однак не менш значне місце в системі організації дозвілля належить позакласній гуртковій роботі, в ході якої можна успішно реалізувати основні завдання художнього виховання засобами театрального мистецтва.

Висновки. Огляд наукової та методичної літератури показав, що питанням організації театральних гуртків та аматорських театральних колективів з метою естетичного виховання молодших школярів займається значна кількість науковців та педагогів-практиків.

Численні автори зазначають, що при роботі зі шкільним театральним гуртком педагогічне завдання викладача полягає в такій організації процесу пізнання мистецтва, що сприяло б природному й органічному вияву власних духовних сил дитини. Робота педагога з ознайомлення дітей із театральним мистецтвом має бути системною і правильно організованою. Вміло поставлена робота театального колективу має допомогти розвинути особистість з високими духовними та фізичними якостями. Театр володіє великою силою, він виховує розум глядачів через серця.

Література

1. Пропедевтика художнього сприймання молодших школярів // Проблеми естетичного виховання учнівської молоді: Зб. наук.ст. - Вип. 1. Упор. Л.Масол. - К., 1996. - С 41 - 48.
2. Ряднова Л.А. Основи акторської майстерності, Харків:Вид.група «Основа», 2009 р. – 160с. (серія «Творчому педагогу»);
3. Театральна педагогіка в початковій школі/ упоряд.: І.Васильченко. – К.: Шк. світ, 2008. – 120 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
4. Яновська Н. Мистецтво навчання або навчання через мистецтво // Початкова школа. - 2005. - № 9. - С. 47 – 49.

Г.А. Мельник,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Е.Б.Брилін

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Модернізація освітньої системи нашої країни відповідає загальноєвропейським вимогам, спрямованих на формування культурної, загальноосвітньої особистості, здібної гнучко адаптуватися до стрімкого суспільного життя, самостійно набуваючи необхідні знання, та застосовуючи їх на практиці у вирішенні різноманітних проблем. Задля досягнення означених завдань, важливу увагу необхідно приділяти навчанням та вихованню дітей, формуванню у них естетичного ставлення до різних видів мистецтва. Тому прилучення людини до естетичних ідеалів починається з раннього дитинства.

Аналіз попередніх досліджень. У філософській, психологічній, педагогічній, мистецтвознавчій літературі ґрунтовно розкрито основи естетичного виховання особистості дитини в наукових працях Б. Ананьєва, Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, В. Моляко, Б. Теплова та інших. Філософсько-естетичні особливості цієї проблеми розглядали Ю. Борев, І. Гончаров, М. Киященко, В. Ядов. Проблема естетичного виховання в естетико-педагогічному аспекті широко репрезентована в працях видатних українських педагогів та діячів освіти - Л. Артемової, Г. Ващенко, Н. Ветлугіної, В. Кузя, О. Полішук, Н. Рогальської, О. Рудницької, В. Сухомлинського, О. Михеєвої та багатьох інших.

Великий досвід використання засобів мистецтва, зокрема музичного, у вихованні дітей накопичено протягом усієї історії. У ХХ столітті проблему розробляли відомі педагоги-музиканти О. Апраксина, Д. Кабалецький, А. Канеман, А. Хрипкова, В. Шацька та ін.

На сучасному етапі проблема естетичного виховання засобами музичного мистецтва успішно досліджується Е. Бриліним, Г. Падалкою, О. Ростовським, О. Щолоковою та іншими вченими.

Мета статті. Обґрунтування впливу музичного мистецтва на формування естетичного ставлення дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Немає сумніву, що будь-який із видів мистецтва (образотворче, хореографічне, кіномистецтво тощо) є по суті багатогранною скарбницею, яка вміщує теми, образи, відображення матеріального і духовного, що дозволяє стверджувати про поєднання соціального й естетичного. Для того, щоб доросла людина виділяла прекрасне у навколишньому світі, мала багатий духовний внутрішній світ, необхідно звертати особливу увагу на її естетичне виховання в дошкільному віці. Б. Лихачов зауважував: «Період дошкільного дитинства є чи не найбільш вирішальним з точки зору естетичного виховання та формування морально-естетичного ставлення до життя» [4, с. 32].

У педагогічній науці категорія естетичного виховання дошкільників визначається як розвиток здібностей сприймати, відчувати, розуміти прекрасне в житті та мистецтві; виховання прагнення брати участь у перетворенні оточуючого світу за законами краси; залучення дітей до художньої діяльності; розвиток творчих здібностей. Зазначимо, що естетичне виховання розглядається вченими як процес цілеспрямованого формування якостей всебічно розвиненої особистості, що дає можливість сприймати природні та соціальні реалії, діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси [3, с. 81].

Естетичне виховання розглядається: як розвиток здатності сприймати, відчувати, розуміти прекрасне в житті і мистецтві; як виховання прагнення брати участь у перетворенні навколишнього світу за законами краси; як долучення до художньої діяльності і розвиток творчих здібностей [5, с. 31].

Виховання естетичного ставлення до навколишнього світу є складним і тривалим процесом. Прекрасне в житті – є одночасно засобом і результатом естетичного виховання. Воно концентрується в мистецтві, художній літературі, нерозривно пов'язане з природою, громадською та трудовою діяльністю, побутом людей, їх взаємовідносинами.

Для усвідомлення прекрасного в мистецтві і житті, дитині необхідно пройти шлях накопичення елементарних естетичних вражень, зорових і слухових відчуттів, необхідних для розвитку емоційних і пізнавальних процесів. Методологічною основою і важливим принципом естетичного виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі є ідея комплексного підходу, яка у реалізації системи естетичного виховання має подвійне значення:

по-перше, система естетичного виховання має будуватися таким чином, щоб різні види мистецтва постійно взаємодіяли між собою у процесі впливу на дитину, тобто наявна необхідність тісної взаємодії мистецтва на основі міжпредметних зв'язків; по-друге, естетичне виховання як засобами мистецтв (особливо музичного), так і засобами дійсності повинно стати органічною частиною будь-якого виду виховання [2, с. 46].

Серед різних видів мистецтва особлива виховна роль належить музичному вихованню. Воно вводить дітей у світ музичного мистецтва; ознайомлює з музичною культурою різних народів; сприяє збагаченню індивіда знаннями законів, необхідних для розуміння його сутності; формуванню смаку, музичних здібностей, навичок і вмій, які дозволяють дітям дошкільного віку бути активними слухачами та вмілими виконавцями. Торкаючись емоційної сфери особистості, музика впливає на формування її моральних і естетичних смаків та ідеалів.

Музичне мистецтво впливає на дітей вже в перші роки її життя і займає значне місце в її загальному естетичному розвитку. Музика – найбільше джерело естетичної і духовної насолоди, яке супроводить дитину впродовж усього її життя, викликає емоційний відгук, прагнення до дії. Вона здатна надихнути дитину, вселити в неї дух бадьорості і енергії, але може і привести в стан туги, скорботи або тихого смутку [1, с. 73].

Музика має активізувати фантазію дитини, спрямувати, спонукати до творчого використання виразних рухів. Різні музичні твори викликають у дітей емоційні переживання, породжують певні настрої, під впливом яких рухи набувають відповідного характеру. Музика розвиває естетичні властивості особистості дитини. Співпереживання дитиною

відчуттів, виражених у музиці, – шлях до формування її моральності. Звертаючись до відчуттів дитини, музика впливає на них сильніше, ніж домовленості або вказівки. Радісна, бадьора, героїчна музика піднімає настрій, порушує, підвищує працездатність. Спокійна, лірична – знімає напругу, заспокоює, усуває гнітючу втому. Але не тільки різноманітна за своїм змістом музика може по-різному діяти на людину. Звичайно, багато в чому це залежить від підготовленості людини до сприйняття музики, від рівня розвитку її слухового досвіду, естетичного смаку, загальної культури.

Музичне мистецтво сприяє перетворенню цінностей суспільства в систему духовних цінностей особистості, завдяки чому відбувається становлення і розвиток її соціальних, моральних та естетичних якостей. Видатний педагог В. Сухомлинський наголошував: «Емоційність природи, властива морально і естетично вихованій людині, виражається в тому, що серце стає сприйнятливим до доброго слова, повчання, поради, напуття. Якщо ви хочете, щоб слово вчило жити, щоб ваші вихованці прагнули до добра, – виховуйте тонкість, емоційну чуйність юного серця. Серед численних засобів впливу на юне серце важливе місце належить музиці» [6, с. 169].

Світ музики – це світ прекрасних звуків, світ радісних і щасливих переживань, необхідних для розвитку у неї здатності естетичного сприйняття музичного мистецтва.

Одним з важливих моментів при проведенні заняття є правильний вибір музичного твору, який має бути високохудожнім, тому що тільки на художньому матеріалі розвивається естетичний смак дітей. Музичні твори підбираються з урахуванням вікової групи дошкільників та їх інтересів.

Відбираючи музичні твори з виховною метою, потрібно звертати увагу на емоційно-образний зміст і тематичну спрямованість, що розкриваються у характері музики, жанрі, структурі і засобах виразності.

Музичне виховання конкретизується за окремими видами діяльності та для кожної дошкільної вікової групи. До творчих видів діяльності належать: навчання співу, слухання музики, навчання музично-ритмічним рухам, гри на інструментах. Важливою вимогою для вихователя є встановлення взаємозв'язку між видами музичної діяльності. У дошкільнят є потреба висловлювати свої почуття і настрої про пісню. У закладах дошкільної освіти вчать дітей співати виразно, невимушено, легко, правильно брати дихання під час співу і чітко вимовляти слова пісні.

У процесі співу у дітей розвивається музичний слух, відчуття ритму. Слухаючи музику, діти вчать розрізняти характер музичних творів, відчувати єдність поетичного і музичного вираження. Для кращого сприйняття музики, вихователь використовує словесні пояснення, в яких наголошується зв'язок даної композиції з життєвими явищами. При цьому важливо точно і правильно передавати поетичні характеристики художніх образів, вкладених автором твору за допомогою виразних засобів.

Навчання музично-ритмічним рухам застосовується для набуття рухових навичок, які дають можливість індивідуально проявити себе творчо. Гра на дитячих музичних інструментах є ще однією сферою музичної діяльності дошкільників, яка сприяє вихованню у дітей цілого ряду позитивних якостей: активної уваги, наполегливості у розвитку вмінь і навичок. Музикування сприяє розвитку дитячої самостійності і носить творчий характер, даючи можливість активніше проявляти себе на музичних заняттях.

У процесі естетичного сприйняття діти роблять свої перші узагальнення, порівняння та асоціації. Бажання дізнатися, про що розповідає музика, змушує дітей прислухатися до її звучання змісту і віршів, вловлюючи при цьому красу художніх образів. Завдання вихователя – зробити заняття захоплюючим, насиченим радісним устремлінням і художньої творчої уяви, емоційним забарвленням, що несе нові враження, спрямовані на пізнання цінностей мистецтва і культури.

Висновки. Таким чином, формування музично-естетичного ставлення до музичного мистецтва є важливою частиною становлення особистості та гармонійного розвитку дитини.

Спілкування з різновидами мистецтва спонукає особистість до власної творчості, навчає глибше усвідомлювати красу реального життя, допомагає сформуванню активних ставлень до дійсності.

Отже, естетичне виховання дитини – це обов'язкова умова виховання всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Використання музичного мистецтва сприяє пізнанню дитиною краси музики; освоєнню різних видів музичної творчої діяльності та засобів виразності; залучають її до світу прекрасного; розвивають потребу привнесення краси музики до власного життя. Індивідуалізація музично-естетичного виховання реалізується у виборі форм навчання, його темпів, окремих завдань, орієнтованих для кожної дитини, передбачає урахування її психічних особливостей, рівня розвитку здібностей. Загалом, використання музичного мистецтва сприяє естетичному вихованню дітей дошкільного віку.

Література

1. Ветлугина Н., Кенеман А. Теория и методика музыкального воспитания в детском саду : учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошкольная педагогика и психология» / Н. Ветлугина, А. Кенеман. – М.: Просвещение, 1983. – 255 с.
2. Горобець Н. Формування естетичних почуттів у молодших школярів засобами мистецтва / Н. Горобець // Рідна школа. – 1999. – № 11. – С. 46-49.
3. Груздова И. Музыкально-эстетическая культура детей дошкольного возраста: сущность и пути формирования / И. Груздова // Дошкольное воспитание. – 2011. – № 2. – С. 79-88.
4. Лихачов Б. Теорія естетичного виховання школярів / Б. Лихачов. – М.: Знання, 1987. – 32 с.
5. Печерська Е. Інтегрований вплив музики і природи на естетичне виховання / Е. Печерська // Початкова школа. – 2002. – № 7. – С. 29-32.
6. Сухомлинский В. О. Вибрані твори : в 5-ти тт. /В.О. Сухомлинський // Т.1. – Київ : Радянська школа, 1976. – 654 с.

О.А.Немудра,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.С. Бровчак

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ УСНОГО МОВЛЕННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Поняття комунікативної взаємодії - це поняття комунікативної компетенції. Комунікативна компетенція передбачає знання соціокультурних норм і стереотипів мовленнєвого спілкування. Сюди входить знання прийомів діалогізації мовлення: вміння використовувати звернення в різних формах, вміння щиро висловити свою оцінку того або іншого факту або події, вміння відгукнутися, висловити співпереживання у відповідь; вміння прогнозувати емотивні реакції співрозмовників.

На сьогоднішній день недостатня увага приділяється до особистості дитини в процесі розвитку мовлення, переважаюча орієнтація використовуваних методів навчання на репродуктивну діяльність нерідко діють на шкоду особистості того, хто вчиться. Це змушує з усією гостротою поставити питання про навчання на основі спілкування.

Аналіз останніх досліджень. Науковці А.Аніщук, Т.Антонова, Л.Артемова, А.Гончаренко, В.Нечаєва, Т.Пуртова питання формування умінь усного мовлення розглядали в плані виховання моральних якостей особистості дитини, формування дружніх взаємовідносин. Л.Артемова виявила різноманіття форм дитячої взаємодопомоги і здійснила їх класифікацію. Ця діяльність виражається у безпосередніх діях; в допомозі один одному; в умінні поділитися річчю, матеріалом, іграшками; в поєднанні зусиль при виконанні загальної роботи, потрібної для всіх; в активній моральній підтримці; в діяльності, спрямованій на передачу свого досвіду іншому. Дослідження А.Аніщук стосувалися особливостей тієї сторони дитячих взаємовідносин, які характеризуються як дружні, такі, що мають гуманний

зміст, необхідні як при вибіркового спілкуванні однієї дитини з іншою, так і з усіма дітьми групи. Вираження гуманних, дружніх почуттів дітьми з власної волі, незалежно від безпосередніх дій вихователя і його присутності в групі, є показником сформованості цих якостей.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати психолого-педагогічну спадщину вітчизняних та закордонних науковців щодо формування вмінь усного мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Щоб навчитися правилам колективного життя, дитині потрібний певний соціально-моральний досвід, в основу якого ввійдуть правила спілкування з дорослими і однолітками. Психологи вважають відсутність таких правил однією з головних труднощів у навчанні і вихованні особистості. Названий аспект проблеми підготовки до школи стосується як «домашніх», так і дітей, які виховувалися в дитячих садках. Товарищескість, дружелюбність, поступливість, стриманість, уважність, прагнення допомогти товаришеві і інші необхідні для шкільного навчання якості проявляються і формуються краще за все при постійному спілкуванні групи дітей в ході різноманітних ігор під умілим керівництвом вихователів. «Домашні» діти нерідко позбавлені необхідного для їх соціального і морального виховання спілкування з однолітками. Проте і в дитячому садку не завжди виховання за цим напрямом успішне.

Спостереження показують, що невміння спілкуватися в групі, навіть якщо воно проявляється поза навчанням, часто є причиною поганої успішності дітей. Пояснюється це, зокрема, наступним. Вступ дитини до школи навіть за сприятливих умов супроводжується переживаннями певного стресового стану. Особливо тонкою і важкою справою є виховання у дитини вміння правильного спілкування з дорослими. На жаль, цій стороні проблеми не надається особливого значення. Передбачається, що дитина, сівши за парту, беззастережно повинна поважати вчителя, виконувати його вказівки, однозначно розуміти все, сказане ним.

На думку О.Казарцевої, виховне значення спілкування полягає в розвитку емоційної сфери дитини. Вона стверджує, що до такого результату веде не будь-яке спілкування, а тільки організоване при становленні людини як особистості відповідно до моральних принципів. Воно повинно супроводжуватися, з одного боку, вихованням уваги до інших людей, а з іншого боку, - повідомленням потрібних знань щодо культури людського спілкування [2].

Щоб діти були готові до спілкування, що відповідає принципам моральності, вони повинні оволодіти його культурою, основні положення якої можна спробувати звести до трьох елементів:

- а) розбиратися в інших людях і правильно їх оцінювати;
- б) адекватно емоційно відгукуватися на їх поведінку і стан;
- в) вибирати по відношенню до кожного з них такий спосіб спілкування, який не розходився б з правилами мовленнєвого спілкування і в той же час якнайкраще відповідав би індивідуальним особливостям тих, з ким доводиться спілкуватися.

У дослідженні В.Нечаєвої описується роль організованої поведінки у формуванні колективних взаємовідносин дітей. Вихователь спеціально в іграх і трудових процесах встановлює таку атмосферу між дітьми, коли їм доводиться домовлятися в ході гри, узгоджувати свої дії в трудовому процесі, внаслідок чого створюються умови для формування основ організованої поведінки, а це - важлива якість колективних стосунків, що формуються між дітьми [5].

Т.Пуртова, вивчаючи педагогічні умови формування довільності в спілкуванні у дітей дошкільного віку, визначає такі:

1. Поєднання індивідуальних і колективних форм діяльності, що відповідають специфіці психологічного віку.

2. Організація спільної діяльності дітей і дорослих, де кінцевий продукт буде для дитини наочною оцінкою успішності її взаємодії з іншими людьми.

3. Використання адекватних віку ігрових форм активності дитини [6].

За ефективність спілкування відповідає, в першу чергу, комунікативний компонент культури мовлення, так само, як і нормативний та етичний компоненти. І.Зимняя до числа найважливіших прагматичних характеристик комунікативного компонента культури мовлення відносить:

1) Відповідність мети комунікації адресанта і очікувань від комунікації адресата;

2) Точне розуміння мовленнєвих характеристик адресанта і адресата в цій ситуації (наприклад: спілкування вихователя з дитиною);

3) Врахування часткових прагматичних характеристик адресанта і адресата (тонкі психологічні особливості) [1].

У цьому контексті виокремлені А.Мудриком завдання підготовки дошкільнят до спілкування представляються обґрунтованими. Ці завдання такі:

1. Розвиток процесів мислення, які відіграють важливу роль у сфері спілкування особистості;

2. Розвиток володіння мовленням;

3. Культивування певних особистісних особливостей (товариськість, емпатія, спонтанність);

4. Формування соціально бажаних установок у сфері спілкування;

5. Розвиток і формування мовленнєвих умінь: умінь орієнтуватися в партнерах зі спілкування, знаходити теми спілкування, планувати хід групового спілкування [4].

Таким чином, процес розвитку усного мовлення пов'язується з процесом формування комунікативних умінь.

І.Забродіна умовами формування когнітивно-комунікативних умінь вважає розробку системи формування визначеної групи вмінь, здійснення цього процесу в мовленнєвій та літературно - пізнавальній діяльності.

У дослідженнях Л.Калмикової умовами формування мовленнєвої готовності дітей до навчання в школі вважаються:

- організація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх школярів за допомогою її діалогізації;

- спрямованість педагогічної дії на оволодіння дітьми способами розуміння внутрішнього стану людей;

- використання ігрової діяльності як ведучої у вдосконаленні прийомів довільної регуляції власних стосунків з дорослими і однолітками [3].

Висновки. Навчальна діяльність дітей і їх спілкування з іншими людьми переплетені в житті найтіснішим чином, і фактично ані те, ані інше не може існувати окремо. І від того, як організоване спілкування дітей, залежить результат навчання, яке, в переважаючому числі випадків, вимагає постійної взаємодії дітей. Хід і результати навчальної діяльності постійно і невідворотно впливають на багато характеристик мовленнєвої діяльності дітей. Отже, не можна працювати над мовленням дітей, не враховуючи виховні можливості їх спілкування.

Література

1. Зимняя И.А. Лингвopsиxология речево́й деятельности / И.А. Зимняя. – М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО: «МОДЭК», 2001. – 432 с.
2. Казарцева О. М. Культура речевого общения: теория и практика обучения: Учебное пособие. – 2-е изд. / О.М. Казарцева. – М.: Флинта, Наука, 1999. – 496 с.
3. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психологічний та лінгвістичний аспекти: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Калмикова Л.О. – К.: НМЦВО, 2003. – 300 с.
4. Мудрик А. В. Общение как фактор воспитания школьников / А.В. Мудрик. – М.: Педагогика, 1994. -111 с.
5. Нечаева В. Г. Изучение результативности развития речево́й деятельности младших школьников / В.Г. Нечаева / Федер. научн.-метод. центра им. Л. В. Занкова. -М.: Б. и., 2000.-38 с.
6. Пуртова Т. В. Педагогические условия формирования произвольности в общении у детей дошкольного возраста: Дисс. ... канд. пед. наук / Т.В. Пуртова.-М., 1993. -185 с.

Д. Л. Нестеренко,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –ст. викладач Т.Т. Маринчук

ЖАНРОВИЙ АНАЛІЗ ЯК ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ЗНАЙОМСТВА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З МУЗИЧНИМ ТВОРОМ

Постановка проблеми дослідження та її актуальність. Уроки мистецтва у початковій школі покликані виховувати естетичні потреби учнів, формувати у них стійкий інтерес до різних видів і жанрів мистецтва, пробуджувати бажання подальшого знайомства з художніми творами. Особливе місце серед видів мистецтва, до яких залучаються школярі від самого початку свого навчання, посідає музика в силу специфіки її художньої образності. Музичне мистецтво найбільше звернено до емоцій і почуттів людини, а не до реального предметного світу. Тому усвідомлення змісту музичних творів є досить складним процесом для учнів молодшого шкільного віку. Значно спростити його може знайомство учнів з особливостями музичних жанрів, які є способом об'єктивізації художнього змісту музики. Саме тому вже на початковому етапі музичного виховання школярі знайомляться з головними музичними жанрами – піснею, танцем і маршем. Спираючись на існуючі дослідження у галузі музичних жанрів, у статті поставлено за *мету* на прикладі класичних музичних зразків розкрити особливості втілення художнього змісту за допомогою використання жанрових ознак музики. Вірне розуміння і визначення музичних жанрів сприяє повноцінному художньому сприйманню учнів у процесі спілкування з мистецьким твором.

Музичний досвід дітей молодшого шкільного віку не може забезпечити самостійного усвідомлення ідейно-художнього змісту конкретного музичного твору. Тому саме вчитель має формувати в учнів необхідну естетичну установку на сприймання творів музичного мистецтва. Аналіз музики, виконаний вчителем і запропонований як алгоритм роботи над твором, може скерувати увагу школярів у потрібне русло, допомогти усвідомити засоби музичної виразності, зрозуміти художню суть музики, а отже – викликати зацікавленість, позитивне ставлення та любов до музичного мистецтва в цілому.

Аналіз останніх досліджень. Дослідивши рівень розв'язання проблеми жанру у науковій літературі, можна стверджувати, що жанр – одна з найскладніших категорій музичного мистецтва. Жанр досліджувався як в межах окремого виду мистецтва, так і в загальнокультурному вимірі. В літературі дослідниками цього явища були М.Бахтін, Ю.Тинянов, Д.Ліхачев; в образотворчому мистецтві – Т.Вагнер. Поміж досліджень музикознавців можна виділити праці М.Арановського [1], О.Сохора [6], Т.Попової [4], О.Соколова [5], В.Цукермана [7]. Загалом, під музичним жанром потрібно розуміти роди та види музичних творів, що склалися історично залежно від певного типу змісту музики, її соціальних функцій, умов виконання і сприйняття творів музичного мистецтва.

Мета статті. Жанровий аналіз постає необхідною складовою художньо педагогічного аналізу, під яким розуміємо особливий вид педагогічної діяльності. Художньо-педагогічний аналіз спрямований на виявлення характеру художніх образів та усвідомлення змісту й ідеї художнього твору. Він здійснюється з урахуванням вікових особливостей, рівня художньо-естетичного розвитку певної категорії школярів і виховних завдань. Під час здійснення художньо-педагогічного аналізу педагог вдається й до аналізу жанрових особливостей музичного твору. Спираючись на існуючі концепції жанрового аналізу, автор статті ставить за *мету* розкрити його особливості як підготовчого етапу до слухання музики з молодшими школярами.

Виклад основного матеріалу. Усі жанри можна умовно поділити на первинні, найпростіші (пісня, танець, марш) і похідні, складні (симфонія, концерт тощо). Первинні жанри є основою складних жанрів, оскільки у процесі їх становлення створились типові

засоби музичної виразності: ритмічні та мелодичні звороти, агогічна та динамічна палітра, різноманітні типи фактури тощо. Тому для визначення змісту музичного твору важливим є усвідомлення його жанрової природи.

Для ознайомлення школярів з музичними жанрами Д.Кабалевський пропонував використовувати поняття «трьох китів у музиці», в основі якого лежить така ієрархія первинних жанрів – пісня, танець і марш. Ідея композитора про використання трьох основних сфер у музиці ґрунтується на оцінці виражальних засобів і художніх прийомів, які є характерними для цих жанрів з точки зору особливостей інтонаційної лексики, фактури, композиції.

На початковому етапі засвоєння дітьми трьох основних жанрів музики значне місце у репертуарі відводиться танцям як найбільш близьким і доступним сприйманню молодших школярів видом музики. У визначенні танцювальних жанрів важливу роль відіграють ритмічні формули, що несуть у собі основні жанрові ознаки танцювальної музики.

Ознаки певного музичного жанру завжди впливають на мелодичну лінію та на оцінку образно-емоційного змісту. Зручним музичним матеріалом для знайомства дітей з ознаками головних музичних жанрів може слугувати «Дитячий альбом» ор.39 П.Чайковського. П'єси цього циклу є нескладними не лише для дитячого сприйняття, але й для виконання, що спрощує роботу вчителя.

Пристаючи до вивчення музичних жанрів на основі цього циклу, можна розповісти учням, що історія створення «Дитячого альбому» нерозривно пов'язана з Кам'янкою, невеликим українським селом біля Києва, де була родова садиба друга композитора Лева Васильовича Давидова, що був одружений з сестрою композитора. Саме тут П.Чайковський натхненно працював і відпочивав. Тут свій вільний час він проводив серед дітей, спостерігав за їхніми іграми, слухав їхні дитячі історії. Саме надзвичайно ніжні і теплі відносини з племінниками (дітьми своєї сестри) дали поштовх до написання «Дитячого альбому». Присвячено цикл з двадцяти чотирьох п'єс племіннику Володі Давидову, з яким композитор провів багато часу у Кам'янці. Слухаючи п'єси музичної збірки, можна уявити картинку з життя дітей. Тут і веселі ігри, і дитячий смуток за втраченою лялькою, і цікаві казки, і картини народного життя, і замальовки природи.

П'єси «Дитячого альбому» – це чарівні мініатюри, виключно виразні, доступні дітям і за змістом і за формою: короткі і майже все тричастинні (саме ця форма сприймається дітьми особливо добре). Більшість п'єс «Дитячого альбому» мають яскраве жанрове забарвлення. Зокрема «Ранкова молитва» втілює типові ознаки хоралу. Жанр танцю представлений у «Вальсі», «Мазурці», «Камаринській», «Польці». Знаходимо у циклі і зразки маршу, зокрема у п'єсах «Похорони ляльки» і «Марш дерев'яних солдатиків». На прикладі двох останніх п'єс можна продемонструвати учням різницю в емоційному забарвленні жанру маршу. Так, «Похорони ляльки» пронизані характерним ритмом похоронного маршу, проте без традиційного для нього трагічного забарвлення. В урочистій скорботній ході, похмурому до-мінорі звучить похоронний марш. Динамікою композитор зображує то наближення похоронного ходи, то її віддалення. Ритмічна фігура: половинна, восьма з точкою, шістнадцята і знову половинна – характерна для похоронного маршу. Похмурий характер музики підкреслюється важкими акордами і інтервалами в акомпанементі.

«Марш дерев'яних солдатиків» представляє дещо чудернацьке крокування. Можна уявити, що іграшкові солдатиків крокують під іграшковий оркестр з флейтами і барабанами. Риси такої «іграшковості» підкреслює динаміка *piano* і *pianissimo* від самого початку твору. Засоби музичної виразності тут досить лаконічні. Чіткий ритмічний малюнок і вивіреність штриха також створюють відчуття «іграшковості» і «дерев'яності». Увесь твір звучить максимально чітко, рівно, у помірному темпі. Маршовість проявляється і в тісному розташуванні акордів, відповідності ритму і штрихів, що передають злагоджене крокування іграшкових солдатиків.

Проста тричастинна форма також підкреслює «іграшковість» образів. Середній розділ звучить дещо загадково, таємниче завдяки зміні ладу з мажору на мінор та використанню неаполітанської гармонії. Реприза звучить так, що складається враження, ніби іграшкове військо поступово віддаляється.

Після знайомства школярів з музикою, можна задати їм наступні запитання: «Чи схожий цей марш на марш для дорослих? Можна собі уявити, що під цей марш крокують, наприклад, дорослі солдати?». Таке припущення може викликати у дітей пожвавлення, сміх. «Чим же цей марш несхожий на «дорослий» марш?» Діти, скоріш за все, дадуть таку відповідь: «Він маленький, веселий, досить тихий». Тоді можна їм допомогти запитанням: «А крокують солдатики легко або важко? Звуки в марші високі або низькі, «важкі»?». Після цього бажано ще раз прослухати марш. Далі можна продовжити: «Давайте уявимо собі, що солдатики йдуть звідкись здалеку, наближаються до школи, а потім поступово віддаляються, йдуть. Яка музика буде звучати спочатку: гучна або тиха?». Такі запитання активізують увагу дітей і розвиватимуть їх пізнавальну активність.

Висновки. Подібний аналіз засобів музичної виразності з виділенням жанрових рис п'єс можна здійснити й стосовно інших музичних творів. У результаті здійсненого аналізу можна прийти до наступних висновків. По-перше, педагогу слід пам'ятати, що він повинен не лише використовувати свої теоретичні знання з галузі музичних жанрів, але й застосовувати навички самостійного комплексного аналізу засобів виразності музичних творів різних жанрів і форм, опрацювання аналітико-теоретичного матеріалу в процесі організації слухання музики, розкриття змісту музики у доступній для дітей формі. По-друге, слід пам'ятати, що жанровий аналіз стає початковим етапом в усвідомленні змісту музичного твору. Доповнена аналізом головних засобів художньої виразності, жанрова характеристика музичного твору допомагає учням глибоко та адекватно задуму композитора зрозуміти музичний зміст. Окрім того, слід постійно пам'ятати, що запропонований для слухання музичний матеріал повинен бути доступним для дитячого сприйняття, що зробить процес художньої комунікації більш ефективним.

Література

1. Арановский М. Структура музыкального жанра и современная ситуация в музыке / М.Арановский // Музыкальный современник. – М.: Сов. композитор, 1987. – Вып. 6. – С.5-45
2. Васильев А. Жанр как явление художественной культуры/ А.Васильев // Искусство в системе культуры. – Л.: Наука, 1987. – С.167-176
3. Нейштадт И. Проблема жанра в современной теории музыки / И.Нейштадт // Проблемы музыкального жанра: Сб. трудов. – М., 1981. – Вып. 54. – С.8-21
4. Попова Т. О музыкальных жанрах / Т.Попова. – М.: Знание, 1961. – 39 с.
5. Соколов А. К проблеме типологии музыкальных жанров: Учебное пособие / А.Соколов. – Нижний Новгород: Издательство Нижегородской консерватории, 2013. – 52 с.
6. Сохор А. Теория музыкальных жанров: задачи и перспективы / А.Сохор // Теоретические проблемы музыкальных форм и жанров. – М.: Музыка, 1971. – С.292-309
7. Цуккерман В. Музыкальные жанры и основы музыкальных форм / В.Цуккерман. – М.: Музыка, 1963. – 159с.

О. Д. Новик,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Т. В. Коваль

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

Постановка проблеми. Одним із найважливіших завдань школи в умовах національного відродження України постає виховання гармонійної, духовно багаті та національно свідомої особистості. Таке завдання надає особливого значення вдосконаленню процесу морального виховання дітей.

Моральне виховання є найскладнішою ланкою загально-виховного процесу. Воно найменше підлягає безпосередньому регулюванню і разом з тим найбільш чутливо реагує на загальний стан речей у суспільстві, як найтісніше пов'язане із традиціями даного суспільства і реальними перспективами його подальшого розвитку.

Аналіз попередніх досліджень. Молодший шкільний вік як початковий етап соціалізації дитини на рівні школи потребує особливої уваги. Саме зі вступом дитини до школи стає можливим цілеспрямований педагогічний вплив на її особистість. До того ж риси духовного світу дитини найбільш інтенсивно формуються у молодшому шкільному віці, що доведено у працях багатьох вчених – психологів: Н. Ветлугіної, М. Басова, Л. Виготського, А. Запорожця, Н. Лейтеса, Т. Гуменникової, О. Дем'янчука та інших. Саме у цей період життя дитина засвоює основи систематичних знань, формується фундамент її характеру, волі, світогляду, ідеалів, моральних поглядів та переконань.

А також молодший шкільний вік, як свідчать численні дослідження (М. Верб, Н. Ветлугіна, Р. Вільчанська) є сензитивним для засвоєння моральних і естетичних надбань народу. М.Лисенко, Я. Степовий, М. Леонтович, І. Воробкевич, К. Стеценко, Л. Ревуцький, П. Козицький, В. Верховинець, Ф. Колеса у своїй музично-педагогічній діяльності дотримувалися думки про визначальну роль фольклору у становленні та налагодженні системи морально-естетичного виховання дітей.

Мета статті полягає у дослідженні шляхів формування морально-естетичного виховання молодших школярів засобами українського музичного фольклору.

Виклад основного матеріалу. Школа покликана сповна використати невичерпані можливості музичного фольклору у вихованні дітей. Педагогічну доцільність використання народних пісень, мелодій у вихованні молодших школярів справедливо обґрунтовують їх своєю красою і художньою довершеністю. Разом з тим українські народні пісні, увібравши в себе моральний, естетичний та світоглядний досвід народу, стали дійовою виховною силою. Важко перебільшити роль народної пісні у пробудженні мобілізації до дії українського духу. Вона, поза усяким сумнівом не тільки засвідчила свої потужні ресурси, як засобу національного виховання, але показала здатність чинити позитивний виховний вплив на формування цілого морального світу кожної окремої особистості, особливо дитячої [3].

Моральний потенціал народного фольклору близький світосприйманню учнів молодших класів. Дитина цього віку може відчутти і замислитися над тим, що у повсякденному житті ще мало доступно їй. Музика поступово підводить учня до більш високої системи цінностей, які засвоюються переживанням, а не логічним розумінням та запам'ятовуванням. Цю ідею розробляли у своїх роботах вчені-спеціалісти у галузі естетичного виховання В. Шацька, Д. Кабалевський, Н. Ветлугіна, А. Кенеман, В. Верховинець, Л. Масол, А. Хрипкова. Їх думку поділяють також психологи: А. Гуссейнов, О. Дробницький, А. Зосимовський, І. Кон, П. Сімонов та інші. Загальна музикальність розглядається як механізм зв'язку моральних та естетичних впливів, а музична культура особистості – як перетин морального та естетичного розвитку, яка породжує цілісні морально – естетичні якості. А це дає змогу дитині відчувати свою причетність до музики як до частини життя народу [2].

В програмі з музики для початкових класів значна увага приділена українській музиці. Наприклад, музика М.Сільванського, К.Стеценка, І.Берковича; пісні О.Колодуба, М.Верховинця, В.Верменича, М.Леонтовича, Л.Ревуцького. Також вагоме місце в ній посідають українські народні пісні: "Вербовая дощечка", "Як діждемо літа", "Вийди, вийди, Іванку", "Ой сивая та і зозуленька" і багато інших. Педагогічне чуття підказувало їх безіменним творцям, що саме такі пісні треба дітям, в них є те, чим можна зацікавити, розважити їх.

Щоб успішно виховувати школярів на основі національної культури, педагог сам повинен бути переконаний у життєдайній силі народної творчості, любити і насолоджуватися народною музикою. Перед вчителем музики стоїть важливе завдання –

навчити дітей розуміти народну пісню, викликати бажання її співати. Він повинен домогтися, щоб на кожному уроці співів пісня була повністю розібрана. Щоб вона схвилювала маленьких слухачів прекрасним своїм звучанням, пробуджувала творчу уяву. Тому необхідною умовою морально-естетичного виховання засобами української народної музики є правильний підбір творів, які відповідають, пізнавальним можливостям молодших школярів, а також меті та завданням виховання [5].

Кожний твір, з яким знайомиться дитина, приносить новий зміст до її внутрішнього світу. Образи, відбиті в народних піснях відображають дійсність такою, якою відчув її автор пісень – народ. Хорове виконання народної пісні сприяє сприйняттю, розумінню національного колориту в музиці, виробленню потрібної художньої орієнтації естетичного смаку, вмінню відрізнити високохудожню вокально-хорову музику від малозмістовної.

Народні пісні збагачують дітей новими знаннями, уявленнями, дають їм яскраві образи оточуючого світу, навчають радіти добру, співчувати чужій біді, збагачують духовний світ дитини. Текст і музика всіх народних пісень не важкі, але виразні і легко запам'ятовуються дітьми:

*Вийди, вийди, сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко... [2].*

Одним із шляхів формування морально-естетичного виховання молодших школярів є репертуар "Весняночки" В. Верховинця. Вона побудована на основі фольклорного матеріалу, власних творів автора та кращих зразків заново переомисленої музично-ігрової дитячої літератури його сучасників. Щедра піснярська муза Верховинця подарувала дітям низку чудових творів – їхніх вірних друзів і супутників від коліски до юнацьких років. Пройняті глибоким оптимізмом, вони пробуджують у свідомості дітей потяг до прекрасного у музиці і поезії. [1].

Процес залучення дітей до народної творчості включає в себе також інсценізування народної пісні. З великим задоволенням діти виконують рухи, співаючи такі твори, як наприклад: "Ішло дівча лучками", "Був собі журавель та журавочка", "Пісня Лисички", "Мала баба три сини" та ін., за допомогою яких розвивається пам'ять, увага, креативне мислення, формуються навички сценічного руху, музично-ритмічних рухів, вокально-хорові навички. Для розвитку імпровізаційних навичок доречним є використання "імпровізаційних хвилинок".

"Хвилинка-імпровізка". За жеребом кожному з учасників пропонується зобразити за допомогою невербальних засобів комунікації заданий об'єкт (людину, тварину, рослину, предмет) та його ознаки, а решта дітей повинні відгадати, що зображується.

Застосовуючи такий вид діяльності, вчителю музики доцільно використовувати народний інструментарій: баян, сопілку, домру, бубон, трикутник, скрипку. При цьому відбувається комплексне ознайомлення із зразками українського народного фольклору [3].

Критеріями сформованості морально-естетичного виховання молодших школярів засобами української народної музики, виходячи із зміни морально-естетичної потреби, педагогічно інтерпретованої через категорію інтересу, виступають: а) обізнаність учнів з українською народною творчістю (учні називають велику кількість українських народних пісень, уміють відтворити зміст будь-якої пропонованої вчителем пісні; можуть виділити повчальний зміст пісні, передавати характерні особливостей різних художніх образів; беруть участь в імпровізаціях); б) рівень інтересу до творів української народної творчості (*високий рівень* характеризується тим, що учні добре обізнані з навчальним матеріалом, мають достатню теоретичну і практичну підготовку, здатні до творчості, оскільки займались у фольклорних гуртках; *середній рівень* характеризується насиченою діяльністю, але обмеженістю у виборі жанрів для практичного засвоєння дітьми (частіше коліскові чи дуже відомі веснянки); *низький рівень* – учні знають лише у віршованій формі декілька творів

музичного фольклору); в) участь у музичному житті класу, школи, міста (учні разом із музичним керівником беруть участь у шкільних, міських, обласних, національних конкурсах та фестивалях) [4].

Однією з провідних умов підвищення ефективності морально-естетичного виховання молодших школярів засобами української музики, є пізнавально-поетапне його вивчення. Такими етапами є: сприйняття (ознайомлення), детальний аналіз твору, цілісне усвідомлення його як естетичного об'єкту. Вчитель може знайомити учнів із пізнавальними елементами: співставлення традиційних та класичних виконавських варіантів народної пісні, колективне обговорення морально-естетичної суті твору, який вивчається, ідентифікується з його образами [6].

Висновки. Отже, використання пісенного фольклору у процесі морально-естетичного виховання молодших школярів - один з наймогутніших засобів виховання творчої особистості, що гармонізує ціннісне ставлення до природи, людини, мистецтва, світу, концентрує духовну міць нації. Фольклорний пісенний матеріал повинен відповідати співацьким можливостям учнів, їх природному діапазону. А процес залучення дітей до народної творчості включає в себе інсценізування народної пісні, підбір широкого пісенного репертуару та пізнавально-поетапне його вивчення. При цьому, критеріями сформованості морально-естетичного виховання молодших школярів засобами української народної музики виступають: а) обізнаність учнів з українською народною творчістю; б) рівень інтересу до творів української народної творчості; в) участь у музичному житті класу, школи, міста. Музичне мистецтво є потужним засобом реалізації та розвитку морально-естетичного виховання молодших школярів.

Література

1. Верховинець В.М. Весняночка: ігри для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку/ В. М. Верховинець // —Київ: Музична Україна, 1979. — 340 с.
2. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини /Н. О. Ветлугіна ; [пер. з рос. К. Скрипченка]// — Київ:Музична Україна, 1978. — 255 с.
3. Коваль Т. В. Виховання музичної культури молодших школярів засобами українського музичного фольклору // Наукові записки. Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. [Текст] : серія "Початкове навчання". Вип. 1 / редкол. : В. Г. Волочай, Г. С. Тарасенко, В. С. Штифурак [та інш.]. - Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2002. - 93 с.
4. Миропольська Н. Є., Рудницька О. П. Критерії музично-естетичного розвитку дітей / Н.Є. Миропольська, О. П. Рудницька // Початкова школа. — 1985. — № 3. — С. 38—43.
5. Сирота З. М. Підготовка майбутніх учителів до музично-творчого розвитку учнів початкових класів : автореф. дис. кан. пед. наук : 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти / З. М. Сирота. — Київ, 2005. — 20 с.
6. Слободянюк О. Формування моральних уявлень молодших школярів засобами фольклору // Наукові записки. Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів. [Текст] : серія "Початкове навчання". Вип. 1 / редкол. : В. Г. Волочай, Г. С. Тарасенко, В. С. Штифурак [та інш.]. - Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2002. - 93 с.

Л.В. Оберемок,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник - канд. пед. наук, доцент Л.С. Бровчак

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ МИСТЕЦЬКОГО ЦИКЛУ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. Розвиток учнів початкових класів має відбуватися не за рахунок навантаження тренувальними завданнями, а в результаті надання їм можливості брати посильну участь у колективному пошуку нового на уроці, включатися в активну пізнавальну діяльність, щоб кожен учень міг повністю реалізувати себе, свої індивідуальні особливості і став справжнім суб'єктом навчання, які бажають і вміють

вчитися. Виділяючи в якості основної мети навчального процесу просування учнів у розвитку, засвоєння ними знань, умінь і навичок, актуальною і обов'язковою складовою педагогічної творчості стає проблема диференціації навчальної роботи.

Аналіз останніх досліджень. Проблема диференційованого підходу до навчання та виховання досить часто потрапляє в поле наукових інтересів вчених-педагогів. Різні її аспекти розглянуті в працях Ю.Бабанського, М.Данилова, А.Кірсанова, І.Лернера, Б.Ліхачова, А.Мудрика, М.Скаткіна, Н.Тализіної, Г.Щукиної, І. Якиманської та ін. Представники педагогічної науки (П.Гусак, О.Зимовіна, Л.Жовтан, О.Кірсанов, Є.Нікітіна, І.Унт, Г.Гарднер, К.Леттері, П.Паск та ін.) розглядають проблему диференційованого підходу як рівень розумового розвитку учнів, рівень навченості, научуваність, навчальну мотивацію, пізнавальні інтереси, темп навчання, когнітивні здібності, навчальні стилі учнів тощо.

Мета статті є аналіз поглядів щодо проблеми диференційованого підходу до навчання та виховання школярів на уроках мистецького циклу.

Виклад основного матеріалу. Проблеми організації диференційованих форм роботи з учнями присвячено багато досліджень у педагогіці і психології. Розглядаючи диференційований підхід до школярів як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу, різні автори виділяють різноманітні аспекти цієї проблеми. Так, в одних працях диференційований підхід розглядається як засіб активізації пізнавальної активності учнів (Л.Арістова, Т.Шамова), в інших - аналізується роль групових форм роботи на уроці у підвищенні виховуючої ролі навчання (Х.Лійметс), ще інші визначають диференціацію як засіб попередження відставання в учінні (М.Махмутов).

Поняття «диференціація» все частіше зустрічається в словосполученнях «принцип диференціації навчання», «диференціація навчання», «диференційований підхід до навчання». Широко вживаним є поняття «диференційований підхід». Це особливий підхід до різних груп учнів, що лежить в основі організації навчальної роботи, різної за змістом, обсягом, складністю, методами і засобами.

Диференційовані завдання передбачають індивідуальну роботу з усіма категоріями учнів, конкретну допомогу кожному для максимального розвитку його розумових здібностей, дають змогу одночасно працювати з учнями різного рівня готовності до навчальної діяльності. Всі диференційовані завдання можна звести до таких:

- диференціація за ступенем самостійності;
- диференціація за ступенем складності завдань;
- диференціація за обсягом [2].

У молодших школярів індивідуальні властивості значні, але їх легко виявити і врахувати в рамках диференційованого навчання. В.Бондар вважає, що у педагогічному процесі зусилля повинні бути спрямовані на те, щоб впливати на учня, спираючись на відповідні дидактичні принципи, навчити його вчитися, створювати умови, за яких навчання стає виховним, таким, що формує переконання та особисті якості. Необхідна умова ефективності цих впливів - різнобічне знання особистості учня, найперше, його психологічних особливостей та можливостей. А щоб знати, що від дитини вимагати, потрібно знати, що вона може. Шлях розвитку індивідуальності лежить через розвиток інтересів, потреб, схильностей [1].

Велике значення даному питанню надавали провідні науковці Г.Селевко, О.Савченко, які вказують, що виявом диференціації є безпосереднє поширення в конкретному класі навчання з групами учнів, об'єднаних за певними якостями, значущими для процесу навчання (гомогенна група), пропонують диференціацію реалізувати на уроці через зміни в змісті, варіативність тривалості виконання завдань, відповідної готовності учнів до навчання, передбачають індивідуальний підхід до окремих учнів, груп дітей з метою надання їм допомоги в оволодінні програмовим матеріалом, розподіляючи матеріал за складністю та з огляду на індивідуальні можливості учнів.

Диференційований підхід до навчання полягає у можливості та варіативності індивідуальних і колективних підходів до досягнення цілей навчання (І.Дорофеев), створення оптимальних режимів пізнавальної діяльності школярів із різним рівнем знань з метою забезпечення ефективного засвоєння навчального матеріалу в процесі фронтальних, групових та індивідуальних форм роботи на кожному етапі уроку (Л.Голодюк).

На необхідність посилення диференційованого підходу на уроках мистецького циклу ще з молодших класів вказує С.Логачевська. Її досвід диференційованого викладання полягає у[2]:

- неоднаковій тривалості виконання одного й того ж завдання;
- збільшення його обсягу;
- ускладненні способу виконання;
- використанні допоміжного матеріалу з метою опосередкованого консультування;
- одночасному використанні завдань, що різняться змістом і складністю їх виконання.

Ставлення до мистецтва, що представляє собою особистісно-сміслову структурну утворення, є педагогічно доцільною типобразуючою властивістю в мистецькому вихованні. Аналіз структурно-змістових компонентів, ставлення до мистецтва уточнює магістральні напрямки мистецького виховання школярів. Характерні особливості ставлення школярів до мистецтва (формується в результаті навчально-виховних впливів школи, сім'ї, різних культурних і суспільних інститутів тощо) можуть бути зафіксовані об'єктивно засобами педагогічної діагностики [4].

Оскільки реалізація диференційованого підходу передбачає, передусім, діагностику психологічних особливостей учнів та групування, умовне або реальне, дітей у типологічні групи, вчитель має володіти методами (методиками) діагностики особливостей (комплексу особливостей), які планує враховувати в процесі організації навчання. Також викладач має ознайомитись з узагальненими характеристиками кожної типологічної групи учнів та, на основі їх аналізу, визначити форми, методи, прийоми роботи, які дозволять активізувати різних учнів на уроках. Після проведення діагностики вчитель має інтегрувати у методичні етапи уроку форми та методи роботи, спрямовані на активізацію конкретного учнівського контингенту.

Інформація про типи ставлення до мистецтва, про типологічній структурі аудиторії є педагогічно доцільним критерієм для реалізації вчителем диференційованого підходу в рамках різних форм мистецького виховання школярів у початковій школі.

Висновки. Диференціація навчання, дозволяє оптимізувати засвоєння знань учнями, формування у них практичних навичок та вмінь, активізувати дітей у процесі навчання, підвищити їх мотивацію. Крім того, диференційований підхід є зручним для використання учителями, оскільки, на відміну від індивідуального підходу, передбачає врахування типологічних особливостей учнівського контингенту, що є актуальним з огляду на велику кількість дітей в групах та загальну завантаженість педагогів.

Література

1. Бондар В.І., Ільченко А.М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі: Навчальний посібник. – Полтава: РВВ ПДАА, 2009. – 252 с.
2. Логачевська С.П. Диференціація у звичайному класі: Методичний посібник / За ред. Савченко О.Я. — К.: 1998. — 288 с.
3. Педагогічна психологія : навч. посіб. / О. П. Сергєєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. – Київ : Центр навчальної літератури, 2012. – 168 с.
4. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. – 648 с.

А.С. Олійник,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – ст. викладач Л.П. Дабіжа

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ В ЗОБРАЖУВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНЯТ

Залучити дитину до краси і гармонії, до світу мистецтва, пробудити її творчі здібності й бажання займатися різними видами художньої діяльності – надзвичайно важливе завдання виховання. В Програмі виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» художня діяльність дитини розглядається як поєднання різних видів зображувальної діяльності, які спрямовані на розвиток творчої активності дошкільнят, їх образного мислення, уяви, фантазії, вміння сприймати чарівність та унікальність навколишнього світу, берегти і творити красу [4]. Ще В.О. Сухомлинський стверджував: витоків здібностей та обдарувань дітей – на кінчиках їх пальців. Від пальців ідуть струмочки, які дають наснаги творчій думці. Іншими словами, чим більше майстерності в дитячих долоньках, тим розумніша дитина.

Дошкільний вік – це сензитивний період для розвитку у дітей продуктивної творчої діяльності. Проблемою розвитку дитячої образотворчості займалися А.В. Бакушинський, Д.Б. Богоявленська, А.А. Венгер, Н.А. Ветлугіна, Т.Г. Казакова, Т.С. Комарова, А.В. Різдяна та ін. Однак практичний аспект реалізації розвитку художніх здібностей дітей дошкільного віку засобами зображувальної діяльності залишається завжди актуальним, оскільки стрімко змінюються точки зору щодо психологічних і художніх умов формування здібностей, змінюються дитячі покоління і відповідно повинна змінитися технологія роботи педагогів. Як і російські вчені Б. Теплов, Ф.Н. Гоноволіна, С.Л. Рубінштейн, В.М. Мясичева, які ще в 40-60-х рр. минулого століття приділяли багато уваги розвитку творчих здібностей, так і сучасні науковці А.В. Запорожець, В.В. Давидова, С. Гавріна в своїх дослідженнях доводять необхідність занять зображувальною діяльністю для гармонійного розвитку дітей дошкільного віку [5].

Зображувальна діяльність є одним із самих цікавих видів діяльності дошкільнят. Вона дозволяє дитині виразити в зображуваних образах свої враження про навколишнє, відобразити в малюнку все, що її цікавить, висловити своє ставлення до цього. Всі діти люблять малювати, але творчість не може існувати під тиском та насиллям. Зберегти стійку мотивацію до художньо-творчої діяльності у дітей допомагають заняття з використанням нетрадиційних матеріалів і технік малювання.

Термін «нетрадиційний» - означає використання матеріалів та інструментів, які є незвичними для створення зображень, застосування способів малювання, що широко невідомі. Існує безліч технік нетрадиційного малювання. Їх об'єднує те, що вони дозволяють дітям швидко досягнути бажаного оригінального результату.

Досвід показує, що малювання нетрадиційними матеріалами дозволяє дитині:

- отримувати незабутні позитивні емоції;
- активізувати художній потенціал;
- привчитися до творчості;
- розвивати думки (як ще можна зобразити? як інакше?);
- розвивати самостійність;
- розвивати уявлення;
- розвивати дрібну моторику рук;
- проявити індивідуальність (немає однакових робіт);
- позбутися психологічних меж, страхів (раптом не вийде так, як потрібно).

У Базовій програмі «Я у Світі» нетрадиційні техніки відображені як вагомий чинник розвитку творчості дітей дошкільного віку. Так, наприклад, вимоги базової програми «Я у

Світі» щодо використання нетрадиційних технік малювання передбачають: (молодший дошкільний вік)

- Заохочувати дитину до експериментування.
- Створювати прості образи за допомогою різних матеріалів.
- Передавати один образ за допомогою різних технік та різних видів художньої діяльності.
- Самостійно обирати вид роботи та матеріали для реалізації свого задуму.
- Учити виконувати багатопланові композиції [1].

Нестандартні підходи до організації образотворчої діяльності дивують і захоплюють дітей. Оригінальне малювання розкриває творчі можливості дитини, дозволяє відчувати фарби, їхній характер і настрій. Адже образотворчий матеріал може бути одним і тим же – наприклад, гуашева фарба. Використовувати її можна і в техніці набризку, і змішуючи з сіллю, крупою, і малювати клейовим пензлем на гладкій поверхні картону, і в техніці малювання плямами, монотипією, поролоном, пінопластом, пальчиком, долонькою, відбитком листя, квітів і т. п.,

Однією з найважливіших умов успішного розвитку дитячої художньої творчості є різноманітність роботи з дітьми на заняттях зображувальною діяльністю. Забезпеченню цієї умови сприяє використання вихователем на таких заняттях широкого спектру нетрадиційних технік малювання, які доступні і не складні для дітей дошкільного віку. Найефективнішими серед них є: малювання пальцями; ляпкографія; малювання по зволоженому папері; малювання зім'ятим папером; відбитки губкою; друкування штампами з овочів; малювання свічкою; робота з паперовою масою; пуантилізм; ниткографія; макаронні фантазії; малюнки із солі; малювання зім'ятим целофаном; малювання квачиком з тканини; монотипія; розмивання; розбілювання; малюнок рельєфним картоном; робота із зім'ятими серветками; набризок; малювання зубною щіткою; колаж; пластилінографія; малювання по дзеркалу; малювання по склу; малювання вітражними фарбами; друкування природними формами; тканинографія; пісочні картини; кубізм; розмалювання камінчиків; об'ємна аплікація з домальовуванням деталей; акватипія; гратаж; малювання на зім'ятому папері; тиснення на фользі; рельєфне малювання; малювання молоком; малювання пір'ям; малювання піною для бриття; малювання мильними бульбашками; малювання на клейонці; малювання жорстким пензлем; змішана техніка (воскова крейда + акварель) та ін.

Нетрадиційні техніки малювання – це спосіб створення нового, оригінального твору мистецтва, у якому гармонуює все: і колір, і лінія, і сюжет. Саме використання нетрадиційних технік малювання у роботі з дошкільнятами створює атмосферу розкутості, відкритості, забезпечує розвиток самостійності дітей, формує емоційно-позитивне ставлення до діяльності. Результат такої зображувальної діяльності не може бути поганим чи хорошим, робота кожної дитини індивідуальна, неповторна.

Література

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Видавництво «Світлич». - Київ, 2008. – 148 с.
2. Використання нетрадиційних технік як засіб творчого розвитку дітей дошкільного віку. Дайджест 2 / упоряд. Н.В. Погрібняк, А.Ф. Михайліченко. – К., 2012. – 196 с.
3. Григор'єва Г.Г. Розвиток дошкільника в образотворчій діяльності / Г.Г. Григор'єва. - М., 2000. – 75 с.
4. Комарова Т. С. Образотворча діяльність дітей в дитячому садку / Т.С. Комарова - М., 2006. – 126 с.
5. Підкурманна Г.Л. Дитяча творчість. Програма та методичні рекомендації з художнього розвитку дітей дошкільного віку / Г.Л. Підкурманна // Міністерство освіти і науки України. – К., 2000. 68 с.

Е.В. Олійниченко
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Л.М. Ліхійська

АНАЛІЗ СТАНУ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ В ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Постановка проблеми. В останні роки в Україні значно зріс інтерес до спільного навчання дітей з різними потребами в єдиному освітньому середовищі.

На державному рівні приймаються положення та законодавчі акти, що забезпечують і гарантують отримання якісної освіти учнями з особливостями психофізичного розвитку в масових школах за місцем проживання, створення умов для реалізації їх творчого потенціалу та розвитку індивідуальних здібностей.

Пройшовши складний шлях від принизливого для всіх осіб із порушеннями психофізичного розвитку стану «непотрібних» для суспільства людей, через сегрегацію та інтеграцію, ідея інклюзивного навчання, що полягає в доступності освіти для всіх без винятку дітей з різними потребами, поступово впроваджується в багатьох масових шкіл, міст і районів нашої країни, визначаючи цей напрям, як найбільш прогресивний в освітній політиці держави.

У Наказі Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» зазначено, що «успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах».

Завдяки створенню інклюзивного освітнього простору, діти, чії особливі потреби виходять за межі загальноприйнятої норми, мають можливість не тільки отримати гідну освіту, а й відчутти себе повноцінними членами шкільного колективу, а згодом стати повноправними громадянами своєї країни, що мають однакові для всіх права і обов'язки незалежно від своїх можливостей.

Проблеми освітньої інтеграції та інклюзії цікавили багатьох вітчизняних (Ю. Богінська, Л. Будяк, Л. Вавіна, Н. Ворон, Р. Дименштейн, І. Зверева, Т. Ілляшенко, А. Капська, Н. Мирошніченко, А. Мудрик, Ю. Найда, Н. Софій, С. Хлебик та ін.) і зарубіжних (Д. Барбер, Т. Бут, Ч. Веббер, Д. Демпелер, М. Кинг-Сирс, Т. Лорман, Т. Міттлер, Д. МакГі-Річмонд, К. Стаффорд, Д. Роза, Д. Харві та ін.) вчених.

Інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку в соціокультурне та загальноосвітнє середовище нині є надзвичайно актуальною педагогічною проблемою. Переосмислення суспільством ставлення до дітей з порушеннями в розвитку, визнання їхніх прав на здобуття освіти, окреслення пріоритетних цілей, завдань, підходів в галузі спеціальної освіти зумовлює необхідність визначення оптимальних умов навчання таких дітей у сільській місцевості. Вивчення проблеми інтегрування в умовах школи, аналіз сучасного стану та перспектив освіти в сільській місцевості, прогнозування поступу інклюзивних процесів в освітніх закладах, має винятково важливе значення [1; с. 43].

Мета нашого дослідження дослідити позитивні сторони інклюзивних процесів, перешкоди і труднощі, які виникають у процесі впровадження інклюзивної освіти.

Недостатність фінансування навчальних закладів, низький рівень підготовки педагогів, скорочення штату вчителів, збільшення кількості дітей маргінальних груп, відсутність елементарної матеріальної бази, незадовільний фінансовий стан сімей, недостатній рівень культури та освіченості батьків, складність навчальних програм,

особливо для дітей зі зниженим рівнем психофізичного розвитку, – це фактори, що зумовлюють кризу освітньої системи [4; с. 94].

Одним з несприятливих чинників, що безпосередньо впливає на стан освіти на селі, є суттєве збільшення кількості соціально незахищених дітей, неблагополучних з точки зору фізичного здоров'я, психічного стану, соціального походження, які потребують кваліфікованої підтримки.

Проблема інклюзивного навчання набуває особливої гостроти з огляду на відсутність в сільській місцевості умов для сегрегації дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Об'єднання в освітньому просторі шкіл дітей з типовим розвитком та дітей з відхиленнями в розвитку дасть змогу розв'язати низку загальнопедагогічних завдань і слідувати положенням Закону «Про освіту» [3; с. 77].

Під впливом комплексу цих негативних чинників сучасна школа перебуває наразі в ситуації педагогічної кризи, що зумовлена протиріччями між традиційними ценовими стандартами і програмами, з одного боку, та, з другого, реальними можливостями і потребами дітей, чимало з яких мають відхилення у психофізичному розвитку і не в змозі засвоїти загальноосвітній стандарт. Проте, досі не знайдена оптимальна форма організації школи, здатної забезпечити освіту всіх дітей, незалежно від рівня та особливостей їхнього розвитку.

Попри теоретичну розробку загальнопедагогічних і спеціальних засад навчання неповносправних, потребують певного оновлення, удосконалення, перегляду окремих позицій сучасні проблеми здобуття освіти дітьми з порушеннями психофізичного розвитку. Зокрема, у наукових дослідженнях не висвітлювалися проблеми навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітніх сільських закладах, не розроблялися питання психолого-педагогічного супроводу дітей цієї категорії у загальноосвітніх закладах, питання їхньої соціалізації, адаптації, профорієнтації тощо [2; с. 105].

Здійснений аналіз дав підстави констатувати, що представлені у науковій літературі ідея «соціальної корисності», «медична модель» здобуття освіти дітьми з особливими потребами неефективні, оскільки інвалідність є не медичною, а соціальною проблемою, проблемою прав людини. Особливе значення для усвідомлення сутності цієї проблеми мають праці, в яких представлені альтернативні теорії: «людської гідності» дітей з порушеннями психофізичного розвитку, здатних до саморозвитку, самовдосконалення, самоактуалізації (В. Астапов, Т. Бут, О. Лебединська, М. Малофєєв, Л. Шипіцина та ін.), «дитиноцентриська» система освіти (В. Кремень) тощо.

На сучасному етапі розвитку суспільства, передова світова спільнота змінює ідеологічні установки щодо осіб з порушеннями психофізичного розвитку. В основу освітніх інновацій покладено концепцію «цілісного підходу», яка відкриває шлях до реалізації прав і можливостей кожній людині і, насамперед, передбачає рівний доступ до здобуття якісної освіти. Відбувається перехід від ізоляції до інклюзії, яка поєднує в собі поняття комплексності, предметності та визнається вченими і практиками як принцип організації процесу навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітньої школи. Основна ідея інклюзивної освіти: від інтегрування у школі – до інтегрування в суспільство, основний принцип інклюзивного навчання – якомога менше зовнішньої та якнайбільше внутрішньої диференціації. [1; с. 119]

Інклюзія базується на концепції «нормалізації», ідеї життя і побуту людей з обмеженими можливостями, більш наближеного до умов і стилю життя усієї громади. Принципи «нормалізації» закріплені низкою міжнародних правових актів (Декларація ООН про права розумово відсталих (1971), Декларація про права інвалідів (1975), Конвенція про права дитини (1989) та ін.).

У психолого-педагогічних дослідженнях розрізняють поняття «диференціація», «диференційоване навчання», «інтеграція», «інклюзивна освіта». Сутність і зміст цих понять

та процесів, що стоять за ними, розробляються багатьма науковцями, проте, в реалізації стратегії інклюзивної освіти залишаються проблемними питання організаційно-педагогічних умов навчання учнів з порушеннями психофізичного розвитку, навчально-методичне забезпечення навчального процесу; психолого-педагогічні основи інтенсифікації соціального розвитку учнів з порушеннями психофізичного розвитку; особливості корекційного процесу в умовах спільного навчання тощо. В основу цього дослідження покладено концепцію А. Колупаєвої, яка зазначає, що для нашої країни впровадження інклюзивної освіти потребує виваженого підходу, оскільки інтеграційні процеси при навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку у країнах пострадянського простору мають певну специфіку, розвиваються в умовах особливого соціокультурного статусу з урахуванням позитивів і досягнень спеціального навчання.

Аналіз зарубіжних наукових джерел стосовно проблем інклюзії засвідчує, що значущою першочерговою умовою поступу інтегративних процесів є вплив суспільства та соціального середовища на особистість дитини з порушеннями психофізичного розвитку, особливо у сільському соціумі, де зосереджені відповідні громадські, культурні, медичні та освітні заклади; активна участь у цьому процесі самої дитини; розбудова суспільства, системи суспільних відносин, що внаслідок певної жорсткості вимог до своїх потенційних суб'єктів є недоступною для дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Однак, аналіз літературних джерел доводить, що дослідження, які б розглядали сільську школу як осередок здобуття освіти дітьми з порушеннями психофізичного розвитку у вітчизняній науці не проводилися [1; с. 54].

В останнє десятиріччя внаслідок соціальної та економічної нестабільності з'явилося чимало дітей, вихованням яких батьки взагалі не займаються. Щороку збільшується кількість дітей з ослабленим здоров'ям, які мають різні психофізичні порушення, ростуть у складних сімейних умовах, що негативно позначається на їхньому психічному розвитку. Значно зросла кількість дітей дошкільного віку, у яких відсутня дошкільна підготовка, відповідно – в багатьох випадках в учнів спостерігається шкільна дезадаптація.

Соціально-економічна криза призвела до:

- кризи сім'ї, що спровокувало відчуження між батьками й дітьми;
- втрати традицій народної педагогіки;
- низького рівня загальнопедагогічних знань батьків;
- неповаги й недовіри батьків і педагогів один до одного.

Інтелектуальний потенціал навколишнього середовища такого учня недостатній для повноцінного розвитку. Саме тому в соціально-психологічному портреті дитини стали переважати такі характеристики як соціальна дезадаптація, соціальне неблагополуччя, малозабезпеченість, безпритульність, соціальне нездоров'я, соціальне сирітство тощо.

Отже, ця проблема потребує розробки нормативно-правових, психолого-педагогічних, програмно-змістових, соціально-психологічних засад. В Україні державна політика стосовно дітей з порушеннями психофізичного розвитку потребує суттєвих коректив відповідно до змін, які зумовлені як внутрішніми, так і глобальними чинниками. Наразі соціальна політика держави залишила поза увагою такі психолого-педагогічні чинники, які стосуються соціальної адаптації, комунікації, рекреації, психологічного супроводу дітей-інвалідів.

Література

1. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., – 2-ге видання, стереотипне – К.: ФО-П Парашин І.С., 2010. – 128 с.
2. Малофеев, Н.Н. Интегрированное обучение в России: задачи, проблемы и перспективы Текст. / Н.Н. Малофеев // Особый ребенок. Исследования и опыт помощи: науч.-практ. сб. М., 2000. – Вып. 3: Проблемы интеграции и социализации. – 65–73 с.
3. Саламанская декларация. Рамки действий по образованию лиц с особыми потребностями, принятые Всемирной конференцией по образованию лиц с особыми потребностями: доступ и качество. Саламанка. Испания, 7-10 июня 1994г. – К., 2000. – 21 с.

4. Специальная педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Л.И. Аксеонова, Б.А. Архипов, Л.И. Белякова и др.; под ред. Н.М. Назаровой. – 2/е изд., стереотип. – М. : Изд. центр «Академия», 2001. — 400 с.

М.В. Педь,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – доцент М.В.Вацьо

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Проблема формування пізнавальних інтересів засобами колективного музикування досі не стала центром уваги педагогів-дослідників. Це багатопланова проблема, що містить цілий ряд теоретичних питань, розв'язання яких потребує глибокого знання методичної сторони проблеми і практичних засобів її вирішення. В умовах нового змісту навчання слід знаходити і нові умови формування пізнавальних інтересів та способів їх методичної організації.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема розвитку пізнавальних інтересів завжди цікавила педагогів і психологів. Їй присвятили свої праці Ю.К. Бабанський, О.К.Дусаविцький, Б.Г. Друзь, Г.Л. Щукіна.

Проблема формування пізнавальної активності учнів широко розробляється в психолого-педагогічній літературі. Так, питання пізнавальної активності та пізнавального інтересу досліджували такі науковці, як Л. Аристова, Н. Бібік, В. Лозова, В. Орлов, П. Підкасистий, І. Харламов, Т. Шамова та ін. Психологічні аспекти навчання молодших школярів, їх вікові можливості та особливості пізнавальної діяльності висвітлено у працях Б. Ананьева, Д. Богоявленського, Л. Виготського, Н. Добриніна, Д. Ельконіна, В. Крутецького, О. Леонтєва, С. Рубінштейна та ін.

Мета статті. Розкрити природу пізнавального інтересу молодших школярів як предмету психолого-педагогічних досліджень.

Виклад основного матеріалу. В сучасній педагогіці існує достатньо досліджень, які вказують на значимість пізнавального інтересу як складової частини освітньої, виховної, розвиваючої функції навчання. Пізнавальний інтерес може бути не тільки засобом інтенсифікації об'єктивних факторів навчання, але й виступати основним мотивом навчальної діяльності школярів. Формування постійного інтересу до пізнання викликає появу пізнавальної активності учнів як стійкої риси людської особливості.

Щоб успішно вирішувати проблему інтересу на практиці, потрібно знати головні джерела і вирішальні стимули, які в наш час найбільш впливають на збудження пізнавальних інтересів і потреб школярів.

Загальні принципи підходу до проблем інтересу дозволяють виділити три основних рівня рішення проблеми, які цілком можуть бути етапами ускладнюючої діяльності щодо формування інтересів.

Перший - емпіричний. В основі є досвідне уявлення про необхідність виховання дітей до знань, особливостях його збудження на різних етапах уроку, при проведенні виховних заходів.

Другий - творчий з елементами науково-дослідного підходу. На цьому етапі ускладнюються завдання, які висуває вчитель.

Третій - вищий рівень рішення проблеми - науково-дослідний. Він з'єднує емпіричний початок і творчі відношення з досвідним підходом до вивчення дитячих інтересів, нахилів, здібностей.

Слово «інтерес» перекладається з латинської мови як «маючий значення», тобто такий, що є причиною дії особистості, її соціальної поведінки.

Характеризуючи поняття інтересу, науковець Г.І. Щукіна відмічає, що «в цьому складному ставленні людини до предметного світу в органічній єдності взаємодіють інтелектуальні, емоційні і вольові процеси» [4, с. 25]. Сутність інтересу розкриває науковець Н.Г. Морозова. Вона виділяє в його характеристиці три обов'язкові моменти: 1) позитивні емоції у ставленні до діяльності; 2) наявність пізнавальної властивості цієї емоції; 3) наявність безпосереднього мотиву, що йде від самої діяльності, тобто діяльність сама по собі захоплює і спонукає нею займатися [4, с. 30].

Розвиток інтересу обумовлений всім процесом навчання і є його важливою метою. Водночас інтерес сприяє розв'язанню виховних завдань, виступає ефективним засобом формування характеру особистості [5, с. 112].

Поняття «пізнавальний інтерес» трактується в значенні інтересу до опанування будь-якою новою інформацією, у тому числі – до навчання. Сутність пізнавального інтересу розкривається в його спрямованості на процес пізнання [5, с. 28]. Як і всі педагогічні явища, пізнавальний інтерес, на думку науковця Г.І. Щукіної, характеризується складністю та багатозначністю. Він виступає: – як мета виховання; – як засіб формування особистості; – як умова ефективного навчального та виховного процесів; – як мотивація навчання; – як елемент структури особистості [4, с. 44].

Дослідження Н.М. Бібік, Н.Г. Морозової, П.І. Розмислова, Г.І. Щукіної та інших авторів показали, що пізнавальні інтереси у школярів виникають і закріплюються залежно від кількох умов. Зокрема [2, с. 283]:

1. Правильне співвідношення нового і вже відомого є істотною умовою виникнення пізнавального інтересу у дітей. Це означає, що школярі повинні мати якісь знання про явища природи, що спричинить глибший інтерес до предмета. Вчитель повинен уміти в старому, відомому показати новий зміст: ознаки, властивості, відношення з іншими об'єктами.
 2. Можливість використати свою ініціативу, свою активність для творчого перетворення предмету, що підвищує інтерес учня до роботи.
 3. Інтерес виникає і підтримується досягнутим успіхом діяльності.
 4. Величезне значення для підвищення інтересу має відкриття для дітей практичного використання вивченого матеріалу, його застосування в житті.
 5. Інтерес дітей до навчального предмета зростає тоді, коли вони бачать, що вчитель — це людина, захоплена своєю роботою і володіє майстерністю передачі знань дітям, вміє цікаво, повно, яскраво викладати навчальний матеріал.
- Формуванню навчальних і пізнавальних інтересів значною мірою сприяє позакласна і позашкільна робота.

У практиці педагогічної діяльності застосовуються різні шляхи формування пізнавального інтересу молодших школярів: через організацію спільної і колективної навчальної діяльності, поєднання різних методів і форм навчання, створення ситуації проблемного навчання, взаємозв'язок різних видів діяльності тощо. Проте, продуктивне формування пізнавального інтересу молодших школярів неможливо без продуманої системи стимулювання, основою якої для учня початкової школи служить обережне і легке підштовхування, що виходить з дитячої природи та повністю виключає відкритий тиск і грубу примусовість. До «антистимулів» пізнавального інтересу можна віднести недостатність цікавого матеріалу, невідповідність змісту навчання досвіду учнів, негативний емоційний фон, бар'єр між учнями і вчителем, недооцінку і переоцінку пізнавальних можливостей учнів. Це також відбувається й у зв'язку з тим, що вчителі недостатньо уваги приділяють формуванню пізнавальних інтересів школярів, або ж така робота має епізодичний, безсистемний характер [1, с. 14].

Сучасна дидактика, опираючись на нові досягнення педагогіки і психології, бачить в інтересі величезні можливості для навчання, для розвитку, для формування особистості учня в цілому.

Дослідниця цієї проблеми Г.І.Щукіна визначає інтерес як складне ставлення до предметів і явищ навколишньої дійсності, прагнення людини до всебічного, глибокого вивчення та пізнання їх. Отже інтерес має не тільки інтелектуальне спрямування - він є стимулятором дії, спрямованої на пошук ефективних засобів пізнавального, а часто і практичного завдання. Тому він активно сприяє розвитку таких цінних якостей особистості, як цілеспрямованість та наполегливість у досягненні поставленої мети.

Науковець Г.І.Щукіна, розглядаючи проблему формування пізнавального інтересу, наголошує на таких його особливостях[5, с. 45]:

- це мотив, якому надається найбільша перевага серед інших мотивів навчання;
- мотив, де поєднується «реальні» і «знайомі» мотиви;
- мотив, що усвідомлюється раніше і ясніше, ніж інші;
- це «безкорисливий» мотив, що схожий на прагнення людини домистецтва;
- це мотив, існуючий в тісному взаємозв'язку з іншими мотивами;
- мотив, що впливає на об'єктивну дійсність.

Як бачимо, пізнавальний інтерес в роботах дослідниці Г.І.Щукіної визначається в системі взагалі і сприймається як мотив, що повноцінно розвивається і функціонує тільки у взаємозв'язку з іншими мотивами і інтересами.

Пізнавальний інтерес потрібно визначити одним з самих значимих факторів учбового процесу, вплив якого, без сумніву, спостерігаємо як на створення світлої і радісної атмосфери навчання, так і на інтенсивність пізнавальної діяльності школярів.

Стимулювання цих інтересів у процесі навчання і виховання особливо важливо. Найбільш в широкому розумінні слова слід виділити розумові, моральні, естетичні інтереси і потреби. Інтереси розрізняють за глибиною та тривалістю короткочасні, тривалі, стійкі та нестійкі.

Стійкий пізнавальний інтерес - це захопленість людини, потреба до поглиблення і творчого застосування знань. Якщо цей інтерес є у школяра, то він вчиться не заради оцінок або похвал, нагород або заохочень, а тому, що він захоплений навчанням, прагне удосконалити себе, або просто не може робити інакше. Та глибокий інтерес виникає і розвивається не зразу. Для його виникнення і розвитку потрібна система освіти і виховання.

Успішне науково-педагогічне рішення проблеми формування і розвиток інтересів має велике принципове значення для підвищення якості навчання і виховання, для розробки сучасних більш досконалих методів впливів на молоде покоління.

Інтерес у педагогіці визначено як важливу рису, що виявляється в активному вибіркового ставленні особистості до навколишнього, естетичних, моральних та наукових цінностей. Інтерес викликає прагнення до глибокого пізнання певних явищ, є потужним стимулятором активності дитини.

«Часто у слово «інтерес» вкладають декілька понять: допитливість, зацікавленість. Щоб зберегти первісну зацікавленість, розвинути її у стійкий інтерес, необхідна опора на сформоване ставлення учня до того чи іншого предмету. Від зацікавленості значною мірою залежить результат діяльності; активізуються процеси мислення, стійкою стає увага, розвивається спостережливість» – зазначає дослідник С. Є. Лупаренко [2, с. 284].

Інтерес має складну психічну структуру, завдяки чому втілюється сила його впливу на розвиток особистості.

В психології ряд авторів визначають інтерес як специфічну пізнавальну направленість особистості на предмети та явища дійсності. Виховання інтересу в плані розвитку пізнавальної активності і допитливості можна розглядати як мету навчання і виховання.

У психології визнають епізодичні і постійні інтереси. Бажання щось робити, вивчати - це лише перша, необхідна сходинка формування стійких інтересів і потреби. Необхідно виховувати перш за все загальний інтерес до знань у кожної дитини, навчати дивуватись і бути спостережливим.

Вибір головної мети, пов'язаний з вихованням у дітей пізнавальних інтересів і потреб, визначається трьома напрямками - методологічним, психолого-педагогічним, вузько-методичним.

Творчі методичні рішення проблеми інтересу знаходяться у прямому взаємозв'язку з постійним і глибоким вивченням методологічних і теоретичних основ розвитку і виховання пізнавальних інтересів, творчих здібностей.

Елементарним рівнем пізнавального інтересу можна вважати відкритий, безпосередній інтерес до нових фактів, до цікавих явищ. Більш високим рівнем його є інтерес до пізнання суттєвих властивостей, предметів і явищ. Цей рівень потребує пошуку, догадки, активного оперування існуючими знаннями. Його ще можна назвати стадією описування, у якій фіксації зовнішніх ознак і суттєвих властивостей того, що вивчається знаходиться на однакових початках. Ця стадія характерна для молодших школярів, котрі ще не мають достатнього теоретичного багажу, щоб проникнути у суть і глибину речей.

Ще більш високий рівень пізнавального інтересу складає інтерес школярів до причино-слідчого зв'язку, до виявлення закономірностей. Цей рівень буває разом з елементами творчої діяльності. На цьому рівні відчувається рух учня, усвідомлення найважливіших суттєвих сторін процесу вивчення, який здатний бачити діалектику явищ, виявляти глибокий інтерес до пізнання закономірностей, вказаний головний параметр рівнів пізнавального інтересу - зверненість його до об'єктів пізнання (фактам, процесам, закономірностям) супроводжується ще й такими параметрами, як стійкість, локалізованість та усвідомлення.

Міцний пізнавальний інтерес притаманний розвитку далеко не кожного школяра. Він дуже індивідуальний і формується під впливом багатьох чинників.

Характерною особливістю інтересу, як відзначає більшість науковців, є емоційна його забарвленість. Музика, впливаючи на почуття, пробуджує в людей насамперед емоційний відгук, отже, сприяє виникненню інтересів.

Музичні заняття в школі немислимі без опори на почуття учня, без стимулювання захопленого, зацікавленого ставлення до музичного мистецтва. Тому одне з відповідальних завдань музичного виховання - цілеспрямоване формування музичних інтересів дітей, як неодмінної умови успішної діяльності, формування музично-естетичної активності.

Висновки. Пізнавальний інтерес як мета виховання допомагає залученню до духовних цінностей суспільства. Він складає основу творчих здібностей особистості і сприяє оволодінню, присвоєнню, а також створенню нових духовних цінностей. Отже, пізнавальний інтерес – важливий компонент всебічного розвитку особистості, в якому виявляються ціннісні орієнтації. Неможливо розглядати завдання освіти та виховання поза зв'язком з розвитком пізнавальних інтересів, що сприяють більш ефективному оволодінню знаннями, накопичених людством.

Література

1. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів / Н. М. Бібік. – К. : Віпол, 1987. – 96 с.
2. Лупаренко С. Є. Специфіка розвитку пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку / С. Є. Лупаренко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 54. – С. 282-286.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник / О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
4. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе : учебное пособие для студентов пед. институтов / Г. И. Щукина. – М.: Просвещение, 1979. – 160 с.
5. *Щукина Г.И.* Актуальные вопросы формирования познавательного интереса в обучении / Г.И. Щукина. – М.: Просвещение, 1984. – 160 с.

Т. В.Полиця,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –ст. викладач,доцент І.Г. Барановська

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку України відбувається перебудова системи освіти. Це життєво необхідний процес впровадження інноваційних методів і підходів у навчанні. Однією з актуальних проблем сьогодення є активізація пізнавальної діяльності учнів, як необхідної умови ефективності навчання: орієнтації на свідоме здобуття міцних знань, перетворення знань у переконання, розвиток інтересу до навчальної діяльності, самостійність думки та практичних дій учнів.

Пізнавальна активність дитини – це її внутрішня готовність до оволодіння знаннями, уміннями і навичками та виявлення самостійності й творчого підходу до виконання навчальних завдань. У центрі навчально-виховного процесу має бути учень. Активність, бажання і здатність до навчання, уміння спілкуватися, співпрацювати, міркувати, обґрунтовувати свої думки, бути собою закладаються у процесі навчання на уроках у початкових класах. Сьогодні перед початковою школою стоїть завдання домогтися, щоб діти не лише засвоїли матеріал, а й могли вільно оперувати ним, застосовувати їх для вирішення навчальних та життєвих проблем, для розширення свого пізнавального досвіду.

Головною метою школи, як зазначено в Концепції загальної середньої освіти, є створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу та таких індивідуальних здібностей особистості, які забезпечать їй досягнення життєвого успіху. Формування творчої, мислячої особистості – одне з найважливіших завдань сучасної школи. Увага педагогів-практиків спрямована на розв'язання питань творчого розвитку дітей засобами мистецтва, зокрема музичного.

Аналіз попередніх досліджень. Вивченням даної проблеми займалися педагогіки-класики С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Д. Ушинський, Н. Ветлугіна, Д. Кабалевський та інші. Науково-педагогічне вирішення питань розвитку музичних інтересів дітей знаходимо в доробку відомих викладачів (Б. Барток, З. Кодай, К. Орф, В. Шацька, Д. Кабалевський, З. Морозова, Л. Лохвицька).

Теоретичні та методичні проблеми музично-естетичного виховання успішно розробляють українські науковці А.Болгарський, О.Дем'янчук, А.Паламарчук (формування музично-естетичних інтересів), Б.Брилін, О. Туріна, В.Шульгіна (музично-творчий розвиток), В.Бутенко, Л.Коваль (формування естетичних оцінок), В.Дряпіка, (формування естетичного смаку), О.Костюк, О.Олексюк, Г.Падалка, О.Рудницька, (формування естетичного ставлення), В.Орлов (формування і розвиток естетичної культури), О.Ростовський (керування музичним сприйманням), Л.Філатова (формування естетичних потреб), І.Барановська (методичні засади художньо-творчої самореалізації) та багато інших.

Виклад основного матеріалу. В.Сухомлинський писав, що пізнання світу почуттів неможливе без розуміння і переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати її й діставати насолоду від неї. Без музики важко переконати людину, яка вступає у світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури[5,с.258]. За словами В.Сухомлинського, «пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї» [5, с.251].

Разом з літературою та образотворчим мистецтвом музика складає художньо-естетичний цикл предметів шкільної програми. Перебуваючи у тісному полі художньому зв'язку, твори образотворчого мистецтва, художнє слово допомагають передати глибину

почуттів, які втілені в музиці. У свою ж чергу музика здатна викликати нстрій, переживання та хвилювання, співзвучні багатьом творам живопису та літератури.

Одним з важливих питань є методичне забезпечення учителя музики. Творчий підхід до вибору методів, прийомів, навчання школярів – необхідна умова формування пізнавальної активності в галузі музичного мистецтва. Як сказав Дмитро Кабалевський, «програма – це лише «компас», що вказує напрям, у якому повинен іти розвиток музичної культури школярів. Безпосереднє здійснення завдань музичного виховання залежить від учителя, рівня його кваліфікації, якості роботи, громадської позиції» [3, с. 23].

Музичне виховання має становити єдину, цілісну струнку систему. В перехідний період від дитячого садка до школи ця система не повинна перериватися, методи і форми музичного розвитку дітей мають змінюватись плавно, а не стрибкоподібно. Повторюваність творів корисна дітям, оскільки вони міцніше закріплюють певні навички, а також мають змогу на відомому матеріалі детальніше і яскравіше відтворити музичний зміст цих творів [2, с.51].

Найефективнішими видами музичної діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі є спів, слухання музики, гра на дитячих музичних інструментах, рух під музику і музична творчість. Наукові дослідження і педагогічна практика переконують, що всі ці види музичної діяльності різною мірою доступні дітям. У шкільних програмах перевага справедливо надається співу і слуханню музики. Такі ж форми музичної діяльності, як гра на дитячих інструментах, рухи під музику, до яких діти вдаються щоранку, виконують зарядку під музичний акомпанемент радіо чи телебачення, і які ефективно сприяють активізації навчальної діяльності школярів, не приділяється достатньо уваги. О.Жорник вважає, що поряд із співом і слуханням музики ширим визнанням дітей користуються гра на музичних інструментах, танці, ігри під музику, - вони створюють якнайсприятливіші умови для розвитку творчих здібностей і музичного мислення дітей [1, с.23, 24].

Музикування на інструментах (сопілка, дудочка, трикутник, маталофон, ксилофон) – необхідний етап формування пізнавальної активності молодших школярів у музичній діяльності. Виконання поспівок «Співаймо», «Слухайте нас», «Стоїмо на місці», «Вгору ми йдемо», «Ми крокуєм вниз» дозволяють познайомити молодших школярів з основами музичної грамотності, розвивають музичний слух та почуття ритму. Одні діти грають нескладні мелодії на металофоні, а інші – співають мелодію поспівки. Учні вчаться музикувати на дитячих інструментах, імпровізуючи різні ритми, музичні звороти; вони відтворюють сприйняте, підбирають розучені мелодії, ритмічний супровід до виконуваних пісень.

Розвиток самостійної музично-ритмічної діяльності бажано проводити поетапно, поєднаних у логічній послідовності з урахуванням відповідних дидактичних принципів і методів. Ритмічний супровід, організований на слуховому контролі, що має місце в роботі з дітьми ще в до нотний період, не тільки дає змогу вчителю залучати молодших школярів до активної пізнавальної діяльності, а й сприяє розвитку відчуття музичного часу – «переживання» змінюваних тривалостей, рівного темпу і метричної пульсації.

1 етап. Заняття з формування чуття ритму в дітей доцільніше проводити як ритмічні ігри, які б мали конкретну мету і чіткий магічний зв'язок. Так, повторення на слух ритму, що пропонується вчителем або учнями, ритмічна гра «Запитання – відповідь»; закінчення ритмічних фраз, спеціально обірваних учителем на слабких долях такту.

2 етапі. Формування навички відтворення ритмічного тексту бажано здійснювати на логічно-закінчених ритмічних мотивах, оскільки такі заняття на елементарних ударних інструментах через слухово-зоровий контроль створює додаткову опору закріплення слухово-ритмічної уяви і прискорюють музичний розвиток дітей.

На 3 етапі відбувається навчання молодших школярів переносити графічне зображення ритмічних структур на елементарні інструменти, і водночас формування вміння здійснювати самоконтроль за якістю виконання, що є показником розвитку активності у

самостійній музичній діяльності. Він стимулює розвиток музично-слухових здібностей учнів, допомагає їм зосередитись, без чого важко навчити дітей стежити за музичними мотивами і нотним записом. Оскільки молодшим школярам відтворення на ударних інструментах нотного тексту дається важко, на початковому етапі можна вдавати до відтворення ритмічних малюнків за предметно-графічними партитурами. Принципи кількісного співвідношення малюнків і відтворення тривалості (четвертних, восьмих) залишається той самий:

На 4 етапі відбувається плавний перехід зорового сприйняття молодших школярів від художньо зображеної партитури до загально прийнятої нотної: Якщо в першій фазі рухову реакцію викликав ритм, відтворений на слух, то в четвертій при ритмізації по графічному зображенню – це фіксований на плакаті графічний запис.

5 етап музикування на дитячих інструментах спрямований на активізацію самостійної музичної діяльності. Він передбачає створення ритмічного супроводу та його нотний запис. Від попередніх цей вид діяльності відрізняється:

- по-перше, навчальна мета такої діяльності визначає не лише закріплення самостійних навичок гри за нотними знаками, а й концентрацію всіх умінь і навичок у єдиний комплекс, що забезпечує самостійність виконання музично-ритмічних завдань;

- по-друге, внаслідок використання на уроці ударних інструментів на спеціально розроблених партитурах для супроводу у молодших школярів формується відчуття долей такту, музичних фраз, кульмінаційних моментів у фразах, тих музично-практичних навичок, які ще недостатньо розвинені.

Впровадження етапно-фазової послідовності використання на уроці музики ритмічних і звуковисотних інструментів уможливорює органічне поєднання теоретичних знань учнів з музично-практичною діяльністю, підвищуючи якість уроків музики.

У процесі музикування на дитячих інструментах учні вчать елементів музичної грамоти, в них розвивається слух (звуковисотний, ритмічний, тембровий, динамічний), музичне мислення, творчі музично-сенсорні здібності.

Одним з найзахоплюючих методів активізації пізнавальної діяльності молодших школярів є інсценізація музичного твору. Червоною смугою через усі напрямки роботи вчителя проходить знайомство учнів з музичним твором, слухання, а згодом і виконання. Неабиякі можливості для впровадження в уроки музики – створення елементів театралізованої гри. З метою спрямування уваги школярів на вираження у ньому розповідних інтонацій та використання ігрової ситуації, пов'язану зі змістом цього твору. Після виконання залучаю дітей до аналізу сюжету твору, його виразності. Важливо використовувати в основному ті рухи, які знайомі дітям із життя і не потребують окремого часу для їхнього виявлення та засвоєння: прості рухи рук, біг, ходьба, елементарні танцювальні кроки. Із захопленням учні виконують ритмічний супровід пісні, а ще звуконаслідування на музичних інструментах.

Наприклад, музичний твір «Курчатка» Л.Шукайло. Рухливий темп, нескладна мелодія, активізують образну уяву та музичне мислення школярів, сприяють тому учні з задоволенням виконують його на музичному інструменті. Також є доречним виконання рухливих вправ у супроводі цього твору, а згодом під цей твір можна відтворити «малий театр». Перед учнями стоїть завдання : уявити невеликий епізод. А потім відтворити його разом із однокласниками.

The image shows two pages of a musical score for the piece 'Курчатка' (The Little Chick) by L. Shukailo. The score is written for piano and guitar. The top page is numbered 25 and the bottom page is numbered 53. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamics like 'p' (piano) and 'mf' (mezzo-forte). There are also handwritten annotations in blue and red ink, including circled numbers and arrows, which likely represent rhythmic patterns or performance instructions. The title 'Курчатка' and the composer's name 'Л. Шукайло' are clearly visible at the top of the first page.

Діти слухають твір у виконанні вчителя, потім одного з учнів. Під звуки мелодії твору, учні виконують рухи та дії, які вони собі уявляють. Як от: Розпочинається музика і всі курчата, за своєю мамою-квочкою ідуть рядочком. Тим часом останнє курча побачило щось незвичне і зупинилося. Потім швидко побігло, там він побачив черв'ячка, здивувався, але довго не чекаючи, почав тягнути черв'ячка. Йому це не вдається, обернувся і помітив що інші курчатка далеко і побіг за ними. Закінчується вистава тим що знов всі ідуть за мамою-квочкою.

Дослідники (О.Печерська, Т.Кіреєва) дійшли висновку, що використання на уроках музики аналогій з кольором сприяє розвитку емоційності, підвищенню інтересу молодших школярів до музики. Тому дуже важливе використання на уроці музики наочності в яскравій і доступній для молодшого школяра формі. Певний інтерес до музики викликає «музична гра» (пропонуються О.Гуминською, Т.Шевчук, О.Юхневичем). Гра на уроці завжди бажана та цікава. До кожної теми уроку, окремого виду діяльності можна придумати гру. Для її створення потрібні винахідливість і фантазія вчителя.

Активізації пізнавальної діяльності на уроці музичного мистецтва відбувається у процесі виконання творчих завдань, в ході яких учнів буде втягнуто у процес творчості, а результатом цього процесу буде виникнення чогось нового. У молодших класах діти люблять імпровізувати, складати закінчення мелодії, придумувати ритмічні супроводи до знайомої пісні. Наприклад: підібрати або написати вірш до музики, написати твір (музичних вражень, емоцій та переживань), скласти музичну казку, оформити програмку чи афіш концерту, музичного спектаклю, створити ескізи костюмів для героїв музичного твору, створити сюжетні малюнки музичних творів. Це тільки деякі форми спілкування дітей з музикою, що спрямовані на розвиток творчої уяви, на розвиток сприйняття музичного образу, а через нього - на сприйняття різних сторін життя.

Творча активність учнівособливо розкривається на нестандартних уроках: урок-вистава, урок-гра, урок-концерт, урок-вікторина. Саме на інтегрованих уроках музичного мистецтва є чудова можливість розмірковувати, говорити про духовність, красу, про інші види мистецтва, культуру, узагалі про саме життя,

Висновки. Активізація музично-пізнавальної діяльності школярів залежить від методів стимулювання їхнього інтересу до музики: це створення проблемних, ігрових ситуацій на уроках, демонстрація та інтерпретація найкращих зразків музичної класики, виконання творів на дитячих інструментах, застосування мультимедійних презентацій, використання відеоматеріалів, виконання творчо-ігрових завдань, створення творчих проєктів та ін. Ці методи сприяють розвитку музичного інтересу дітей та успішно використовуються на уроках. Виконання простих музичних творів, викликає у учнів ситуацію успіху та підсилення інтересу до уроків музичного мистецтва.

Література

1. Жорник О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності / О. Жорник // Рідна школа. – 2000. – №1. – 28 с.
2. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посіб. / О. М. Олексюк. – Київ: Київський національний університет культури і мистецтв, 2006. – 188 с.
3. Печерська Є.П. Уроки музики в початковій школі: навч. посіб. / Є. П. Печерська. – Київ: Либідь, 2001. – 272 с.
4. Ростовський О. Я.Методика викладання музики в початковій школі: навч. – метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Тернопіль, 2001. – с. 185 - 202 .
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. / В. О. Сухомлинський. – Київ: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – 675 с.

**Ю.О.Поплавська,
старший викладач**

**кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

ІНФОРМАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку української держави, оновлення всіх сфер його соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Розвиток науки і техніки сприяв появі нових форм навчальної комунікації, новітнім методам розв'язання освітніх завдань. Водночас відбувається еволюція змісту, форм і методів навчання, яка спонукає до розробок і впровадження новітніх освітніх технологій.

Зокрема, потребує вдосконалення й викладання музичного мистецтва в загальноосвітніх навчальних закладах. Звичайно, спроби вдосконалити програми з музики відбуваються, помітними є зміни в змісті й структурі предмету. Та переважна більшість учителів вважає цей предмет не особливо важливим у навчанні та в житті, стверджуючи, що є серйозніші дисципліни. Але така думка є, безперечно, хибною, адже для гармонійного розвитку особистості необхідно бути музично освіченим й розумітися в світі мистецтва, який оточує кожну людину з самого її народження. У школах часто учні не долюблюють уроки музичного мистецтва. Це зумовлено тим, що діти не розуміють, як можна використати свої мистецькі знання, пов'язати їх з іншими. Можна багато втратити, не змінивши підхід у вивченні музичного мистецтва. Тому впровадження інноваційних технологій має відбутися, аби забезпечити прагнення до опанування різних видів музичної діяльності, зробити процес музично-естетичного виховання цікавим, актуальним для дитини, сприяти гармонійному розвитку особистості, усіх її сфер: когнітивної, афективної, мотиваційно-діяльній, соціальної.

Аналіз попередніх досліджень. Проблеми впровадження інновацій активно досліджували як зарубіжні (Х.Барнет, Д.Гамільтон, Н.Грос, В.Гузев, У.Кінгстон, М.Майлз, І.Підласий, А.Пригожин, В.Сластьонін та ін.) так і вітчизняні вчені (І.Бех, І.Дичківська, І.Зязюн, О.Пехота, О.Пироженко, О.Попова та ін). Інтерес до інновацій світової педагогічної громадськості виявляється у створенні інформаційних служб (Центр дослідження інновацій в освіті під егідою ЮНЕСКО, Азіатський центр педагогічних інновацій для розвитку освіти), започаткуванні програм впровадження педагогічних інновацій, проведенні міжнародних конференцій, що узагальнюють нововведення в різних країнах світу, інформують про них педагогічну громадськість на сторінках спеціальних часописів.

Одним із пріоритетних напрямів інноваційної освіти молоді на сьогодні можна вважати напрям інформаційних освітніх технологій, які викликають все більший інтерес у вчителів-практиків. Саме застосування інформаційних освітніх технологій передбачає докорінні зміни існуючих стереотипів організації навчально-виховного процесу, його змісту. Виникає потреба у розвитку творчої ініціативи педагогів, у пошуках нових форм і методів музично-виховної роботи.

В останній час питанням реформування й модернізації освітнього простору, введення нових інформаційних засобів у навчально-виховний процес сучасної початкової школи як безальтернативного на сьогодні інструменту оволодіння цікавою і яскравою інформацією присвячені численні дослідження (А.Болгарський, І.Гадалова, Л.Масол, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Щолокова та ін.). Вчені переконані у цілком певній ефективності впровадження нових інформаційних технологій у процес опанування дитиною музичним мистецтвом. У багатьох педагогів-музикантів (О.Балабан, Н.Бергер, В. Варченко, В.Козлін, Т.Краснопьора, І.Регейло, І.Ткачук, О.Чайковська, В.Штепа, В.Янкул) за останні

десятиріччя викристалізувався єдиний погляд на застосування комп'ютерних технологій на уроках музики, що відкриває нові резерви та перспективи розвитку творчої особистості учня (1;2;3).

Тому **метою статті** є розкриття освітньо-виховного потенціалу інформаційних, зокрема, мультимедійних педагогічних технологій у музично-естетичному вихованні дітей, що передбачає докорінного оновлення змісту шкільного предмету «музичне мистецтво», ґрунтовні зміни у формах і методах музичного навчання та виховання школярів.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить практика, вчителі музичного мистецтва, перебуваючи під впливом традиційної освіти, не достатньо обізнані з інформаційними педагогічними технологіями, не бачать їх перспектив і можливостей, не володіють методикою їх організації. Музичне мистецтво, як навчальний предмет у школі, має значні переваги в порівнянні з іншими навчальними дисциплінами щодо можливостей застосування інформаційних технологій. Адже, окрім власне навчальних цілей – формування музичних уявлень і понять – даний предмет повинен забезпечувати розвиток емоційної та духовної сфери дітей і молоді, їх творчої активності й самостійності, здатності до самореалізації, до самовираження, виховання особистісних якостей кожного школяра, його загальної та музичної культури, засвоєння загальнолюдських цінностей у ставленні до навколишнього світу. Шкільні вчителі не завжди бачать перспективи вивчення музичного мистецтва засобами інформаційних ресурсів, обмежуються формуванням знань про музичні об'єкти та явища і практичних умінь у їх застосуванні, не спрямовуючи свої зусилля на розвиток особистісних якостей дитини. Недостатній рівень використання освітніх інформаційних технологій в середній загальноосвітній школі та їх реалізації на уроках музичного мистецтва, зумовили нас до вибору теми статті.

Сучасний вітчизняний і зарубіжний досвід доводить, що інформаційні освітні технології, мультимедійні програми, продукти можна успішно застосовувати під час вивчення різних шкільних дисциплін гуманітарно-естетичного циклу. За допомогою ігрових методів, використовуючи мультимедійні можливості (графічних, відео-, аудіо блоків комп'ютера тощо), з'являються нові перспективи значного підвищення ефективності засвоєння різноманітних знань. Особливого значення у цьому контексті набувають мультимедійні технології.

Під *мультимедійною технологією* слід розуміти технологію, яка окреслює порядок розробки, функціонування та застосування засобів обробки інформації різних модальностей. Говорячи про різні аспекти використання ММТ в освіті, варто зосередитися на розгляді питань, які стосуються використання *технічного засобу навчання* або комп'ютерно орієнтованого засобу навчання “нового” покоління, якому притаманні характерні ознаки: можливість об'єднання інформації, представлені в різних формах (текст, звук, графіка, відео, анімація) та інтерактивний режим роботи з інформацією.

Дослідження феномену «мультимедіа» в освіті багатоаспектні:

- мультимедіа як засіб підвищення ефективності навчання у вищій школі;
- застосування засобів мультимедіа в процесі навчання спеціалістів;
- мультимедіа як засіб навчання й інструмент, за допомогою якого розробляються педагогічні програмні засоби.

Використання засобів ММТ, за оцінками науковців, дозволяє:

- підвищити інтенсивність і ефективність процесу навчання;
- створює умови для самоосвіти та дистанційної освіти, тим самим дозволяючи здійснювати перехід до безперервної освіти;
- у поєднанні з телекомунікаційними технологіями розв'язує проблему доступу до нових джерел різноманітної за змістом і формою представлення інформації.

Отже, уроки музики з використанням мультимедіа дають можливість одночасно співпрацювати з інформаційними ресурсами та розкривати творчий потенціал як учня, так і вчителя.

Значні навчально-виховні та музично-методичні резерви містять мультимедійні КНП (комп'ютерні навчальні програми) з музики, які забезпечують ефективну динамічність опанування молодшими школярами шкільного курсу з музичного мистецтва, елементами якого є „слухання”, „виконання”, „створювання” музичних творів [5,46]. Робота з КНП на уроках музики відкриває перед учнями можливості експериментування з електронними звуками. А вибір медіа засобів для уроку музики, на якому застосовуються КНП, — питання педагогічної і дидактичної стратегії, особистої компетенції та інтересу до засобів, якими користуватиметься і учитель, і учні [7,97].

В.Янкул у своїх наукових працях визнає, що комп'ютер з його мультимедійними можливостями сьогодні у школі – це безальтернативний засіб підготовки найцікавішого матеріалу до уроків музики. Маючи під рукою тисячі необхідних файлів, які зібрано за тематичними каталогами, вчитель дає змогу одержати учням у декілька разів більше потрібної якісної інформації, яку вони встигають закріпити під час уроку (учням не залишається навіть домашнього завдання). Таким чином, за допомогою інформаційних засобів учитель вирішує важливе завдання — напрацювання і накопичення для підготовки уроків у десятки разів більше інформації, ніж можна використати на уроці.

Крім того, учні з будь-яким типом сприйняття можуть повністю засвоїти поданий матеріал на уроці, адже задіяні одночасно зорові, слухові органи, і це підсилюється позитивним емоційним станом учнів [8,21].

З огляду на сказане, можна виділити цілі використання мультимедійних ресурсів у системі початкової музичної освіти:

- формування у молодших школярів системи музично-художніх знань, умінь, навичок;
- розвиток інтелектуальної сфери учнів; розвиток мислення, пам'яті, уваги;
- розвиток мотиваційної сфери: формування пізнавальних інтересів учнів, розширення палітри способів пізнання навколишнього;
- виховання естетичного ставлення до дійсності через формування оцінних суджень учнів та художньо-творчий розвиток особистості учня;
- технічне та технологічне оновлення процесу організації різних видів музичної діяльності учнів;
- забезпечення ефективного педагогічного керівництва у процесі комунікативної взаємодії вчитель-учень-комп'ютер-музика та можливості інтерактивних форм роботи між учасниками цього процесу.

Висновки. Завдяки впровадженню в систему музичної освіти мультимедіа забезпечується ефективне педагогічне керівництво процесом формування системи мистецьких знань у молодших школярів, учитель музики може контролювати художній розвиток особистості учня. Навчально-виховний потенціал різноманітних варіантів *стандартних комп'ютерних програм, навчально-розвивальних програм з музики, мультимедійних комп'ютерних презентацій PowerPoint, дидактичних ресурсів Інтернету* сприятиме активізації творчих здібностей школяра, їх вдосконаленню у процесі опанування сукупності спеціальних знань і умінь, допомагатиме оволодінню нотацією і основами музичної грамоти, включенню в цілеспрямовану музичну діяльність. Таким чином, інформаційні освітні технології, мультимедіа та їх продукти містять значні навчально-виховні та музично-методичні резерви, забезпечують ефективну динамічність опанування молодшими школярами шкільного курсу музичного мистецтва, стимулюють творчий пошук, розвивають уяву, сприяють творчому мисленню учнів.

Література

1. Балабан О. Комп'ютерне навчання на уроках музики // Рідна школа. – 2002. - №4. – С.64 – 65.
2. Бергер Н. Музыкальная грамотность и компьютер // Теле-коммуникации, математика и информатика - исследования и инновации. - Вып. 6. - СПб., 2002. – с. 12-18.
3. Варченко В. И. Дидактические условия использования компьютерных технологий в начальной школе. Автореферат дис. кандидата пед.наук. – Калининград, 1998.

4. Ткачук І. Персональний комп'ютер: розвиток музичних здібностей учнів // Рідна школа. — 1999. — №12. — С. 47-48.
5. Чайковська О. Комп'ютерний практикум у системі початкової музичної освіти / Рідна школа. — 2001.- №1. — С.46-47.
6. Чайковська О. Комп'ютерні технології в практиці музичного навчання загальноосвітньої школи / Рідна школа. — 2004. - №10. — С.25-28.
7. Штепа В.В. Використання сучасних персональних комп'ютерів на уроках музики/ Педагогіка і психологія. — 1996. - №3. — С. 97-103
8. Янкул В.А. Можливості та проблеми використання комп'ютера на сучасному уроці музики // Комп'ютер у школі та сім'ї. - №2. - 2005. — с.21-22.

Н.О. Рачковська
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Н.С. Казьмірчук

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Постановка проблеми. Фізичне здоров'я є головною умовою духовного і морального здоров'я дитини. У період дошкільного дитинства закладається фундамент здоров'я, формуються життєво необхідні рухові навички, вміння, розвиваються важливі фізичні якості, що свідчить про необхідність правильного фізичного виховання, яке має сприяти оздоровленню і повноцінному розвитку дитини.

Дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні – сукупності навчально-виховних закладів, призначених для цілеспрямованого навчання і виховання. Однак становлення України як незалежної держави супроводжується складними соціально-економічними, морально-етичними, національними та іншими проблемами, які призвели до погіршення фізичного, психічного і матеріального стану більшої частини населення. Особливе занепокоєння викликає факт зниження здоров'я та фізичного розвитку дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми здоров'язберігаючого компонента у фізичному вихованні дітей дошкільного віку знайшли відображення в роботах В.А. Ананьєвої, А.І. Баркан, Л.А. Венгер, А.М. Дороніна, Т.М. Доронової, Н.А. Дьяченко, Б.Б. Єгорова, Ю.Ф. Змановский, Г.П. Іванової, І.М. Козлова, В.Т. Кудрявцева, Л.І. Латохіної, С.В. Менькова, В.А. Нестерова, М.А. Правдова, А.В. Самсонової, Т.Д. Фершаловой, Б.В. Шевригіна та ін. Дані досліджень свідчать, що 80% дошкільників мають захворювання верхніх дихальних шляхів, у 60% – відзначено порушення постави, 50% дітей мають неврологічні захворювання. Більшість дітей приступає до навчання в школі фізично не готовими до цього виду діяльності [4]. У цих умовах фізичне виховання є найбільш діючим фактором зміцнення здоров'я. Між тим, чинна в Україні система фізичного виховання, однією з ланок якої є система дошкільного фізичного виховання, перебуває в кризовому стані і не завжди може вирішити свою основну мету – зміцнення здоров'я населення. Така ситуація обумовлена невідповідністю нормативно-правової бази і сучасних вимог, життєвих інтересів і потреб суспільства [6, с.9]. Вивчення особливостей функціонування систем дошкільного фізичного виховання в країнах світу дозволить збагатити й вдосконалити вітчизняну систему дошкільної освіти.

Метою статті є аналіз і систематизація даних літературних джерел щодо сучасного стану фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми у дошкільних закладах у зарубіжних країнах.

Виклад основного матеріалу. У багатьох країнах світу дошкільна освіта є первинною ланкою єдиної системи виховання і навчання. Як правило, у більшості країн функціонують стаціонарні та сезонні ясла, садки з різною тривалістю роботи, дошкільні відділення при початкових класах, материнські школи, майданчики. Виховна робота, метою якої є

гармонійний розвиток дітей, формування навичок життя в суспільстві, здійснюється відповідно до програм виховання та навчання. В усіх країнах існують системи підготовки педагогічних працівників (курси, середні, спеціальні, вищі навчальні заклади). Кожна національна система дошкільної освіти має свої особливості та власний передовий досвід. Фахівці зарубіжних країн дають однакову оцінку значенню фізичного виховання в дошкільний період. Про це свідчить, що намітилася майже повсюдна тенденція підвищення інтересу до цього аспекту дошкільного виховання. Відносно цілей і завдань фізичного виховання в дошкільному віці думки фахівців різних країн також багато в чому співпадають. Так, американські та європейські фахівці вважають, що головною метою фізичного виховання в дошкільний період є сприяння гармонійному розвитку дитини. Фізичне виховання має сприяти психомоторному, розумовому і емоційному розвитку дітей-дошкільників [1]. Систему суспільного дошкільного виховання в Болгарії було сформовано після Другої світової війни. Значну увагу в дошкільних закладах зосереджують на фізичному вихованні (спортивні свята, навчання плаванню) [4]. Таких же поглядів дотримуються у Фінляндії, вважаючи, що фізичне виховання в дошкільний період має сприяти вдосконаленню рухової координації та основних рухових умінь і навичок. У процесі фізичного виховання всіляко заохочуються прояви ініціативи і допитливості. У цій державі в програму фізичного виховання дошкільників включені такі види, як гімнастика, вправи під музику, рухові і спортивні ігри, катання на лижах, ковзанах, навчання плаванню, розважальне орієнтування [1, с.7].

У Великобританії основними видами діяльності дошкільників на заняттях по фізичному вихованню є гімнастика, танці і рухливі ігри. Різноманітність типів дошкільних закладів і програм відображає особливість концепції дошкільного виховання у Великобританії: дитина є активним суб'єктом пізнання навколишнього середовища.

У Данії широко використовуються різні фізичні вправи під музичний супровід [5].

Традиції суспільного дошкільного виховання в Німеччині є одними з найдавніших. Відкритий дитячий садок організовано на ситуативно-орієнтованій концепції дошкільного виховання, для якої характерні: відкрите планування з участю дітей; навчання на базі реальних життєвих зв'язків; єдність гри і навчання; різновікова організація життя та діяльності; зв'язок із громадськістю; співробітництво батьків і дошкільного закладу. У Німеччині на заняттях використовуються рухливі ігри, гімнастика, біг, стрибки, метання, часто в програму включаються ігри на воді, навчання плаванню та стрибки на батуті [5].

Кожен штат США має свої освітні стандарти, а кожен заклад працює за власною програмою. У США основними аспектами програми дошкільного фізичного виховання вважаються наступні: формування психомоторних навичок, рухливі ігри, гімнастика, танці, фізична підготовка, ігри на воді. Концепція дошкільного виховання у США полягає у розвитку дитячої творчості та обдарованості. У США крім фахівців загального профілю роботи з дітьми дошкільного віку, яких готують в педагогічних коледжах, студенти факультетів фізичного виховання університетів при бажанні можуть вибрати спеціалізацію "Навчання фізичному вихованню в початковій школі", в рамках якої, як правило, вони одержують необхідні знання по роботі з дітьми дошкільного віку [1, с. 8].

У найбільш загальному вигляді структура програм з фізичного виховання в дошкільний період складається з чотирьох основних розділів.

1. Психомоторний розвиток. У ході формування психомоторних навичок дітей знайомлять з назвою частин тіла, їх пропорційними розмірами. Потім у дітей формується візуальне сприйняття (здатність до візуальним спостереженням, зорова пам'ять і т.д.), слухове і, нарешті, кінестетическое сприйняття.

2. Навчання руховим умінням і навичкам. Цей розділ включає, у свою чергу, такі види фізичної активності:

а) ігрову фізичну активність, спрямовану на розвиток і вдосконалення основних рухових умінь і навичок (біг, стрибки, метання, хапання, відбиття (м'яча) ногами і руками).

Крім контролю за правильністю виконання рухів дітей вчать повного контролю за рухом свого тіла, з тим, щоб досліджувані рухові вміння могли бути використані в різних ситуаціях. Під час організації ігрової фізичної активності дошкільників слід пам'ятати про те, що правила ігор повинні бути як можна більш простими, а участь у них - масовим. Основу ігор змагального характеру повинні складати взаємодопомога та співпраця, а основний акцент такої діяльності робиться на поліпшенні індивідуальних результатів;

б) гімнастику, що включає вправи на рівновагу, лазіння, перекиди, вправи на перенесення ваги з однієї частини тіла на іншу, а також вправи, що сприяють розвитку вибухової сили, наприклад стрибки. Для занять гімнастикою з дошкільниками необхідний найпростіший інвентар: дерев'яні лавки, куби, гімнастична стінка та ін;

в) танці, за допомогою яких діти вчать надавати рухам інтерпретацію, виразний і комунікативний характер. На заняттях танцями дітей вчать адекватно сприймати і оцінювати простір, час і силу, взаємини зі своїми однолітками й навколишнім світом. Танець втілює дослідницьку, імпровізаційну і винахідницьку діяльність дітей. За допомогою танцю у дітей розвивають почуття ритму. У процесі танцю дітьми використовуються різні рухи та їхнє поєднання.

3. Фізична підготовленість, яка є найважливішим розділом програм з фізичного виховання дошкільників. Саме на цьому етапі дітей необхідно всіляко заохочуватися до фізичної активності, рухливих ігор. Крім теоретичної підготовки в рамках цього розділу проводиться тестування рівня фізичної готовності дошкільників. У США передбачається адаптувати програму тестування «Фізикл Бест» до молодших дошкільників. На даний момент за цією програмою можна тестувати лише 5-6-річних дітей.

4. Плавання та ігри на воді. Цей розділ програми з фізичного виховання є важливим для дітей дошкільного віку. При цьому дітей вчать долати страх перед водою за допомогою ігор на воді, навчають правил безпеки на воді, а також основам плавання.

У Франції робота дошкільних закладів спрямована на те, щоб підвести дитину до життя в колективі, розвивати навички різних видів діяльності, сформувати прагнення до знань, навчити вибудовувати стосунки з іншими дітьми. Дошкільники повинні набути відповідних моторних навичок, здобути певний рівень інтелектуального і мовленнєвого розвитку, оволодіти малюванням та іншими видами зображувальної діяльності [5]. У графіку занять багато часу відводиться фізкультурі та музиці.

Дошкільні заклади у Польщі, як і в Україні є першим кроком в навчанні дитини. Поступають у садок діти віком від 3 до 6 років. Рік перед школою підготовчий є обов'язковим. Це час підготовки до школи, адже саме тут діти навчаються читати, рахувати, писати та малювати. Багато часу відводиться фізичному вихованню, зокрема вдосконаленню рухової координації та основних рухових умінь і навичок, таких як спритність, рухливість і вправність. Велика увага приділяється загартуванню дітей дошкільного віку. Саме у дошкільних навчальних закладах дітей навчають катанню на ковзанах, лижах та роликах. У більшості польських дошкільних закладах освіти є басейни, де діти вчать вести себе на воді та плавати. Усі заняття проводяться в ігровій формі.

У Китаї основними завданнями фізичного виховання в процесі підготовки до школи є наступні: сприяння оптимальному фізичному розвитку; формування таких соціальних якостей, як дисциплінованість, справедливість, відповідальність, чесність, співпраця; розвиток основних рухових навичок і поняття про правила безпеки; формування інтересу і любові до спорту. У Китаї основними видами фізичної активності вихованців дитячих садків є рухливі ігри, гімнастика, танці, біг, стрибки, метання [1, с. 7].

За допомогою фізичного виховання в дитячих садках Чехії дітей навчають основним руховим умінням і навичкам, правилам особистої гігієни. У країні майже всі діти охоплені суспільним дошкільним вихованням. На заняттях з фізичного виховання в дитячих садках передбачені біг, стрибки, метання, сюжетно-рольові рухові ігри, ігри з м'ячем [6].

Завданнями дошкільного фізичного виховання в Японії вважаються такі: руховий розвиток, розумовий розвиток, формування доброзичливості, по відношенню до тих, хто оточує і дисциплінованості. В програму дитячих садків по фізичному вихованню включені наступні види фізичної активності: ходьба, біг, стрибки; метання, штовхання, перетягування, перекочування; змагання в бігу, стрибках, метаннях в ціль; групові рухливі ігри; ігри з м'ячами, шнурами й іншими пристосуваннями; ритміка [6].

У Кореї, згідно державних законів з питань освіти, перед дошкільним вихованням в цілому постають два завдання: фізичний і розумовий розвиток дітей. Фізичне виховання покликане вирішувати задачі рухового, розумового, емоційного, соціального розвитку; сприяти формуванню інтересу до активного способу життя; включає навчання правилам безпеки. У програму дошкільного фізичного виховання входять гімнастика, рухливі та спортивні ігри [6].

Висновки. Як видно з приведених даних, види фізичної активності, які використовуються на заняттях з фізичного виховання у дошкільний період, у багатьох країнах співпадають. В світі спостерігається інтеграція двох основних напрямків у фізичному вихованні - гімнастичного і спортивно-ігрового, що свідчить про значне уточнення класифікації фізичних вправ за їх приналежності до тих чи інших видів спорту, гімнастики, ігор та туризму. Обсяг занять фізичним вихованням у дошкільних закладах в різних країнах неоднаковий, в основному 3-4 годин на тиждень. Програма, як правило, не є єдиною, а складається з урахуванням можливостей і традицій певного дошкільного закладу.

У дошкільному віці гра стає провідною діяльністю дитини. Фахівці підкреслюють, що гра є оптимальною основою для фізичного, розумового, соціального та емоційного розвитку. Значення гри визнано педагогами усіма світу. Як показують результати проведеного аналізу даних спеціальної літератури, програми з фізичного виховання дошкільників у всіх країнах включають рухливі ігри, які часто називають вільними. Завдання ж вихователя полягає в тому, щоб, ні в якій мірі не пригнічуючи ініціативу дітей, направити гру в потрібне русло. Таких поглядів дотримується більшість фахівців як у нас в країні, так і за кордоном.

Якими б своєрідними, оригінальними не були національні системи освіти і виховання дітей дошкільного віку, всі вони мають у своїй основі універсальні засади і принципи, репрезентують єдину і цілісну систему дошкільного виховання і навчання як загально цивілізаційний феномен.

Література

1. Гуськов С.И. О физическом воспитании дошкольников в зарубежных странах /С.И. Гуськов, Е.В. Дегтярёва // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 1996. – № 3. – С. 7-12.
2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: [наук.-метод. посіб.] /Наук. ред. О.Л.Кононко. – К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
3. Огнев'юк В. Закон України «Про дошкільну освіту»: Інноваційний підхід до формування освітянського правового поля /В.Огнев'юк // Дошкільне виховання. – 2011. – №9. – С. 3-4.
4. Пангелова Н. Ефективність спортивно-ігрового методу у зарубіжних системах фізичного виховання / Н.С. Пангелова // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2014. – №3. – С. 91-94.
5. Папуша В. Фізичне виховання школярів: форми, зміст, організація. / В. Папуша. - Тернопіль: підручники посібники, 2008. – 192 с.
6. Сучасні фізкультурно – оздоровчі технології у фізичному вихованні / С. Дудіцька, О. Зендик // Теорія та методика фіз. Виховання і спорту. - 2002. - № 2-3. - С. 81-82.
7. Смірнова, Наталія Іванівна Музично-ритмічне виховання: Метод. рекомен. для студ. фак-ту фіз.вих. /Н.І.Смірнова, О.С.Черненко, Н.Л.Корж. - Запоріжжя: ЗДУ, 2004.- 36с

Ю.С.Романюк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.Г. Барановська

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ

Постановка проблеми. Сьогодні у зв'язку з величезних змінами у соціальному, економічному та політичному житті України постала проблема докорінної перебудови у галузі освіти та виховання, метою якої є формувати здібну, творчу особистість, яка спроможна до самовизначення, самовдосконалення та самореалізації.

Завдання дошкільних закладів освіти полягає у забезпеченні цілісного підходу до формування особистості, у розвитку її естетичного ставлення до дійсності з потребою в прилученні до споживання і творення естетичної культури суспільства. У реалізації цього складного процесу важлива роль належить мистецтву з його унікальними можливостями впливу на емоційний та інтелектуальний розвиток дитини. Мистецтво —це не тільки джерело естетичного виховання, а й унікальний засіб формування знань, активізації творчої діяльності школярів.

Аналіз попередніх досліджень. Специфіку естетичного впливу різних видів мистецтва розкрито в працях Н.Вітківської, Д.Джолі, О.Чембержі, А.Щербо. Сутність означеного процесу полягає у створенні оригінальних особистісних чуттєвих образів під час сприймання творів мистецтва. Мистецтво як специфічне явище суспільного життя спирається на різноманітні матеріали (слово, фарби, камінь, звуки, рухи тощо), завдяки чому збагачується сприймання й оцінка дійсності, забезпечується формування ціннісних орієнтирів естетичних смаків. Синтез видів мистецтв розширює асоціативну діяльність свідомості, активізує уяву, прискорює осягнення образу. Маючи відносну самостійність, синтез мистецтв набуває нового художнього звучання, підпорядковуючись загальному ідейному задуму твору, що вивчається. Художній образ при наявності синтезу мистецтв набуває нової якості як за своїм змістом, так і за формою, завдяки чому й підсилюється його вплив.

Метою статті є вивчення проблеми формування естетичного смаку дошкільників засобами фольклору.

Категорія «естетичний смак» відома дуже давно. Ще стародавні римляни говорили: «Про смак не сперечаються, якщо він є!». У філософських та естетичних традиціях І.Канта естетичний смак – це здатність людини естетично оцінювати дійсність і мистецтво.

У вітчизняній науковій думці (М.Драгоманов, М.Костомаров, О.Потебня, І.Франко) смаки людини визначаються як внутрішнє відчуття краси, де виявляється індивідуальна і національна відмінність цього феномену естетичної культури, тобто категорія «смак» розглядається з погляду його естетичної та пізнавальної цінності, але підкреслюється і значення смакових установок і переваг.

У сучасній філософсько-естетичній, психолого-педагогічній науковій літературі (О.Буров, В.Бутенко, М.Каган, А.Молчанова, М.Овсянникова, Г.Падалка, В.Разумний, О.Рудницький, В.Скатерщиков, Є.Яковлев) естетичний смак розглядається як універсальна, інтегральна і водночас індивідуальна властивість людини, яка впливає на естетичне її ставлення до явищ дійсності та мистецтва і виступає стимулом до перетворювальної, художньо-творчої діяльності особи. З цього приводу доцільно згадати латинське висловлювання: «У кожного свій смак». Естетичний смак є своєрідним почуттям міри, вмінням знаходити необхідну достатність в особистому ставленні до світу культури і цінностей. Наявність естетичного смаку проявляється як відповідність внутрішнього і зовнішнього, гармонія духу і соціальної поведінки особистості.

Нерідко естетичний смак зводиться лише до зовнішніх форм його прояву. Наприклад, розглядають смак як здібність людини дотримуватися моди: уміння модно вдягатися, відвідувати модні виставки і спектаклі, знати про останні літературні публікації. Звичайно, все це не суперечить формам об'єктивації смаку, проте естетичний смак – не стільки зовнішні прояви, стільки глибока гармонічна сполука духовного багатства особи з відповідністю її соціального прояву. Адже особистість, що володіє естетичним смаком, сліпо не додержується моди, а у випадках, коли модний одяг нейтралізує, деформує її індивідуальні особливості, вона сміливо може стати старомодною або нейтральною до моди. В цьому і проявляється її естетичний смак.

Процес формування естетичного смаку є одним із головних завдань сфери естетичного виховання дітей. При цьому стрижнем естетично розвиненої особистості сучасні дослідники називають різне начало: естетичні потреби, естетичне ставлення, естетичні переживання, творчі здібності, взаємозв'язок сформованих естетичного ідеалу та смаку.

Формування смаку – складний процес, що залежить від об'єктивних і суб'єктивних факторів, психологічних новоутворень дошкільника, психологічних вікових особливостей сприйняття мистецтва, специфіки загальної соціально-культурної ситуації в суспільстві, внутрішніх потреб і спрямованості особистості, її прагнення до духовного збагачення, емоційно-естетичного зростання.

В основі формування естетичного смаку є діяльність, що збагачує духовний світ дитини, зміцнює та вдосконалює її, інтегрує в собі соціально значимі естетичні цінності. Саме творча діяльність людини викликає і опосередковує дію естетичного смаку і також опосередковується ним. Формування особи дошкільника, його творчих можливостей проявляється в розвитку самостійності, чітко вираженій індивідуальних інтересах, творчій уяві, розвитку самосвідомості, прагнення до самоутвердження у сфері соціальної реальності, потребі створення власних планів своєї поведінки, самовиховання [1, с.25].

Педагогічна система виховання естетичного смаку передбачає включення дітей не тільки в процес сприймання й оцінки творів мистецтва, а й різноманітні види творчої діяльності, зокрема театральної.

За твердження К.Станіславського, театр – найкращий засіб для спілкування людей, для розуміння їх сокровенних почуттів. Це диво, що здатне розвивати в дитині творчі задатки, стимулювати розвиток психічних процесів, удосконалювати тілесну пластичність, формувати творчу активність. Театр сприяє духовній взаємодії між вчителем і дітьми. Діти вчаться помічати в навколишньому світі цікаві ідеї, втілюють їх, вчаться створювати свій художній образ персонажа, у них розвивається творча уява, асоціативне мислення, вміння бачити незвичайне в буденному. Театральне мистецтво близьке і зрозуміле для дітей, перш за все тому, що в основі його лежить гра.

Ігровий аспект у роботі над фольклорними творами сприяє підвищенню мотивації активності дітей під час занять та ефективності навчально-виховного процесу, в якому також застосовуються елементи тренінгу, стимуляції розумових процесів, упровадження проблемних ситуацій, застосування різновиду етюдних форм, інсценізацій, вправ для виразної сценічної мови, сценічного руху, пластики, психотехніки.

Одним із найважливіших напрямів включання дошкільників у театральну-сценічну діяльність є опрацювання системи вправ зі сценічного мовлення (малі фольклорні форми), які мають застосовуватися на кожному занятті, з поетапним ускладненням завдань. Різноманітність змістового наповнення вправ зі сценічної мови і єдність процесуальних вимог створюють об'єктивні умови для виявлення дитячої ініціативи у способах їх виконання. Це дає можливість безперервно розвивати вміння та навички сценічного мовлення, а також переносити способи словесної дії у нову ситуацію.

Театр – це синтетичний вид мистецтва, який включає в себе декілька видів мистецтва; його жанрово-стильова багатогранність позначена розмаїттям тематики та змісту драматургічного матеріалу, що сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, смаків та ідеалів

дошкільників. Це синкретичний вид мистецтва, який передбачає широкий діапазон та розмаїття переходів емоційно-інтонаційних барв, творчих ідей, які викликають естетичні переживання, а також впливають на емоції та почуття, формуючи характерну для особистості дитини здатність до рельєфного уявлення художнього образу; йому притаманно мистецтво акторської імпровізації, яке спрямоване на максимальну активізацію його фантазії, творчої уяви і художнього мислення.

В закладах дошкільної освіти краще залучати дітей до «малих форм» театральнотсценічного мистецтва на основі вивчення творів дитячого фольклору (народні ігри, лічилки, пісні, казки). Це міні вистави, які включають літературний матеріал, співи, танцювальні номери, що в цілому забезпечує театральну дію. Глибоко національні, з певним колоритом художньої мови (вербальної, вокальної, хореографічної) віршовані тексти міні вистави надають можливість дитині відштовхуватися від знайомих образів і орієнтуватися у сприйманні нової інформації, занурюватися у більш складний за змістом, виразністю, жанром, характером виконання художній простір. Ці види роботи сприяють вихованню художньо-естетичного сприйняття образної суті, мелодійності, ритму, краси поетичного слова, відчуття виразності засобів різних видів мистецтва і мають великий вплив на формування естетичних смаків молодших школярів.

При виборі творів для сценічного втілення потрібно вибирати такі твори, які найбільше хвилюють малюків, викликають у них певні асоціації й відтворюють у їхній уяві певні образи. Наприклад, коліскові «Котика сіренький», «Ой ти, коте, коточок», забавлянки «Сорока-ворона», «Скок-скок», «Печу, печу хлібчик», «Кую, кую чобіток».

Чимало потішок та забавлянок можна цікаво розігрувати, перетворити на гру. Наприклад, потішка «Ой ходила квочка».

Хід гри. На столі (дворі) – кілочок, квочка і четверо курчат. Діти розглядають, повторюють назви українською мовою. Вихователь примовляє слова потішки і показує рухи квочки.

Ой ходила квочка Ой ходила квочка

Навколо кілочка

Навколо кілочка,

Кво-кво-кво, навколо кілочка. Водила діток-одноліток.

При повторному читанні діти звуконаслідують (пі-пі-пі), повторюють окремі слова, рядки, виконують рухи. Вихованці не тільки залюбки слухають ці пісеньки, але й добре запам'ятовують і охоче повторюють їх, намагаючись перевтілитися у гарненьких курчаток. Розучування українських народних ігор-пісень та потішок виховує в дітей любов до естетики рідного слова, розвиває мовлення, викликає бажання граційно виконувати різні рухи.

Різноманітний репертуар на основі творів дитячого фольклору (пісні: «Два півника», «Біла квочка», «По дорозі жук, жук», «А у нашого Омелька», небилиці, скоромовки, лічилки, а також казки: Котик і півник», «Колосок», «Івасик-Телесик» та інші) має позитивний виховний вплив на молодших школярів, оскільки відображені у змісті художньо-естетичні цінності слугують формуванню естетичних смаків і художньому засвоєнню дійсності. Діти, готуючись до інсценованого виконання творів, випробовують себе у ролі акторів, художників, співаків, музикантів. Їх діяльність – це нові відкриття для себе: розуміння акторського задуму, виявлення свого ставлення до зображуваного. Діти вчаться працювати у команді, дослухатися один до одного, бути старанними, сміливими, стриманими, винахідливими, кмітливими.

В театральній діяльності малюки прагнуть відтворювати ті художні образи, які відповідають їхньому внутрішньому світу, переживанням. Виступи перед глядачами розвивають сценічну експресію маленького актора. Керівник працює над шліфовкою та закріпленням виразної пластики, розвитком артикуляції мовлення, відпрацьовує мізансцени з партнером. Звичайно, такий ґрунтовний підхід до вивчення фольклорних творів має позитивний вплив як на глядачів, так і на самих виконавців. Людина, яка відкрила своє серце мистецтву, ніколи не залишить його, не уявлятиме свого життя без творчості!

Висновки. Розмаїття фольклорних творів відкривають малюкам закони гармонії і краси, формують зародки естетичного смаку. Поринаючи в естетичне фольклорне багатство, кожна дитина усвідомлює, що малі фольклорні форми – незмінний супутник українця. Фольклорне виховання пробуджує любов до життя, енергію національного творення, теплоту серця, красу ніжність душі.

Література

1. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі: Практикум : навч. посіб. для студентів вищ. пед. навч. закл. / А.М. Богуш, Н.В. Лисенко. – Київ : Вищ. шк., 2003. – 204, [2] с.
2. Естетика: Підручник / Л. Т. Левчук, Д. Ю. Кучерюк, В. І. Панченко; За заг. ред. Л. Т. Левчук. – К.: Вища шк., 1997. – 399 с.
3. Народні традиції у вихованні дошкільнят : методична розробка на допомогу вихователям/ упоряд.: В. Скрипник, О. Стращенко, О. Хоменко. -К.: Редакція газет з дошкільної та початкової освіти, 2012. –126 с. – (Бібліотека "Шкільного світу")
4. Чарівне вікно лялькового театру / Фіцуліна О. // Початкова освіта. — 2008. — № 40. — С. 3, 4.

А. В. Самотуга,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –ст. викладач Н.Л.Тодосієнко

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Постановка проблеми. Реформування сучасної початкової музичної освіти вимагає постійного підвищення її якості, оновлення змісту і організаційних форм, а також є найважливішим чинником інтеграції інноваційних технологій, спрямованих на підвищення результативності навчання. Українське музичне мистецтво має значний естетичний вплив на особистість, педагогічне забезпечення якого ґрунтується на актуалізації емоційного співпереживання художніх образів, близьких за інтонаційно-образною природою національному світосприйманню особистості. Естетико-виховний потенціал української музики полягає у високій духовності та гуманістичній спрямованості її художніх образів: від вишуканості споглядальної лірики до романтичного оспівування боротьби за національне визволення; у використанні широкої палітри національно-стильового та жанрового формотворення з опорою професійної музики на фольклор.

Саме тому проблема естетичного виховання актуалізується і потребує системного і комплексного підходу до вивчення і розв'язання багатьох своїх проблем.

Аналіз останніх досліджень. Пошук удосконалення шляхів естетичного виховання засобами музики завжди був і залишається предметом музично-педагогічних наукових досліджень. Значний внесок в успішне вирішення проблеми музично-естетичного виховання у загальноосвітніх школах і позашкільних закладах зробили видатні вчені-педагоги О.Апраксина, Б.Асаф'єв, П. Блонський, Н. Брюсова, Н. Гродзенська, Д. Кабалевський, М.Румер, В. Сухомлинський, В. Шацька, С. Шацький, Б. Яворський та інші в розвитку духовного потенціалу особистості - О. Олексюк, М. Ткач, Г. Шевченко.

Мета статті – вивчити вплив дитячої музики українських композиторів на процес музично-естетичного виховання молодших школярів в позакласній роботі.

Виклад основного матеріалу. Розвиток естетичного сприйняття неможливий без збагачення учнів естетичними враженнями, без формування у них емоційного, особистого ставлення до творів, що сприймають. Необхідно виховувати в учнів емоційну чуйність, звертати увагу на прекрасне в навколишньому житті та побуті, у творах мистецтва. Цінність естетичних почуттів і переживань має полягати не в кількості, а в їх глибині і стійкості. Глибоке почуття має визначити всю поведінку і діяльність людини, має свідчити про цілісність його природи, принциповість і ідейну спрямованість. Необхідно привчати дітей

чути в музиці передусім почуття, думки, настрої, характер людини, доводити їм, що попри всю різноманітність музики її мета полягає в передачі почуттів людини, її особистісного ставлення до дійсності. Таке акцентування на психологічному і естетичному змісті музики має позитивно позначитися на розвитку музичного сприймання школярів.

Як показує практика, розвиненість емоційних реакцій має передбачити прояв емоційного відгуку на музику від окремих пісень до цілих музичних творів, відчуття характеру музики, наявність естетичного задоволення від її виконання. В естетичному оцінюванні дитина має визначити красу сприйнятого явища і відповідно до цього висловити своє ставлення до нього у формі безпосередньої емоційної реакції та оцінювального судження.

Отже, виховання естетичних почуттів має бути тісно пов'язане з формуванням свого духовного обличчя людини, правильних естетичних поглядів, переконань і смаків. Потрібно навчити дитину виокремлювати етичне оцінювання від інших за мотивацією оцінювання, тобто за усвідомленням, поясненням причин позитивного або негативного ставлення, розуміння людиною цієї цінності. За мотивом дитина має визначити, які властивості і в якому відношенні оцінюються. Від розвитку емоційного внутрішнього світу, безмежної фантазії, уваги, від формування системи естетичних знань і вмій має залежати ефективність естетичного виховання особистості.

Ми вважаємо, що надзвичайно важливо активізувати емоційно-оцінювальне мислення молодших школярів на уроках музики, тому що здатність емоційно відгукуватися на прекрасне, любити і цінувати його мають зробити життя людини більш змістовним, яскравим і багатим. Емоційно-оцінювальне мислення має великий вплив на формування людської особистості, і в першу чергу, морального обличчя. Поведінка, заснована на розумінні краси етичних норм і правил, має бути більш міцною і стійкою. Формуванню всіх умінь емоційно-оцінювального мислення молодших школярів має сприяти активізація образного мислення. Одне почуття має викликати інше, одна думка породжувати другу, спрямовувати іноді свідомість у сферу, лише віддалено пов'язану з почутим. Образи і асоціації мають безперервно виникати у процесі сприймання музики. Внаслідок цього в учнів мають виникати стійкі зв'язки між особливостями певного жанру і життєвою ситуацією. Діяльність учителя в цьому процесі має спрямовуватися на розвиток творчої активності дітей, створення власних художніх образів, які мають особистісне почуттєво-емоційне забарвлення. Актуалізація художнього змісту видів діяльності має забезпечувати формування стрижневих умінь музично-естетичного моделювання. Учитель спрямовувати пізнавальну, комунікативну та ігрову діяльність молодших школярів до залучення художніх образів музики в сам процес діяльності. Особливого значення має набути здатність учителя налагоджувати емоційні контакти з учнями через музичну гру - сюжетно вмотивовану, предметно виражену, розгорнуту в часі і просторі.

Якщо молодші школярі в переважній більшості відзначаються готовністю до емоційного контакту в умовах ігрової діяльності на уроках музики, то учителі не завжди відрізняються умінням використати елементи музично-ігрової драматизації. Тому такий факт, як емоційність учителя початкових класів, має бути одним із найважливіших у процесі активізації емоційно-оцінювального мислення молодших школярів. Завдяки емоційності учителя, здатного до відповідних контактів з учнями, мають сформуватися спонукальні механізми до пізнавальної активності і самостійності молодших школярів. У разі відсутності емоційного контакту учителя і учнів, сформуються лише інтелектуальні навички, але не спонукальні механізми інтелектуальної діяльності учнів.

Аналіз музично-педагогічної літератури показав, що в Україні XIX-XX ст., тобто в епоху найбільшого національного піднесення народів Європи твор мистецтва мусив бути в першу чергу символом боротьби, засобом впливу на індивіда, а не об'єктом естетичної насолоди. Але завдяки М. Лисенкові національна музична мова "...остаточно склалась як специфічна знакова система зі своїми конститутивними рисами, структурою, функціями,

способами побутування та вияву”[3, с. 161]. М. Лисенко проявився в усіх жанрах творчості як композитор - новатор. Він збагатив їх новим змістом, новою музичною образністю та стилістикою. У кожному із музичних жанрів була створена нова якість національного стилю й зароджувалися ті стильові риси, які розвинулися в українській культурі ХХ століття [2, с. 128]. При слуханні дитячої опери М. Лисенка “Зима і весна” важливо, щоб учні відчували естетичну красу відображення народного пантеїстичного сприйняття природи з персоніфікацією різних її явищ, що виступають як живі істоти в основі сюжету. Яскравий народний колорит музики опер, формують його світогляд на засадах поваги до національного мистецтва, національної самобутності та художньої значущості. Навіть фантастичні герої казкових опер мають реальні людські риси, а їхні вчинки такі ж природні, як вчинки живих людей. Без осмислення власної історичної долі національна свідомість розмивається та розкладається, і такий народ рано чи пізно приречений зійти з історичної арени. Тому завданням початкової музичної освіти є виховання нового покоління в Україні з національним складом мислення.

Л. Ревуцький збагатив українську музику індивідуальними стилістичними знахідками. Композиторський стиль Л. Ревуцького формувався на основі глибокого й всебічного пізнання національного українського мелосу та перетворення традицій сучасної професійної музики. Дитяча вокальна музика в творчості композитора яскраво представлена у збірці “Сонечко”, де оригінально оброблені народні пісні. Своєрідність почерку композитора найбільше виявляється у гармонізації пісень. Гармонійним знахідкам своїх попередників Л. Ревуцький надає характерних рис національної музичної мови: видозмінення і ладове ускладнення закінчень фраз і кадансів, часте використання органних пунктів або численних модуляційних відхилень. Усі ці засоби надають музиці специфічного українського колориту. До новацій Л. Ревуцького в галузі обробок народних пісень збірки “Сонечко” можна віднести використання гармонічних зворотів, вперше вжитих в цьому жанрі української музики – зіставлення простої діатонічної мелодії з хроматичним рухом голосів. Вияв національного в музиці Л. Ревуцького є способом вираження своєї власної індивідуальності як представник народу [1, с. 85].

Представником української національної музики можна вважати і В. Косенка. Національний характер музичної мови митця полягає у використанні засобів виразності, що походять з українського народного мистецтва. Це проявляється в галузях: ладо-інтонаційна; ладо-гармонічна; акордова; методи розвитку; структура і голосоведіння тощо. Композитор значно збагатив українську музику новими формами та жанрами. П’єси дитячого репертуару спрямовані на формування духовного світу людини, виховання художньо – образного мислення, і характеризуються яскравою національною визначеністю. Підкреслюючи національний характер п’єс, композитор доповнює мелодію виразними контрапунктуючими голосами з хроматизмами, елементами перемінного ладу. В інших п’єсах В. Косенка (“Дощик”, “За метеликом”) проявлення інтонаційно – образних властивостей народного мистецтва відчувається у ритмічній варіантності мелодичного руху.

Звернення композиторів до тем і сюжетів з народного життя визначало з народом. Композитори намагались показати життя народу, його боротьбу за свою незалежність, розкрити народні характери, відтворити народні сказання, легенди, казки і нарешті, зв’язати свою музику з народною піснею, зробити свої твори народними щодо їх музичного сплю. Українські композитори прагнули зобразити в своїх творах не прикрашене, ідеалізоване життя, а справжнє, сповнене і горя, і радощів, і прекрасних почуттів, і ясних надій, і кричущої несправедливості.

Висновки. Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що українське музичне мистецтво має значний естетичний вплив на особистість, педагогічне забезпечення якого ґрунтується на актуалізації емоційного співпереживання художніх образів, близьких за інтонаційно - образною природою національному світосприйманню дітей. Естетико - виховний потенціал української музики полягає у високій духовності та гуманістичній

спрямованості її художніх образів на розвиток національної свідомості особистості, вихованню естетичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку.

Література

1. Гордійчук Я. А. Музично – естетичне виховання учнів молодших класів на прикладах дитячих музично-українських композиторів / Я. А. Гордійчук. – Інноваційні підходи розвитку обдарованості дошкільників та молодших школярів. – Вісник, 2015. - № 125. – с. 304 – 307.
2. Миропольська Н.С. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня : теорія і практика / Н.С. Миропольська. - К. : Парламентське видавництво, 2002. - 204 с.
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – Т. 1. – К. : Рад. шк., 1977. - С 55-209.
4. Тодосієнко Н.Л. Мистецтво як засіб формування естетичного сприймання у молодших школярів / Н.Л. Тодосієнко //Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VI школа методичного досвіду) : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28-29 листопада 2016 р. / за ред. Л.С. Бровчак, Л.В. Старовойт. – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2016. – С. 232-236.

В.В. Свята
Вихователь-методист
КЗ «ДНЗ №42 ВМР»

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ У ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. У розмаїтті засобів впливу на формування особистості дитини дошкільного віку важливе місце посідає театр. Це особливий – синтетичний вид мистецтва органічно поєднує в сої художнє слово, драматичну дію, поезику, живопис, музику та літературу. Він допомагає дитині глибше пізнати себе, внутрішній світ, спонукає її до самовдосконалення. Викликаючи естетичні почуття та емоції в ході театралізованого дійства. Театр – один з самих демократичних видів мистецтва для дітей, він дозволяє вирішити безліч актуальних проблем сучасної педагогіки і психології, пов'язані з:

- художньою освітою та вихованням дітей;
- формуванням естетичного смаку;
- моральним вихованням;
- розвитком комунікативних якостей особистості;
- вихованням волі, розвитком пам'яті, уваги, ініціативності фантазії, мови (діалогу і монологу);
- створенням позитивного емоційного настрою, зняттям напруження, вирішенням конфліктних ситуацій через гру.

Головне, театр розкриває духовний і творчий потенціал дитини і надає реальну можливість адаптуватися їй в соціальній сфері, а також розвивати свої творчі здібності.

Для того, щоб дитина проявила творчість, необхідно збагачувати її життєвий досвід яскравими художніми враженнями, надати необхідні знання і вміння. Чим багатше досвід малюка, тим яскравішими будуть творчі прояви в різних видах діяльності. Тому так важливо з самого раннього дитинства заохочувати дитину до музики, театру, літератури, живопису. Адже період з трьох до семи років – це період, коли відбувається бурхливий психічний, фізичний розвиток дитини, формуються основи її особистості.

Театралізована діяльність у дошкільному віці – один із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток творчої особистості дитини, впливає і на творчі прояви дітей. За Л.Виготським “акторська праця є своєрідною творчістю психофізіологічних станів людини”. Вона сприяє розвитку у дошкільнят фантазії, виникнення по їхній уяві яскравих образів літературних героїв, казкових персонажів. Крім того, малюки вдаються до виразного втілення психологічних особливостей персонажів, самостійно добирають для них засоби мовленнєвої (інтонації) та зовнішньої виразності (виразні рухи: рук – жести. Обличчя – міміка, всього тіла – пантоміміка). .

Якщо створити умови для її розвитку, в дитини неодмінно відкриються здібності, закладені в ній природою. І завдання педагога полягає в тому, щоб виявити ці перші здібності і на цьому тлі створити умови для повноцінного розвитку особистості.

Метою статті є

- підвищення фахового рівня педагогів з питань організації театралізованої діяльності дошкільників;
- спрямування педагогів на широке використання театральної діяльності, як ефективного засобу розвитку та виховання дошкільників на засадах гуманізації освітнього процесу;
- ознайомлення педагогів із новими формами та методами організації театралізованої діяльності;
- розширення педагогічної компетентності батьків у питаннях використання театралізованої діяльності в домашніх умовах.

Аналіз попередніх досліджень. Театралізована діяльність виступає як специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості. Софія Русова довела природність «драматичного інстинкту малюків». Діти охоче залучаються до театралізованої діяльності завдяки літературним, ігровим, особистісним мотивам. У них з'являються різноманітні потреби у грі, що виникають під впливом літературного твору. А також бажання самовираження, спілкування, пізнання себе через відтворення різних образів. У відвертому, щиросердечному ставленні до художнього образу, втіленні його в різних формах театралізованої діяльності дитина виявляє рівень художньо-естетичного сприймання, мовленнєву компетенцію, певні знання, вміння, навички, здобуті нею раніше в умовах спеціально організованого навчання.

Відтворення змісту художнього твору або власного сюжету в грі-драматизації чи імпровізованій грі, виявлення особистісного ставлення до свого героя та вистави в цілому становить зміст ігрового компонента. Видатний режисер та актор К.Станіславський зазначав, що гра дитини відрізняється вірою у правдивість вигадки. Дитина лише скаже «нібито», і вигадка вже живе в ній. При цьому малюк знає те, чому можна вірити, і те, що потрібно не помічати. Такий характер гри відокремлює її від усіх інших видів дитячої діяльності. Творчий характер ігрової діяльності проявляється в тому, що дитина, ніби перевітлюється в того, кого вона зображує, і, вірячи у правду гри, створює особливе ігрове життя й щиро радіє та засмучується під час гри. Саме у процесі ігрової діяльності, а також завдяки спеціальному навчанню діти здобувають необхідні для сценічного виступу навички. Здобуті знання і уявлення збагачують ігрову діяльність дошкільнят. Сценічний (або артистичний) компонент містить підготовку та показ вистав для глядачів, влучне передавання сценічних образів через спеціально організовану підготовчу роботу, що обов'язково включає вправи та репетиції.

Такий підхід до усвідомлення змісту театралізованої діяльності вчені співвідносять з оцінкою її як видовища, ефективного впливового засобу наочного навчання й виховання (Ю.Перенчук); як специфічного виду сюжетно-рольової гри (Л.Артемова, Н.Карпинська, Т.Маркова, Д.Менджеріцька), в якій діти відтворюють власні враження, уявлення; і як театральної вистави – способу вправлення дошкільників у виразному мовленні, розвиток їхніх творчих здібностей (О.А.Аматьєва).

Під час театралізованої діяльності формуються особистісні моральні якості, долаються недоліки: сором'язливим та невпевненим у собі дітям театр допомагає зняти нервову напругу, подолати сумніви щодо себе, повірити у власні сили, невгамовним - навчитися витримки. Театр - це високий рівень естетичного виховання, позитивного впливу на емоційну сферу дитини, він акумулює життєву мудрість, оптимізм, енергію народу.

Виклад основного матеріалу. Залучати дітей до театрально-ігрової діяльності треба починати уже з раннього віку. Використовуючи для цього різноманітні види театрів. Це театр іграшок, театр на фланелеграфі, настільний, пальчиковий театри, створені вихователями театри хитунців, павутинок та «топотушок». Прості за змістом казки та

розповіді, яскраві, естетично оформлені персонажі та декорації театрів приваблюють малюків, викликають позитивні емоції, сприяють розвитку комунікативних умінь та навичок.

Для старших дошкільнят це вже ігри-драматизації та імпрровізації, лялькові вистави за участю самих дітей. Діти з великою радістю переглядають показані дорослими дійства і із задоволенням беруть участь у них.

У кожній віковій групі закладу необхідно обладнати куточки театральної-ігрової діяльності дітей, де мають бути розміщені різні види театрів: пальчиковий, настільний, магнітний, тінювий, ляльковий, театр з ложок, з кульок, театр іграшок, "Живі ляльки", "Веселі танцюристи", атрибути, декорації, ширми для їх показу. Зібрати костюми, маски для драматизацій та інсценізацій, елементи святкового прикрашення групи. Крім літературних та музичних творів, діапроектор з діафільмами. Щоб діти мали змогу протягом дня зустрітися з героями улюблених казок, перевтілюватися у певного героя, передавати його характер. Адже театр - це завжди свято, яке об'єднує та згуртовує дітей. Дошкільнята вчаться на чужих вчинках аналізувати свою поведінку, розуміти своїх однолітків, старших людей. А педагогам важливо виявити в кожному вихованцеві його здібності, нахили. Недарма К.Станіславський зауважив, що акторам слід вчитися щирості у мистецтві саме у дітей.

У дошкільньому закладі програмою передбачаються театральні гуртки. Робота в яких відбувається за авторськими перспективними планами, складеними їх керівниками на основі власних доробок, запозиченого перспективного педагогічного досвіду, освітніх інновацій.

Планування театральних гурток включає: інсценізацію знайомих програмових творів, почутих удома чи побачених на телеекрані, складених самостійно; вправлення у акторській майстерності; використання різних видів настільного театру; участь у іграх-драматизаціях та перегляд вистав.

Під час театральної-ігрової діяльності дітей розвиваються творчі та інтелектуальні здібності, вдосконалюється координація рухів, жестів, міміки. Дошкільники набувають багатьох корисних практичних умінь та навичок. Вихователі навчають дітей працювати з різними театральними ляльками: водити їх, озвучувати, передавати характер персонажа; виражати почуття героїв у міміці та жестах, розігрувати сюжети улюблених казок через гру-драматизацію та різні види театрів.

Театральна діяльність має значний вплив на розвиток творчих здібностей взагалі, зокрема, мовленнєвих. На заняттях педагогам необхідно розвивати уміння дітей інтонувати різні типи речень, дотримуватись пауз в кінці речень, навчатись робити логічний наголос, виділяючи потрібне слово голосом, привчатись говорити чітко, виразно, з необхідною силою голосу, використовуючи різноманітні вправи та завдання. Адже у процесі занять формується мовна етика, збагачується словник дітей синонімами, прикметниками, прислівниками, що характеризують зовнішність, риси, поведінку людей і тварин.

А для того, щоб розвивати мовленнєві творчі здібності, педагоги спеціально створюють ігрові ситуації, на основі яких діти починають складати власні сценарії.

Діти вчаться вживати в мові художньо-виражальні засоби. Своїм голосом, інтонацією висловлюють ставлення до того чи іншого героя, розігруючи народні та авторські казки, інсценізуючи оповідання та вірші. Діти розрізняють жанри художніх творів, запам'ятовують незнайомі до цього часу слова, отримують елементарні знання українського фольклору, у них формується оцінне ставлення до будь-якого художнього твору.

При розподіленні ролей, необхідно враховувати індивідуальні особливості дітей та рівень їх підготовки. Якщо дитина повільна, вона зможе зіграти ролі більш спокійні. Крім цього, враховуємо рівень розвитку пам'яті – складну роль, в якій багато слів доручаємо дитині, яка може краще запам'ятати. Діти, у яких добре розвинена дрібна моторика рук, краще справляються з ролями в таких театрах, як ляльковий, пальчиковий, ручних тіней, театр рукавички. Діти, з яскраво вираженими емоціями на обличчі, (страху, радості, здивування) залучаються до показу «Театру емоцій на стільцях», «Театру пуфів».

Не менш важливим вважаємо використання театралізованої діяльності з метою розвитку пізнавальних інтересів дітей. З цією метою педагогам необхідно включати фрагменти театралізованої діяльності в заняття з різних розділів програми, а також при організації різних режимних моментів.

У багатьох слово "театр" асоціюється із чималими фінансовими витратами. Та іграшка, що народилася на дитячих очах, тим паче із непотрібних речей, не поступається стандартній ляльці. Так, основою для атрибутів настільних театрів є кольоровий картон, клаптики тканин, рукавички, ложки, пляшечки з під напоїв та парфумів, шишки, мушлі.

Для підвищення інтересу дітей до театру необхідно залучати дошкільнят до самостійного виготовлення атрибутів і декорацій. Так, діти можуть виготовляючи атрибути для показу настільного театру за методом «орігамі», з покидькового матеріалу (пластикових пляшок, одноразових стаканів, коробок тощо).

У своїй роботі з дітьми необхідно дотримуватись таких принципів:

1. Принцип зв'язку з життям. Використовувати літературні твори, малі фольклорні жанри, казки, зміст яких є відображенням реальної дійсності минулого і сьогодення нашого суспільства, людства взагалі. Добирати сценарії вистав, близькі й зрозумілі дітям, спираємось в роботі з драматизації на вміння і навички, набуті дітьми в процесі життя.

2. Принцип науковості. Будувати роботу театральної студії з урахуванням особливостей вікової дитячої психології (типів темпераменту, характеру дитини, психічних процесів). Використовувати в роботі багату театральну спадщину М.Щепкіна, В.Немировича-Данченка, К. Станіславського. Дати можливість дітям розуміти й оперувати термінами театральної абетки. Опиратися в роботі театральної студії зі збагачення словникового запасу на мовленнєву компетентність дитини.

3. Принцип систематичності в опануванні знань і навичок.

4. Принцип доступності. Добирати матеріал згідно вікових особливостей дітей та Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина».

5. Принцип свідомості й активності. Пояснювати дітям причинно-наслідкові зв'язки процесу праці над виставою і кінцевим результатом. Довести до їхньої свідомості значущість гри кожного з них для інших людей, для колективу. Спонукаати дітей до активної взаємодії з педагогом, з іншими дітьми під час підготовки до вистави. Заохочувати прояви творчої ініціативи, самостійності, активності, фантазії.

6. Принцип міцності засвоєння набутих знань умінь і навичок. Систематично повторювати в різних формах, ситуаціях засоби виразності: міміка, жести, рухи, інтонація. Розвивати пам'ять, мислення, розширюємо світогляд.

7. Принцип індивідуального підходу до дітей в умовах колективної роботи. Шукати, розкривати, розвивати обдарованість у дітей у контексті акторських знань, умінь, навичок. Гуманно ставитися до дитини: педагогічно вміло виправляти помилки, коригувати гру, заохочувати, стимулювати правильну поведінку та діяльність.

8. Принцип виховного змісту. Виховувати характер змісту сценаріїв вистав, аналіз поведінки героїв, їхніх вчинків; умінь бути чемним у ролі глядача й актора; уболівання за якісно позитивний кінцевий результат роботи з усього колективу, що працює над виставою.

9. Принцип наочності. Шлях дитячого пізнання починати з живого споглядання, пов'язуючи з обов'язковим суттєвим поєднанням. Адже дитина мислить формами, фарбами, відчуттями взагалі. Обов'язково залучати дітей до роботи з естетичного оформлення матеріалу — костюмів, декорацій, відеоматеріалу, музичного супроводу, використовуємо роль педагога як приклад для наслідування.

Висновки. Театралізована діяльність є ефективним засобом розвитку творчої особистості. У грі виховуються такі психологічні якості, які є передумовами фізичної і психічної готовності дитини до нормального переходу в наступний період життя.

Вирішується безліч освітньо-виховних завдань, зокрема і проблема морального виховання дитини. Для того, щоб моральні норми виконувались дошкільником не тільки під

впливом авторитету дорослого і використовувались як зовнішній аргумент у міжособистісних відносинах, а стали б внутрішніми мотивами поведінки, необхідно підготувати підґрунтя для їх засвоєння. Таке психологічне підґрунтя складається шляхом організації практики взаємовідносин дітей у процесі театралізованої гри.

Література

1. Аматыєва О. З дитячого садка в актори//Дитячий садок. – 2004. – с.1 – 6;
2. Боровик І. Артикуляційні вправи – корисні та цікаві//Дошкільне виховання. – 2001. - №1. – с. 12 – 13;
3. Борщаговська Т. Театралізовані ігри як засіб розвитку творчих здібностей дошкільнят//Палітра педагога. – 2003. - №1;
4. Боса Л., Хоменко Л. майбутнього глядача готуємо сьогодні//Дошкільне виховання. – 1998. - №5;
5. Відкриваємо свій ляльковий театр. Дошкільне виховання, №12/ 2009 с.22;
6. Генів Г.В. «Театр для малышей» - Москва «Просвещение», 1968. – 154 с.;
7. Гладин С., Грудій Г. Це диво дивне – театр// Дошкільне виховання. – 1998. - №11 – 12;
8. Горбунова Н. Театралізована діяльність дошкільнят: програма та методичні рекомендації//Дит.садок. – 2005. - №38. – 39 с.;
9. Молодцова С.М. Тематичний план занять гуртка «Театр – дітям»//БВДС. – 2003;
10. Освітня програма розвитку дітей від 2 до 7 років «Дитина»
11. Руками творяться дива: На допомогу вихователям і керівникам дитячих гуртків//Бібліотека вихователя дитячого садка. – 2003. - №1 – 2. – 94с.;
12. Ряднова Л.А. Основи акторської майстерності, Харків:Вид.група «Основа», 2009 р. – 160с. (серія «Творчому педагогу»);
13. У світі див та фантазій: досвід організації гурткової роботи в дошкільних установах//БВДС. – 2003. - №21. – 120с.;

Г.В. Сидорук,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник- канд. пед. наук, доцент Л.С. Бровчак

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми. Особливого значення, на сучасному етапі розвитку української державності, набуває питання формування патріотичних почуттів та національної свідомості підростаючого покоління. Вагоме значення для формування почуття патріотизму в дітей відіграє дошкільний навчальний заклад. Виховання громадянина, патріота, духовно багаті особистості – процес тривалий і багатогранний. Він потребує від педагогів і батьків великої праці над собою, усвідомлення високих цінностей та відповідної поведінки, розуміння виховних завдань та вибору оптимальних методів і форм роботи з дітьми. Вирішення сучасних завдань патріотичного виховання дітей у системі дошкільної освіти неможливе без дослідження теоретичної бази надбань минулого, які були направлені на виховання в дитини любові до рідного дому, рідної вулиці, до свого міста, народу своєї країни. Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Концепція дошкільного виховання в Україні чітко окреслили мету, завдання, стратегічні напрями та шляхи реформування дошкільних інституцій відповідно до сучасних тенденцій економічного і духовного розвитку країни. Головний орієнтир оновлення змісту їх роботи «максимальне врахування етнічних і регіональних особливостей та широке використання засад народної педагогіки, національної культури, сучасних досягнень науки, надбань світового педагогічного досвіду» [5].

Аналіз останніх досліджень. До проблем патріотичного виховання зверталися корифеї вітчизняної педагогіки Г.Ващенко, О.Духнович, А.Макаренко, С.Русова, Г.Сковорода, В.Сухомлинський, К.Ушинський та ін. У своїх працях вони висвітлювали

актуальні проблеми розвитку почуття патріотизму у дітей та молоді, висували ідею виховання «свідомого» громадянина, патріота своєї Батьківщини.

Новітні тенденції сучасного патріотичного виховання молоді висвітлено в працях І.Беха, В.Борисова, М.Боришевського, П.Гнатенко, Д.Ельконіна. Велике значення для розробки сучасних підходів до формування у дітей дошкільного віку першооснов національної самосвідомості містяться у концепції розвитку українського дошкілля, вони розроблені Л.Артемовою, А.Богуш, Н.Лисенко, Т.Поніманською, О.Шевченко. Окремі аспекти використання музичного фольклору у патріотичному вихованні дітей висвітлені у працях І.Хланти, В.Гошовського, В.Мадяр-Новак, С.Садовенко, Т.Стегайло, Т.Вовк та інших.

Мета статті є обґрунтування та розкриття особливостей патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У своїх дослідженнях Л.Беляєва, Р.Жуковська, С.Козлова, І.Красовська, К.Назаренко та інші писали, що для виховання патріотичних почуттів, поряд із збагаченням дітей певними знаннями та уявленнями, потрібно формувати в них емоційно-позитивне ставлення до суспільних явищ, подій, до країни та її трудящих. Ці роботи свідчать про інтенсивні пошуки вчених і практиків щодо оновлення змісту освіти й виховання дітей, оптимального всебічного розвитку дітей у сім'ї та дошкільному навчальному закладі.

Л.Кузьмук стверджує, що у дошкільний період життя дитини формуються патріотичні почуття. Це, в першу чергу, отримання певних знань про рідний край, Україну, людей, про минуле та сучасність, які здійснюють вплив на розум, свідомість й емоції дітей [4].

І.Газіна у своїх наукових дослідженнях стверджує, що дошкільне дитинство є надзвичайно важливим періодом у становленні особистості. Саме в цьому віці в дошкільника закладаються першооснови свідомості й самосвідомості; розпочинається процес національно-культурної ідентифікації, а саме усвідомлення себе як частини великої і давньої нації. Разом із тим, дошкільний вік має свої потенційні можливості для формування вищих моральних почуттів до яких і відноситься почуття патріотизму[2].

Психологи та педагоги вважають, що найсприятливіший вік для початку формування патріотичних почуттів дитини – п'ятий рік життя, коли активізується інтерес особистості до соціального світу, суспільних явищ, близького оточення. Однак, навіть в старшому дошкільному віці діти ще недостатньо усвідомлюють, що таке «патріотизм». Патріотизм – це природна прихильність і любов до рідної землі, мови, культури; глибоке моральне почуття, показник і виразник найвищих проявів духовного світу людини.

Т.Вовк вважає, що важливим завданням патріотичного розвитку в дошкільних навчальних установах є прищеплення вихованцям чіткого усвідомлення національної самоідентичності, що проявлятиметься у знанні маленькими особистостями власної історії, культури, звичаїв та традицій свого народу. Одним із найпотужніших засобів виховання патріотичних почуттів підростаючого покоління є фольклор, адже він являється енциклопедією життя народу, свідченням його духовної сили і краси[1].

Дослідження особливостей та педагогічних можливостей вітчизняного музичного фольклору доводить, що він, як феномен української народної творчості, концентрує в собі етнічну філософію, етику й естетику має неоціненне значення в сучасній педагогічній практиці і є невід'ємною частиною навчально-виховного процесу в ДНЗ.

На сучасному етапі національно-духовного відродження України все більшої гостроти набуває проблема формування у підростаючого покоління патріотичного почуття та національної самосвідомості. Серед науковців та практикуючих педагогів існує розуміння того, що виховати свідомого громадянина й патріота означає сформувати комплекс певних знань і умінь, особистісних якостей і рис характеру.

На думку Н.Гавриш в період дошкільного дитинства закладаються основи свідомості і самосвідомості (дитина усвідомлює суспільні цінності, починає керуватися в своїй поведінці

моральними нормами) [3]. Зокрема, цей час є найсприятливішим для формування в неї першооснов національної самосвідомості, які включають розуміння своєї приналежності до нації, пробудження любові та поваги до власної мови, традицій, символіки, зародження фундаментальних рис національного характеру. Ефективним шляхом і засобом патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є дитячий музичний фольклор, який має чітко виражену виховну і патріотичну спрямованість, а саме:

- колискові пісні, пестушки, потішки, приказки, пісні-ігри готують дитину до життя, допомагають освоєнню навколишнього середовища;
- традиції слов'янського народу формують першооснови національної самосвідомості особистості;
- обрядові забави, ігри вчать наслідувати трудовому процесу дорослих;
- пісні, заклички, приказки, ігри мають поліфункціональний характер, впливаючи на інтелектуальний розвиток (сприйняття, уваги, мислення, пам'яті).

Висновки. Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання.

Література

1. Вовк Т. Патріотичне виховання дошкільників на музичних заняттях / Т.Вовк // Музичний керівник. – 2015. – №3. – С.4-7
2. Газіна І.О. Актуальність та особливості формування елементів національної самосвідомості у дітей дошкільного віку // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія педагогічна. – Вип.Х. – Кам'янець- Подільський: ПП. Мошак М.І., 2007. – С.100-106
3. Гавриш Н. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи / Н.Гавриш, К.Крутий // Дошкільне виховання. – 2015. – №8. – С.2-7
4. Кузьмук Л. Плекаємо патріотів / Л.Кузьмук // Дошкільне виховання. – 2015. – №8. – С.14-17
5. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – №1. – С.22-25.

Д.Г. Смірнова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Л.В. Старовойт

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ПРЕДМЕТНО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. У сучасних умовах суспільство робить запит на творчу, креативну, обдаровану особистість та пріоритетним завданням визначає формування розвитку творчих здібностей дитини.

Ще в античні часи було помічено, що люди з –поміж іншого відрізняються один від одного за рівнем творчих здібностей. Це наштовхнуло давніх мислителів на висновки про те, що люди народжуються вже з цілком сформованими здібностями, які протягом усього життя залишаються незмінними. Проте згодом, із розвитком науки, було доведено, що ця думка є помилковою, і доведено, що будь-які здібності кожної людини зазнають суттєвих змін у результаті навчання та виховання. Звичайно, кожен індивід отримує при народженні певні здібності та розумові задатки, що і стають основою, на якій розвиваються інтелект, творчість та обдарованість. Чим більше в людини розвинена здібність, тим легшою для неї є діяльність [2, с. 6].

Аналіз попередніх досліджень. Проблема розвитку творчості і творчих здібностей учнів хвилювала в різні часи педагогів, психологів, філософів. У структурі творчого

потенціалу особистості центральною складовою є креативність - творча, новаторська діяльність. Вагоме значення для опрацювання досліджуваної нами проблеми мають теоретичні положення, обґрунтовані такими педагогами та психологами як : Я.Коменський, Й.Песталоцці, В.Сухомлинський, К.Ушинський, П.Торенс, С.Сисоєва, Ю.Азаров, Л.Виготський, І.Зязюн, В.Кан-Калік, М. Нікандров, Н. Кічук, Б. Коротяєв, Г. Тарасенко та іншими.

Творчі здібності формуються протягом усього життя людини, але дослідження Т.Байбари, Д.Богоявленської, Л.Виготського, Ю.Гільбуха, Л.Лозової) показують, що саме молодший шкільний вік є найсприятливішим для творчого розвитку дітей, їхніх здібностей до творчості[3, с. 5]. Виходячи з актуальності проблеми в педагогіці та її недостатню розробленість у початковій школі обумовили вибір теми статті.

Мета статті – розкрити особливості формування творчих здібностей молодших школярів у процесі предметно-перетворювальної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Видатний педагог В.Сухомлинський із своєї педагогічної діяльності займався проблемами виховання і розвитку здібностей школярів. «Серце віддаю дітям» - одна з небагатьох в сучасній літературі книг, яка знайомить нас з тим, як розвивати здібності розуму, виховувати любов до рідної природи. Особливо в природі В.Сухомлинський вбачає вічне джерело дитячого розуму, фантазії, словесної творчості[6, с. 12].

Л.Виготський писав: «Творчість існує «на ділі» не тільки там, де вона створює великі історичні твори, але й скрізь, де людина уявляє, комбінує, змінює та створює щось нове, якою б крупицею це нове не було порівняно зі створенням генія» [1, с. 28].

На думку Г.Тарасенко, основою творчих здібностей є художня уява, що народжує необхідний емоційний фон для подальшого розгортання творчих механізмів. Переживання дійсності як результату життєтворчості обумовлює художню творчість, що спирається на самореалізацію внутрішніх сил особистості, самоствердження її як творця вищого гатунку [7, с.93].

У працях психологів С. Рубінштейна та Б.Теплова дають визначення понять «здібності», «обдарованість» і «талант». Здібності розглядаються як індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють однієї людини від іншого, від яких залежить можливість успіху діяльності, обдарованість - як якісно своєрідне поєднання здібностей (індивідуально-психологічних особливостей), від якого також залежить можливість успіху в діяльності [4, с. 453, 531]. На думку С. Л. Рубінштейна, творчість – діяльність людини, яка створює нові матеріальні і духовні цінності, які, в свою чергу, мають суспільну значимість [4].

За визначенням Е. Фрома, **творчі здібності** – це здатність дивуватися, відшукувати рішення в нестандартній ситуації, спрямованість на нове і вміння глибоко усвідомлювати власний досвід [3, с.8]. С.О. Сисоєва запропонувала визначати креативну особистість як таку, що має внутрішні передумови, які забезпечують її творчу активність, тобто нестимульовану ззовні пошукову та перетворювальну діяльність[5, с.11].

Школярі, у яких є задатки до креативності, дуже часто випереджають однолітків у своєму розвитку: мають чудову пам'ять, яка базується на ранньому мовленні та мисленні; рано починають класифікувати й категоризувати інформацію; мають великий словниковий запас, вони із задоволенням читають словники, енциклопедії; можуть займатися кількома справами одночасно; дуже допитливі, активно досліджують навколишній світ; у ранньому віці здатні простежувати причинно-наслідкові зв'язки, робити правильні висновки; із задоволенням сприймають складні довгострокові завдання; старанно працюють над вирішенням поставлених завдань; можуть тривалий час концентрувати свою увагу на одній справі; їм властиве розвинуті цінності особистості; вони постійно намагаються вирішувати проблеми, які їм поки що не під силу, й у вирішенні деяких із них досягають успіху. Однак

для таких дітей характерні перебільшені страхи, оскільки вони здатні уявити собі безліч небезпечних наслідків подій; надзвичайно схильні до немовних проявів почуттів.

Основними показниками **розвитку творчих здібностей** молодших школярів у процесі предметно-перетворювальної діяльності є:

- висока пізнавальна активність;
- допитливість, прагнення створити нове;
- самостійність в розв'язанні нових завдань, у пошуку оригінальних рішень;
- швидкість засвоєння нової інформації, висока швидкість перебігу розумових процесів;
- схильність до широкодіапазонного використання своїх знань, швидке опанування уміннями, навичками, прийомами;
- фантазування, схильність до творчої інтерпретації[5, с. 32].

Молодший шкільний вік - важливий етап розвитку творчих здібностей дитини, що потребує враховувати особливості психіки, своєрідності пізнавальної та емоційної сфер дітей цього віку. І тут особливу увагу потрібно звернути на основні аспекти здібностей молодших школярів у процесі предметно-перетворювальної діяльності:

1. **Організувати спостереження.** Молодші школярі «дивляться», але «не бачать». Потрібно акцентувати увагу дітей на суттєвому, новому, тому, що надає роботі оригінальність.

2. **Стимулювати творчу уяву.** Діти 6-9 років яскраво сприймають світ, для них характерна особлива емоційність уяви. Потрібно допомогти зрозуміти побачене, почуте, пережите, допомогти віднайти зв'язки, відношення між явищами та предметами, і тим самим закласти основи творчого мислення.

3. **Розвивати потребу творчості.** Створити атмосферу престижності творчого процесу. Варто використати притаманну дітям цього віку імпульсивність та спрямувати її на творчість: запропонувати придумати риму, загадку, казку, самостійно віднайти щось цікаве у природі тощо.

4. **Підтримувати позитивні емоції.** Діти молодшого шкільного віку надзвичайно цінують думку дорослих, радіють власним і чужим успіхам. Тому завдання педагога - дозволити дитині отримати почуття задоволення від власних досягнень, від власної творчої праці.

5. **Виховувати вольові риси характеру.** У творчому процесі, зокрема у творчому мисленні, важливу роль відіграють такі вольові риси характеру, як самостійність, сміливість, наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, здатність піти на ризик. За словами А.С.Макаренка, відмова від ризику означає відмову від творчості. Одним з ефективних засобів виховання вольових рис характеру можуть бути різноманітні ігри.

6. Будь-який вид діяльності повинен містити **елементи творчості**. Для того, щоб здатність до творчого мислення не залишалася лише в пасивному стані, щоб отримати певні результати, потрібен постійний стимул, двигун, який буде активізувати творчість. Таким двигуном можуть стати гуртки, конкурси, олімпіади, змагання тощо[8, с.112].

Для розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі предметно-перетворювальної діяльності важливе значення має **виховання успіхом**. Успіх - чи то в роботі, чи то в навчанні - приносить радість, задоволення, спонукає до подальших досягнень. Виховувати учнів потрібно успіхом. Ніколи не зловживати докорами зауваженнями, двійками, а навпаки - підтримувати невстигаючого, хвалити за кожний, навіть незначний крок вперед. Важливу роль успіху підкреслював свого часу В.О. Сухомлинський: «С успіх - є бажання навчатися. Це особливо важливо на першому етапі навчання - у початковій школі, коли дитина ще не вміє долати труднощі, де невдача стає справжнім горем». Боротися за успіх у навчанні - означає вчити дітей вчитися, виховувати організованість, самостійність, відповідальність, дисциплінованість[6, с. 123].

Висновки. Отже, молодший шкільний вік відзначається пробудженням у дитини багатьох видів діяльності. Творча діяльність молодшого школяра в цей період

характеризується глибоким інтересом до засвоєння різних умінь та розвитком задатків і здібностей. Щоб ефективно розвивати творчі здібності, які є основою здійснення творчої діяльності, слід виявити задатки і створити атмосферу сприяння розквіту таланту.

Література

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк / Л. С. Выготский. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1967. – 93 с.
2. Рогозіна В. Особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів./В.Рогозіна// Мистецтво та освіта.-1997. - №2. - С.5-9.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Просвещение, 1946. -704 с.
4. Сафарян С. З досвіду організації та проведення дистанційного діагностування рівнів розвитку творчих здібностей / С.Сафарян // Іноземні мови в школах України. – 2015. - №4. – С. 6-11
5. Старовойт Л.В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання // Наукові записки [Текст] / Л.В.Старовойт. – Тернопіль: ТНПУ, 2010. – С. 261-266.
6. Сухомлинський В. О. Школа і природа / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: У 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 5. -549 с.
7. Тарасенко Г.С. Екологічна естетика в системі професійної підготовки вчителя. Монографія (Методологічний аспект). /Г.Тарасенко — Вінниця: РВВ ВАТ “Віноблдрукарня”, 1997.- 48с.
8. Шелестова Л. Як допомогти дитині стати творчою особистістю / Л.Шелестова – К. – 2003. – 112с.

Г.О. Соснова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Л.В. Старовойт

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ СПРИЙНЯТТЯ ТВОРІВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Постановка проблеми. Декоративно-ужиткове мистецтво - один із видів художньої діяльності, твори якого поєднують естетичні та практичні якості. Декоративне означає «прикрашати». Ужиткове ж означає, що речі мають практичний вжиток, а не лише є предметом естетичної насолоди. Тому, на нашу думку, на сучасному етапі у змістовому компоненті української школи елементи декоративно-ужиткового мистецтва використовуються на заняттях з народознавства, образотворчого мистецтва, музики, трудового навчання, рідше на заняттях із навчальних предметів інших освітніх галузей.

Аналіз попередніх досліджень. Чільне місце у навчально-виховній роботі сучасної школи має містити важлива складова української культури – декоративно-ужиткове мистецтво. Закономірно, що воно традиційно використовувалося у різні періоди становлення і розвитку вітчизняної школи. У цьому контексті заслуговують на увагу погляди видатних педагогів і психологів П. Блонського, Г. Ващенко, Л. Виготського, С. Русової, В. Сухомлинського, С. Шацького, Я. Чепіги, Р. Штейнера, М. Кагана та інших.

Мета статті – розкрити психолого-педагогічні основи сприйняття творів декоративно-ужиткового мистецтва молодшими школярами.

Виклад основного матеріалу. Видатний педагог і громадський діяч С. Русова до педагогічних засобів навчання і виховання відносить рідну мову, поезію, пісню, орнамент. На її думку, саме ці засоби сприяють найкращому естетичному розвитку дитини, невимушеному розширенню її світогляду, формуванню звички до легкої та приємної праці. При цьому особлива увага звертається на національний орнамент. С. Русова переконує, що саме цей вид орнаменту повинен мати місце в житті закладу освіти, щоб дитина побачивши на стіні вишитий рушник, лавку вкриту плахтою, згадала рідну хату й почувала себе природно, неначе серед своїх знайомих речей.

На думку С. Русової, декоративно-ужиткове мистецтво впливає на розвиток естетичних смаків, психічних процесів, фантазії, які наповнюють дитячу свідомість

красивими образами. Вона закликала до створення особливої атмосфери у школі, щоб усе, що оточує дитину, було гарним, діти повинні «прикрашати свої зошити, оздоблюючи їх вишиванням або малюванням» [5, с.165 -166]. Вважала, що одним із виявів національної свідомості є національне мистецтво, яке має велике значення для естетичного виховання. Нові національні школи повинні будуватись а національному стилі: рушники, портрети, квіти, народні інструменти, вертепи, гончарство. С.Русова також зазначила, що в школі має панувати праця, а кожна дитина повинна «знати якесь ремесло й для цього треба розвинути її ручну техніку»[5, с.111, 150].

Важливе місце в баченні краси відіграють твори образотворчого мистецтва, які утверджують в юній душі почуття величі й краси людини, підносять особистість в її власних очах. «Щоб розуміти, переживати й любити живопис, людині треба пройти тривалу школу почуттів... в світі природи» . Педагог ділився своїми думками під час уроку малювання серед природи, він говорив: «...дитячий малюнок, процес малювання – це частка духовного життя дитини. Діти не просто переносять на папір щось з навколишнього світу, а живуть у цьому світі, входять у нього як творці краси, дістаючи насолоду від неї» .

Видатний педагог В. Сухомлинський у розділі «Естетичне виховання і культура почуттів» праці «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» підкреслює, що «вплив прекрасного на духовний світ людини залежить від характеру її діяльності , від того, як високе, благородне включається в її діяльність – творчістю. Під діяльністю ми розуміємо працю і творчість, думки і почуття, що відображають, оцінюють і створюють красу. Ми піклуємося про те, щоб дбайливе, чуйне ставлення до природи, праця для створення прекрасного набули активного та дійового характеру»[6, с. 178, 181].

К. Ушинський наполягав на застосуванні принципу народності у вихованні дітей, який зазначав, що «Виховання, створене самим народом і побудоване на народних засадах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу» [4, с.88]. Педагог наголошував, що найголовнішими рисами народності є «патріотизм, любов до своєї Вітчизни, віра в могутні творчі сили народу і демократичні устремління в боротьбі за поліпшення економічного, політичного і освітянського становища широких мас народу» [4, с.88]. Як зазначав К. Ушинський: «Нація – це сукупність різноманітних ознак душі, розуму й тіла, що виражається в характері, поведінці, способі мислення, психології людини Він вказує, що кожен народ повинен мати власну національну школу і спиратися на національну систему виховання, під якою розуміється система ідей, поглядів, переконань, а також традицій, звичаїв і обрядів, котрі забезпечують духовне самовідтворення і самозбереження народу.

Пильної уваги заслугоує педагогічна спадщина Р. Штейнера - керівника першої вальдорфської школи (1919 р.). Сутність вальдорфської технології освіти - це розвиток здібностей школярів відчувати, тобто виховання почуттів, формування художнього смаку, культури творчості, творчої особистості, розвитку засобами мистецтва [3, с. 212, 109]. У школах, побудованих за його системою, робота ведеться лише з натуральними матеріалами, програма насичена різними видами мистецтв (живопис, музика, співи, гра на фортепіано, ліплення, рукоділля). На перший погляд, мистецькі дисципліни у вальдорфській школі збігаються з тими ж самими предметами у звичайнш школі, однак завдання вальдорфської школи зовсім інші, тому що усі діти залучені до світу мистецтва. Все, що відбувається з учнями на таких уроках, сприяє розвитку духовної сутності особистості, формує загальну культуру, естетичні смаки дитини, дає їм особистий досвід у будь-якому виді мистецтва, що в подальшому дозволить вихованцям вальдорфської школи сприймати мистецтво як щось дуже близьке до себе, пережите особисто [3, с. 127, 56].

Р.Штейнер справедливо зауважує, що художньо-трудоїй діяльності дітей належить провідна роль: «при виготовлені корисних речей на уроках праці педагог працює «над духом і смаком» більше, ніж тоді, коли викладає те, що зазвичай відносять до духовної сфери.

Унікальність впливу на духовну сферу має усвідомлювати вчитель рукоділля і праці [3, с. 212,].

М.Кагана вважав, що мистецтво є таким суспільним об'єктом, де в художніх образах відображається структура людської життєдіяльності. Внаслідок цього, воно виступає особливою формою цілісної, орієнтаційної, практичної діяльності та особливим засобом спілкування людей [1, с. 64].

Аналізуючи культурознавче значення мистецтва, ми повинні, на думку М. Кагана, виходити з того, що воно має різні значення і функції у культурі . Мистецтво може жити за законами високого і бути формою заповнення дозвілля або жити за законами ринку, коли його створення і функції визначаються купівлею і продажем, попитом і пропозицією. За своїм впливом на життя суспільства і людей мистецтво може розцінюватися як високе і низьке, прогресивне і реакційне, позитивне і негативне [1, с. 65].

Висновки. Естетичний розвиток особистості засобами мистецтва прийняте в педагогіці називати художнім вихованням. Звертаючись безпосередньо до творів мистецтва, воно потребує розвитку в людині вміння правильно сприймати явища краси. Виходячи з всього вище сказаного, можемо зауважити, що у роботі необхідно використовувати різні методи: метод спостереження, наочності, словесний, практичний, евристичний, частково-пошуковий, проблемно-мотиваційний, метод співтворчості, мотиваційний. Головне завдання декоративно-ужиткового мистецтва – зробити гарним речове середовище людини, її побут. Краса творів ужиткового мистецтва досягається завдяки декоративності, у якій разом з конкретними елементами поєднуються й абстрактні стилізовані образи та форми, джерела походження яких іноді залишаються невизначеними. У декоративному мистецтві художник будує зображення за допомогою пластики форм та кольорових співвідношень, поєднує різні за місцем і часом події, образи та елементи.

Література

1. Каган М. С. О прикладном искусстве / М.С. Каган. - Л.: Художник РСФСР, 1961. - 160 с.
2. Каган М. С. Человеческая деятельность: Опыт системного анализа / М.С. Каган. - М.: Искусство, 1974. - 132 с.
3. Новосельська А. Естетичне виховання у вальдорфській школі / А. Новосельська // Мистецтво та освіта. - 2002. -№ 3. - С. 56-57.
4. Педагогічні ідеї Ушинського К.Д. – К. Вища школа, 1974. – 340 с.
5. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. // За ред. І. Коваленко. - К.: Либідь, 1997. -Кн. 1. - 272 с.
6. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: В 5 т. - К.: Рад. Школа, 1976. - Т.1. - 654 с.
7. Новосельська А. Естетичне виховання у вальдорфській школі / А. Новосельська // Мистецтво та освіта. - 2002. -№ 3. - С. 56-57.

Л.В.Старовойт,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

РОЛЬ ЕСТЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Усвідомлення загрози, яка криється в бездуховності, нікчемності інтересів, емоційній нерозвиненості молодих поколінь, повернуло систему освіти до загальнолюдських цінностей. Провідне місце у формуванні суспільного мислення належить вчителю. Його педагогічна діяльність має сприяти здійсненню важливих соціальних завдань, серед яких пріоритетним є формування сталої системи ціннісних

координат майбутніх громадян України. Однак недостатній рівень професійної підготовки окремих учителів, прорахунки у формуванні їх духовної культури не дають їм можливість піднятися від ремісництва до творчої педагогічної праці, яка несе радість відкриття і творення, новизни і успіху.

Аналіз попередніх досліджень. У спадщині видатних діячів культури і освіти знаходимо чіткі методологічні підходи до розуміння естетики людської праці. Зокрема, Г.С.Сковорода вважав працю основою як фізичного, так і духовного життя, рушійною силою розвитку, джерелом усіх людських добродішностей [3]. К.Д.Ушинський підкреслював значення праці не лише у психічному розвитку людини, але й у розвитку її духовного світу [5]. В.О.Сухомлинський стверджував, що стимулом до праці повинна бути не матеріальна зацікавленість, не матеріальна винагорода, а естетичне й етичне задоволення від результатів праці, які мають суспільну значущість [4].

Загальні засади трудового виховання висвітлені у роботах Д.Кучерюка, Б.Ліхачова, В.Озмітіна, Н.Хвостіна та ін. У питання теорії та методики трудового навчання школярів зробили вагомий внесок С.Батишев, А.Вихрущ, Р.Гуревич, В.Гусєв, П.Дмитренко, А.Дьомін, Є.Кулик, Г.Левченко, В.Мадзігон, Ю.Максимов, А.Малихін, В.Поляков, Л.Савка, В.Сидоренко, В.Тименко, Д.Тхоржевський, В.Харламенко, Н.Щетина, М.Янцур. Проблему естетики праці вивчали О.Єгоров, Л.Новікова, В.Попков, Ю.Соловійов, Д.Фукас, Є.Шимунек. Педагогічні основи трудового становлення і професійного самовизначення особистості розробляли О.Акімова, В.Андріяшин, О.Бугайов, Л.Георгінова, В.Семиченко, В.Слюсаренко, М.Тименко та інші.

Мета статті – розкрити роль естетичного потенціалу декоративно-ужиткового мистецтва у творчому розвитку студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Художня діяльність – цілеспрямована діяльність, у якій людина за допомогою певних засобів діє на природу, пристосовуючи її для задоволення своїх потреб. Художня діяльність – основа існування й розвитку суспільства, повсякчасна природна умова людського життя. Впливаючи на природу, людина змінює не лише її, а й саму себе, розвиває свої здібності, що підвищує продуктивну силу праці. Виробляючи матеріальні блага, люди вступають між собою в певні стосунки – виробничі відносини, які визначають соціальний характер праці.

Дати дитині щастя улюбленої праці – це означає допомогти їй знайти серед безлічі життєвих шляхів той, на якому найяскравіше розкриваються індивідуальні творчі сили і здібності її особистості. І суть виховання полягає в тому, щоб знайти, відкрити в кожній дитині ту золоту жилку, розквіт якої принесе їй радість творчості.

Декоративно-ужиткове мистецтво є важливим засобом естетичного виховання. Це виховання в особистості естетичного ставлення до трудової діяльності, до її умов, результатів, організації праці, до якості трудових дій. Емоційно забарвлене творче ставлення до праці – важлива риса розвинутої особистості. Розвиток естетичних аспектів художньої діяльності супроводжується відповідною емоційною реакцією. Вони можуть проявлятися у формі естетичної насолоди чи задоволення як самим процесом творчого пошуку, так і результатами цього процесу. Наявність естетичних аспектів у трудовій діяльності, в свою чергу активно сприяє досягненню більш високих показників як в безпосередніх результатах праці, так і у формуванні творчого ставлення до праці.

Протягом багатьох століть праця не була предметом спеціального естетичного дослідження. Проте працю можна вивчати в різних ракурсах естетичного аналізу, наприклад, починаючи з генезису естетичної свідомості і форм її прояву в праці.

Лише матеріалістичне розуміння історії дозволило оцінити роль декоративно-ужиткового мистецтва в становленні різних форм діяльності, які, на перший погляд, прямо протистоять їй і за метою і за результатами. Художня діяльність є, передусім, процес, який відбувається між природою і людиною, і у ході якого людина формує природу у відповідності зі своїми потребами. Цей процес створення форми опосередкований метою, до

якої прагне людина. Форма створених нею предметів і процесів має суспільний зміст і суспільну цінність.

Естетика як загальна теорія, акумулюючи в собі ідеї естетики праці, знаходить опору в активному розвитку своєї практичної спрямованості, відкриває ряд нових напрямків, складовою яких також є дизайнерська проблематика, наприклад естетична організація середовища, побуту. Естетичне начало властиве самій природі декоративного мистецтва і є необхідним моментом її сутності. Завдяки декоративній діяльності розкривається здатність людини змінювати світ не лише утилітарно-практично, а і за законами краси. Ця здатність сприймається нами як естетична сутність праці, яка є проявом її творчої природи в процесі і результаті досягнення все більш повної відповідності, гармонії міри предметів та міри людини. Це знаходить адекватне відображення в красі самого процесу праці як взаємодії фізичних та духовних сил особистості, в красі результатів декоративної діяльності, її спонукальних мотивів, завдань, ідеалів.

Розширення сфери прояву естетичного в праці за рахунок краси її результатів є надзвичайно важливим в плані практичної реалізації намагань суспільства будувати життя за законами добра та краси. Активність естетичного сприймання результатів праці, радість від їх досконалості і суспільної користі – все це закріплюється в структурі особистості як естетичне ставлення, яке, в свою чергу, спонукає особистість знову домагатися краси результатів трудової діяльності, а, відповідно, і удосконалювати свої творчі сили й здібності.

Стало очевидним, що школа ніколи не отримає сучасного вчителя з потужним творчим потенціалом без радикальних змін у педагогічній освіті, без нововведень у сфері підготовки педагогічних кадрів. З цих міркувань важливу роль у творчому розвитку вчителя відіграє естетичний потенціал декоративно-ужиткового мистецтва, якому, на жаль, у системі фахової освіти педагогічних кадрів не надається належної ролі. Майбутні вчителі недостатньо орієнтовані на розуміння естетичної цінності людської праці. Про це свідчать результати спеціального опитування студентів випускних курсів закладів педагогічної освіти Вінниччини. Більшість опитаних (58%) налаштовані передусім на утилітарно-прагматичну оцінку ролі праці в становленні особистості. Вони вважають працю “базисом нового досвіду”, “запорукою суспільного прогресу”, “необхідною умовою добробуту”, “засобом особистісного збагачення”. Цей безумовно тверезий погляд на суть і призначення людської праці заслуговує на увагу. Проте певне тяжіння до абсолютизації значення її матеріальних результатів дещо насторожує.

Так, лише 23% респондентів під час оцінки значення декоративно-ужиткового мистецтва у власному житті зважали на емоційно-духовні аспекти проблеми. Для цієї частини опитаних декоративно-ужиткове мистецтво є джерелом натхнення, радості, задоволення та інших позитивних емоцій. 8% опитаних студентів підкреслили, що декоративно-ужиткове мистецтво – це основа здорового способу життя і запорука цілковитої гармонії з навколишнім світом. І лише 11% респондентів схильні оцінювати власне морально-естетичний зміст людської праці, яку вважають перш за все “засобом творення добра і краси”.

Така відверта недооцінка майбутніми вчителями духовного призначення декоративно-ужиткового мистецтва не може не вплинути на рівень творчого ставлення до професійної діяльності. Виникає нагальна необхідність у врівноваженні ціннісного ставлення майбутніх педагогів до декоративної діяльності. Цьому сприятиме корекція їх уявлень про зв'язки в системі “праця – творчість – краса”.

Сьогодні немає сумнівів у тому, що декоративно-ужиткове мистецтво є важливим засобом естетичного виховання творчого розвитку людини. Естетика праці полягає у формуванні в особистості естетичного ставлення до трудової діяльності, до її умов, результатів, способів організації та якості трудових дій.

Емоційно забарвлене творче ставлення до декоративної діяльності – важлива риса вчителя. Розвиток естетичних аспектів трудової діяльності супроводжується відповідною емоційною реакцією. Вони можуть проявлятися у формі естетичної насолоди чи задоволення як самим процесом творчого пошуку, так і результатами цього процесу. Наявність естетичних аспектів у трудовій діяльності вчителя, в свою чергу, активно сприяє досягненню більш високих показників як в безпосередніх результатах праці, так і у формуванні творчого ставлення до педагогічної праці.

Творчість – обов'язкова умова педагогічного процесу, об'єктивна необхідність професійної діяльності вчителя. Педагогічна творчість – це складне явище, зумовлене єдністю соціально-педагогічних та психолого-фізіологічних передумов, яке передбачає наявність у вчителя цілого комплексу якостей і особистісних рис.

Першою з них, безперечно, є гнучкість розуму як протилежність зашкарублості, відсталості мислення, що несумісне з почуттям новизни. Друга риса творчого стилю – це широта мислення, тобто здатність вирватися з вузького кола ідей, усвідомити скінченність тієї проблеми або кола проблем, якими займається вчений або художник. Наступною рисою творчого підходу є самостійність. Гнучкість і широта думки, цілеспрямованість у пошуку неминуче передбачають самостійну постановку проблеми, а тим більше її розв'язання.

Доцільним є дотримання і виконання вчителем завдань, що передбачають поступовий перехід від репродуктивної до репродуктивно-творчої і далі до творчої діяльності, що дає змогу забезпечити єдність інформаційного, почуттєво-емоційного, діяльнісного компонентів естетичної культури. Перший етап реалізації цієї системи – завдання, спрямовані на формування інтересів особистості. Другий етап – пошук інформації для розв'язання конкретного завдання. Третій етап – постановка проблемного завдання і його розв'язання. Четвертий етап – перенесення отриманих знань і вмінь у нову ситуацію.

За таких умов творчий педагог не буде лише ретранслювати навчальний матеріал, забезпечувати лише інформативну сторону педагогічного процесу, а буде формувати творчу особистість учня. Духовно-практична діяльність вчителя відрізняється від матеріально-виробничої тим, що в ній відкривається особлива діалектика суб'єктивно-об'єктивних відношень, у яких суб'єктивний момент виходить на перший план. Тому формуванню творчої особистості педагога має бути притаманним високе почуття громадянського обов'язку і відповідальності, упевненості у значущості обраної професії, яка заснована на педагогічному захопленні, творчому пошуку на шляху служіння загальній справі виховання дітей.

Викликає певне занепокоєння той факт, що сучасний вчитель слабо підготовлений до оцінки проявів художності у праці та, навпаки, праці в мистецтві. На жаль, до сьогодення дня вчителем не усвідомлене важливе методологічне питання освіти – навіщо в ній присутній у вигляді навчальних предметів той чи інший досвід людства, зокрема досвід мистецтва. Науковий, навіть скоріше абстрактно-математичний, логічний підхід до усіх предметів призвів до того, що навіть мистецькі предмети були побудовані лише з позиції точності. Оскільки у точності вони поступаються фундаментальним наукам, то вони були відкинуті на другий план. Адже в них все, навіть знання, є неточними – вони емоційні, а відповідно, суб'єктивні, особистісні. Творчий учитель має усвідомити, що у школі на рівних умовах мають бути як науки, так і мистецтво. Але серед них слід виділити ті предмети, що забезпечать на сьогоднішній день розв'язання найбільш занедбаних проблем розвитку. А це саме ті предмети, що формують ставлення до світу у єдності почуття і думки, предмети, які є найбільш відкритими для розвитку творчої фантазії – предмети мистецтва.

Таким чином, праця і мистецтво нероздільно пов'язані між собою, вони є взаємодоповнювальними. Праця, що має на меті розвиток духовних сил, умінь і навичок, не є кінцевим результатом, а є засобом досягнення творчої мети. Коли праця стане потребою для людини, лише тоді вона буде духовною потребою. Мистецтво ж містить у собі великий

потенціал, що дає змогу розвивати естетико-художні, творчі здібності особистості [2]. Сьогодні вимагає від вчителя саме художнього, а не формального підходу до праці.

Творчий вчитель повинен переслідувати одну з головних цілей – формувати в учнів художню культуру як невід’ємну частину культури духовної. Учням потрібно дати зрозумілі уявлення про систему взаємодії мистецтва з життям людини і суспільства, а також сформувати у них здатність і готовність до особистої активної участі в цій взаємодії.

Педагог має чітко усвідомлювати, що художня культура – це система суспільного виробництва, зберігання, поширення та споживання особливого роду естетичних цінностей. Мистецтво відтворює реальний світ людського життя у всьому його багатстві і різноманітності, але обов’язково крізь призму естетичного ставлення до нього. Художня культура суспільства є головним та вирішальним засобом естетичного виховання – цілеспрямованого формування естетичної культури молодих поколінь. А без естетичного розвитку, звичайно, не можна уявити і початок творчого розвитку.

Висновки. Таким чином, розуміння естетичного потенціалу людської праці має гнучко вплестися у світогляд майбутнього вчителя і забезпечити з рештою належну аксіологічну культуру виховного процесу. Без усвідомлення духовно-ціннісного значення праці педагогічна діяльність ніколи не набуде ознак творчої діяльності.

Література

1. Кучерюк Д.Ю. Эстетика труда: ценностные отношения, творчество, человек / Д.Ю. Кучерюк. – К.: Вища шк. Изд-во при Киев. ун-те, 1989. – 143с.
2. Неменский Б.М. Мудрость красоты: о проблемах эстетического воспитания. Кн. для учителя / Б.М. Немский. – М.: Просвещение, 1981. – 213 с.
3. Сковорода Г. С. Вибрані твори : в 2-х т / Г. С. Сковорода. – К. : Дніпро, 1972. – Т.1. – 1972. – 278 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах / В.О. Сухомлинський. – Т. 4. – К.: Рад. школа, 1976.
5. Ушинський К.Д. Праця в її психічному і виховному значенні / К.Д. Ушинський. – Вибр. твори у 2-х томах. – Т. 2. – К.: Рад. школа, 1983.

О.М. Тиндик,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Постановка проблеми. Природа – могутнє джерело пізнання, яке через спілкування розкриває людині свої таємниці й робить її більш чутливою до навколишнього світу. Людина – частина природи, потяг до всього живого закладений у ній від самого народження, та чи не найяскравіше виявляється в дитячому віці. Дошкільний вік – найважливіший етап у становленні екологічного світогляду людини, передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям. Актуальність проблеми виховання у дітей дошкільного віку свідомого ставлення до природи та своєї поведінки в ній, розвитку особистої відповідальності за стан оточуючого довкілля, вміння прогнозувати особисту діяльність, аналізувати її наслідки для природи набуває вирішального значення.

Так, у Базовому компоненті дошкільної освіти України в освітній лінії «Дитина у природному довкіллі» передбачено сформованість у дітей старшого дошкільного віку знання про необхідність дотримання правил доцільного природокористування, чистоти природного довкілля, заощадливого використання природних багатств, використання води, електричної та теплової енергії в побуті; прикладає домірні зусилля зі збереження, догляду та захисту природного довкілля [1]. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь. Він передбачає раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки

життєдіяльності людини, що є невід'ємною умовою сталого економічного та соціального розвитку України. У статті 7 «Освіта і виховання в галузі охорони навколишнього природного середовища» даного документу йдеться про підвищення екологічної культури суспільства та обов'язкову освіту у галузі охорони навколишнього природного середовища, в тому числі у дошкільних дитячих закладах.

Головною умовою реалізації завдань екологічного виховання є створення еколого-розвивального предметного середовища, яке сприяє формуванню в дошкільнят екологічної вихованості, яка передбачає набуття уявлень про самоцінність та неповторність компонентів природи, прояв гуманних почуттів до живих істот, оволодіння початковими вміннями відчувати красу та милуватися нею, виважено поводитися в довкіллі, знати правила безпечної поведінки в природі.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема екологічного виховання широко репрезентована у працях багатьох науковців, якими визначено теоретичні підходи до дослідження екологічної культури (Т.Ковальчук, І.Хайдурова), встановлено особливості екологічного виховання дітей дошкільного віку (С.Ніколаєва, Н.Рижова); з'ясовано психолого-педагогічні умови та методи оптимізації освітнього процесу, спрямованого на виховання екологічної культури (Н.Лисенко). Але залишаються не до кінця розкритими питання екологічного виховання дошкільників, оскільки саме природа, торкаючись емоційної сфери людини, впливає на формування її моральних, етичних та естетичних ідеалів. Досліджувалися лише окремі аспекти цієї проблеми: здійснення екологічного виховання під впливом знань та організації практичної діяльності дітей (В.Грецова, З.Плохій), здатність дошкільнят розуміти взаємозв'язки тварин із середовищем існування (С.Ніколаєва), стратегія пізнавальної діяльності дошкільників (М.Поддяков), здатність дошкільників встановлювати залежність рослин і тварин від низки чинників (Н.Рижова, П.Саморукова, О.Терентьєва), можливості дошкільників усвідомлювати життєво важливі взаємозв'язки у рослинному світі (І.Хайдурова) та інші.

Метою статті є теоретичне обґрунтування проблеми екологічного виховання дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Катастрофічний стан навколишнього середовища, що нині вже значно визначає здоров'я людей, тривалість їх життя, саму можливість стабільного існування, спонукає до дослідження та роздумів усіх небайдужих людей. Проблеми природокористування постають сьогодні перед громадськими діячами, письменниками, економістами, істориками, педагогами та ін. Власне, стає зрозумілим, що сфера природокористування повинна служити об'єктом пильної уваги кожної людини. Лише за такої умови можна вивільнити раціональні, гуманістичні принципи, які сприяють розв'язку екологічних проблем. Важливо сьогодні, щоб усі – дорослі та діти – стали на шлях співпраці з природою. Екологічне виховання здійснюється на всіх етапах життєдіяльності дитини, на кожному етапі визначається певна мета, завдання, добирається відповідна методика з огляду на вікові особливості.

Сучасний заклад дошкільної освіти є першою сходинкою збагачення дітей знаннями про природне і соціальне оточення, знайомство з загальною, цілісною картиною світу та формування науково-обґрунтованого, морального й естетичного ставлення до нього. Зростає роль відповідальності особистості за історичну долю країни та всебічний прогрес українського суспільства. Принципового значення в педагогіці має положення про те, що ставлення до природи набуває риси відповідального тільки за умови всебічного екологічного виховання особистості з дошкільного віку до глибокої старості. Як зазначають З.Плохій, Н.Глухова, екологічне виховання дітей дошкільного віку пов'язане з такими особливостями розвитку свідомості та поведінки дитини, як допитливість, вміння концентрувати увагу протягом певного часу на певних об'єктах [4].

В системі екологічного навчання і виховання дошкільників педагоги враховують той факт, що ставлення до природи включають такі аспекти:

1. ставлення до природи як предмета матеріального виробництва, об'єкта праці та життєдіяльності людини;
2. ставлення до особистих природних даних, до свого організму, який включений в систему екологічної взаємодії;
3. ставлення людей до діяльності, пов'язаної з вивченням і охороною навколишнього природного середовища [2, с. 52].

Соціальна відповідальність є універсальною формою зв'язку взаємозалежності особистості та суспільства. Категорія «соціальна відповідальність» розглядається у взаємозв'язку з категоріями «свобода» і «необхідність». Суб'єктивною передумовою соціальної відповідальності є свобода волі, розуміння як здатності суб'єкта приймати рішення зі знанням справи. Умовою і компонентом свободи волі є пізнання зовнішньої необхідності. Не пізнаючи об'єктивних законів природи та суспільства, люди не вільні у своєму виборі (свобода волі), своїй діяльності (свобода дії) [2, с. 54]. Соціальна відповідальність означає міру вільного прояву суб'єктом своїх обов'язків і права вибору в конкретних умовах оптимального варіанту ставлення до дійсності, виходячи з прогресивних інтересів суспільства.

Отже, ставлення до природи визначається як свідомий вибір зв'язків дітей дошкільного віку з різними природними об'єктами і явищами. Природними об'єктами в цьому випадку є сама природа, екосистеми і геосистеми, власне людина як природна істота. Крім того, система екологічних чинників включає в себе відношення до діяльності, пов'язаної з використанням та охороною природи. Означені відношення проявляються у вигляді необхідності, а також емоцій, симпатії, прив'язаності, любові, байдужості, ворожнечі, антипатії тощо.

Відповідальне ставлення до природи – це здатність і можливість дитини свідомо, а отже цілеспрямовано, добровільно, виконувати вимоги і вирішувати завдання морального вибору, досягаючи певного результату. Метою поведінки дошкільника повинні бути такі вчинки, які спрямовані на підтримку природи, нанесення найменшого збитку її естетичних і матеріальних цінностей, на збереження природи для майбутніх поколінь. Добровільне, вільне дотримання моральних вимог, пов'язаних з відношенням до природи, передбачає переконаність в необхідності такої поведінки, а не страх за можливе осудження з боку оточуючих. Саме переконаність дозволяє людині протидіяти будь-якому впливу, а також долати свої сумніви, які не відповідають екологічній необхідності. Відповідальність як внутрішня якість особистості, є поєднанням раціонального й емоційного, гармонійний зв'язок розуму і почуттів. Екологічна відповідальність пов'язана з такими якостями дитини, як цілеспрямованість, зібраність, вміння мобілізувати свої можливості, самоконтроль, передбачення наслідків своїх дій в природному середовищі, критичне ставлення до себе та інших. Вихователю необхідно знати, що екологічна відповідальність та інші явища соціальної відповідальності, виражається в таких емоційних станах: турбота, занепокоєння, старанність, тривога, напруженість, хвилювання, зосередженість, сумнів та ін. Відповідальне ставлення дитини дошкільного віку до природи розглядається в аспекті утвердження відповідальності як стійкої риси характеру особистості.

Система потреб складає ядро особистості. Покликання до спілкування з природою властиве людині органічно, адже усім своїм минулим, сучасним і майбутнім вона пов'язана з природою. Покликання до природи включає всі прояви активності: чисто біологічну активність темпераменту і соціальну активність переконань. Необхідність спілкування з природою включена в структуру біологічних і пов'язаних з ними матеріальних потреб, та ідеальних (духовних, культурних) потреб пізнання природи, сенсу життя, існування. Зростає значення розвитку потреб нового типу – в цілісному відтворенні освоєного світу, у відповідальності за духовний розвиток людини в поєднанні з розвитком навколишнього середовища. Актуальність формування саме цієї потреби пояснюється загостренням суперечностей між відношенням до навколишнього середовища екологічної основи життя і

ставленням людини до самої себе. Для педагога важливо, щоб потреба спілкування з природою впливала на соціальні потреби дошкільника, наприклад, постати певне місце в колективі, користуватися приязністю друзів, увагою вихователя. Потреба в спілкуванні з природою, в її збереженні включається в систему мотивів індивідуальної поведінки. Відповідальність на рівні мотивів виступає як соціально збуджуючий стимул.

Висновки. Таким чином, екологічне виховання дітей дошкільного віку охоплює інтелектуальні, естетичні та етичні, діяльнісно-вольові аспекти людського життя, практику побутової і професійної діяльності. Цілеспрямований процес формування відповідального ставлення дошкільників до природи в усіх видах навчальної суспільно корисної діяльності та спілкування з природою складають сутність екологічної освіти і виховання, які конкретизують і поглиблюють основну мету – формування екологічної культури, екологічної відповідальності людини перед природою.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–19.
2. Білан О. І. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. / О.І. Білан – Львів, 1996. – 71 с.
3. Николаева С.Н. Методика экологического воспитания дошкольников: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед./ С.Н.Николаева. – 3-е изд., перераб. – М.: Изд. центр “Академия”, 2005. – 224 с.
4. Плохій З. П. Формування у дітей дошкільного віку екологічної культури (теоретичні та методичні аспекти): монографія / З.П.Плохій. – К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2010. – 319 с.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» // О.І.Білан, Л.М.Возна, О.Л.Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264 с.
6. Програма розвитку дітей дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 Ч. [Електронний ресурс]: О.П.Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В.Артемюк [та ін.]; наук. кер. О.Л. Кононко. – К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. – 452 с.
7. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» [Електронний ресурс]: / О. О. Андрієтти, О. П. Голубович, О. П. Долинна [та ін.]. — Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 104 с.

Н.Л. Годосієнко,
старший викладач кафедри мистецьких
дисциплін дошкільної та початкової освіти,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ФАКТОР ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. Оновлення суспільства, а тим більше його радикальна зміна, – суперечливий, складний і тривалий процес, пов'язаний із пошуком нових шляхів, засобів здійснення перетворень в усіх сферах життєдіяльності людей. У гуманному цивілізованому суспільстві розвиток особистості, її творчих можливостей стає самоціллю всіх суспільних відносин. Саме тому в умовах духовного відродження суспільства діяльність закладів народної освіти - від дитячого садка до загальноосвітньої школи, потребує конкретних змін, які викликані необхідністю формування суспільно-активної, творчої особистості, що можливо лише при створенні сприятливих умов для всебічного розвитку потенційних можливостей кожної дитини, самореалізації її особистості в освітньому процесі. Особлива роль в естетичному вихованні дитини належить початковій школі, де забезпечується інтелектуальне, духовне й фізичне становлення особливості. У початковій школі у дітей пробуджується інтерес до мистецтва, відбувається їх залучення до музики та художньо-творчої діяльності. Початкова ланка освіти покликана сформувати в учнів цілісне світосприймання і світовідчуття, забезпечити розвиток естетичних ідеалів і смаків, почуття відповідальності за збереження культурних надбань суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Естетичне виховання особистості було предметом наукового аналізу багатьох учених. У працях філософського (М.Бердяєв,

В.Васильченко, Є.Громов, І.Зязюн, П.Л.Печко) та соціологічного (В.Потапчик, О.Семашко, Б.Шляхов та ін.) спрямування естетичне виховання розглядається як засіб залучення молоді до духовних і культурологічних цінностей суспільства.

Дослідження загальної та вікової психології (Г.Балл, І.Бех, М.Боришевський, В.Вілюнас, П.Гальперін, О.Запорожець, В.Зінченко, О.Леонтєєв, Б.Ломов, В.Москалець, С.Рубінштейн, Н.Тализіна, В.Ядов, І.Якиманська та ін.) сприяли визначенню психологічних аспектів формування естетичних почуттів, мислення, розвитку можливостей молодших школярів. Формування у дітей та молоді естетичних ідеалів, потреб, ціннісних орієнтацій отримало авторську інтерпретацію в працях, Є.Квятковського, Л.Коваль, В.Кудіна, С.Мельничука, О.Рудницької, Г.Тарасенко, Л.Хлебнікової, Л.Школяр, А.Щербо та ін. Взаємовплив мистецтв у межах реалізації теорії розвивального навчання досліджено в роботах К.Крутецького, Ю.Полуянова, Л.Рилової, Ю.Фохт-Бабушкіна та ін.

Аналіз літературних джерел, ознайомлення з практикою роботи загальноосвітніх шкіл засвідчують, що проблема естетичного виховання молодших школярів у світлі новітніх концепцій ще не знайшла належного розв'язання, а технології опанування дисциплін естетичного циклу не відповідають зростим вимогам сьогодення.

Метою статті є: теоретичне обґрунтування ролі уроку музики у процесі естетичного виховання молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, шкільний урок музики визначається специфікою музичного мистецтва, в якому емоційна сфера відіграє визначну роль. Тому пізнання художнього світу музики, яке відбувається в процесі навчання, не може зводитись тільки до роботи думки, а має органічно поєднувати свідомість і почуття.

Отже, музика є одним із наймогутніших засобів виховання, який надає естетичного забарвлення духовному життю людини. «Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння і переживання музики, без глибокої душевної потреби слухати музику, діставати насолоду від неї, - писав В.Сухомлинський. - Без музики важко переконати людину, яка вступає у світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури»[3,93].

Урок музики покликаний виховувати музичну культуру учнів як необхідну частину їхньої духовної культури. Поняття «музична культура» містить: а) морально-естетичне почуття і переконання, музичні смаки і потреби; б) знання, навички і вміння, без яких неможливе засвоєння музичного мистецтва (сприйняття, виконання); в) музичні творчі здібності, які визначають успіх музичної діяльності.

Практика свідчить, що кожен вид музичної діяльності потребує певної методики його освоєння. І майстерність учителя полягає в тому, як він зуміє підпорядкувати різноманітну музичну діяльність (хоровий спів, слухання музики, музично-ритмічні рухи, гра на елементарних музичних інструментах, сольфеджування вправ) загальній темі.

Навчальна мета уроку охоплює різні види музичної діяльності, і її можна диференціювати в таких напрямках: працювати над виробленням вокально-хорових навичок, ознайомити з новою піснею, вивчити перший куплет тощо, добиватись осмисленого виконання фраз у пісні, працювати над її художнім виконанням, розвивати навички активного сприймання музичного твору, вчити розрізняти елементи музичної мови, використані для створення певного образу. Згідно з вимогами дидактики, виділяється ще й розвивальна мета уроку, однак щодо уроку музики вона залишається сталою, бо все, що проводиться на уроках музики, спрямоване на музичний розвиток дитини, сприяє розвитку її музикальності. А ось вихована мета, крім загального напрямку (формування художній смак, музичні інтереси дітей), може мати конкретні завдання, відповідно до музичного матеріалу.

Виховний вплив музики на особистість школяра багато в чому залежить від якості та кількості набутого ним музично-естетичного досвіду. Він виявляється в сукупності музичних знань, усвідомлених способів реалізації дій та емоційно - чуттєвої вихованості учнів. Інтенаційно-слуховий досвід, система музичних знань та умінь, досвід емоційно-

ціннісного ставлення до музики, досвід творчої музичної діяльності - всі ці компоненти естетичного досвіду стають безпосередньо-емоційним та інтелектуальним надбанням школярів.

Уроки музики у початкових класах будуються за «мозаїчним» принципом. Як правило, діти на уроці слухають два-три твори, співають поспівки і пісні, розучують нову пісню, виконують довільні танцювальні рухи, підбирають темброво-ритмічні супроводи, розмірковують про музику, проводять музичну гру. Учителю слід ретельно обдумати план кожного уроку, дотримуючись програми, не захоплюватися окремими видами роботи, не підмінювати прагнення до кінцевої мети, намаганням досягти успіху в одному за видів діяльності.

На наш погляд, подоланню ізольованості видів діяльності на уроці музики сприятимуть такі напрями їх взаємозв'язку залежно від навчально-виховних завдань: розуміння учнями змістовної сутності музики; ознайомлення з основами музичної грамоти; формування виконавських умінь і навичок; розвиток творчих здібностей. Розуміння змістовної сутності музики полягає в тому, що як правило, кожний музичний твір пройнятий певним настроєм, породжує ті чи інші емоції. Навчити дітей переживати музику - важливе завдання, реалізація якого сприяє формуванню естетичних і моральних рис школярів. У музичному навчанні і вихованні молодших школярів важливим є усвідомлення засобів музичної виразності, за допомогою яких композитор втілює той чи інший задум. Знання учнями основ музичної грамоти позначаються на розвиткові їхнього музичного мислення, навичок диференційованого сприймання музики, розуміння її особливостей, а також формотворчих елементів.

Отже, одне із завдань учителя - формувати естетичне ставлення до звучання. Під час співу, гри на дитячих інструментах важливо добитися красивого, нефорсованого звуку; увагу дітей до звучання привертають також, коли слухають музику. Увагу слід приділяти виробленню навичок виконання з різною динамікою та артикуляцією, зокрема під час співу, гри на музичних інструментах, застосування ритмічних рухів. Розвитку творчих здібностей і естетичному вихованню сприятимуть такі завдання: придумати назву для музичного твору, закінчити мелодію або казку, аранжувати знайому пісню, інструментувати п'єсу.

Учитель має контролювати спілкування учня з мистецтвом музики, забезпечити цілісне його сприйняття, використовуючи силу емоційності інших творів мистецтва, застосовуючи інтеграцію мистецтв. Одним з таких прийомів є метод малювання музики. Він тісно пов'язаний з історією розвитку музики та образотворчого мистецтва, які впливали один на одного й іноді доходили до крайніх ступенів зближення одного мистецтва з іншим. Специфіка музики, її "індивідуальність" якраз найбільш вдало може бути охарактеризована саме через ці взаємовпливи, які дають цікаві, оновлювальні та збагачувальні для мистецтва результати.

Вперше взаємовплив музики й образотворчого мистецтва на глибокому, суттєвому рівні виявився в епоху романтизму з її прагненням до синтезу мистецтв. Художники розпочали використовувати ритмічні, композиційні й формотворчі, темброво-колористичні характеристики музики при створенні художнього твору [5, 289-290]. Також, єдність, взаємопроникнення стихій музики та кольору надихала багатьох майстрів ХХ сторіччя. Найбільш цікавий досвід втілення композиційно-формальних особливостей музики при створенні живописних творів належить художнику та композитору М.Чюрльонісу. Митець живописними засобами розширив світогляд у галузі поліфонії та музичного ритму і закликав митців наслідувати такі незвичайні явища у мистецтві. Живопис Чюрльоніса свого роду зрима музика. Галузь художніх експериментів була наділена спеціальним терміном "музична графіка", введеним Оскаром Райнером, ініціатором педагогічного засвоєння прийомів малювання музики. Австрійський музикант і художник побачив у цих малюнках розкішний наочний документ, що фіксує рівень сприймання і розуміння музичного твору даним слухачем [3, 8-9]. У своїй практиці виховання Б.Яворський виходив з розуміння цілісності

сприймання дитиною навколишніх явищ життя, мистецтва. В основі педагогічної роботи Б.Яворського лежало залучення різноманітних асоціацій, як музичних, так і не музичних. Початковий етап творчості проявлявся в найрізноманітніших формах: образотворчих, рухових, звукових, словесних [4, 126-127].

Висновки. Таким чином, урок музики, мистецтво слова, музика й живопис з їх потужною силою емоційного впливу на свідомість школярів мають розглядатися не тільки як джерело художнього виховання, формування емоційно-естетичної культури, а також як універсальний засіб розвитку творчого потенціалу та мислення.

Узагальнюючи діапазон підходів та дефініцій, можна визначити що урок музики як педагогічна технологія – це інтегративний спосіб організації навчально-виховного процесу, спрямований на оптимальне досягнення виховних і дидактичних цілей, системне планування та управління вирішення педагогічних проблем.

Література

1. Вашуленко М., Бібік Н., Кочина Л. Програма інтегрованого курсу (навчання грамоти, математика, навколишній світ) // М. Вашуленко, Н. Бібік, Л. Кочина. – Почат. шк. – 2001. – № 8. – С. 24-31.
2. Дорошенко С.І., Вашуленко С.І., Мельничайко О.І. Методика викладання української мови: Навч. посібник / С.І. Дорошенко, М.С. Вашуленко, О.І. Мельничайко та ін. За ред. С.І. Дорошенка. – К.: Вища шк., 1992. – 398 с.
3. Масол Л.М., Гайдамака О.В., Белкіна Е.В. та ін. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів // Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна. – Харків, 2006. – С. 68-70.
4. Підлужна Г.В. Психолого-педагогічні особливості інтегрованих уроків читання / В зб. Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка // Г.В. Підлужна. – Житомир, 2005. – С.55-56.
5. Рудницька О.П. Інтегративні зв'язки у викладанні предметів художньо-естетичного циклу // О.П. Рудницька. – Почат. шк. – 2001. – № 5. – С. 40-43.

Н.С. Федорук
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.Г. Барановська.

ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ **ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Постановка проблеми. Значення гри у вихованні особистості дитини важко переоцінити. Багато поколінь учених доводили невичерпний педагогічний потенціал, що криється у грі. Невипадково, Л.Виготський вважав гру «дев'ятим валом» у вихованні малечі. В.Сухомлинський підкреслював, що «Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, яка запалює вогник допитливості і цікавості». Досліджуючи потенціал, який схований у грі, Д.Ельконін зазначав, що в грі інтелект дитини іде за емоційно-дієвим переживанням, а функції дорослого сприймаються, передусім, емоційно, тобто відбувається первинне емоційно-діюче орієнтування у змісті людської діяльності. Адже В.Сухомлинський повчав: «У грі немає людей серйозніших, ніж малі діти».

Аналіз попередніх досліджень.

Проблема використання театральних технологій у вихованні дітей хвилювала у різні часи не лише педагогів, а й мистецтвознавців і психологів. Значення театральної діяльності в творчому зростанні дитини відобразили в своїх працях О.Ворожейкіна, Л.Калініна, І.Лавриш, І.Несторова, Л.Онофрійчук, О.Соколова-Набойченко та інші. Культуролог Б.Єрасов підкреслював, що театр є активним і функціонально значним культурним інститутом, який виконує функцію соціалізації.

Мета статті – дослідити виховний потенціал театралізованих ігор для дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Відомий грузинський педагог Ш.Амонашвілі зазначив, що якщо ми забудемо про те, що діти не можуть розлучитися зі своєю потребою гратися, то зробимо нашу методику не добрим путівником їх у світі пізнання, а бездушною мачухою... Почуття вільного вибору складає психологічну основу гри. Однак це не означає, що, користуючись правом вибирати, дитина віддає перевагу тільки таким формам активності, які не будуть пов'язані з труднощами. Вибираючи гру, дитина тим самим приймає і пов'язані з нею труднощі, стає цілеспрямованою, вольовою, зосередженою у їх подоланні, що робить гру емоційно забарвленою і вмотивованою. Варто зазначити, що навчання ґрунтується на позиціях самих дітей, на переживанні дітьми у цьому процесі почуття вільного вибору. Адже, радіючи грі, дитина радіє і навчанню. А таку радість повинні приносити їм ми – педагоги, вихователі, вчителі.

Дитина з раннього дитинства проводить в іграх дуже багато часу. У процесі таких занять він вчиться бути самостійним, спілкуватися з однолітками, а іграшки допомагають дитині долати різні труднощі. По мірі дорослішання дітей змінюються і їх ігри. Тепер вони допомагають дитині по-своєму самостверджуватися: малюк намагається сам вигадувати сюжет гри, знаходить собі партнерів і засоби, за допомогою яких він потім буде здійснювати свої задуми. Ігри бувають різні. Одні розвивають у дитини спритність і силу, інші – світогляд і мислення, треті прищеплюють навички конструктора. Існують ігри, які сприяють розвитку у малюка творчого таланту. Це, так звані театралізовані ігри, які нерідко проводяться в дитячому садку.

Дослідники Л.Артемова, І.Барановська, А.Богущ, Л.Бочкарьова, Н.Гавриш, О.Трифоновна вважають, що специфічним засобом формування творчої особистості дошкільників є театралізовані ігри. Гра тісно пов'язана з формуванням творчих здібностей дітей. Існує навіть думка, що якщо гра не творча, то грою вона взагалі не вважається. В театралізованих іграх діти знайомляться з навколишнім середовищем через образи, фарби, звуки. В таких іграх завжди багато переживань, гарячих почуттів. У театралізованій грі яскраво проявляється і розвивається дитяча творчість, яка спирається на досвід та знання малюка, вносить в них свою фантазію, вигадку, тлумачення відтворюючи їх нових, самостійно створених образах. Малюки не просто копіюють образи, а передають в них власне ставлення до нього. Цінність дитячої ігрової творчості вчені вбачають у тому, що, граючись, дитина відкриває щось нове для себе, а для вихователів та батьків – нове у собі [1; 2;3].

У театралізованих іграх творчість дітей проявляється в правдивому обіграванні сюжету та ролей, – зазначають А.Калініченко, Г.Косова, М.Каратаєва. Прояви творчості дітей вчені вбачають у тому, що кожна дитина по-своєму зображає який-небудь персонаж твору. Наприклад, відтворюючи сюжет знайомої казки, діти розмовляють мовою героїв, використовуючи різноманітні інтонаційні барви рідної мови, передають їх характер, копіюючи типові рухи та жести [4; 5].

Через різні форми театралізованої гри вдосконалюються морально-комунікативні якості, творчі здібності, психічні процеси. На естетичному аспекті гри та потребі його врахування в педагогічному процесі зосереджував увагу В.О. Сухомлинський. Він розглядав гру як широке і багатогранне поняття. Педагог констатував, що діти грають не тільки тоді, коли бігають, змагаються у швидкості і спритності. «Гра може полягати й у великому напруженні творчих здібностей, уяви. Без гри розумових сил, без творчої уяви неможливо уявити повноцінного навчання». В.О. Сухомлинський у своїх творах наголошує на потребі ефективного застосування гри в процесі навчання і виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Гра, як підкреслює вчений, є важливою і найдоступнішою формою діяльності дошкільників і молодших школярів, яка відповідає їх фізичним і психічним можливостям. Гра забезпечує пізнавальну та творчу активність дитини в процесі навчання, сприяє формуванню низки якостей особистості, важливих для подальшого життя дитини в суспільстві. Гра – вкрай необхідне явище в житті дитини, оскільки вона є виявом

природної потреби в діяльності, у якій дитина пізнає і перетворює навколишню дійсність, світ речей, людей, саму себе, одночасно розвиваючи свої здібності. Гра – це не лише розвага і забава, що заповнює дозвілля школярів, але й один з найсерйозніших засобів педагогічного впливу на них [6, с. 96, 184].

Гра – це діяльність, яка зображує ставлення особистості до світу, що її оточує. Гра – відбиток життя. Тут усе «начебто», «жартома», але у цієї умовної обстановці, що створюється уявою дитини, багато справжнього: дії граючих завжди реальні, них їхні почуття, переживання справжні, щирі. Дитина знає, що лялька й ведмедик – лише іграшки, але любить їх, як живих, розуміє, що не льотчик, чи моряк, але почувається відважним пілотом, хоробрим моряком, який боїться небезпеки, справді пишається своєю перемогою.

Наслідування дорослим у грі пов'язані з роботою уяви. Дитина не копіює дійсність, він комбінує різні враження життя з особистим досвідом. Дитяче творчість проявляється у задумі ігри та зовсім пошуку засобів у його реалізації. Скільки вигадки потрібно, щоб вирішити, у якій подорож вирушить, який спорудити корабель чи літак, яке підготувати устаткування! У грі діти одночасно виступають як драматурги, бутафори, декоратори, актори. Але вони не виношують свій задум, не готуються тривалий час до виконання ролі як актори. Вони собі, висловлюючи власні мрії й прагнення, думки і почуття, які володіють ними на сьогодні.

У педагогічній науці існують різні класифікації театралізованих ігор. Театралізовані ігри охоплюють: дії дітей з ляльковими персонажами або дії за ролями; літературну діяльність (вибір теми, складання, інсценування своїх творів тощо); образотворчу діяльність (одяг персонажів, малювання декорацій, виготовлення атрибутів); музичну діяльність (виконання пісеньок, інсценування музичних творів).

Л. Артемова пропонує класифікацію театралізованих ігор залежно від провідних способів емоційної виразності, а саме:

1. Ігри-драматизації (з пальчиками, інсценізації, з ляльками бібабо). В іграх-драматизаціях дитина-артист, самостійно створює образ за допомогою комплексу засобів виразності (інтонація, міміка, пантоміма), виробляє власні дії виконання ролі. У грі-драматизації дитина виконує який-небудь сюжет, сценарій якого заздалегідь існує, але не є жорстким каноном, а служить канвою, в межах якої розвивається імпровізація. Імпровізація може стосуватися не тільки тексту, а й сценічної дії.

2. Режисерські ігри. Настільний театр іграшок (настільні іграшки, настільний театр, картинки), стендові театральні ігри (стенд книжка, тіньовий театр, фланеграф). Режисерські ігри можуть бути груповими: кожен веде іграшки в загальному сюжеті чи виступає як режисер імпровізованого концерту, вистави. При цьому накопичується досвід спілкування, узгодження задумів і сюжетних дій. Для формування інтонаційної виразності мовлення педагога використовують спеціально підібрані етюди, та різні ігри-заняття.

3. Сюжетна-рольова гра є динамічним феноменом, її розвиток виявляється насамперед у виникненні нових сюжетів – утілених у певних подіях образних відтворень задумів. Різноманітність сюжетів залежить від масштабу і глибини пізнання дітьми навколишнього світу. Такі ігри пов'язані зі сферою людської діяльності й людських стосунків, оскільки своїм змістом вони відтворюють саме цей аспект дійсності. Удаючись до них, діти намагаються по-своєму відтворити дії взаємини дорослих, створюючи спеціальні ігрові ситуації [1].

За допомогою театралізованих ігор вирішуються складні педагогічні проблеми. Під час ігрових занять у дитини формується виразна мова, розвиваються творчі і музичні здібності, підвищується рівень комунікативного та інтелектуального розвитку. Під час проведення таких ігор у дошкільних закладах, вихователі краще пізнають своїх підопічних, їх звички, характери і здібності.

Висновки. Отже, в ранньому дитинстві дитина має найбільшу можливість саме в театралізованій грі, а не в якійсь іншій діяльності, бути самостійною, на свій розсуд

навчатися з однолітками, обирати іграшки і використовувати різні предмети, долати ті чи інші труднощі, логічно пов'язані з сюжетом гри, її правилами. Чим доросліше стають діти, чим вище виявляється рівень їх загального розвитку, тим більш цінності набуває театралізована гра (особливо педагогічно спрямована) для становлення самодіяльних форм поведінки; в дітей з'являється можливість самим створювати сюжет або організовувати ігри з правилами, знаходити партнерів, вибирати засоби для реалізації своїх задумів. Важливо вміло дібрати ігровий матеріал в залежності від педагогічних завдань та календарного планування.

Література

1. Артемова Л.В. Театралізовані ігри дошкільників. // Л.В. Артемова. – Москва : Просвещение, 1991. – 127 с.
2. Барановська І.Г. Українські народні традиції як засіб виховання дітей дошкільного віку // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер.: Педагогічні науки. – Вип. 152. – Кропивницький : КДПУ, 2017. – С.20 – 24
3. Богуш А.М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи / А. М. Богуш, Н. І. Луцан. – Київ : Слово, 2008. – 256 с.
4. Калиниченко А.В. Развитие игровой деятельности дошкольников: методическое пособие / А.В. Калиниченко, Ю. В. Микляева, В. Н. Сидоренко. Москва: Айрис-пресс, 2004. – 196 с.
5. Каратаева М.І. Розвиток творчої особистості дошкільника / М.І.Каратаєв. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори – 2006», 2008. – 352с.
6. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // В.О. Сухомлинський Вибрані твори: в 5-ти томах. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – С. 95–98, С. 176 – 185.

А. В. Хаустова
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Н.С. Казьмірчук

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

Постановка проблеми. Виховання емоційної зрілості особистості, її переживань і почуттів є не менш важливим педагогічним завданням, ніж розвиток інтелектуальної сфери дитини. Адже відомо, що саме емоційне ставлення дошкільника до навколишнього світу має вирішальний вплив на визначення його ціннісних орієнтацій. І вже від них залежатиме те, на досягнення яких цілей будуть спрямовані розумові здібності дитини.

Дошкільне виховання як перша ланка загальної системи освіти відіграє важливу роль у житті суспільства, здійснюючи турботу про охорону і зміцнення здоров'я дітей, створюючи умови для їхнього всебічного розвитку в ранньому і дошкільному віці. Це завдання припускає не тільки визначений рівень набуття широкого кола знань і умінь, способів оволодіння різним змістом, але й обов'язково високий рівень розвитку емоційної сфери. Емоції відіграють велику роль у житті людини, у мотивації її вчинків. Емоційні засади пронизують усі сторони людської натури, їх не можна відокремити від характеру людини, від її вчинків. Розвиток дитини тісно взаємопов'язаний зі світом її почуттів та переживань. Емоції, з одного боку, є „індикатором” стану дитини, а з іншого – суттєво впливають на її пізнавальні процеси та поведінку, визначаючи спрямованість уваги, особливості сприймання оточуючого світу, логіку суджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні ця проблема знаходить свій відбиток. У документі підкреслено важливість ознайомлення дошкільників з «мовою емоцій». Дитина має вміти розрізняти моральні, інтелектуальні та естетичні почуття, називати основні з них, уживати ці назви в спілкуванні; виявляти почуття прихильності, щирості, відповідальності, безкорисливості, подяки, любові у взаєминах з навколишніми. Дослідження розвитку емоцій у дітей дошкільного віку проводили вітчизняні психологи, а саме: Л.Виготський, З.Карпенко, О.Ковальов, О.Кононко,

В.Крутецький, Г.Люблінська, В.Мухіна та ін. Окремі аспекти означеної проблеми розглядалися педагогами (А.Кошелева, Н.Кряжева та ін.), методистами (Ю.Коврижних, Г.Смольнікова та ін.). Поряд з цим не було створено методичної системи, спрямованої на емоційний розвиток дітей дошкільного віку засобами казки.

Серед психологів немає єдиної думки щодо визначення емоцій. Нерідко слова «емоції» і «почуття» вживають як синоніми. Наприклад, такі психологи, як В.Крутецький, Г.Люблінська, В.Мухіна, що досліджують емоційно-вольові характеристики особистості, ототожнюють ці поняття, вважаючи, що почуття чи емоції - своєрідна форма відображення людиною дійсності. Психологи Р.Немов, В.Петровський розрізняють ці поняття, визначаючи емоції тільки як безпосереднє, тимчасове переживання будь-якого більш постійного почуття.

Особливий інтерес представляє позиція Б.Додонова, що трактує емоції як оцінки навколишнього світу, але при цьому вони виступають в ролі цінностей особистості – переживання, співпереживання, чуйність. У світлі ідеї особистісно-орієнтованої педагогіки, що вказує на ціннісну представленість і суб'єкту орієнтованість освітнього процесу, емоції виступають стрижнем становлення особистості. Визначаючи педагогічний механізм розвитку дитини, характер взаємодій дорослого і дитини, педагог орієнтується на емоції дитини як ознаку точності, правильності, ефективності обраних ним методів навчання, розвитку, виховання, розкриваючи внутрішню сутність дитини. Спостереження за дітьми дозволяють припустити, що найчастіше гармонійному розвитку дитини перешкоджає емоційна нестабільність, емоційні порушення. Дитина пізнає навколишній світ і робить це відокремлено й безпристрасно. Вона переживає те, що з нею діється, формуючи своє особливе ставлення до оточуючої дійсності, обираючи одні види діяльності та ситуації і відмовляючись від інших. Через виразність рухів і дій дитина розкриває свої відчуття та впливає на інших. Невміння використовувати виразні засоби тіла послаблює взаємодію дитини з навколишнім світом.

Метою статті є розкриття методу казкотерапії, як основного засобу розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Фантастичний казковий світ, сповнений чудесами, таємницями та чарівністю, завжди приваблював дітей. Вони з радістю поринають у світ уяви, активно діють в ньому, творчо перетворюють його. Дитина сприймає все, що трапляється в казці справжнім. Перетворюючись у казкових героїв, у принців та принцес, птахів та звірів, діти із задоволенням виконують будь-які завдання [2]. Дослідник Д.Соколов зауважив, що діти дуже полюбляють казку, тому що в них – компенсується недолік їхніх дій у житті. Через казку дитина вчиться переборювати бар'єри, знаходити вихід зі складних станів, вірити в силу добра, любові та справедливості [5]. Під час “казкових” занять основна психічна праця відбувається на ціннісному рівні. Це – особливість казкотерапевтичної методології. Казка є посередником між педагогом і внутрішнім світом вихованців. Призначення цих казок – стабілізація психічних процесів, естетичних відчуттів та повідомлення нашому несвідомому “я” позитивних “ідеальних” моделей взаємовідношень з навколишнім світом та людьми. У системі комплексної казкотерапії виділяють три види казок. Казки, спрямовані на пізнання себе в теперішньому часі. Вони розвивають уяву та свідому увагу дітей. Але головне, під час систематичних заняттях вчать відчувати чарівність теперішнього. Казки, які відображають зразки взаємовідносин між батьками та дітьми. Вони необхідні дітям з неблагонадійних родин, у яких існує дефіцит емоційного комфорту, підтримки та тепла. Це дає дитині віру у гарні стосунки між людьми й потенційну можливість коли-небудь побудувати такі відносини. Казки, які спрямовані на розкриття потенціалу особистості. Використання методу казкотерапії допомагає дитині подолати бар'єри тривожності й страхів, вона стає більш розкутою та відкритою. Методика казкотерапії також надає важливого значення навчання мистецтву релаксації тобто розслабленню. Слід додати, що на “казкових” заняттях діти, по-перше, вчать усвідомлювати свої відчуття, емоції, спонукання, спрямування та бажання, по-друге, переборювати власні страхи і тривоги, а, по-третє, поступово оволодівати

“тілесним усвідомленням” [2; 4; 5]. Основна умова читання та перегляду художніх творів, в тому ж числі казок, на думку дослідниці Л.Стрелкової, – емоційне ставлення дорослого до художнього тексту. Під час читання потрібен не стільки артистизм, скільки відвертість почуттів читця. Для дітей це постає зразком емоційного переживання у тих чи інших ситуаціях. По-друге, важливу роль у розумінні пізнавального та емоційно-морального змісту художніх творів відіграють ілюстрації. Під час розгляду з дітьми ілюстрацій необхідно приділити особливу увагу емоційному стану зображених персонажів. Під час самостійних ігор дітей вихователь може запропонувати 2-3 малюнки, розіграти маленькі вистави, в яких необхідно підкреслювати особливості ситуації мімікою, пантомімікою. Робота педагога над художнім твором – важлива та кропітка діяльність, провідними прийомами якої є добір близьких за змістом художніх творів, ведення бесіди одразу за двома творами для формування порівняльної оцінки вчинків героїв, узагальнююча бесіда за декількома творами та ін. [6].

Одним із завдань констатувального експерименту нашого дослідження було виявлення рівня розуміння дітьми старшого дошкільного віку емоцій, виражених за допомогою міміки та пантоміміки, а також умінь дітей самостійно передавати емоційні стани.

На першому етапі для визначення рівня розуміння дітьми емоцій, виражених невербальними засобами, використовувалася відповідна методика, матеріалом для якої слугували 5 карток із зображенням людини в різних емоційних станах (радіє, сумує, дивується, гнівається та лякається). Емоційний стан персонажа передавався комплексом немовних засобів виразності: мімікою, пантомімікою. Аналіз результатів експериментальної групи показує, що високий рівень визначення емоційних станів відзначається у 11% дітей, а в контрольній групі становить 13%. Достатній рівень показали 24% дітей експериментальної та 26% контрольної груп. Низький рівень відповідно становив 65% експериментальної та 61% контрольної груп. Для дітей достатнього та низького рівнів характерними є проблеми з вербалізацією емоційних проявів. На другому етапі констатувального експерименту провідним методом оцінки емоційного стану дітей було спостереження. Дошкільникам пропонувалися твори мистецтва, які діти розглядали та слухали (вистави лялькового театру), а експерти фіксували прояви естетичних емоцій. У 10% дітей експериментальної групи був виявлений високий рівень прояву емоцій. Для цих дітей притаманне прагнення висловити свій настрій за допомогою мімічних та пантомімічних засобів. Достатній рівень було виявлено у 42% дітей експериментальної та 45% контрольної груп. Особливу складність дошкільники відчували під час передачі страху та гніву. Прояви радості, суму, здивування були більш яскраві. Низький рівень показали 48% дітей експериментальної та 47% контрольної груп. У них відчувався брак мімічних засобів, був відсутній інтерес та прагнення до прояву емоцій під час спілкування. За результатами констатувального експерименту можемо зробити висновок про необхідність систематичної, цілеспрямованої та спеціально підготовленої методичної роботи, спрямованої на емоційний розвиток дошкільників.

Вважаємо за необхідне розглянути більш детально методику казкотерапії, оскільки вбачаємо значний розвиваючий потенціал казки у розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку. Метою формуального експерименту було розширити уявлення про емоції та пов'язані з ними фізичні стани (страх, тривога створюють у тілі напруженість, а добрий, спокійний стан супроводжується розслабленістю); прищеплювати інтерес до казки. На початку корекційної роботи за методом казкотерапії було визначено основні правила проведення занять (за Т.Зінкевич-Євстігнеєвою).

1. Місця для заняття повинні бути просторими. На підлозі – килим.

2. У процесі розслаблення дітям не рекомендується розмовляти, тому що цей процес дуже тонкий, а різні розмови, сторонні звуки відвертають увагу дітей та порушують створену атмосферу.

3. У процесі виконання завдань дітям періодично надається можливість говорити про

свої відчуття, емоції, але інколи пропонується просто мовчки “послухати себе”.

Входження в казку - важливий момент чарівності. Для того, щоб перенестися у незвичайне, необхідна “чарівна сила”. Текст казки є ланкою, що пов’язує вправи і створює певну казкову атмосферу. Під час розробки конспектів занять тексти казок треба інколи скорочувати або змінювати. Казки можна повторювати через деякий час. Діти люблять повторення, знайомі вправи сприймаються легше, а іноді - з великою цікавістю. Усі атрибути казок можна змінювати. Роль вихователя велика, і від нього залежить яким буде заняття. Необхідно пам’ятати, що все, що виконується дітьми, є успішним, вдалим. Дітей необхідно постійно підбадьорювати. Крім того працюючи з казкою ми використовували прийом «Розповідаємо казку руками». Завдяки використанню цього прийому діти засвоюють виразні рухи, поряд з цим – швидко та якісно запам’ятовують текст казки. Емоційно-мовленнєві етюди створювали необхідні умови для закріплення дітьми одержаних знань, умінь та формування навичок усвідомленого використання емоційних еталонів під час рішення комунікативних завдань. Емоційно-мовленнєві етюди були використані як спеціальні комунікативні ситуації з мовленнєвим матеріалом, який заданий текстом відомої дітям казки. Етюди слугували перехідним ланцюгом від навчання дітей засобам передавання емоційних станів до самостійного добору та використанню означених засобів в мовленнєвій практиці. Поряд з цим значна увага приділялася формуванню у дітей навичок умовними жестами подавати мовленнєвий етикет (прощання, привітання). Запропонована нами система роботи сприяла збагаченню, закріпленню, а потім і самостійному використанню знань у мовленнєвій практиці дошкільників. Така комплексна діяльність, на нашу думку, сприяла формуванню у дітей стійких навичок передавання емоційних станів у мовленні зокрема та емоційному розвитку загалом.

На заключному етапі дослідження нами були проведені контрольні зрізи з метою виявлення ефективності експериментальної методики емоційного розвитку дітей дошкільного віку засобами казкотерапії. Контрольні зрізи проводилися в експериментальній та контрольній групах з використанням методики, аналогічної констатуючому експерименту. На першому етапі контрольного експерименту було також використано п’ять карток-піктограм з відповідним вираженням емоцій у персонажа: радості, суму, подиву, страху і гніву. Емоційний стан персонажа його комплексом немовних засобів (мімікою і пантомімікою). Дитині пропонувалося відповісти на запитання: «Як ти думаєш, який настрій у цієї людини?». В експериментальній групі трапилися значні кількісні та якісні позитивні зміни, зокрема: правильно визначили радість 45% дітей, в контрольній – 26%. Визначення суму подолали 54% дітей експериментальної та 32% контрольної груп. Не мали помилок у визначенні подиву 36% дітей експериментальної та 13% контрольної груп. Визначили страх 39% дітей експериментальної та 26% контрольної груп. Не було виявлено помилок під час визначення гніву у 36% дітей експериментальної та 24% контрольної груп. Як і на констатувальному етапі експерименту, діти справилися без помилок з визначенням емоції радості (76% дітей назвали її), 24% визначили неточно. Сум безпомилково визначили 64% дітей; визначення подиву викликало деякі ускладнення: безпомилково визначили цю емоцію 36% дітей, неточно – 44%, помилилися у визначенні – 20%; страх безпомилково визначили 52% дітей, неточно – 40%, помилилися – 8%, також 56% дітей безпомилково визначили емоцію гніву. Як бачимо, розроблена нами система роботи з використанням методу казкотерапії дала позитивні результати, була продуктивною. Рівень уявлень дітей старшого дошкільного віку про засоби вираження емоцій значно підвищився, що і було одним з напрямків нашого дослідження. На наступному етапі експерименту було проведено спостереження з метою оцінки емоційного стану дітей: 38% дошкільників експериментальної та 12% контрольної груп показали високий рівень прояву емоцій на контрольному етапі експерименту. У їхньому мовленні були наявні яскраві прояви позитивних емоцій радості, здивування, задоволення та ін. Поряд з цим, вираження гніву, суму, негативно забарвленого здивування потребувало значних зусиль під час пошуку дітьми

засобів передачі емоцій. На констатувальному етапі дослідження дітей з означеним рівнем прояву емоцій виявлено не було. Діти, які брали участь в експерименті, крім емоційного розвитку, отримали значні особистісні зміни, як-от: впевненість у собі, можливостях. Проведена цілеспрямована експериментальна робота сприяла формуванню уваги дітей до емоційних проявів інших людей. Аналіз результатів проведеного дослідження дозволив визначити стержневими методами емоційного розвитку дошкільників на матеріалі художніх творів такі:

- цілеспрямоване сприйняття та аналіз засобів передачі емоційного змісту казки під час читання та розповідання, а потім його обговорення дітьми;
- застосування відповідної різноманітної наочності (авторської та виготовленої вихователем): ілюстрації, піктограми, сюжетні малюнки за змістом творів;
- закріплення набутих знань про засоби передачі емоцій у спеціальних дидактичних вправах та іграх;
- використання знань та формування навичок впровадження засобів передачі емоцій в активну мовленнєву практику шляхом розігрування спеціальних комунікативних ситуацій та у повсякденному спілкуванні.

Висновки. Проведене дослідження виправдало обрання елементів казкотерапії провідним засобом емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку завдяки її змістовній та емоційній насиченості, образності, експресії, динаміці сюжету. Розпочату роботу необхідно продовжувати та поглиблювати на подальших етапах формування дитячої особистості.

Емоційна сфера дитини є найважливішим ланцюжком зв'язку дошкільника з навколишнім світом, фундаментом ставлення до себе й до інших. Саме емоції й почуття дають дитині змогу осмислити й розрізнити добро і зло, красиве й потворне, оволодіти здатністю регулювати власну поведінку. Власне емоційність є однією з визначних фундаментальних характеристик особистості. Тож перед педагогом стоїть завдання формувати емоційну грамотність дитини.

Література

1. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста – М.:ООО «Фирма «Издательство АСТ»; Харьков: Фолио, 2000. – 464 с.
2. Міронова Н. Роль казки на особистість дитини // Дошкільне виховання, 2007. – № 5. – С. 12-13.
3. Марина Машовець. Казка і патріотизм // Дитячий садок, 2010. - № 33. - С.18-19.
4. Карпенко С. Казка як засіб розвитку словесної творчості // Дошкільне виховання, 2009. - №10. – С. 23-24.

Т. Р.Цьомик,
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –ст. викладач Т.Т. Маринчук

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ РОЛІ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми дослідження та її актуальність. Мистецтво є складним видом естетичної діяльності людини, у процесі якої вона створює естетично впорядковану суб'єктивну реальність, спілкується з художніми творами, пізнає світ, перетворює його і саму себе. На думку Л.С.Виготського, «мистецтво є загальнолюдська техніка почуття, знаряддя суспільства, за допомогою якого воно залучає до кола соціального життя найінтимніші і найособистісніші сторони нашого ества» [2, с. 239]. Тому у формуванні моральних та естетичних якостей особистості мистецтво відіграє надзвичайно важливу роль. Від самого початку навчання школярів слід залучати до спілкування з творами мистецтва.

Аналіз останніх досліджень. Роль мистецтва у формуванні особистості неодноразово розглядалася у працях педагогів, психологів, мистецтвознавців та культурологів. Зокрема, у дослідженні С.Виготського, присвяченому психології мистецтва, розкриваються головні функції мистецтва в їх впливах на особистість [2]. Є.Назайкінський, вивчаючи психологію музичного сприйняття, також розкриває виховний потенціал музичного мистецтва [5]. У педагогічному дослідженні О.Рудницької розкривається сутність виховного впливу мистецтва у процесі розвитку особистісних якостей [6].

Мета статті. У процесі сприйняття творів мистецтва школярі навчаються глибоко усвідомлювати світ його художніх цінностей, співвідносити їх з власним життєвим досвідом, розвивати свої творчі здібності і моральні якості. Сприйняття мистецтва допомагає особистості, що формується, стверджуватись, виховувати свої емоційні і розумово-вольові якості, віднаходити своє життєве призначення. Спираючись на дослідження у галузі мистецтвознавства, педагогіки і психології, автор статті ставить за *мету* розкрити ключові теоретичні положення про роль мистецтва у формуванні естетичних і моральних якостей особистості.

Виклад основного матеріалу. Більшість сучасних дослідників наголошує на тому, щометою мистецтва є вдосконалення людини та суспільства, створення її ціннісної орієнтації у світі, розвиток її творчого духу. Специфіка мистецтва полягає у тому, що воно в естетично впорядкованій формі та засобами художньої виразності, які невіддільні від емоційного впливу, розвиває всезагальну, універсальну творчу здібність людини, здатну реалізуватись у будь-якій галузі її діяльності і пізнання.

Висловлене твердження з особливою актуальністю ставить проблему впливу мистецтва на формування духовного світу особистості. Адже художні твори з певною тематикою, змістовністю, стилістикою тощо можуть вплинути на появу як високодуховної особистості з високими моральними та естетичними запитами, так і аморальної істоти з нищими потребами та брутальним світоглядом.

Як форма суспільної свідомості, мистецтво втілює світогляд певного типу суспільства та є соціальним за своєю сутністю, яка виявляється у специфіці його мети та предмету. Узагальнюючи погляди соціологів, мистецтвознавців, педагогів, психологів (Л. Виготського, Л.Когана, М. Кагана, М.Сохора, О. Рудницької та інших), можна визначити мету мистецтва як вдосконалення людини та суспільства, ціннісну орієнтацію людини у світі, розвиток її творчого духу. Предметом мистецтва постає реальна дійсність, яка відображається у своїй цілісності та загальнолюдській значущості. *Специфіка мистецтва* полягає у тому, що воно в естетично впорядкованій формі та засобами художньої виразності, які невіддільні від емоційного впливу, розвиває всезагальну, універсальну творчу здібність людини, здатну реалізуватись у будь-якій галузі її діяльності і пізнання (політиці, науці, педагогіці, побуті, фізичній праці, художній творчості тощо).

Різноманітні підходи у сучасній культурології і мистецтвознавстві виокремлюють різну кількість функцій мистецтва, зберігаючи єдність у тлумаченні мистецтва як системного явища, що передбачає цілісне сприйняття. Кожний із дослідників виділяє свій індивідуальний набір функцій, досить часто не подаючи чіткого критерію їх визначення. Є.Назайкінський, наприклад, вказує на дев'ять функцій мистецтва: 1) задоволення потреби у пізнанні, 2) реалізація потреби у творчості, 3) задоволення потреби в естетичній насолоді, 4) самовиховання, 5) художнє переживання, 6) розрядка, 7) компенсаторна функція, 8) функція стимулювання інших видів діяльності, 9) формування певного тону, стану, настрою [5]. С.Рубінштейн і П.Сімонов вбачають головну функцію мистецтва у пізнанні, О.Леонтьєв – у задоволенні потреби очищення, катарсисі [1, с. 100]. Усі функції завжди проявляються у тісних внутрішніх взаємозв'язках, що ускладнює визначення першорядних. Для процесу формування особистості найбільш важливими вважаємо етичну, гедоністичну, пізнавально-евристичну та естетичну функції.

Сучасні дослідження у галузі психології, педагогіки та мистецтвознавства головний акцент роблять на пізнавальному аспекті художньої творчості. Концепція художньої діяльності М. Кагана, яка ґрунтується на творчому розвитку і переосмисленні ідей Л. Виготського, С. Рубінштейна, Б. Ананьєва, О. Леонтьєва, побудована навколо твердження, що мистецтво виконує пізнавальну, комунікативну, ціннісно-орієнтаційну і перетворюючу функції [3].

Особливо значимою є етична функція мистецтва. У процесі сприймання, при осягненні образу і змісту певного художнього твору, мистецтво впливає на склад думок і почуттів людини.

Виховна функція мистецтва під час художнього сприйняття його творів здійснюється завдяки тому, що воно одночасно впливає і на почуття, і на свідомість людини. Нероздільність цього процесу, його інтегративність складають специфіку впливу мистецтва на формування духовного світу особистості та пояснюють його продуктивність. Емоції, викликані у процесі комунікації з художнім твором, мають велику дієву силу.

Гедоністична функція мистецтва також відіграє суттєву роль у процесі виховання особистості і тісно пов'язана з функцією етичною. Вона проявляється у тому, що мистецтво є сферою свободи та відображенням майстерності митця, які дають людині насолоду. У цьому криється психологічна цінність мистецтва. Психолог Л.С.Виготський виділяє головний ефект, який має бути присутнім при сприйнятті будь-якого зразку художньої творчості, поза яким вона, як факт мистецтва, не може існувати. Твір мистецтва, на думку російського дослідника «вносить ... стрій і порядок у наші витрати душі, у наші почуття» [2, с.272]. Л.С. Виготський формулює закон естетичної реакції, що діє у мистецтві усіх часів і народів. Реалізація цього закону і впорядковує людські почуття. Зміст естетичної реакції – ефект, що розвивається «у двох протилежних напрямках, який у завершальній точці, ніби у короткому замиканні, знаходить своє знищення...Цей процес ми схильні визначати словом «катарсис»» [там само].

Естетична функція мистецтва полягає у формуванні творчого духу та ціннісних орієнтирів особистості, сприянні розвитку її естетичного смаку, здібностей на потреб. Сприймаючи художній твір будь-якого виду мистецтва, особистість співвідносить його із системою естетичних цінностей. Джерелом естетичної насолоди стає художня форма, яка знаходиться у гармонійній єдності зі змістом. Враження від спілкування з художнім твором може бути охарактеризовано як насолода, тобто як сильна позитивна емоція, що має багато спільного з відчуттям радості і пов'язана з ефектом катарсису. Отже, отримання естетичної насолоди веде до усвідомлення змісту художнього твору і є необхідною умовою цього процесу. Радість несе в собі і залучення до активної творчості, ігровий аспект присутній і при сприйнятті художнього твору. Естетична насолода і радість – обов'язкові умови усвідомлення художнього змісту. Виховання базових цінностей проекту самореалізації – пошук гармонії і досконалості, установка на життєтворчість, створення символічних світів, наповнених особистісними смислами, - здійснюється значною мірою завдяки естетичній функції мистецтва.

Пізнавально-евристична функція мистецтва полягає у тому, що мистецтво завжди є особливою формою знання і просвіти.

Виховний потенціал мистецтва настільки могутній, що він здатний формувати поведінку людини, її вчинки і дії незалежно від того, скільки часу пройшло з безпосереднього сприйняття того чи іншого мистецького твору. Мистецтво черпає свій зміст та засоби виразності з реальної дійсності, відбираючи найбільш значиме в естетичному плані для особистості.

У розвитку емоційності особистості велику роль відіграє музичне мистецтво, сприйняття якого потребує особливої емоційної, інтуїтивної та інтелектуальної роботи. Власне музичне сприйняття можна визначити як «емоційний сенсорно-інтелектуальний процес пізнання та оцінки музичного твору» [7, с.103].Г. Тарасов виділяє три типи

сприйняття музики – «видовищно-подієвий», «емоційний», «звичайного слухового орієнтування» та наголошує, що специфічність музичного мистецтва зосереджена у другому типі сприйняття – емоційному, у сприйнятті як спілкуванні [8, с.52].

У багатьох дослідженнях Б.В. Асаф'єва, О.Н. Сохора, В.В. Медушевського та інших музикознавців і соціологів підкреслено провідну роль спілкування у процесі сприйняття музики та розвитку емоційності особистості. Спілкування як діяльність у музичному сприйнятті має творчий перетворювальний характер, адже у процесі сприйняття формується художній образ. Л.Виготський у «Психології мистецтва» визначає сприйняття як «складну конструктивну діяльність, яка здійснюється слухачем або глядачем. Сутність її полягає у тому, що з отриманих зовнішніх вражень реципієнт сам будує і створює естетичний об'єкт [2, с.279].

Окрім усього вище зазначеного, мистецтво володіє здатністю відтворити цілісне сприйняття дійсності, що базується на взаємодії емоційного, інтуїтивного та інтелектуального начал.

Висновки. У підсумку огляду сучасних наукових поглядів на роль мистецтва у формуванні особистості можна прийти до наступних висновків. По-перше, головною метою мистецтва є вдосконалення людини та суспільства. По-друге, мистецтво формує емоційне та естетичне відношення людини до дійсності, розвиваючи почуттєву сторону особистості. По-третє, наслідком спілкування особистості з творами мистецтва є усвідомлення змісту, отримання естетичної насолоди і радості, пізнання оточення і самої себе, відкриття у собі нових емоцій і почуттів. Завдяки своїй здатності відтворювати цілісне сприйняття дійсності, мистецтво здатне врівноважувати емоційне, інтуїтивне та інтелектуальне начала, формуючи гармонійну особистість з розвиненими естетичними потребами.

Література

1. Восприятие музыки: Сборник статей / Под ред. В.Н. Максимова. – М.: Музыка, 1980. – 256 с.
 2. Выготский Л.С. Психология искусства / Под ред. М.Г. Ярошевского. – М. Знание, 1987. – 344 с.
 3. Каган М.С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа / М.С.Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328с.
 4. Коган Л.Н. Всестороннее развитие личности и культура / Л.Н.Коган. – М.: Просвещение, 1987. – 387 с.
 5. Назайкинский Е.О психологи музыкального восприятия / Е.Назайкинский. – М.: Музыка, 1972. – 384 с.
 6. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник/ О.П.Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
 7. Тарасова К.В. Онтогенез музыкальных способностей / К.В.Тарасова. – М.: Педагогика, 1988. – 176с.
- Тарасов Г.С. Проблема духовной потребности (на материале музыкального восприятия). / Г.С.Тарасов. – М.: Наука, 1979. – 242 с.

А.С.Чернятинська
здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник –ст. викладач, доцент І.Г. Барановська

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Постановка проблеми. Важливим завданням сьогодення є становлення творчої активної особистості, здатної вносити прогресивні зміни в життя суспільства, здійснювати вибір, ставити й розв'язувати проблеми, бути винахідливими, мати багатий внутрішній світ, високі естетичні ідеали.

Естетичне ставлення малят до світу, до різних видів мистецтва формується переважно під впливом стихійних факторів соціального оточення, зокрема засобів масової інформації. Діяльність сучасних закладів дошкільної освіти спрямована на різнобічний розвиток особистості дошкільника, відповідно її задатків, нахилів, здібностей, культурних потреб. Малюки часто перебувають «у полоні емоцій», оскільки не здатні керувати своїми

почуттями, що може призводити до імпульсивності поведінки, ускладнень під час спілкування з однолітками й дорослими. Дошкільна освіта спрямована на формування в дітей здатності усвідомлювати і контролювати свої переживання, розуміти емоційний стан інших людей, регулювати довільність своєї поведінки за моральними нормами та законами краси.

Творча душа людства, в тому числі й українського народу, витворила справжні шедеври виховання у дитини почуття прекрасного: від маминої колискової пісні до складних видів мистецтва, якими може оволодіти людина протягом життя, якщо їх основа закладена у дошкільному дитинстві. Будучи спрямованим на формування творчої особистості, здатної адекватно сприймати прекрасне і потворне, наділеної чуттям міри у творенні художніх цінностей, естетичне виховання передбачає розвиток почуттєвої сфери особистості, з якою тісно пов'язаний її моральний світ.

Аналіз попередніх досліджень. Теорія естетичного виховання дошкільників сформована на основі наукових висновків психологів (Л.Божович, Л.Виготського, І.Кона, Б.Теплова та ін.) та педагогів (О.Апраксіної, Н.Ветлугіної, Д.Кабалевського, С.Русової, С.Сухомлинського, В.Шацької та ін.). У ХХ ст. теорія естетичного виховання дошкільників збагачується результатами наукових досліджень, здійснених Д.Джолою, В.Ждан, В.Котляром, Н.Кириченко, Л.Макаренко, С.Науменко, Г.Підкурғанною, С.Русовою, Л.Шульгою, А.Щербою та ін. Помітною в цей час стає тенденція до оновлення змісту естетичного виховання в дитячому садку.

У Національній доктрині розвитку освіти України ХХІ століття визначено основну мету освіти, яку спрямовано на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвитку художньо-творчих здібностей. На початку третього тисячоліття увага науковців спрямована до педагогічних технологій естетичного виховання дошкільників засобами музичного мистецтва (А.Шевчук, Н.Фоломєєва). Сучасна вітчизняна система естетичного виховання дошкільників відображена в «Концепції дошкільного виховання в Україні», у Законі України «Про дошкільну освіту», в «Базовому компоненті дошкільної освіти», у програмах виховання дітей дошкільного віку «Малютко», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське довкілля» та у Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі».

Мета статті – висвітлити основні питання естетичного виховання дошкільників засобами мистецтва.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній науці категорія естетичного виховання дошкільників визначається як розвиток здібностей сприймати, відчувати, розуміти прекрасне в житті та мистецтві; виховання прагнення самому брати участь у перетворенні оточуючого світу за законами краси; залучення дітей до художньої діяльності; розвиток творчих здібностей. Зазначимо, що естетичне виховання розглядається вченими як процес цілеспрямованого формування якостей всебічно розвинутої особистості, що дає їй можливість сприймати природні та соціальні реалії, діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси.

Прилучення людини до естетичних ідеалів починається в ранньому дитинстві. Щоб доросла людина виділяла прекрасне у навколишньому світі, мала багатий духовний внутрішній світ, необхідно звернути особливу увагу на її естетичне виховання в дошкільному віці. Б. Т. Лихачов пише: «Період дошкільного та молодшого шкільного дитинства є чи не найбільш вирішальним з точки зору естетичного виховання та формування морально-естетичного ставлення до життя» [1, с.35].

Великий педагог В. Сухомлинський вказував: «Емоційність природи, властива морально і естетично вихованій людині, виражається в тому, що серце стає сприйнятливим до доброго слова, повчання, поради, напуття. Якщо ви хочете, щоб слово вчило жити, щоб ваші вихованці прагнули до добра, – виховуйте тонкість, емоційну чуйність юного серця. Серед численних засобів впливу на юне серце важливе місце належить музиці» [4, с. 169].

«Педагогіка визначає естетичне виховання як виховання здібності цілеспрямовано сприймати, відчувати і розуміти й оцінювати красу у навколишній дійсності – у природі, у житті, в праці, у явищах мистецтва», – підкреслила В.Шацька[6, с.48].

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив розкрити сутнісні складові процесу: цілеспрямований вплив на формування здібності сприймати, бачити й оцінювати красу мистецтва і життя, формування естетичних смаків та ідеалів особистості, розвиток здатності до самостійної творчості і творення прекрасного.

Маленька людина входить в радісний, багатоголосий і багатобарвний світ з безліччю форм і властивостей. Все навколишнє – природа, предметний світ, діяльність людини є джерелом естетичних переживань для дитини. Тому в цей віковий період все яскраве, помітне, привабливе сприймається дітьми як прекрасне, і зустріч з ним радує дитину, формуючи ставлення до світу, яке в подальшому перетворюється в особистісні естетичні якості.

Будучи спрямованим на формування творчої особистості, здатної адекватно сприймати прекрасне і потворне, наділеної чуттям міри у творенні художніх цінностей, естетичне виховання передбачає розвиток почуттєвої сфери особистості, з якою тісно пов'язаний її моральний світ. Квінтесенцією (сутністю) його є естетичний розвиток людини. Введення дитини в світ краси і гармонії є важливим завданням естетичного виховання.

Засобами естетичного виховання є відібрані педагогом і спеціально організовані для виховання дітей предмети і явища навколишньої дійсності. До них належать: естетика побуту; твори мистецтва; природа; спеціальне навчання;самостійна художня діяльність дітей. Ознайомлення з різними видами мистецтва, такими як живопис, музика, декоративно-прикладне мистецтво, література, театр є невід'ємною частиною естетичного виховання, а також умовою створення психологічного здоров'я дітей в дошкільному закладі.

Серед різних видів мистецтва особлива роль у естетичному вихованні належить музиці, яка вводить дітей у світ музичного мистецтва, знайомить з музичною культурою різних народів, сприяє збагаченню індивіда знаннями законів музичного мистецтва, необхідними для розуміння його сутності, формуванню смаку, музичних здібностей, виробленню навичок і вмінь, які дозволять дітям дошкільного віку бути активними слухачами, вмілими виконавцями. Торкаючись емоційної сфери людини, музика впливає на формування її естетичних смаків та ідеалів.

Ураховуючи величезну дію музики на емоції і прагнення дитини зрозуміти і відчуті її зміст, особливо важливо використовувати музичні твори, що художньо конкретно відображають близьку і доступну їй дійсність. Музичне мистецтво, відображаючи життя, затверджує моральну красу людини, цінність дружби, розкриває багатство душевного світу. Діти дуже гостро відчують прекрасне і тягнуться до нього. Через музичні образи дитина пізнає прекрасне в навколишній дійсності, в природі. Краса художньої форми,зрозумілий зміст музичного твору сприяють появі естетичних відчуттів художнього образу і через нього до життя, впливають на виховання художнього смаку дитини.

У музичному вихованні використовують такі форми роботи, як: слухання, спів, дидактичні ігри, гра на музичних інструментах. Музично-дидактичні ігри умовно розділені на три групи. До першої відносяться такі, що дають школярам уявлення про характер музики (весела, сумна), музичні жанри (пісня, танець, марш). У другу включені ігри, метою яких – дати уявлення про зміст музики, про музичні образи. Третю групу складають ігри, що формують у дітей уявлення про засоби музичної виразності. Музично-дидактичні ігри мають навчальний характер та виховний характер. У грі діти краще засвоюють матеріал і розуміють його сутність. Наведемо приклади дидактичних ігор та музичних творів, які впливають на розвиток естетичних відчуттів. Ігри: «Кулачки й долоньки», «Чия це хатка?», «Хто це?», «На чому граю?» «Здогадайся, хто співає», «Бубон з брязкальцями», «Сонечко і дощик», «Звукове люстерко». Музичні твори: А. Вівальді «Пори року», Н.Римський-Корсаков «Політ джмеля», М.Леонтович «Дударик», М.Лисенко «Коза дереза». У педагогічній практиці все

частіше застосовують музично-дидактичні ігри, які впливаючи на дитину комплексно, викликають у неї зорову, слухову і рухову активність, тим самим розширюючи музичне сприйняття і сприяють розвитку творчих здібностей в цілому.

Принцип естетичної спрямованості виховання означає осягнення дітьми естетичної цінності художніх творів, формування схильності учнів до сприймання мистецтва як явища, що містить величезний потенціал втілення прекрасного в житті людини. Мистецтво, відтворюючи найтонші нюанси переживань людини, має можливість розкрити перед учнями багатогранний і неоднозначний внутрішній світ, найпотаємніші куточки психічного буття людини. Власне процес пізнання змісту художніх творів, повнота і досконалість його, створює передумови для виникнення почуття прекрасного, гармонійного, довершеного.

Метою естетичної спрямованості виховання виступає формування у дітей естетичного ставлення до життя, здатності до об'єктивної оцінки прекрасного у творах мистецтва і дійсності, формування високих естетичних ідеалів.

Висновки. Отже, естетичне виховання містить діяльну і творчу спрямованість. і не обмежується тільки спогляданням, але повинно також формувати здатність створювати прекрасне в мистецтві і житті. Ефективним шляхом всебічного гармонійного розвитку особистості є залучення дошкільників до різних видів художньо-естетичної діяльності (зображувальної, музичної, театралізованої, художньо-мовної тощо) сприяють позитивно-емоційному збагаченню, викликають у дитини емоції радості, захоплення, натхнення, витісняють тривожність, напругу, почуття безпорадності, викликають бажання творити та діяти за законами краси.

Література

1. Борин Г.В. Підготовка майбутніх педагогів до керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку / Г.В. Борин // Науковий журнал: Освітній простір України. – Випуск 7. – 2016. – 27-33 С.
2. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті // Освіта України. – 2001.- №1.- с.22-25
3. Шацька В.Н. Естетичне виховання // В.Н. Шацька. – М.:Знання,1987. – С.564..
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти тт. – Т. 1. – Київ :Радянська школа, 1976. – 654 с.
5. Сухоминський В.А. Сердце отдаю детям /В. Сухомлинський // Вибрані твори в 5 т. – К:Радянська школа, 1975. – Т. 3. – С. 9–279

О.О.Шадей,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач Драченко В.В.

ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Одним із шляхів реформування сучасної освіти і виховання є використання нових педагогічних технологій, спрямованих не тільки на засвоєння дітьми знань і вмінь, характерне для традиційної освіти, а щонайперше – на всебічний особистісний розвиток дитини.

У педагогічну практику універсальний грецький термін «технологія» (означає «знання про майстерність») увійшов разом із виникненням необхідності наукового обґрунтування закономірностей пошуку оптимальної сукупності методів і засобів організації освітнього процесу, цілеспрямованого впливу на особистість дитини, що характеризують майстерність вихователя й педагога, подібну до мистецької діяльності (від «технос» – мистецтво, майстерність, «логос» – учення, наука).

Педагогічна технологія, як категорія педагогічної науки набуває розповсюдження з 70 років ХХ століття. При цьому амплітуда артикуляції даного поняття досить широка та суперечна, але, узагальнюючи думку сучасних педагогів-науковців, можна сказати, що педагогічна технологія – це лінійна система організації освітнього процесу; вона складається

з концептуальної складової, змістової, інструментальної та діагностичної складових [1, 3,4,5]. Системність виражена в багатоаспектності та взаємозалежності елементів даного явища, лінійність відображає напрям розгортання та послідовність дій та процесів, іманентних технології, які спрямовані на досягнення конкретної мети, а точніше – на отримання певного продукту. Технологічний підхід на відміну від традиційного пронизує весь освітній процес – від «ядерних зон» – зародження майбутнього знання на концептуальному рівні, до перевірки отриманого знання, як продукту освітнього процесу, та здійснює вплив на життєздатність особистості у конкретному культурологічному середовищі [5, с. 46].

Оволодіння педагогічною технологією, на думку Г. Селевка, полягає в інтеграції всіх елементів системи в короткому (або тривалому) акті педагогічного впливу, який складається з трьох функцій: ініціювання активності суб'єкта, озброєння його способами діяльності, стимулювання індивідуального вибору [5, с. 49].

Узагальнюючи діапазон підходів та дефініцій, можна визначити поняття «педагогічні технології» в таких основних положеннях:

- педагогічна технологія – це інтегративний спосіб організації освітнього процесу, спрямований на оптимальне досягнення виховних і дидактичних цілей, системне планування та управління вирішенням педагогічних проблем;
- технологія охоплює людські ресурси (вихователя й вихованців як суб'єктів освіти), інтелектуальні ресурси (знання та ідеї), технічні ресурси (засоби і прийоми організації освітньої діяльності, зокрема аудіовізуальні, мультимедійні);
- особливість педагогічної технології полягає в континуальності – нерозривності дій вихователя й вихованців, забезпеченні постійного зворотного зв'язку;
- педагогічна технологія – це науково і методично обґрунтований процес досягнення гарантованих, потенційно відтворюваних педагогічних результатів.

Визначивши зміст та будову педагогічної технології, перейдемо до проблеми визначення сутності «художньо-педагогічної технології», оскільки дане поняття є достатньо розповсюдженим у науковому дискурсі, однак чіткого визначення не отримало. Так, скоріше виключенням, є трактування Л.П. Мінгазової: «під художньо-педагогічною технологією розвитку творчої спрямованості особистості розуміється сукупність форм, методів та засобів, що забезпечують цілеспрямовану регуляцію художньо-творчої, художньо-комунікативної та художньо-організаційної діяльності, співвіднесеною з метою і діагностикою розвитку особистості» [1, с. 18]. Як бачимо, головним критерієм виступає художня діяльність, яка визначає форми і методи освітніх процесів. Таким чином, художньо-педагогічна технологія – це система організації освітнього простору, яка детермінується закономірностями художньо-естетичної свідомості і діяльності.

Як будь-яке явище «художньо-педагогічна технологія» являє собою процес і продукт. Художньо-педагогічна технологія як діяльність в умовах освіти розкриває механізм навчання та виховання, який реалізується через різноманітні форми художньо-естетичної перцепції, комунікації та співтворчості. Пізнання та інтерпретація явищ та процесів реальності, формування картини світу, становлення світогляду та світоглядної культури через призму художнього образу в контексті навчання та виховання стає змістовим наповненням як художньо-естетичної освіти взагалі, так і художньо-педагогічної технології, як її функціонального органу зокрема. Базові основи організації педагогічної технології розповсюджуються на структуру художньо-педагогічної діяльності, яка відрізняється інформативною наповненістю змістового компонента і гармонійною взаємодією людини і суспільства, учня і середовища на етичних засадах.

Художньо-педагогічна технологія реалізує загально дидактичні завдання в сфері дошкільної освіти, при цьому надзадача її полягає у перенесенні засобів художнього пізнання на процес пізнання світу взагалі за рахунок актуалізації чуттєвого досвіду,

розширення естетичного спектру, емоційного проникнення та емпатії, діалогових форм комунікації та саморефлексії, нарешті, чуттєвою культурою.

Розглянемо з-поміж існуючих технологій ті, які доцільно використовувати у процесі дошкільної освіти, а саме: інтегративні, проблемно-евристичні, інтерактивні, сугестивні (арт-терапевтичні).

Інтегративні художньо-педагогічні технології передбачають активізацію основних універсальних мислительних операцій, прийомів пізнання, до яких належать:

- порівняння (встановлювання подібності й відмінності між різними явищами);
- аналогія (пошук часткової схожості між явищами) за допомогою асоціацій;
- синтез (об'єднання в єдине ціле окремих елементів, ознак, властивостей);
- абстрагування (виділення з усіх ознак, зв'язків основних, найзагальніших);
- класифікація (розподіл і наступне об'єднання предметів і явищ за спільними ознаками);
- узагальнення (об'єднання предметів або явищ за суттєвими спільними ознаками);
- систематизація (розподіл і наступне об'єднання предметів і явищ у визначеному порядку і зв'язку частин);
- перенесення засвоєних знань і вмінь на інші предмети, явища.

В інтегративних художньо-педагогічних технологіях виключно важливу роль відіграють асоціації (від лат. з'єднання) – як закономірний зв'язок між двома або кількома психічними процесами (відчуттями, уявленнями, думками, образами, почуттями тощо), який виражається в тому, що поява у свідомості одного тягне за собою появу іншого або інших.

Проблемно-евристичні художньо-педагогічні технології беруть свій початок з евристики - науки про відкриття нового, знаходження істин зародилась у Стародавній Греції, а прообраз евристичного навчання можна побачити у започаткованому Сократом методі запитань і міркувань. Метод евристичних запитань розроблявся ще давньоримським оратором і педагогом Квінтіліаном. Для пошуку відомостей про певні події або об'єкти задається сім ключових запитань: Хто?, Що?, Чому?, Де?, Чим?, Як?, Коли? Відповіді на ці запитання породжують незвичні ідеї та рішення. Проблемне навчання та виховання – один із типів розвиваючої освіти, суть якого полягає у формулюванні проблемних завдань, проблемному викладі й поясненні завдань вихователем. Суть його полягає в тому, щоб активізувати пізнавальні інтереси дітей та організувати їхню самостійну пізнавально-творчу роботу.

Інтерактивні художньо-педагогічні технології беруть свій початок від англійського слова «interact». «Inter» – це взаємний, «act» – діяти. Інтерактивний – здатний взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учасників. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу. При активному навчанні передбачається застосування методів, що стимулюють пізнавальну активність і самостійність дітей.

Поняття «ігрові педагогічні технології» включає досить велику групу методів і прийомів організації освітнього процесу у формі різних педагогічних ігор. На відміну від ігор взагалі, педагогічна гра має істотну ознаку – чітко поставлену освітню мету й відповідні їй педагогічні результати, які можуть бути обґрунтовані, виділені в явному вигляді й характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю. Ігрова форма занять створюється за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, що виступають як засіб спонукання дитини до освітньої діяльності.

Реалізація ігрових прийомів і ситуацій при визначеній формі занять відбувається за такими основними напрямками:

- дидактична мета ставиться перед учнями у формі ігрового завдання;
- навчальна діяльність підкоряється правилам гри;
- навчальний матеріал використовується в якості її засобу;
- у навчальну діяльність уводиться елемент змагання, що переводить дидактичне завдання в ігрове;
- успішне виконання дидактичного завдання пов'язується з ігровим результатом.

Таким чином, художньо-педагогічні технології активізують пізнавальну діяльність дітей, розвивають художньо-образне мислення; збагачують почуттєву сферу, посилюють емоційність сприймання художньо-дидактичного матеріалу, загальну мотивацію навчання; стимулюють розвиток: творчих здібностей, уяви, фантазії; формують елементи художньо-естетичного і соціокультурного досвіду; сприяють релаксації, емоційній саморегуляції дошкільників.

Література

1. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М.Масол, О.В.Гайдамака, Е.В.Белкіна, О.В.Калініченко, І.В.Руденко. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. – 256с.
3. Підласий І.П. «Практична педагогіка або три технології». Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 616с.
4. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: наук., метод. посіб./ О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. За ред. О.І.Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
5. Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств / Селевко Г.К. – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 208 с.

О.А. Шикирінська,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

МИСТЕЦЬКИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. У структурі вищої професійно-педагогічної освіти України особлива роль сьогодні належить підготовці учителів початкових класів, які покликані забезпечити гармонійний розвиток особистості кожного учня, формування їх світоглядних уявлень, ціннісних орієнтацій та розширення художньо-естетичного досвіду школярів. Тенденції глобалізації та оновлення освітнього процесу вищої школи у контексті культурологічної парадигми передбачають розвиток у майбутніх учителів пізнавального інтересу та ціннісного ставлення до мистецтва, здатність до розуміння смислу мистецьких творів, уміння творчо реалізовувати набуті знання, вміння та навички у майбутній педагогічній діяльності.

Проблема впливу мистецтва на всебічний розвиток особистості майбутнього учителя, формування його естетичної компетентності та загальну професійну готовність до педагогічної діяльності неодноразово досліджувалася у працях сучасних науковців (Л.Масол, О.Олексюк, В.Орлов, Г.Падалка, О.Рудницька, Г.Тарасенко, О.Щолокова та ін.). Тож одним з важливих завдань вищої педагогічної освіти у цьому аспекті стає не лише розвиток у студентів пізнавального інтересу та особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, а й формування аналітико-інтерпретаційних умінь як здатності до педагогічно спрямованого осмислення мистецької реальності та самовираження у педагогічній діяльності; виховання здатності сприймати, інтерпретувати й оцінювати мистецькі твори; висловлювати особистісне

ставлення до них; аргументувати свої думки й оцінки та розуміти зв'язки мистецтва з природним і культурним середовищем, життєдіяльністю та психологією людини, засобами масової інформації тощо. Інтенсивність цих наукових пошуків залежить від з'ясування ефективності реалізації процесу фахової підготовки студентів – майбутніх учителів початкових класів, виявлення його недоліків та прогнозування шляхів подальшого вдосконалення. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів залежить від рівня мистецько-педагогічної освіти. Значення мистецької освіти, на думку професора О.Рудницької, полягає в тому, що вона розкриває сутність, світоглядні функції та місце мистецтва у загальній системі людської культури та освіти» [5, с. 25]. Важливим завданням професійної педагогічної освіти є прилучення учнів до мистецтва як форми художньо-образної інтерпретації навколишнього світу, що сприятиме культурному розвитку особистості та формуванню внутрішнього світу дитини.

Аналіз попередніх досліджень. Обґрунтуванню ролі мистецької освіти як засобу художньо-естетичного розвитку особистості присвячені дослідження Л.Масол, Н.Миропольської, О.Олексюк, Г.Падалки, О.Ростовського, О.Рудницької, О.Щолокової та ін. Невичерпність означеної проблеми зумовила розвиток наукових досліджень, в яких мистецький аспект підготовки майбутніх педагогів отримав широко аспектне висвітлення, зокрема в працях з філософії (Л.Архипова, Т.Берестецька, С.Бондар, Х.Гадамер, С.Кримський, П.Рікер та ін.), психології (Л.Виготський, О.Костюк, О.Леонт'єв, Є.Назайкінський, С.Рубінштейн та ін.), мистецтвознавства (Н.Жукова, І.Кузнецова та ін.), педагогіки (О.Алексєєв, Л.Бутенко, В.Крицький, О.Котляревська, Ю.Кочнев, О.Ляшенко та ін.).

Метою статті є розкриття мистецького аспекту підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійно-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Домінування низькопробних зразків сучасного мистецтва в засобах масової інформації, відсутність систематичного інформування в закладах освіти про концерти та виставки, часом непомірні ціни на високохудожні мистецькі заходи, недосконала система шкільної мистецької освіти та проблеми навчально-методичного, матеріально-технічного, фінансового та кадрового забезпечення навчальних закладів призвели до того, що більшість дітей молодшого шкільного віку не цікавляться мистецтвом й не бажають вбачати цінності в мистецьких творах, не розуміють змісту мистецтва та не здатні розкрити задум митця. Робота в школі у напрямку художньо-естетичного виховання молодших школярів спирається скоріше на інформаційний аналіз мистецьких творів, який без діалогічного спілкування з ними не дає повноцінного сприйняття та розуміння мистецтва і не сприяє культурному розвитку учнів, адже «культура – це спілкування людей в цілях піднесення людства, тому її можна представити як нескінченну безмежність форм спілкування – починаючи з діалогу культур і можливих взаємозв'язків між мистецтвами, до транскрипцій, парафраз і, нарешті, до конкретних виконавських і творчих інтерпретацій музики», – писав В. Медушевський.

Аналіз сучасної практики свідчить, що учителі початкових класів у своїй більшості не мають мистецької підготовки, наприклад, ДМШ та хореографічну студію відвідували лише по 26 % опитаних працюючих вчителів; театральну студію – 9,6 %; ДШМ та училище культури та мистецтв закінчили по 6,4 % опитаних вчителів. До речі, ще гірша ситуація спостерігається серед студентів – випускників: наприклад, з опитаних нами лише 14,6 % до вступу в університет відвідували ДМШ та хореографічну студію; у ДШМ навчалися 6,7% студентів; театральну студію відвідували 5,6 % студентів; а 59,5 % майбутніх вчителів початкових класів взагалі не мають ніякої мистецької підготовки. Таким чином, учителі початкових класів відчують певні труднощі, пов'язані з розумінням мистецьких творів, їм бракує достатніх знань, понять та уявлень про мистецтво взагалі та інтерпретацію, її сутність, типи та способи існування зокрема.

Професійна освіта на факультеті дошкільної, початкової освіти та мистецтв відбувається у процесі вивчення спеціальних мистецьких дисциплін, спрямованих на підготовку студентів до здійснення мовленнєвого, музичного, художнього розвитку молодших школярів, уможливаючи готовність вчителів початкових класів забезпечувати цілісний розвиток особистості дитини. Мистецька підготовка студентів передбачає спілкування з художніми творами та має стати надбанням внутрішнього світу майбутнього вчителя, удосконалити систему його ціннісних орієнтацій і уявлень. Адже, соціальна значущість мистецтва визначається рівнем впливу художніх образів на внутрішній світ людини, на всі напрями її соціальної діяльності. Дослідник цієї проблеми – Л.Виготський – відзначав, що мистецтво втягує в коло соціального життя найінтимніші складники нашої особистості. Особливого значення з огляду на це набуває проблема взаємодії особистості з мистецтвом.

Естетизація процесу навчання студентів у закладі вищої освіти зорієнтована на використання форм і методів, що сприяють формуванню педагогічної культури майбутнього вчителя засобами мистецтва. Завдяки глибокому проникненню мистецтва в освітній процес створюються можливості для гармонійного всебічного розвитку особистості студента, реалізації його творчого потенціалу. Мистецькі дисципліни, завдяки творчо-інтерпретаційній природі художніх образів, здатні забезпечити належний розвиток проектною уяви, дивергентного мислення, педагогічної рефлексії тощо. Викладання мистецтва передбачає системне занурення в художньо-виразну мову мистецтва, системно організовану оцінну діяльність (монологічну чи діалогічну), творчу інтерпретацію художніх образів [4, с. 13].

Безумовно, такі складні проблеми потребують пошуків оптимальних форм і методів роботи із залучення школярів до світу мистецтва, що забезпечують різнобічний і добродійний вплив на свідомість дитини, виступає джерелом пізнання, духовного збагачення і формування її культурного світогляду. Оновлення змісту освіти, підвищення рівня викладання предметів художньо-естетичного циклу вимагає організації діалогічного спілкування молодших школярів з мистецькими творами, в результаті якого, на думку І.Зязюна, вдосконалюються естетичні потреби, почуття, смаки, судження, погляди, переконання школярів; набувається естетичний досвід, за допомогою якого учні включаються у соціокультурне середовище та набувають здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності; підвищується рівень їхньої загальної художньо-естетичної культури [1, с. 29-31].

Головною місією вчителя початкових класів є стати для дитини провідником у світ науки та мистецтва. Саме тому складність професії вчителя початкових класів визначається необхідністю тісного поєднання не тільки педагогічних, але й спеціальних мистецьких умінь та навичок. Майбутні вчителі початкових класів повинні бути водночас педагогами-вихователями та психологами, музикантами та художниками-декораторами, мистецтвознавцями та аніматорами. Активно керувати навчально-пізнавальною та художньою-творчою діяльністю учнів педагогу дозволяє наявність спеціальних художньо-педагогічних здібностей, артистизму, художньо-творчої уяви. Професія вчителя початкових класів характеризується вмінням сприймати, оцінювати, інтерпретувати твори мистецтва, маючи для цього високий рівень мистецької освіти. Спроможність скласти власне уявлення про твір мистецтва, тобто інтерпретувати його зміст з тим, щоб відібрати прийнятне для себе, цікаве для учнів і т. ін., залежить від формування такого пріоритетного інтегративного елементу змісту професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів, як художньо-педагогічна інтерпретація мистецьких творів. Володіючи вміннями та практичними навичками художньо-педагогічної інтерпретації, майбутні учителі мають можливість вчити школярів розуміти мистецтво, виховувати у них любов до музики, літератури, живопису та інших видів мистецтва, розвивати почуття, формувати інтереси, систему цінностей тощо.

Висновки. Отже, рівень професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до мистецької діяльності тісно пов'язаний з феноменом мистецької компетентності, що визначається наявністю у майбутнього вчителя знань у різних галузях мистецтва; здатністю до самостійного аналізу та інтерпретації мистецьких творів; умінням формувати навички художньо-естетичного сприймання, розвитком мистецького смаку (В.Андрющенко). Вплив мистецтва на формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до здійснення мистецької діяльності спрямовується, перш за все, на виховання в них любові до мистецтва, спрямованості на прищеплення її своїм учням та «заохочування учнів до висловлення власних міркувань щодо мистецтва, спонукання до виявлення власної мистецької оцінки» [1, с. 49].

Таким чином, теоретичний та практичний аналіз проблеми готовності майбутніх вчителів початкових класів до здійснення художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів дозволив нам з'ясувати, що рівень мистецької освіти впливає на усвідомлення ролі художньо-педагогічної інтерпретації мистецьких творів у педагогічному процесі та посідає важливе місце у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: в 3-х кн.: навч.-метод. видання / І.Д. Бех.–К.: Либідь, 2003. –Кн. 1.: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 280 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти: В зб. законодавчих і нормативно-правових актів про початкову освіту / Упор. Лесіна О.В., Ковальчук В.І. – Вінниця, 2004. – 199 с.
3. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В.Калініченко, І.В. Руденко. – Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2006. – 256 с.
4. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – К.: Освіта України, 2008.- 274 с.
5. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. – К., 2002. – 270 с.
6. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / К.Д. Ушинський. – К.: Рад. школа, 1949. – 416 с.
7. Юсов Б.П. Взаимосвязь культурогенных факторов в формировании современного художественного мышления учителя образовательной области «Искусство»: избранные труды по истории, теории и психологии художественного образования и полихудожественного воспитания детей / Б.П. Юсов. – М.: Компания «Спутник+», 2004. – 253 с.

В. А.Шихова,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук,ст.викладач В.В. Драченко

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Життя дошкільника проходить у різних видах діяльності, які постійно інтегруються та взаємодіють: ігрова, образотворча, художня, мовленнєва, комунікативна, навчальна, побутова, трудова та ін.

У дитячій психології роль різних видів діяльності у розвитку дитини досліджували такі науковці, як Л.Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв та ін.. Всі вони доводять, що перехід від одного вікового періоду розвитку до іншого пов'язаний зі зміною одного виду провідної діяльності на інший. За О. Леонтьєвим, «провідною діяльністю ми називаємо таку діяльність, упродовж якої відбуваються найважливіші зміни у психіці дитини і розвиваються психічні процеси, які готують перехід дитини до нового, вищого ступеню її розвитку» [5, с.48]. У старшому дошкільному віці гра стає провідним видом діяльності не тому, що вона займає найбільше часу, а тому, що зумовлює якісні зміни в психіці дитини; зміст гри набуває дедалі більшої інтелектуальності, відповідно до вищого рівня розумового розвитку 5-6-річних дітей. Вони вже, наприклад, краще усвідомлюють і відтворюють

суспільні події, етичні правила, якими регулюються взаємини між людьми, вигадують дедалі фантастичні ігрові сюжети [7, с. 103].

Особливо значущими для нашого дослідження видаються такі положення теорії гри (за Д. Ельконіним): 1) соціальна за походженням; 2) це засіб включення дитини в соціальні відносини; 3) гра в дошкільному віці особливо сензитивна до сфери людської діяльності та формування міжособистісних взаємин; 4) основним змістом гри є людина та стосунки дорослих; 5) скороченість та узагальненість ігрових дій – важлива умова усвідомлення дитиною сфери соціальних відносин, своєрідне їх моделювання засобами ігрової діяльності [12]. За допомогою гри діти глибше пізнають навколишній світ, набувають необхідних знань, умінь та здібностей, необхідних старшому дошкільникові для успішного виконання соціальних та професійних функцій у майбутньому. В. Сухомлинський із цього приводу писав: «У грі перед дітьми розкривається світ. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ» [11, с. 95].

Ігрова діяльність значною мірою впливає на соціальний розвиток старшого дошкільника. Відокремлюючись від опіки дорослого, він вступає в активніші взаємини з однолітками, що реалізуються передусім у грі, де потрібно дотримуватись певних правил та виконувати заздалегідь визначені дії. В ігрових ситуаціях розв'язуються основні проблеми дитячого життя: у що грати, кого залучити до гри, хто буде головувати. Як результат - стосунки, що виникають під час гри, можуть виокремлюватися в певні емоційні почуття (симпатії та антипатії, дружні взаємини). Ця особливість ігор сприяє своєрідній апробації дитиною її майбутніх соціальних ролей [10, с. 116].

Д.Ельконін виділив чотири рівні дитячих ігор: 1) ігрові дії дитини відтворюють поведінку дорослих і спрямовані на іншого «суб'єкта» (годування ляльки, «виховання» ляльки, укладання її спати тощо); 2) ігрові дії відображають усю систему діяльності дорослих від початку і до кінця (скажімо, «приготування» їжі, годування, прибирання посуду тощо); 3) «програвання ролі дорослих, що виявляється не тільки в маніпуляціях із предметами, а й у стосунках між людьми, у живих формах їхнього спілкування (на основі певних ігрових правил, які діти чітко контролюють); 4) зміна традиційних ігрових ролей та поведінки, перехід від однієї ролі до іншої в рамках розвитку сюжету однієї й тієї ж гри. Тепер гра стає вже цілою сюжетно – рольовою виставою [2, с.72]. Третій і четвертий рівні дитячих ігор найбільше сприяють розвитку особистості дошкільників та їхніх міжособистісних відносин.

Сюжетно-рольова гра якісно впливає на формування соціально-комунікативної компетенції дитини старшого дошкільного віку тому, що характеризується посиленням інтересу дитини до налагодження ігрових взаємин з однолітками; вміння здійснювати задум ігрової дії, спрямовуючи її на інших дітей; активізацією рольового мовлення дитини [9, с.162]. Феномен цієї гри був предметом численних досліджень науковців (Е. Аркін, Л. Венгер, Л. Виготський, Д.Ельконін, Є. Зворигіна, О. Леонтьєва, Т. Маркова та ін.). Так, Д. Ельконін уважав, що дитина немов би живе у «двох вимірах, у двох сферах життя»[11]. Це, по-перше, світ матеріальних речей, реальних предметів, які повсюдно оточують вихованця, а, по-друге, це складніша для дитини система взаємовідносин між людьми, до яких неминуче залучається кожна особа упродовж різних видів діяльності – сфера «дорослого життя».

Сюжетно-рольові ігри сприяють утворенню товариських зв'язків між вихованцями дошкільного закладу освіти та дають їм змогу перевірити себе в різних комунікативних ситуаціях. Логічно і змістовно пов'язані ігри у структурі спеціально організованого заняття представляють собою взаємодію дитини з різними суб'єктами спілкування, коли їй надається можливість у ігровій формі актуалізувати неусвідомлені поведінкові й діяльнісні тенденції та реалізувати їх відповідно до соціально прийнятих норм. Символічне «програмування» незнайомих або травмуючих ситуацій допомагає малюкові успішно долати реальні життєві конфлікти. Через ігрові інтерпретації старший дошкільник починає усвідомлювати власні

дії, реакції, що спричинили поганий настрій, а також неконструктивні форми поведінки. Спонтанний характер гри сприяє максимальному самовираженню дошкільника, формуванню його емоційних зв'язків, а також саморегуляції. На думку О.Захарова, ігровий спосіб впливу дає вихователю змогу коригувати взаємини дітей у групі з метою формування в них колективних, гуманістичних, соціально прийнятих взаємин [3,с.117-118].

Театралізовані ігри – передбачають неабиякий творчий елемент, обігрування уявленої чи вигаданої ситуації. У цій грі розвиваються вміння дитини переносити способи дії з одного предмета на інший, що має вагоме значення для розвитку мовлення [1,с.44]. Під час театралізованих ігор дошкільник використовує мовленнєві експресивні засоби для створення яскравого образу кожного персонажа: змінюються інтонація, звук, темп, ритм висловлювань, логічні наголоси, емоційне забарвлення, використання різноманітних суфіксів, суб'єктивної оцінки звуконаслідувань. Ігрова обстановка сприяє активному спілкуванню з однолітками, посилює його словесну форму. Через театралізовану гру старші дошкільники розмовляють один з одним не безпосередньо, а опосередковано. Тут задіяно багато персонажів. Їх кількість зростає у спільній творчій грі, яка виникає здебільшого у старшому дошкільному віці. Очевидно, таке ігрове спілкування для дитини легше, ніж комунікація з однолітками, в якій потрібно враховувати бажання і настрої співрозмовників, шукати з ними спільну мову. Оволодівши театралізованою грою, старший дошкільник навчиться взаємодіяти із реальним партнером у сюжетно – рольовій грі.

У старшому дошкільному віці дитині потрібно все більше і більше взаємодії з ровесниками. Спілкування є важливою умовою психічного розвитку старшого дошкільника. Воно безпосередньо впливає на всі найважливіші види його подальшої діяльності: навчання, працю, соціальну орієнтацію. І для того, щоб старший дошкільник був краще адаптований до життя в соціальній сфері, зміг реалізувати себе, потоваришувати з однолітками і знайти спільну мову з будь-якою людиною, необхідний розвиток його комунікативних здібностей шляхом спеціального навчання.

Розвиток навичок конструктивного спілкування, вміння чітко і правильно формулювати свої думки і почуття, здатність слухати і чути співрозмовника, вміння вирішувати конфліктні ситуації – все це дитина може отримати в процесі комунікативних ігор для дітей дошкільного віку.

Отже, можна констатувати, що в процесі спільної ігрової діяльності дитина старшого дошкільного віку разом з однолітками та дорослими здобуває важливий досвід реальної поведінки, освоює реальну модель соціальних взаємин, нові форми комунікації; спілкуючись, обмінюється знаннями й уміннями. Тобто дитина у веселій, невимушеній атмосфері вчиться взаємодіяти з іншими учасниками гри (коли розподіляє ролі), шукає розв'язання проблем (де взяти необхідний предмет), звертається за допомогою до дорослих (дізнається певну інформацію), ознайомлюється з новими явищами, подіями, професіями тощо.

Використання ігор у старшому дошкільному віці забезпечує найкращі можливості для соціально-комунікативного розвитку дитини. Адже саме під час ігрової діяльності дитина здобуває ази соціально-комунікативної компетенції, оскільки за допомогою ролей осягає моделі міжособистісних відносин, накопичує знання та формує вміння користуватися правилами поведінки у соціумі [4,с.138] , вчиться мистецтву спілкування.

Література

1. Артемова Л. Відображення знань дітей у спільних іграх / Л. Артемова, Л.В. Ждан // Дошкільне виховання. – 1973.-№9 (386).- С.10-14.
2. Захаров А. Как предупредить отклонения в поведении ребенка : книга для воспитателя детского сада / А.И. Захаров – М. : Просвещение, 1986. – 127.
3. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посіб. / ред. О.Л. Кононко. – К. : Ред. Журналу «Дошкільне виховання», 2003. – 244с.
4. Леонтьев А. Избранные психологические произведения / А.Н. Леонтьев ; под. Ред. В.В. Давыдова, А.А. Леонтьева. – М. : Педагогика, 1983. – Т. 1 – 389 с.

5. Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность: учеб. пособ./ А.Н. Леонтьев. – М.: Смысл, 2004. – 346 с.
6. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд.: О. М. Баср, Л.В. Батліна, А.М. Богуш та ін. – Тернопіль: «Мандрівець», 2015. – 200с.
7. Седлецька Л. Вплив гри на соціальний розвиток дітей дошкільного віку / Л.М. Седлецька // Таврійський вісник освіти : науково – методичний журнал. – Херсон, 2012. - №1 (37) – 295 с.
8. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський –Т.3. – К.: Рад. школа, 1977. – 670 с.
9. Эльконин Д. Психология игры / Д.В. Эльконин. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 360 с.

А.В. Шнурко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент М.І. Семко

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес, модернізаційні перетворення, поява масових комунікацій та інформатизація внесли значні зміни в концепти багатьох, навіть архаїчних культур. Проблема становлення національно-патріотичного виховання – одна з найскладніших, що вимагає нагального вирішення сучасним українським суспільством. Актуальним і складним вона є для всіх країн європейського регіону. І це не випадково. Історія теоретичних досліджень нації, націоналізму та національної самосвідомості налічує не один десяток років. Ще в XIX - на початку XX ст. спостерігалися перші спроби теоретичного осмислення відповідних явищ у житті суспільства, здебільшого пов'язані з ідеологічною й політичною кон'юнктурою того часу. В період між світовими війнами цими питаннями цікавилися переважно історики та етнографи, іноді соціологи й політичні аналітики, а після Другої світової війни їх вивчали представники різних дисциплін.

Нині, в епоху державного й духовного відродження України пріоритетна роль належить розвитку національної системи освіти і виховання, яка має забезпечити вихід молоді незалежної Української держави на світовий рівень. Світовий досвід розвитку педагогічної теорії і практики переконливо свідчить про те, що в кожного народу історично склалася своя власна національна система виховання і освіти

Метою статті є огляд підходів і форм виховної роботи в національній системі освіти, який сприятиме вивченню педагогічних явищ, типів навчально-виховних закладів, виховних традицій. У період Ренесансу в Україні утверджувалися пріоритетність етнопедагогіки і народознавства, родинного виховання і сімейних духовних цінностей, формування національної свідомості і духовності, усталювалася рівноправна основа різноманітних і альтернативних освітньо-виховних структур, багатоваріантних підходів у навчанні і вихованні, не допускалися одноманітність і уніфікація в системі навчально-виховних закладів. Густа мережа різнотипних шкіл створювала умови для розвитку природних задатків, нахилів, здібностей кожної дитини, для підготовки інтелектуальної, творчої еліти суспільства в галузі державного будівництва, політики, культури, науки, мистецтва, економічної діяльності.

Аналіз попередніх досліджень. Теоретико-методологічні основи національного виховання беруть свій початок в давніх античних культурах. Зasadні цінності громадянського суспільства склалися під впливом гуманістичних ідей передових мислителів різних епох: Сократа, Платона, Арістотеля, Я.Коменського. Їх розвиток на національному ґрунті плекали М.Смотрицький, Ф.Прокопович, І.Вишенський, Г.Сковорода, П.Юркевич.

Проблемі становлення національної самосвідомості в умовах розбудови української державності присвячені окремі наукові дослідження та публікації О.Вишневського, О.Сухомлинської, Б.Чижевського.

Методологічне значення для дослідження загальнотеоретичних аспектів проблеми взаємодії народних традицій і національно-патріотичного виховання мають праці сучасних філософів: Ю.Римаренка, В.Скуратівського, В.Мандрагелі, істориків: О.Субтельного, М.Грушевського, Д.Яворницького, письменників та літературознавців: О.Гончара, І.Драча, В.Скуратівського та ін., в яких обґрунтовано єдність національної культури та культурологічних факторів становлення національно-патріотичного виховання.

Національна культура, народне мистецтво та його символіка є органічними складовими цілісної системи української етнопедагогіки. На наш погляд, народне мистецтво має унікальні можливості впливу на особистість та формування в неї необхідних рис громадянина України. У фольклорі суспільні ідеї зливаються з естетичними у нероздільну єдність, яка має унікальні можливості впливу на особистість молодшого школяра та формування його національної самосвідомості.

Творчою групою науковців і педагогів-практиків, яка кілька років працювала при Міністерстві освіти України, розроблено кілька концепцій з основ національного виховання. Науковий керівник групи і співавтор Ю.Д.Руденко, завідувач лабораторією народної педагогіки Київського педагогічного університету імені П.М.Драгоманова, наголошує, що положення концепції розкривають українську національну систему виховання як самобутнє культурно-історичне явище, складову частину світового і загальноєвропейського процесу.

Виклад основного матеріалу. Національне виховання – це, передусім, патріотичне виховання. В умовах становлення та зміцнення української державності, нового етапу відродження української національної культури першоосновою та результатом національно-патріотичного виховання є формування національної самосвідомості особистості.

Комплекс українського патріотизму зароджувався і зміцнювався починаючи з найбільш ранніх етапів розвитку нашого народу. Важлива роль у патріотичному вихованні молоді належить науковій інформації про відкриття в кінці XIX ст. на Подніпров'ї найдавнішої і найвищої на свій час трипільської культури. Вона розвивалася IV-III тис. до н.е. Досягнення трипільців у галузях господарства, землеробства і хліборобства, містобудування, військово – оборонного мистецтва, освітньо – виховної справи свідчать про любов наших далеких пращурів до рідної землі, природи, праці, про їхні гуманістичні цінності і викликають гордість у підростаючих поколінь за славне історичне минулі;

Гуманістичні традиції, патріотичні цінності трипільців стали стійкою основою культури, духовного світу наших предків в епоху Київської Русі – України. Державні, культурні і релігійні діячі використовували великі геополітичні можливості своєї країни з метою розвитку освіти і виховання молоді.

Вітчизняні і зарубіжні дослідження культури наших предків переконливо свідчать про те, що вона була пройнята патріотичними цінностями, гуманістичними ідеями, добротворчими справами. Народна педагогіка Києво – Руської держави виховувала в підростаючих поколінь синівську любов до рідної землі, Вітчизни, формувала готовність боротися за інтереси свого народу, захищати його від ворогів.

Діти, підлітки і юнаки часто виховувалися на героїчних, лицарських традиціях свого народу. В сім'ї, громадському житті, язичницьких осередках, школах, а після впровадження в 988 році християнства — школах "книжного навчання" дітей виховували на традиціях віри, релігійних ідеях, на цінностях фольклору, героїки великого билинного епосу.

Підростаючі покоління виховувалися на героїчних традиціях народної виховної мудрості, на прикладах звитяжних справ дідів і прадідів, на високих зразках вітчизняного лицарства, патріотичних діяннях князів – державотворців Святослава Хороброго, Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, Мстислава Хороброго, Данила і Романа Галицьких.

Керовані патріотичними почуттями, наші предки в епоху Київської Русі домоглися багатьох національних пріоритетів — вищих здобутків державотворчості, культури і духовності. Вони створили найбагатші на той час міфологію і фольклор, народні мистецтва,

скарбницю народних знань. Епоха Київської Русі-України високо тримає багату і високодуховну писемно-творчу спадщину, якою могла б пишатися будь-яка цивілізована держава світу.

Гордість усіх наступних поколінь за видатні здобутки вітчизняної педагогіки викликає прославлений твір "Повчання Володимира Мономаха дітям". Важливо, що в основу написання цієї фундаментальної праці покладені морально-духовні традиції рідного народу, гуманістичні цінності православ'я. Як визначний державотворець – патріот своєї землі, першопрестольний князь Володимир Мономах з любов'ю до дітей і батьківським піклуванням про їхнє виховання, утверджував у цьому творі – заповіті необхідність формування в підростаючих поколіннях високої моралі, лицарських чеснот, державотворчих якостей.

У процесі довготривалої боротьби з польсько – шляхетськими, турецько – татарськими і російсько – імперськими загарбниками пробуджувалися природні почуття української молоді, усього народу до рідної мови, культури, прагнення розвішати свої національні цінності. Відбувався подальший розвиток лицарських чеснот, міцніли національні культурно – освітні державотворчі традиції. Український менталітет, національний характер і світогляд в своєму розвитку сягали нового, іншого рівня.

На теренах України виникала нова самобутня суспільна верства — козацтво. Множилися лави козаків як вірних синів – захисників українського народу від ворожих навал, мовної і культурної агресії сусідніх держав імперій, як рятівників національної, духовності, творців державності. Патріотизм ставав на й могутнішою духовною силою, рушієм діяльності сотень тисяч українських козаків.

Найпотужнішими джерелами сили, військової доблесті, духовних вершин українського козацтва були глибока віра в Бога і Україну, любов до рідної землі, волі і свободи особистості і народу, збереження заповідей великих пращурів. Козацтво стало ядром національно – визвольного руху, серцевиною інтелектуального, культурного і духовного життя України, могутньою потугою національного і державного творення.

Українське козацтво досягло багатьох національних пріоритетів у всіх галузях життя та побуту, військової і державницької діяльності. Поглиблюючи сутність і реалізуючи історичну місію свого народу, козаки створили українську козацьку філософію, ідеологію, психологію, правосвідомість, досягли високого рівня розвитку козацького характеру, світогляду і лицарської моралі.

Запорізька Січ була найпершою всесвітньо відомою Всеукраїнською Академією загартування високого козацько-лицарського духу, масового героїзму, патріотичного служіння українському народу.

Середина XVII ст. увійшла до Світової історії як один із періодів найвищого національно – духовного, героїко – патріотичного піднесення нашого народу. Український козацько-лицарський спосіб життя, духовність породили вершинний вияв народної виховної мудрості — козацьку педагогіку. Козацька педагогіка формувала стійкі когорти захисників Батьківщини, численні полки лицарів Гідності і Честі, Свободи і Слави України. Козацько-лицарська виховна мудрість мала широкий діапазон свого функціонування. Вона діяла в родинному, шкільному і позашкільному вихованні дітей, молоді і дорослих, соціальному середовищі.

Синівське ставлення до рідної землі, народу виховувалося в козацьких дітей, підлітків і юнаків в січових, сотенних і полкових козацьких школах, в братських, дяківських, церковних, монастирських та інших школах, Переяславському, Харківському і Чернігівському колегіумах. Острозькій і Києво-Могилянській академіях, зарубіжних університетах. В Києво-Могилянській академії вчилися такі відомі патріоти – гетьмани, полковники, як І.Мазепа, П.Орлик, С.Палій, Ю.Хмельницький та їй. Патріотично настроєна молодь брала приклад із старших поколінь, великих предків, які жертвовно боролися за власну державу. Культ Бога і Пресвятої Богоматері, вільної України, синівське служіння

ідеалам Добра, Краси і Правди, національні цінності братства і побратимства, героїка битв з ворогами рідної землі, козацька романтика і символіка, гарт в військових походах, щастя перемоги над супротивником, жадання слави для України – Батьківщини були осередком козацько-лицарської духовності, національної свідомості і самосвідомості.

XVIII – XIX століття були тим історичним періодом, коли польська шляхта, Австро – Угорська і Російська імперії, особливо остання, цілеспрямовано знищували будь – які форми української самостійності, державності. Тривала неволя пригноблювала значну частину нашого народу, послаблювала його історичну пам'ять, національну свідомість і самосвідомість.

Однак всупереч ворожим намаганням, українська еліта безперервно боролася за національну систему навчання і виховання, гідність і честь своєї нації, її природні права на вільне життя. Видатні українські патріоти Г.Сковорода, Т.Шевченко, М.Максимович, О.Духнович та ін. відроджували волелюбні національні традиції, визвольні козацько-лицарські ідеї з метою виховання в найширших верств співвітчизників історичної пам'яті, поваги до героїчного минулого, прагнення звільнитися з-під чужоземного гніту.

Захищаючи інтереси українського народу, зокрема його природне право на національно – патріотичне виховання підрастаючих поколінь, представники нашої інтелігенції берегли і збагачували народну педагогіку, яка багатьма засобами (рідною мовою, фольклором, символікою тощо) пробуджувала любов до рідної землі, формувала гуманістичну мораль, виховувала бажання продовжувати і розвивати визвольні традиції нашого народу.

Досвід переконує, що виховні традиції українського народу несуть у собі великий потенціал розвитку, у традиціях народу відтворюється національний характер, психічний склад і трудова діяльність, його ідеали. Традиції, звичаї та обряди, як і рідна мова, – «це ті найміцніші елементи, що об'єднують окремих людей в один народ, одну націю... Хто його знає, чи не є саме ця близькість звичаїв тим цементуючим матеріалом, що перемагає своєю міццю всі інші сили, які працюють на руйнування єдності нашого народу» [5].

Висновки. Національна система навчання та виховання постійно відтворює і поглиблює емоційно-естетичний, художньо-творчий, моральний та інтелектуальний компоненти свідомості рідного народу, створює умови для розвитку і розквіту природних задатків і талантів кожного громадянина України, формування духовного потенціалу — найвищої цінності нації, держави. Національно-патріотичне виховання реалізує глибоке і всебічне пізнання рідного народу, його історії, культури, духовності і на цій основі — пізнання кожним вихованцем самого себе як індивідуальності і як частки своєї нації, а через неї всього людства, організацію самонавчання і самовиховання, найефективніших шляхів розвитку і самовдосконалення особистості

Література

1. Безпалько Т. Г. Патріотичне виховання учнів в системі історичного краєзнавства / Т. Г. Безпалько, Л. Г. Лис // Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: Наук. зб. - Кам'янець-Подільський, 2002. - с. 158-161.
2. Беланова Р. Українська національна ідея – висока духовність особистості // Початкова шк. – 2001. – №6. – с. 10 – 13.
3. Востоцька І.Ф. Патріотичне виховання української молоді засобами фізичної культури та козацької педагогіки // Патріотичне виховання української молоді засобами фізичної культури та козацької педагогіки: Матеріали II обл. наук.-практ. конф., 15 трав. 2001 р.–м. Суми, 2001. - с.68-70.
4. Гуменникова Т.Р. Українські національні традиції як засіб формування української національної свідомості // Початкова школа – 1996-№1 – с. 38-40.
5. Яворницький Д. Як святкували запорожці Новий рік // Нар.творчість та етнографія. – 2003. – №1/2 (Січ./лют.). – С.3-4.

Л.В. Щербатюк,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А. Шикирінська

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Реформи в суспільстві й, зокрема, в освіті неможливі без духовного пробудження українського народу та його майбутнього покоління. Новій суверенній Україні потрібні нові люди, тобто такі громадяни, які характеризуються глибоко осмисленою життєвою позицією. Саме через це система виховання і освіти в Україні мусить бути національною. Патріотичне виховання в цьому аспекті набуває великого значення у формуванні національної свідомості громадян. Спираючись на творчі надбання попередніх поколінь, така система покликана виявити і розвинути здібності кожної дитини, що у майбутньому стане інтелектуальним та культурним підґрунтям для української держави.

Згідно із положеннями Закону України «Про освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [5], Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді [3] виняткового значення набуває національно-патріотичне виховання, яке має забезпечити різнобічний розвиток, соціальну активність і цілісність особистості, здатної до самостійного мислення, суспільної діяльності, успадкування духовних надбань українського народу.

Аналіз попередніх досліджень. Аналізуючи літературу, присвячену проблемам патріотизму та патріотичного виховання можна помітити деякий прогресивний прорив у її поглибленому осягненні й об'єктивному висвітленні починаючи з 80-х років ХХ ст., коли науковий підхід почав позбуватися кон'юнктурної заідеологізованості. У багатьох працях на цю тему висвітлюються також поняття національної свідомості та самосвідомості як осягнення людиною себе в ролі представника певного народу, носія його культури, знавця минулого і сучасного. Наукові дослідження багатьох педагогів-науковців, таких як: В.Сухомлинський, К.Ушинський, І.Бех, О.Богданова, М.Дмитренко, М.Стельмахович, О.Ковальчук, Л.Мацько, Р.Осипець, Г.Гринь, О.Кучерук, О.Онищенко та інших, переконливо доводять, що молода людина повинна перебувати під постійним впливом матеріальної і духовної культури свого народу.

Метою статті є розкриття теоретичного аспекту національно-патріотичного виховання дітей.

Виклад основного матеріалу. Актуальність проблеми патріотичного виховання зумовлюється багатовіковою історією, коли спостерігались моменти приниження національної гідності українського народу, винищення його самобутніх і неповторних рис. Ці негативні явища протягом століть закріплювалися в генетичній пам'яті народу, перетворюючись у його менталітет. І тому необхідно зробити акцент на патріотизмові, який є рушійною силою, здатною об'єднати всіх представників суспільства в ім'я досягнення спільних загальнонаціональних та загальнодержавних цілей. Таким чином, об'єктивна необхідність удосконалення патріотичного виховання дітей у сучасних умовах очевидна.

Метою патріотичного виховання є формування свідомого патріота, тобто людини з притаманними їй особистісними якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, спрямованими на саморозвиток та розвиток демократичного суспільства в Україні. Вони мають органічно поєднуватись з потребою й умінням діяти компетентно. Це також плекання підростаючого покоління з глибоко національною свідомістю, характером, світоглядом та ідеалами на традиціях культури, духовності рідного народу, на кращих досягненнях інших народів [3].

Патріотизм – це не лише одна з моральних якостей особистості, а один з компонентів

її структури. В науці має місце звужений підхід до розуміння патріотизму і шляхів його формування. У правильному ж трактуванні патріотизму мають бути відображені багатогранність, багатовимірність, різноплановість складових цього наукового поняття [2, с. 4]. Патріотизм – фундаментальне і багатогранне, складне інтегроване поняття, один із найважливіших компонентів індивідуального та суспільного способу життя. Історичні, географічні, політичні, культурні, ідейні, соціальні фактори, що стосуються минулого і сучасного нашого народу, у духовному світі особистості трансформуються і відображаються в її патріотичних переживаннях і почуттях, поглядах, переконаннях та ідеалах, діяльності і поведінці. Патріотизм вбирає у себе також філософські, політичні, ідеологічні, психологічні, правові, моральні компоненти, цінності.

Головна сутнісна сила патріотизму – це любов, яка творить і примножує чисельні духовні та діяльнісно-поведінкові цінності, що наближує його до релігії. На думку В.Кіндрата, патріотизм належить до складних почуттів і має декілька духовних пластів. Перший – поверхневий – це природна любов до свого народу як до себе і своєї великої родини, любов до рідного слова, до рідної природи, яка проходить крізь серце. Сприймання ж і відчуття другого пласту патріотизму проходить крізь розум. Адже в житті є обставини, які особливо відчутні сьогодні, коли не завжди вигідно показувати і відстоювати своє національне обличчя [2, с. 6]. Тому усвідомлення розумом свого святого обов'язку перед народом – це справжній вияв патріотизму. Готовність та бажання служити віддано і безкорисливо своєму народові, бажання, яке йде від совісті і щирого серця. Саме так розумів, вчив і до цього закликав вчений-педагог В.Сухомлинський. Він відзначав, що патріотизм – це, образно кажучи, сплав почуття і думки, осягнення святині – Батьківщини не тільки розумом, а передусім серцем. І це вже третій, основний пласт патріотизму, його підвалини. Це вже такий рівень, коли почуття любові до всього рідного і дорогого іде від самого серця, переплітається зі свідомістю свого патріотичного обов'язку перед народом, з думкою про особисту відповідальність за його ідеали, боротьбу, прагнення, це такий рівень, коли готовність служити Батьківщині, своєму народові закладена в свідомості, в крові, це готовність до співпраці задля справи, яка вища за особисті інтереси і особисте життя, навіть через "не хочу", але "повинен" заради добра народу [9, с. 8].

У суспільному житті патріотизм виконує активно-перетворюючу, творчу, регулятивну, інтегруючу, націотворчу і державотворчу функції, також є джерелом енергії, ініціативності, підприємливості, спрямованих в інтересах рідного народу. Він є порятунком від багатьох поширених національних, етносоціальних хвороб: відчуття національної меншовартості, неповноцінності, провінційності, невіри у можливість встановлення соціальної справедливості, перспективи розвитку своєї нації. Здоровий, свідомий патріотизм – це гуманізм, який підносить людину і народ на вищий шабель культури, духовності. Науково обґрунтований патріотизм утверджує в серцях і душах людей гідність і честь, почуття рівності, справедливості і братерства, ідеали Добра, Любові, Правди і Краси. Свідомий патріотизм втілює в собі гуманне ставлення до інших народів, підтримку їхньої боротьби за свою свободу і незалежність [8, с. 174].

З патріотизмом органічно поєднується національна самосвідомість громадян, яка ґрунтується на національній ідентифікації: вбирає в себе віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє; волю до праці на користь народу; вміння осмислювати моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку; систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, осмисленням відповідальності перед своєю нацією [6, с. 10].

Українська система виховання, за словами М.Стельмаховича, це історично обумовлена і створена рідним народом система виховних впливів на особистість, родинних цінностей, ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, навчально-виховних осередків, закладів та інших форм соціального життя. Вона спрямована на організацію життєдіяльності підрастаючих поколінь, виховання їх у природно історичному розвитку національної, матеріальної і духовної культури. Українська система виховання упродовж

століть розвивається, ґрунтується на ідеях народної мудрості, національного світогляду, національної філософії та ідеології [7, с. 4].

Головне й актуальне завдання патріотичного виховання полягає у вихованні громадянина – патріота української держави. Для виконання цього завдання необхідно пробудити в кожній особистості такі патріотичні якості і цінності, як:

- любов до батьків, родичів, своїх предків, рідної природи, землі;
- любов до рідної мови, культури, народу, пошана до його історичного минулого, національних традицій і звичаїв;
- глибоке усвідомлення своєї національної приналежності, відчуття єдності з представниками своєї нації;
- турбота про добре ім'я своє і своїх друзів та краян, збереження своєї людської та національної гідності, честі;
- активна діяльність з метою розвитку рідної культури, мистецтва, науки, демократії, державотворчих процесів;
- боротьба за підвищення добробуту всіх українців, представників національних меншин України;
- синівська любов до України – Батьківщини, готовність захищати від ворогів рідну землю, здатність на подвижництво, героїчні справи в ім'я свободи і незалежності України;
- готовність боротися з неправдою, злом, потворністю в будь-яких формах, спростовуючи антиукраїнські, антинаукові версії та ідеї, шкідливі й ворожі для нашого народу, Батьківщини [3].

Висновки. Отже, патріотизм розглядається не просто як моральна якість людини, а як один з компонентів структури особистості. Сама структура патріотизму – складна і потужна система, компонентами якої є окремі патріотичні якості емоційно-почуттєвого, інтелектуального та діяльнісно-поведінкового характеру, серед яких виділяються:

- патріотичні почуття (любов до рідного, гордість, захоплення, тривога, відповідальність за долю Вітчизни);
- національна гідність людини;
- потреба в задоволенні своїх національних інтересів, у національному самовиявленні;
- патріотична свідомість на основі національної свідомості, осмислення своєї громадської ролі в суспільстві;
- національний такт і повага до національної гідності людей інших націй, інтерес до пізнання їхніх культур, історій;
- потреба у збереженні і передачі людям вітчизняних духовно-культурних цінностей;
- потреба і готовність до діяльності патріотичного змісту, захисту Вітчизни.

Таким чином, патріотичне виховання дітей як системогенеруючий чинник у системі цих зв'язків, відіграє роль одного з їх найважливіших стимуляторів, гаранта і каталізатора повноцінності якісних та кількісних показників даних взаємодій.

Література

1. Довбищенко В. Національне виховання / В. Довбищенко, О. Ковальчук // Слово і час. – 1992. – № 6. – с. 84-87.
2. Кіндрат В. Щоб у серці жило чуття Батьківщини/В. Кіндрат // Початкова школа. –1996. –№ 7.– с4-6.
3. Концепція національно-патріотичного виховання молоді [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/5397/>.– Назва з екрану.
4. Кулик К. Бути патріотизму не на слові, а на ділі / К. Кулик // Рідна школа. –1996. – № 7. – с. 12-15.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show344/2013>.– Назва з екрану.
6. Стельмахович М.Г. Мудрість народної педагогіки. / М.Г. Стельмахович – К: Знання, 1971. – 45 с.
7. Стельмахович М.Г. Українська національна школа і народна педагогіка / М.Г. Стельмахович // Початкова школа. –1992. – №7 – 8. – с. 3-5.
8. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. / В.А. Сухомлинский – К.: Радянська школа. –1986. – 270с.
9. Сухомлинська О. Из записника В.О.Сухомлинського / О. Сухомлинська // Початкова школа. –1993. – № 10. – с. 6-12.

**Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**Збірник матеріалів науково-практичної конференції
викладачів і студентів**

**Серія
«Мистецтво»**

**Відповідальні за випуск: Старовойт Л.В., Ліхницька Л.М.
Комп'ютерна верстка: Безкоровайна І.В.**

Підписано до друку 26.04.2018
Формат 64x84/8. Папір офсетний
Друк цифровий
Умов. друк. арк. 29. Обл.-видавн. арк. 27.
Наклад 50 прим. Зам № 3147
Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.
м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.
Тел.: (0432) 69-67-69, 603-000
e-mail: tvory2009@gmail.com